

Arhivă
1997

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ A
SFINTEI MITROPOLII A MUNTENIEI ȘI DOBROGEI

Anul LIII nr. 1 - 4 IANUARIE - APRILIE 1997

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ A
SFINTEI MITROPOLII A MUNTENIEI ȘI DOBROGEI

Anul LIII, nr. 1 – 4
ianuarie-aprilie 1997

COMITETUL DE REDACȚIE

Președinte:

Prea Fericitul Părinte
TEOCTIST
Mitropolitul Munteniei și Dobrogei
și
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Vicepreședinți:

Î.P.S. *Lucian* al Tomisului
Î.P.S. *Vasile* al Târgoviștei
P.S. *Epifanie* al Buzăului
P.S. *Calinic* al Argeșului
P.S. *Casian* al Dunării de Jos
P.S. *Nifon* al Sloboziei și Călărașilor
P.S. *Galaction* al Alexandriei și
Teleormanului
P.S. *Teodosie Snagoveanul*

Redactori responsabili:

P.C. Pr. *Mihai Hau*
Diac. *Gheorghe Pop*

CUPRINS

I. EDITORIAL

Pr. Prof. Dr. Dumitru Popescu - Secularizarea europeană și conștiința ortodoxă asupra lumii .	5
---	---

II. PASTORALE CHIRIARHALE LA ÎNVIEREA DOMNULUI - 1997

† Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române	9
† Lucian, Arhiepiscopul Tomisului	13
† Vasile, Arhiepiscopul Târgoviștei	17
† Epifanie, Episcopul Buzăului	21
† Calinic, Episcopul Argeșului	24
† Casian, Episcopul Dunării de Jos	28
† Nifon, Episcopul Sloboziei și Călărașilor	32
† Galaction, Episcopul Alexandriei și Teleormanului	35

III. PAGINI DE SPIRITUALITATE ȘI DUHOVNICIE

<i>Pastorala Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române la Duminica Ortodoxiei</i>	38
Pr. Prof. Ștefan Alexe - Teologie și preoție la Sfinții Trei Ierarhi	41

IV. CREDINȚĂ ȘI MĂRTURISIRE

Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloac - Considerații în legătură cu Sfintele Icoane	51
Pr. Prof. Ion G. Coman - Frumusețea gândirii patristice	63

V. DOCUMENTARE

Gheorghe Vasilescu - Racla Sfântului Dimitrie cel Nou, donatorul și meșterul ei	75
Gheorghe Vasilescu - Ceasornicul de soare sau tunul meridian de pe Dealul Patriarhiei din București	78

VI. VIAȚA BISERICESCĂ

<i>Mesajul Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist la Săptămâna de Rugăciune pentru Unitatea Creștină</i>	83
Diac. Nicolae Vladu - Din agenda de lucru a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist	84
Diac. Gheorghe Pop - Sfințirea bisericii Parohiei Izvorani, Protoieria Ilfov	95

Camelușa Ichim - Tineri teologi ce au primit Taina Hirotoniei	99
Camelușa Ichim - Biserici tânosite, sfințite și resfințite	100

VII. BISERICA ȘI ȘCOALA

Prof. Adrian N. Popescu - Două sute de ani de învățământ seminarial ortodox în București	101
Pr. Buga Constantin - Propovăduitori ai învățaturii: Sărbătoarea Hramului la Seminarul Teologic din Giurgiu	108
Prof. Anastasia Popescu - Pledoarie pentru un învățământ sănătos!	110
Drd. Valentin Bădescu - Filocalie și pedagogie	113

VIII. BISERICA ȘI NEAMUL

Spre unitatea creștină - <i>Apelul Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist la reconciliere și unitate</i>	118
Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae - Problema uniaticismului în perspectiva ecumenică	120

IX. MERGÂND, ÎNVĂȚAȚI TOATE NEAMURILE

Arhim. Dr. Ioasaf Popa - Sfântul Atanasie cel Mare, Dumnezeiasca lui personalitate, suport și tărie în biruirea ereziei	130
Diac. Prof. Dr. P. I. David - Dizidențele penticostale, dovadă a instabilității în credință	149

X. SEMNAL

Diac. Prof. Dr. P. I. David - <i>O carte despre religie, o nouă fereastră spre înțelegerea sufletului</i>	159
Pr. Nicolae Crângașu - <i>Prelegeri de estetica Ortodoxiei, Mihail Diaconescu</i>	162

EDITORIAL

SECULARIZAREA EUROPEANĂ ȘI CONȘTIINȚA ORTODOXĂ ASUPRA LUMII

Teologia se întemeiază pe Revelația divină și rămâne aceeași peste veacuri. Dar cum fiecare epocă vine cu o problematică culturală care îi este proprie, teologia este chemată să găsească răspunsuri la întrebările ridicate de problemele vremii, întemeindu-se permanent pe Revelația divină, pentru ca Biserica să-și poată desfășura misiunea ei în mod rodnic. Dacă este adevărat, pe de o parte, că orice cultură nu se poate înălța până la Dumnezeu fără sprijinul teologiei, tot adevărat este, pe de altă parte, că nici teologia nu poate coborî în sfera realităților practice pentru a le asuma și transfigura în Hristos și Duhul Sfânt, dacă nu angajează dialog cu cultura, ca să găsească astfel răspunsuri la problemele vremii pentru Biserică și misiunea ei. Sub acest aspect se poate spune că teologia este chemată să se înnoiască permanent pentru a fi în pas cu cultura și problemele vremii, așa cum au făcut-o la vremea lor, cu atât succes pilduitor, Părinții ortodoxiei.

Pentru a valorifica cât mai rodnic posibil tezaurul gândirii biblice și patristice, vom aborda una dintre cele mai acute probleme care confruntă creștinismul european și societatea actuală, cunoscută sub numele de *secularizare*. Acest fenomen este de proveniență apuseană, dar în condițiile procesului de integrare europeană el se va repercuta și asupra creștinismului românesc, după cum se repercutează și asupra creștinismului occidental. Astfel, după cum Bisericile și organizațiile creștine occidentale au studiat și studiază neîncetat acest fenomen, căutând să descopere implicațiile pe care secularizarea le are pentru misiunea Bisericii, tot astfel și noi suntem datori să ne aplecăm asupra lui, pentru a reține ce este valabil, și pentru a respinge ce este negativ, după pilda Sfinților Trei Ierarhi, care ne-au învățat să luăm exemplul de la albină care știe să evite substanțele nocive și să adune doar polenul.

Ca orice produs cultural, fenomenul secularizării are atât aspecte pozitive, dar și aspecte păgubitoare. Nimeni nu poate contesta că iluminismul, care este motorul procesului de secularizare, a pus în circulație idei de o valoare deosebită pentru civilizația și cultura europeană, adică ideea de națiune, ideea de drepturi ale omului, ca să nu mai vorbim de progresul științific pe care l-a făcut posibil în lupta cu forțele conservatoare. Dar, marea problemă pe care secularizarea o ridică în fața creștinismului constă în tendința lui de a orienta pe om mai mult față de lumea de aici, decât față de lumea spirituală. Spre exemplu, filmele documentare prezentate la televizor, în care evoluționismul continuă să fie înfățișat ca un simplu fenomen natural, fără intervenție divină, constituie o dovadă concludentă în acest sens.

Pentru a descoperi cauzele care au favorizat apariția acestui fenomen, dar și pentru a descoperi remediul pe care ni-l poate oferi gândirea patristică a Sfinților Trei Ierarhi, este necesar să purcedem la o analiză mai detaliată a fenomenului de secularizare.

De la bun început trebuie precizat că secularizarea a fost rezultatul unei formidabile confruntări între Biserică și cultura occidentală. Pe de o parte, Biserica a căutat să sacralizeze și să-și extindă autoritatea ei asupra lumii, pe de altă parte, cultura apuseană, începând cu renașterea și sfârșind cu iluminismul și revoluția franceză, a dat naștere procesului de secularizare care tinde la emanciparea omului de sub tutela autorității religioase. O încercare de sinteză a acestui proces, care s-a desfășurat pe parcurs de mai multe secole, o întreprinde un eminent teolog catolic care spune că „față de încrederea excesivă în forțele umane (promovată de renaștere), avea să răspundă curând fideismul tragic al Reformei (cu încrederea ei în forța grației divine «sola gratia»), pentru ca apoi, într-un nou reflux, umanismul iluminist avea să dea naștere ateismului contemporan, adică al autodeficării omului lipsit de o autentică deificare creștină”¹. Cu alte cuvinte, am putea spune că procesul de secularizare a provocat o deplasare a centrului de gravitație al vieții și culturii de la Dumnezeu la om. În centrul existenței nu mai stă Dumnezeu, ci omul, adică s-a trecut de la teocentrism la antropocentrism. Atunci când Laplace a fost întrebat de locul pe care Dumnezeu îl ocupă în sistemul său de gândire, acesta a răspuns că nu are nevoie de o astfel de ipoteză. Cele mai importante consecințe ale acestei răsturnări de valori sunt numeroase. Să amintim pe cele mai importante.

Datorită antropocentrismului amintit, omul nu se mai prosternează înaintea Rațiunii divine, ci începe să adore propria rațiune. „Gânditorii iluminiști vorbeau de epoca lor ca de o epocă a rațiunii și prin rațiune înțelegeau esențial acele forțe analitice și matematice prin care omul poate ajunge (cel puțin în principiu) la o înțelegere completă a realității în toate formele și să devină astfel stăpânul deplin al naturii. Nu mai era loc pentru miracole sau intervenții divine prin providență ca o categorie a explicării. Dumnezeu mai putea fi conceput, în sens deist (adică izolat în transcendent), ca ultim Autor al tuturor lucrurilor, dar nu mai era nevoie să cunoști pe autor personal ca să citești cartea naturii. Natura, ca sumă a tot ce există, este singurul real cu adevărat, iar omul de știință este preotul care poate descoperi pentru noi secretele naturii și să ne ofere măiestria practică a întreprinderii sale. Rațiunea, astfel înțeleasă, este suverană în lucrarea ei. Ea nu se poate pleca în fața vreunei autorități în afară de cea a faptelor. Nu mai era permis ca Revelația divină, ca vechea Tradiție sau dogmă sacră să aibă dreptul de a controla exercițiul ei. Immanuel Kant, ca răspuns la întrebarea privind esența iluminismului, a dat un răspuns deosebit de incisiv: a îndrăzni să cunoști. Secolul luminilor a lansat această sfidare și de atunci și până astăzi, cu toată schimbarea intervenită în filozofia științei, această afirmație a lui Kant a definit adevărul central al culturii europene”².

Convins că rațiunea și știința îi vor permite să stăpânească natura, omul nu s-a mai gândit la paradisul ceresc, ci a căutat să realizeze cu ajutorul lor paradisul pe pământ. Procesul de secularizare, spune un bun cunoscător al culturii europene, a transferat cetatea sfântă din lumea de dincolo în lumea de aici. Ea nu mai poate fi un dar al lui Dumnezeu din cer, ci rezultatul final al științei pe pământ. Secolul luminilor a dat naștere astfel unei doctrine a

¹ André de Halleux, *Palamisme et scolastique*, Revue Théologique de Louvain, 1965, p. 435.

² Leslie Newbiggin, *Foolishness to the Greeks*, WCC, Geneva, 1986, p. 25.

progresului care s-a perpetuat până în secolul nostru. Emanciparea spiritului uman de presiunea dogmei, tradiției sau superstiției și exercițiul liber al puterii rațiunii umane trebuiau să ducă la o creștere a cunoașterii și la o dezvoltare a tehnologiei care să elimine orice rău care îl robea pe om.

Nimeni nu poate contesta realizările remarcabile datorate rațiunii, științei sau tehnologiei, ca expresii ale unei culturi secularizate. Cursa spațială destinată să cerceteze macrocosmosul, cursa tot atât de grandioasă pentru descoperirea microcosmosului, sau progresul pus în slujba bunăstării omului sub diferitele ei aspecte, sunt tot atâtea dovezi concludente în acest sens. Dar după cum observă un teolog englez, „așteptările secolului al XVIII-lea nu s-au realizat. Cetatea cerească n-a coborât pe pământ și continuăm s-o așteptăm. Știința a dobândit victorii dincolo de așteptările secolului al XVIII-lea, dar lumea care rezultă nu ne apare să fie mai rațională decât cea pe care am cunoscut-o în veacurile precedente. Mereu mai multă lume din cadrul națiunilor celor mai puternice de pe pământ se simt fără ajutor în ghearele unor forțe iraționale care vor să destabilizeze religia și cultura”³. Procesul de secularizare a lumii a favorizat progresul uimitor al științei și tehnologiei, dar în același timp a pregătit terenul pentru regresul spiritual. În virtutea unei autonomii care pare să-i fleteze orgoliul, omul devine prizonierul lumii imanente unde trăiește sentimentul îndreptării de Dumnezeu și face experiențe forțelor iraționale și demonice, adeverind cuvântul lui Hristos: „Ce-i folosește omului dacă dobândește lumea, dar își pierde sufletul său?”.

S-a căutat de mai multă vreme să se descopere cauza teologică care a permis culturii apusene să treacă de la teocentrism la antropocentrism. Socotim că ultima adunare generală a C.E.B. de la Canberra din 1991, a reușit să identifice această cauză când a arătat că „teologia noastră europeană a confundat transcendența lui Dumnezeu cu absența Sa din creație”. Cu cât teologia a insistat mai mult „asupra transcendenței absolute a lui Dumnezeu și a distanței sale în raport cu lumea materială, cu atât mai mult pământul sau lumea văzută a fost întrevăzută ca un simplu obiect de exploatare umană și realitate non-spirituală goliță de orice prezență divină”⁴. Cu scopul de a așeza în centrul creației pe Dumnezeu, adică pentru a depăși antropocentrismul prin teocentrism, adunarea amintită a pus în evidență prezența Duhului lui Dumnezeu în creație, pe Care îl invocă să păzească zidirea Sa, adică lumea văzută. Desigur nu este vorba de o prezență a Duhului cu ființa Sa în creație, fiind în acest caz ființa lui Dumnezeu s-ar confunda cu ființa lumii și am cădea în panteismul religiilor orientale, ci este vorba de prezența Duhului prin lucrarea Sa, prin lumina sau energia Sa necreată care susține întreg universul în existență. Una din învățăturile specifice ale teologiei ortodoxe privește aceste energii necreate, adică lumina necreată a lui Dumnezeu ca puncte dinamice de legătură internă între cosmos și Ziditorul său.

Începând cu secolul al XIV-lea, exponenții gândirii scolastice au declanșat o adevărată ofensivă împotriva doctrinei despre energiile necreate sub motiv că ar fi vorba de o inovație promovată în Biserica Răsăriteană de Sfântul Grigore Palama. Astfel, Martin Jugie, declara, în secolul trecut, că „trebuie să recunoaștem că nu mică a fost îndrăzneala lui Grigore Palama de a prezenta deodată o astfel de cantitate de inovații într-o Biserică în care conservatorismul și atașamentul față de formulele vechi erau împinse la extrem”⁵. Sub

³ Idem, *The Other Side of 1984*, WCC, Geneva, 1983, p. 17.

⁴ Conseil Oecumenique des Eglises, *Signes de l'Esprit*, WCC Publications Genève, 1991, p. 62.

⁵ Martin Jugie, *Palamisme*, «Dict. Theol. Cath.», Vol. XI/2 col. 1758.

pretextul conservatorismului și inovației, autorul nostru încearcă să respingă doctrina despre har ca energie necreată, fiindcă intra în conflict direct cu concepția sa scolastică despre har, ca entitate creată care nu mai iradiază din ființa Dumnezeirii, ci se află depozitată în Biserică ca entitate separată de Dumnezeu. Nu este de mirare dacă astăzi, un eminent teolog catolic, aplecându-se cu mai mult spirit de obiectivitate asupra acestei probleme, ajunge la concluzia că „ideea de ființă divină ce rămâne necunoscută și neparticipabilă și cea de energii ce pot fi cunoscute și devin participabile este comună tradiției răsăritene și ea derivă în particular din polemica antieunomiană a capadocienilor”⁶.

Cu alte cuvinte, nu mai este vorba de inovație, ci de o doctrină permanentă a teologiei ortodoxe care a fost exprimată în mod mai clar de Sfântul Vasile cel Mare, în secolul al IV-lea, în lupta sa împotriva lui Eunomie, în cuvintele următoare: „Afirmând că îl cunoaștem pe Dumnezeu în energiile Sale, nu vrem să susținem că poate fi apropiat după ființa Sa. Căci dacă energiile coboară până la noi, ca razele de soare, ființa lui Dumnezeu rămâne inaccesibilă”⁷. Datorită acestor considerații, putem spune că Sfântul Vasile cel Mare, împreună cu Sfântul Grigore de Nazianz și Ioan Gură de Aur, au elaborat una din coordonatele fundamentale ale teologiei și spiritualității noastre răsăritene care afirmă atât transcendența lui Dumnezeu după ființă, dar și prezența Lui în creație prin energiile necreate. Și pentru a pune în relief valoarea inestimabilă a energiilor necreate ca mijloc de prezență a lui Dumnezeu în lume, același teolog catolic, amintit mai sus, ține să adauge că datorită acestui fapt, Biserica Răsăriteană a putut rezista asaltului secularizării și și-a păstrat încrederea în posibilitatea transfigurării omului și creației în Hristos⁸, prin Duhul Sfânt, după voia Tatălui ceresc. Sprijinindu-se pe această putere prin care Dumnezeu vine aproape de om, și noi am rezistat asalturilor provenite din partea unui ateism secularizant și tot cu această putere avem încredere în renașterea spirituală și morală a tuturor prin Biserică.

Pr. Prof. Dr. DUMITRU POPESCU

⁶ André de Halleux, *Op. Cit.*, p. 431.

⁷ Vasile cel Mare, *Scris. CCXXXIV, (ad Amphilochiūm)* PG, t. 32, col. 869 A.

⁸ André de Halleux, *op. cit.*, p. 435.

PASTORALE CHIRIARHALE LA ÎNVIEREA DOMNULUI - 1997

† TEOCTIST

DIN MILOSTIVIREA LUI DUMNEZEU
ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI,
PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

**IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR
CREȘTINI, HAR ȘI PACE DE LA DUMNEZEU-TATĂL, IAR DE LA NOI
PĂRINTEASCĂ BINECUVÂNTARE**

*« Veniți toți credincioșii să ne închinăm Sfintei
Învierii lui Hristos că, iată, a venit prin cruce bucurie
la toată lumea » (Din troparul « Învieria lui Hristos »).*

Iubiți fii și fiice duhovnicești,

La această strajă a nopții celei sfinte a Învierii din morți a Domnului nostru Iisus Hristos, vă privesc pe toți cu ochii minții, cuprinzându-vă într-o îmbrățișare a dragostei de care e pururi stăpânit sufletul meu de părinte duhovnicesc. Aprinzând lumânarea de Paște din candela credinței noastre strămoșești, primită și păstrată cu evlavie și sfințenie de înaintașii noștri de la Sfântul Apostol Andrei, aș năzui să o port către fiecare fiu și fiică a Bisericii noastre, spre a le vesti adevărul nostru mântuitor:

« HRISTOS A ÎNVIAT ! »

și pentru a primi mărturisirea credinței fiecăruia dintre ei

« ADEVĂRAT A ÎNVIAT ! ».

Având înaintea ochilor chipurile dumnevoastră ale tuturor, inundate de lumina cea negrăită a Praznicului praznicelor, vă chem împreună cu sfânta Biserică pentru a ne regăsi toți laolaltă, uniți în binefacerea jertfei de pe cruce și a bucuriei pascale : *« Veniți toți credincioșii să ne închinăm Sfintei Învierii lui Hristos, că, iată, a venit prin cruce bucurie la toată lumea ».*

Dreptmăritorilor creștini,

Aceste cuvinte ale cântării Sfințelor Paști ne amintesc de legătura strânsă, dintre crucea iertării păcatelor noastre, realizată de Iisus Hristos prin jertfa Sa și mormântul gol care vestește tuturor Învierea cea de a treia zi, biruind moartea, «*vrăjmașul cel din urmă, care va fi nimicit*» (I Cor. 15, 26). Văzând cu duhul împlinirea făgăduinței dumnezeiești de mântuire a neamului omenesc, Sfântul Prooroc Isaia scrie: «*Disprețuit era și cel din urmă dintre oameni, om al durerilor și cunoscător al suferinței..., disprețuit și neluat în seamă. Dar El a luat asupra-și durerile noastre și cu suferințele noastre S-a împovărat... și, prin rănilor Lui, noi toți ne-am vindecat*» (53, 3, 4, 5).

Aceasta este, iubii mei, pricina bucuriei noastre de acum: pătimirile firii omenеști au fost vindecate, o dată pentru totdeauna, în Hristos, «*Care trebuia să pătimească și să învieze din morți*» (Fapte 17, 3), pentru a se împlini cuvântul: «*moartea a fost înghițită de viață*» (I Cor. 15, 54), iar puterea urii și a răutății se nimicește în adâncul necuprins al iubirii dumnezeiești: «*Căci Dumnezeu atât de mult a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică*» (Ioan 3, 16).

Înainte de crucea și jertfa lui Iisus Hristos s-a aflat iubirea cea nesfârșită a lui Dumnezeu, Cel ce a gândit din veci planul de mântuire a omului. Dar nu numai omul se va bucura de roadele cele îmbelșugate ale crucii și jertfei lui Iisus Hristos, ci și firea întregă se împărtășește de aceste roade: «*Câteva picături de sânge*, spune Sfântul Grigorie de Nazianz, *înnoiesc toată zidirea*». «*Și făptura însăși*, scrie Sfântul Apostol Pavel, *se va izbăvi din robia stricăciunii, pentru ca să fie părtașe la libertatea mării fiilor lui Dumnezeu*» (Romani 8, 21).

Domnul nostru Iisus Hristos a împlinit, pe cruce ceea ce nici un om nu ar fi putut împlini prin puterile sale, deoarece toți oamenii erau sub păcat. Numai Hristos ca Arhiero mare și Fiul lui Dumnezeu fiind «*întru toate asemenea nouă, afară de păcat*» (Evrei 5, 15), S-a adus pe Sine Însuși ca jertfă neprihănită pe cruce, pentru ca să poată, apoi, birui moartea. Căci Mesia, Unul lui Dumnezeu, nu putea să fie lăsat «*să vadă stricăciune*» (Fapte 2, 27). De aceea, psalmistul și proorocul David, «*mai înainte văzând, a vorbit despre Învierea lui Hristos, căci n-a fost lăsat în iad. sufletul Lui și nici trupul Lui n-a văzut putreziciune*» (Fapte 2, 31).

Iubiți frați creștini,

Atât crucea, cât și Învierea Domnului nu sunt numai momente împlinite ale planului dumnezeiesc de mântuire a neamului omenesc, ci și acte ale revelației celei mai presus de fire din care ne îndestulăm mereu cu învățăminte necesare purtării noastre în societate și în lume, spre a dobândi roadele mântuitoare ale Învierii. Primind în inimă bucuria Învierii Domnului, se cuvine să o însoțim cu bucuria întoarcerii de pe drumul rătăcirii la învățătura Bisericii, statornicită de Sfinții Părinți și pecetluită cu jertfele martirilor din cei aproape două mii de ani de creștinism. Din pilda acestor mărturisitori ai învierii lui Hristos să renunțăm și noi la individualismul pururea înșelător, care ne înstrăinează de semeni și incită egoismul nemăsurat, sursă de inșurubări, vrajbe, lăcomie, întunecând astfel atmosfera sfântă de comunicare a iubirii între semeni. Lipsa acestor valori nemuritoare, care definesc viața și ființa omului ca făptură a lui Dumnezeu, face ca această sărbătoare a biruinței vieții să găsească omenirea și anul acesta divizată și înțeleștată de capcanele morții; sutele de mii de ființe umane care pribegesc cu disperare dintr-o țară în alta, victime la acest sfârșit de mileniu a foametei, bolilor și nesfârșitelor suferințe.

Pentru aceasta să ne îndreptăm gândul către Mântuitorul « *Cel ce a zdrobit porțile iadului* », rugându-L să se milostivească spre izbăvirea lumii de războaie, uneori fratricide, de cataclisme aducătoare de sărăcie, trimițând în sufletele conducătorilor de popoare o rază de înțelepciune din lumina Sfintei Învieri spre a fi slujitorii dreptății, adevărului și dragostei față de toți. În fața acestor nesfârșite pierderi de vieți omenești din lume, putem rosti și noi împreună cu Marta, sora lui Lazăr către Mântuitorul Hristos: « *Doamne, dacă ai fi fost aici, fratele meu n-ar fi murit* » (Ioan 11, 21).

Iubiți credincioși,

Dar, iată în această noapte de lumină, Domnul Hristos Cel Înviat este cu noi. El vine în mijlocul nostru, cu iubirea și darul cu care, și acum aproape două mii de ani, S-a înfățișat apostolilor spre a-i încredința de învierea Sa. Cu trupul Său îndumnezeit, El deschide ușile sufletelor noastre încuiate de îndoială, de frică sau de nepăsare spre a le deschide față de suferințele trupesti sau sufletești ale multora dintre semenii noștri, bolnavi, orfani, săraci, marginalizați și însingurați de o societate îndreptată spre tragedia secularizării. Acești « *frați prea mici* » ai Săi la care se adaugă cei aflați în penitenciare, în spitale, sau acele chipuri de prunci și copii abandonati de părinții lor, așteaptă o rază de speranță, o privire mângâietoare ca cea a lui Iisus, o mână iubitoare, care să-i smulgă din înlănțuirea suferințelor, redându-i societății. Dar Hristos Cel ce a biruit păcatul și cu rana Lui ne-a vindecat, voiește acum și totdeauna, ca prin grija, fapta și rugăciunea noastră a slujitorilor și credincioșilor Bisericii, să vindece rănilile cele greu de purtat ale celor lipsiți în viață de căma învățăturilor Sale, ale sărmanelor mame ucigătoare de prunci, practică prea des întâlnită la noi, ca și cea a consumului de droguri, a păcatului contra firii sau a desfrânării cuprinzând din nefericire și pe unii tineri. De aceea, combătând această primejdie nimicitoare de familie și de integritate a ființei umane, Biserica noastră a intervenit în repetate rânduri pe lângă forurile legiuitoare ale țării de a nu legitima anormalitatea, ci promovarea unei educații și renașteri moral-creștine. Dacă cei ademeniți în păcate ca acestea au rămas adesea înstrăinați de sfânta Biserică și de darurile ei dătătoare de nemurire, și lipsiți de căldura inimilor noastre, ca slujitori ai sfințelor altare, purtăm și noi, cu toții, Trupul cel văzut al lui Hristos, povara rătăcirii lor. Dar privim acest tablou al durerilor umane nu numai cu întristarea, ci și cu încredințarea că Iisus Cel ce le-a purtat pe acestea în preacuratul Său Trup, jertfindu-Se de bunăvoie pentru viața și mântuirea lumii, ne va ajuta să nu trecem nepăsători pe lângă aceste chipuri cuprinse de suferință morală și deseori fizică. Aceștia ne cheamă stăruitor, ca prin ei, să-L slujim pe Însuși Hristos așa cum ne-a lăsat pildă Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica. Spre mângâierea noastră a tuturor, în această slujire a fraților, s-au și implicat cu dăruire creștini și creștine, împreună cu preoții și ierarhii lor. De multe ori în mod tainic, monahi, studenți și elevi, credincioase din comitetele parohiale au cercetat și au alinat pe copiii părăsiți sau alungați, i-au scos din ascunzișuri dându-le curaj să accepte ospitalitate, școlarizare, să fie botezați și împărtașiți cu Sfintele Taine. Cu cât această slujire a îmbrăcat forme neașteptate de pilduitoare, înscriindu-se în domeniul știut mai mult de Dumnezeu, cu atât socotim că ea trebuie să devină, iubiți părinți slujitori și frați creștini, fapte de însemnătate a comuniunii în dragoste și nădejde, ca și cea liturgică, de la parohie până la patriarhie. Sfântul Iacob, primul episcop al Ierusalimului definește astfel această lucrare: « *Evlavia curată și neîntinată înaintea lui Dumnezeu și Tatăl aceasta este: să cercetăm pe orfani și pe văduve în necazurile lor și să ne păzim pe noi fără pată din partea lumii* » (1, 27).

Iubiți fii și fițe în Domnul Hristos,

Dincolo de toate încercările prin care trece omenirea și cărora suntem supuși și noi în societatea în care trăim, bucuria și biruința vieții asupra morții pe care le revărsă Învierea Domnului trebuie să ne stăpânească în viață cu toate darurile lor mântuitoare. Rămânând ca și strămoșii noștri pe temelia de neclintit pusă vieții noastre de Cel ce a biruit moartea prin Sfânta Sa Înviere și pe temelia poruncii celei mari a iubirii, și noi, cei de acum vom dobândi puterea de a birui și a trece peste toate încercările întâmpinate, întru slujirea unității Bisericii și Neamului nostru, chemări permanente și sfinte pentru noi toți, fiii acestei țări. Unitatea și împlinirea idealurilor ei de afirmare în fața popoarelor lumii trebuie să însuflețească responsabilitatea, capacitatea și devotamentul fiecăruia dintre noi, mai presus de opiniile personale. La slujirea « *acestei nădejdi vii* » ne cheamă stăruitor însăși conștiința noastră de fii ai unui popor creștin din naștere, îndreptat acum cu maturizare creștină și civică să ofere culturii și civilizației Europei, valorile și cultura sa îndestulate secol după secol la izvoarele sfinte ale creștinismului nostru apostolic. Cetele de martiri ai lui Hristos, « *prietenii Mirelui* » (Ioan 3, 29), în rândul cărora sunt și sfinți români, care au învins moartea în cele aproape două milenii, Sfintele lor Moaște și Altarele de unde se înalță neîncetat jertfa cea fără de sânge, împărțășind cu hrana nemuririi milioanele de creștini, ca și viața lor de rugăciune și evlavie sunt mărturii vii « *că atât predica apostolilor, cât și credința noastră n-au fost zadarnice* » (I Cor. 15, 14). Cu această moștenire și cu aceste mărturii, adevărate și reînnoite neîncetat, prin jertfe și răbdare sfântă de înaintașii noștri, Biserica Ortodoxă Română ne călăuzește către aurora celui de-al treilea mileniu. Cu fiecare Liturghie, cu fiecare botez, Sfinte Taine și cinstirea Sfinților, Biserica își reînnoește viața ei și a fiilor ei înălțându-i, călăuzindu-i, sfințindu-i neîncetat prin apă și prin duh, făcându-i părtași dumnezeiești, firi.

Recunoscători pururea lui Dumnezeu pentru toate darurile Sale revărsate asupra țării și fiilor ei, înrădăcinați dintru începuturi pe teritoriul dăinuirii lor bimilenare, binecuvântat cu bogății spirituale, cu dărnicia brazdei și avuțiile dintru adâncuri, să avem încredințarea că numai uniți cu toții în slujirea refacerii ei cu valorile sufletelor noastre, cu tot ceea ce avem mai bun și mai sfânt ca vocație și responsabilitate, vom depăși cu bine greutățile actuale după pilda moșilor și strămoșilor noștri împodobiți sufletește cu valorile ortodoxiei, ale culturii și artei mâinilor lor și ale văzului lor lăuntric de iubire, blândețe și înțelepciune față de toți. Cu această simțire, acum când Îl avem între noi pe Hristos Cel înviat, îmbrățișez pe toți frații Ierarhi ai Bisericilor din țara noastră, de naționalități diferite, chemându-i să facem pași, în lumina Învierii lui Hristos spre pace și împăcare în dragostea Sa, și într-un singur cuget, ca fii ai Aceluiași Părinte ceresc, să cântăm împreună imnul bucuriei, iertării și comunicării: « *Ziua Învierii ! să ne luminăm popoare cu prăznuirea și unul pe altul să ne îmbrățișăm. Să zicem: fraților, și celor ce ne urăsc pe noi; să iertăm toate pentru Înviere !* ». În nădejdea acestor sfinte împliniri, vă încredințez, iubiții mei fii duhovnicești, în această zi a paștilor noastre străbune, de rugăciunea și iubirea mea, îmbrățișându-vă în Domnul pe toți cei din cînul proeșesc și călugăresc, pe toți binecredincioșii creștini și creștine, pe copii și tineri, primăvara Sfintei noastre Biserici. Alăturându-mă prin acest cuvânt pastoral veseliei duhovnicești a fiecărei familii, vă doresc sărbătorire creștinească și românească în deplină sănătate, vestindu-vă tuturor,

HRISTOS A ÎNVIAT !

Al vostru Părinte duhovnicesc,

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

† LUCIAN

DIN MILA LUI DUMNEZEU ARHIEPISCOP AL TOMISULUI

**IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL ȘI DREPTMĂRITORILOR
CREȘTINI DIN ACEASTĂ DE DUMNEZEU PĂZITĂ ARHIEPISCOPIE,
HAR, MILĂ ȘI PACE DE LA DUMNEZEU - TATĂL ȘI DE LA DOMNUL NOSTRU
IISUS HRISTOS, IAR DE LA SMERENIA NOASTRĂ ARHIEREASCĂ
BINECUVÂNTARE**

Veniți de luați lumină !
(din Slujba Sfintei Învieri)

Lubiți fii duhovnicești,

Cu această dumnezeiască chemare, adresată nouă de Sfintele Paști, Biserica străbună ne cheamă de aproape două mii de ani, în fața Sfântului Altar să primim lumina lui Hristos, lumină ieșită din Sfântul Mormânt, odată cu învierea Sa.

În decursul veacurilor creștine, dar mai cu seamă în timpul viețuirii sale pe pământ, Mântuitorul nostru Iisus Hristos, pe lângă multe alte daruri și binefaceri dumnezeiești, a dăruit lumină oamenilor. A dat lumină orbului din Ierihon, care cu stăruință cerea: „Doamne vreau să văd!” (Marcu 8, 22); a dat lumină orbului trimis la scăldătoarea Siloamului (Ioan 9, 1-38); l-a luminat pe marele Apostol al neamurilor, Pavel, pe drumul către Damasc, ca să-I fie vas ales al propovăduirii Sfintei Evanghelii (Fapte 9, 3-16); a luminat Muntele Taborului, arătându-le ucenicilor Săi din lumina dumnezeirii Sale, pe cât aceștia puteau s-o cuprindă (Marcu 9, 1-7), prilej în care i-a pregătit să înțeleagă dumnezeiasca Sa misiune pentru care a venit în lume, de a pătimi și a învia pentru mântuirea oamenilor (Matei 17, 22-23); a luminat calea păstorilor și a magilor către staulul unde S-a născut; a luminat cerul Betleemului la venirea Sa în lume; a luminat poporul „care locuia întru întuneric” și a văzut lumină mare (Isaia 9, 1); l-a inspirat pe proorocul David, ca Dumnezeu din vecie, să zică din adâncul ființei Sale: „Domnul este luminarea mea și mântuirea mea, de cine mă voi teme?” (Psalm 26, 1).

Vorbind despre lumină, Mântuitorul Hristos S-a numit pe Sine „lumina lumii”, zicând: „Eu sunt lumina lumii, cel ce Îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, și va avea lumina vieții” (Ioan 8, 12). Chiar învățătura Sa, cuprinsă în Sfânta Evanghelie, este lumina cea adevărată care călăuzește pe om permanent spre cunoașterea lui Dumnezeu.

Creștinii, spre a fi lumină în lume, sunt datori să se îmbrace în Hristos, să fie luminați cu armele luminii (Romani 13, 12), după cum Însuși Mântuitorul ne cere: „Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor încât să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru cel din ceruri” (Matei 5, 16).

În aureola acestei lumini, ce a izvorât din Mormântul sfânt de unde Hristos a înviat, prăznuim astăzi Sfintele Paști, cu făclii aprinse în mână și în suflet având lumina reală a lui Iisus Hristos.

Frați creștini,

Luminatul praznic al Învierii Domnului este darul cel mai de preț pe care îl oferă, astăzi, Dumnezeu oamenilor.

Sfânta Înviere, cu tot ce decurge din ea, apare ca fapt unic în istoria mântuirii neamului omenesc, și de aceea semnificația și importanța Jertfei adusă, odată pentru totdeauna, de Fiul lui Dumnezeu pe Golgota reflectă în sine marea iubire a lui Dumnezeu față de om. Deci, învierea lui Hristos este strâns legată de învierea omului, de prezența reală a lui Hristos prin care trăim realitatea împrăstierii harului, sfințirea sufletelor noastre și a lumii întregi, lucrare ce nu poate fi cuprinsă în cuvinte.

De-a lungul veacurilor, prin învierea Sa, Hristos Domnul devine izvorul „apei celei vii” (Ioan 4,10), care izvorăște fără încetare din viața Sa, din învierea Sa, din învățătura Sa, după care însetează mereu sufletul omenesc. Apa cea vie ce-o primim neîncetat prin cuvântul Mântuitorului, ni se oferă și astăzi în aceste clipe, prin biruința Sa asupra morții, când sărbătorim Sfintele Paști. În aceste momente sfinte și înălțătoare, împreună cu noi participă în mod tainic, dar real, la învierea lui Iisus Hristos, Maica Domnului și Sfinții - prieteni ai lui Dumnezeu - potrivit învățaturii și datinilor bisericești. Sunt prezente la Înviere evlavia și cinstirea creștinilor, care timp de aproape două milenii respectă Sfânta Cruce cu Iisus Hristos cel răstignit, sfintele icoane, sfintele moaște și în același timp, nespusele frumuseți legate de prăznuirea Sfintelor Paști în sufletul românesc.

În acest luminat praznic, sub puterea harului dumnezeiesc, credincioșii creștini formează o adevărată familie duhovnicească din care fac parte cei în suferință, cei bolnavi, cei lipsiți de dragostea părintească, cei orfani, cei care nu sunt de față împreună cu noi la această prăznuire. Pentru toți aceștia, Biserica înalță rugăciuni în aceste momente și îi așteaptă cu dragostea ei de Mamă „ca toți să fie una” în duh și adevăr.

În acest context îl întâlnim pe Mântuitorul nostru Iisus Hristos Cel înviat din morți în Sfânta cetate, cu Sfinții Apostoli, cu femeile mironosițe, pe drumul ce duce la Emaus împreună cu Luca și Cleopa, toți dornici să asculte cuvintele Scripturii, referitoare la misiunea Sa. El, Învățătorul lumii, vestea tuturor împlinirea voii lui Dumnezeu în persoana Sa, iubirea și dreptatea divină, așteptată de oameni și împlinită prin învierea Sa. În acest fel El se află prezent în sufletul fiecăruia, reînviind-se permanent la o nouă viață.

Prezența Mântuitorului în corabia de pe lacul Ghenizaret, odinioară împreună cu Sfinții Apostoli, iar astăzi în Biserica Sa, corabia cea nouă, la cârma căreia se află, ne cuprinde pe toți credincioșii din toate timpurile și din toate locurile. Acum ca și atunci, Îl simțim pe Iisus Hristos înviat din morți în această biserică, predicând Sfânta Evanghelie, veghind la mersul ei, alegând noi și destoinici ucenici și slujitori; aici El mângâie, încurajează, sfințește, binecuvintează și se dăruiește tuturor prin Trupul și Sângele Său Euharistic.

Dreptmăritorilor creștini,

Conștienți de importanța Sfintei Învieri, creștinii mărturisesc deplin bucuria Sfintelor Paști, cântând: „Am văzut lumina cea adevărată, am primit Duhul cel ceresc, am aflat credința cea adevărată, nedespărțitei Sfintei Treimi închinându-ne, că Aceasta ne-a mântuit pe noi”.

Pentru credincioși adevărul Învierii este clar și deplin, nefiind îndoială sau șovăire. Realitatea credinței în Înviere nu poate fi fragmentată. Fiii Bisericii, timp de aproape două milenii mărturisesc acest adevăr, având cheazăia nemuririi sufletești, pe care Mântuitorul a lucrat-o pentru ei, prin jertfa și Învierea Sa. Creștinul are în același timp, conștiința morții pământești dar și pe cea a învierii celei veșnice. Prin virtuțile creștine - credința, nădejdea și dragostea - el își concretizează faptele mântuirii.

Biserica creștină l-a însoțit pe Iisus Hristos pe drumul Învierii, precedat de jertfa săvârșită pe Golgota, întocmindu-i cântări și imne, pe care le-am ascultat cu multă smerenie și pioșenie în această sfântă zi. Ele sunt de o frumusețe rară, în care se oglindesc trăiri adânci pentru cei ce cinstesc această măreață sărbătoare.

Învierea fiind și sărbătoarea vieții se prăznuiește primăvara, când întreaga fire se trezește la lumină, îmbrăcându-se în veșmântul strălucitor al florilor. Taina mântuirii noastre se reactualizează atât de viu și puternic în cântările liturgice, împreună cu împodobirea din serile deniilor cu sfântul epitaf, punerea în mormânt a Domnului, Crucea răstignirii, îngroparea și Învierea cea de a treia zi. Biserica noastră strămoșească păstrează și cinstește această moștenire sfântă pe care o reactualizează afirmând statornicia în credință și prin ea comuniunea cu toți înaintașii noștri, care au serbat continuu acest praznic cu mare evlavie. Această continuitate a credinței se reînnoiește și rodește din aceeași sevă - Hristos.

Mai înainte de a trăi aceste dumnezeiești momente ale mântuirii noastre, trebuie să reamintim că Domnul nostru Iisus Hristos, fiind cu ucenicii și apostolii Săi, a prevestit cu mult timp înainte că are să moară dar că va învia, aceasta ca o întărire în ceea ce urma să se înfăptuiască. Nu cu mult înainte de patimă, El a spus ucenicilor Săi: „Mult am dorit să mănânc cu voi acest paște, mai înainte de patima Mea” (Luca 22, 15). Prin aceasta ucenicii erau chemați să devină oameni duhovnicești, ca să înțeleagă Patima și Învierea Sa. Toate aceste împliniri ale misiunii Sale pe pământ, Domnul Hristos le-a încheiat prin rugăciunea făcută către Dumnezeu - Tatăl, prin mulțumiri, cântări și laude ce le-a făcut, ca și ucenicii Săi să-i urmeze exemplul. Acestea le-a întărit prin Învierea Sa pentru mântuirea lumii și învierea oamenilor. Prin acestea, Mântuitorul Hristos îi rușinează pe cei care au suferit și suferă de boala neîncrederii, a îndoielii în viața de dincolo, căci Dumnezeu este pururea viu și omul nu merge spre neființă ci spre veșnicie. Iisus Hristos, în rugăciunea Sa S-a rugat și pentru cei care nu cred în veșnicia lui Dumnezeu și a sufletului omenesc (Luca 22, 31-32), muștrând astfel, păcatul îndoielii, care este mai greu decât alte păcate, deoarece duce la neîncrederea în Dumnezeu. Tocmai de aceea Domnul se roagă pentru oameni - creatura mâinilor Sale - să nu-și piardă credința, dorind ca toți să fie împreună cu El.

În rugăciunea din grădina Ghetsimani (Ioan 17, 1-26) făcută de Iisus Hristos pentru unitate, mai înainte de prinderea, condamnarea, moartea și Învierea Sa, cunoștea că oamenii vor dezbină Biserica Sa. Totuși ne-a amintit aceasta pentru a rămâne permanent treji ca să preaîntâmpinăm sfășierea unității Bisericii Sale.

Patimile pe care Iisus Hristos le-a purtat în timpul misiunii Sale pământești, din pricina neascultării oamenilor, de la întrupare și până la jertfa de pe Golgota, le mai poartă și astăzi, și aceasta din cauza lipsei de unitate creștină, din pricina separărilor de tot felul săvârșite de oameni. Sfintele Taine pe care Mântuitorul le-a lăsat Bisericii Sale au rostul să refacă și să întărească deplin unitatea creștină, unitatea Bisericii, pentru care El S-a rugat și S-a jertfit.

Prin Sfintele Taine Iisus Hristos, îi cuprinde pe toți dreptmăritorii creștini la masa jertfei Sale în care El se găsește euharistic, se oferă și se împarte continuu „pentru iertarea păcatelor și viața de veci”. Împărtășirea cu Sfintele Taine - Trupul și Sângele Domnului Hristos - menține și întărește unitatea Bisericii, pentru că în Iisus, Fiul lui Dumnezeu, avem „un singur Domn, o singură credință un singur botez” (Efeseni 4, 5).

Iubiți frați și surori în Domnul nostru Iisus Hristos,

Bucurându-ne de roadele Învierii lui Hristos, să-I mulțumim lui Dumnezeu pentru că ne-a ajutat să ajungem această frumoasă sărbătoare a Sfințelor Paști. Să-L rugăm, de asemenea, să ne învrednicească a-L însoți pe drumul care duce către Împărăția cerurilor unde ne așteaptă, ne luminează neîncetat, acolo unde dreptatea dumnezeiască sălășluiește, unde Mântuitorul Hristos, ca Mire al Bisericii, ne primește ca pe adevărați moștenitori ai vieții celei de veci.

Fie ca lumina primită la Sfânta Înviere să lumineze calea noastră spre fapte bune, ca să-L primim pe Hristos Domnul nostru, în ceruri, în toată mărirea Sa.

Sfintele Paști să le petreceți în deplină sănătate și bucurii duhovnicești.

HRISTOS A ÎNVIAT!

† LUCIAN

ARHIEPISCOPUL TOMISULUI

† VASILE

DIN MILA LUI DUMNEZEU ARHIEPISCOP AL TÂRGOVIȘTEI

**IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL ȘI DREPT CREDINCIOȘILOR
CREȘTINI, HAR ȘI PACE DE LA DUMNEZEU - TATĂL, IAR DE LA NOI
PĂRINTEASCĂ BINECUVÂNTARE**

„Învierea lui Hristos văzând, să ne închinăm Sfântului Domnului Iisus, Unuia celui fără de păcat. Crucii Tale ne închinăm Hristoase, și Sfântă Învierea Ta o lăudăm și o slăvim, că Tu ești Dumnezeuul nostru, afară de Tine pe altul nu știm, numele Tău numim. Veniți toți credincioșii să ne închinăm Sfintei Învierii lui Hristos, că iată a venit prin Cruce bucuria la toată lumea. Totdeauna binecuvântând pe Domnul, lăudăm Învierea Lui, că răstignire răbdând pentru noi, cu moartea pe moarte a călcat”.

(Tropar din Săptămâna Luminată)

Iubiți frați și surori,

Credincioșii Bisericii noastre trăiesc în aceste zile momente de înălțare sufletească și bucurie. Învierea Domnului, o actualitate permanentă în Biserica Ortodoxă, se simte acum și mai adânc ca trăire în viața credincioșilor.

Staturi de primă mărime, care au continuat cu strălucire lucrarea Sfinților Apostoli, Sfinții Părinți au păstrat și propovăduit credința cea adevărată. Încercați în multe chipuri în luptă pentru dobândirea cununei celei neveștejite a adevărului dumnezeiesc, ei s-au încrednicit de lumina cea nepieritoare prin trăirea victii creștine în plinătatea ei, prin predicile și scrierile lor pline de înțelepciune dumnezeiască.

Sfinții Părinți sunt stele pline de lumină pe cerul cel duhovnicesc, gurile cele de aur ale Cuvântului lui Dumnezeu, care au biruit rătăcirile cele potrivnice victii celei adevărate în Domnul. Scrierile și modul de trăire ale acestora sunt cele mai prețioase zestre duhovnicești ale Bisericii noastre, scumpe sufletelor credincioase până și în zilele noastre, pentru că, ceea ce ei au învățat și au trăit în viața lor sfântă, este o adâncime necuprinsă de mintea noastră și mereu de dorit de sufletele cuprinse de avânt duhovnicesc. Trăind și respirând în învățăturile creștine, au acordat cinstire celor dumnezeiești, confundându-se cu ele, ei au cuprins sfințenia și cuprinderea Ortodoxiei dorită de noi toți.

În învățătura lor privitoare la taina cea mai mare a creștinătății despre Învierea Domnului și învierea noastră, vom spicui în cuvântul nostru de învățătură pascală, ca o rouă binecuvântată menită să răcorească și să vindece durerile celor în suferință.

Astăzi, subliniază scriitorul bisericesc Gheorghe al Pisidiei!: „Creatura s-a arătat în haine albe strălucitoare, moartea întunecată s-a destrămat și haina s-a făcut harul lucitor al luminii; Acum se bucură întreaga fire a tuturor celor care există în lume. Cei căzuți se ridică în picioare. Se risipește întunericul bolilor. Acum cu adevărat se luminează întunericul și se apropie cele de sus cu cele de jos. Peretele cel despărțitor a fost ridicat de la mijloc. Omul morții s-a făcut stricăcios. Toate au devenit comune: cele două firi s-au aflat împreună. Duhul este primit de tine ca o logodire. Unul și Același care stăpânește cele de sus, a luat trup și s-a coborât pe pământ. Astfel, foc se face fînja pământescă, iar mucul de lumânare fumegând devine flacăra”.

Sfântul Grigorie de Nissa cuprins adânc față de Biruitorul vicții asupra morții, îndeamnă: „Să lăudăm astăzi pe Dumnezeu Unul Născut, Cel ce S-a născut din ceruri (...) Care cu razele purtătoare de lumină lumea întreagă a acoperit. Să lăudăm astăzi mormântul Unul Născut, învierea Biruitorului, bucuria lumii, viața neamurilor lumii... Iată noi, altădată străini de cunoașterea lui Dumnezeu, am cunoscut bine pe Dumnezeu”¹².

În sfârșit, sentimentul bucuriei cu sensuri adânci al Praznicului Învierii în viața creștină, îl exprimă Sfântul Ioan Damaschinul în cuvinte înălțătoare: „Să sărbătorim omorârea morții, prăbușirea iadului, intrarea într-o altă viață, în viața veșnică. Bătând din palme să lăudăm cauza, pe Cel Unul binecuvântat și preamărit, Dumnezeul părinților noștri”¹³.

Iubiți fii susfletești,

În perioada catehizării celor care urmau să primească botezul în preajma Învierii Domnului, accentul pe Învierea Domnului este exprimat atât de înălțător de Sfântul Chiril al Ierusalimului: „Bucură-te Ierusalime! Să prăznuiți toți care iubiți pe Iisus, pentru că El a înviat. Să se bucure toți cei care au fost în doliu (din cauza păcatului). Mesajul învierii să bucure pe toți. Doliul să se transforme în bucurie, gemetele de plâns în bucurie”¹⁴.

Despre legătura dintre moartea împreună cu Hristos și învierea împreună cu El, în Taina Sfântului Botez, a celui care se învrednicește de acest mare dar, Sfântul Ioan Gură de Aur spune: „El a înviat, învierea care este din altă moarte. Noi însă murim de îndoita moarte și avem acum o îndoită înviere. Ieri am înviat odată din păcat. Ne-am îngropat împreună cu El la botez, și în botez am înviat cu El. Prin urmare, învierea este și cea prin care scăpăm de păcate. A doua înviere este cea a trupului. Hristos ni le-a dăruit pe amândouă. Dacă este cauză a căderii, păcatul, cauza învierii este scăparea de păcat. În prima înviere am înviat în timp, atunci când ne-am botezat. Ieri am fost legați de păcat, dar am înviat împreună cu El. Omul după trup a murit și iarăși după trup a înviat. Aceștia după păcat erau morți și au fost sloboziți și au înviat din păcat. Acum în această vreme pământul dă rodii și iachint și alte flori. Apele răcoritoare curg cu mai multă bucurie prin livezi. Nu ești cuprins de admirație dacă din ape vlăstăresc flori? Pământul nu le dă de la sine, ci din porunca lui Dumnezeu ele se îmbracă în verdeață...!”¹⁵.

¹ P.G. 92;

² „La învierea purtătoare de lumină și sfântă a Domnului și Dumnezeului nostru”, cuvântul 51;

³ P.G. 120;

⁴ „Cateheză pentru cei spre luminare”, cuvântul 14;

⁵ P.G. 50;

Învierea Domnului este și arătarea Tainei Sfintei Treimi așa cum ne învață Sfântul Simeon al Tesalonicului: „În învierea lui Hristos se face văzută Taina Treimii. În timp de trei zile s-a făcut învierea Sa, așa cum El Însuși a prevăzut-o și a devenit clară când a înviat a treia zi și S-a arătat și ne-a trimis harul divin. El ne-a dăruit trei daruri mari. Cu învierea Sa cea de a treia zi ne-a înviat, ni S-a arătat și ne-a dăruit pacea”⁶. „Omul (...) cu învierea Mântuitorului a luat cunoștință de Sfânta Treime; deci logodire nemuririi. Omul cu învierea Mântuitorului, luând sfârșit cu lumea văzută, se va schimba și va dobândi nestricăciunea”⁷.

Precum Hristos a înviat din morți, așa vor învia toți cei care cred în El, pentru că Hristos Dumnezeu este viața celor morți, afirmă Cosma Etalos: „A fost pus Domnul în mormânt și îndată au înviat mii de morți de mii de ani. Și au vestit că Acesta este Fiul Cuvântului lui Dumnezeu și Dumnezeu adevărat și viața celor morți. Se cuvine și noi binecredincioșilor creștini de azi și în continuare să nu plângem cu cei morți, așa cum fac necredincioșii și cu cei lipsiți de evlavie, care n-au nădejde în înviere... Sunt unii care au pe diavol în inima lor și spun că nu există înviere. Toți oamenii care sunt aici, înainte de a se naște nu erau inexistenți? Așa după cum a putut Domnul ne-a înviat din pântecele mamei noastre, tot așa poate să ne învieze din pântecele pământului. Așa după cum grâul cade în pământ, dacă nu va putezi din cauza ploii, nu va răsări; tot așa și noi dacă nu suntem îngropați în pământ.

Dacă nu suntem îngropați mai întâi în mormânt, Hristos nu ne va uda cu viața veșnică spre înviere”⁸.

Schimbarea trupurilor stricăcioase în trupuri nestricăcioase este descrisă în chip minunat de către Macarie Egipteanul: „Să presupunem că există o grădină mare cu pomi de tot felul și că există acolo mii de meri și viță de vie cu toate frunzele și fructele lor. Se întâmplă să se modifice grădina și toți pomii și frunzele îi primesc altă fire și iau o formă de lumină. Așa se vor schimba oamenii la înviere și se vor face mădularele lor sfinte și luminoase”⁹.

Sfântul Vasile cel Mare scriind despre învierea trupurilor, afirma: „Dar va spune cineva cum vor învia morții? Om fără de minte! Ceea ce semeni nu devine viața mai întâi, dacă nu va muri mai întâi? Ceea ce semeni nu este planta care urmează să răsară din pământ, ci o sămânță (...) Se seamănă întru stricăciune, răsare întru nestricăciune. Se seamănă întru lipsa de cinste, răsare întru slavă. Se seamănă întru slăbiciune, răsare întru putere. Se seamănă trup, răsare trup duhovnicesc”¹⁰.

Domnul s-a făcut mijlocitorul bucuriei noastre. La învierea de obște vom fi ca îngerii lui Dumnezeu, adică în nestricăciune, nemurire și neschimbați.

Sfântul Grigorie de Nissa scrie: „Cu învierea Sa (Domnul) ne-a înviat pe noi toți care suntem uniți împreună cu El devenind viață și înviere, răsărit și zi pentru cei care se află în întuneric și în umbra morții”.

⁶ P.G. 50;

⁷ Ibidem;

⁸ Didahii; Volos, 1950, 42;

⁹ Omilia a XV-a, P.G. 34;

¹⁰ Începutul învățăturilor morale, definiția a LVIII-a; cap. 1;

Dreptmăritori creștini,

Văzând aceste minunate daruri pe care Cuvântul lui Dumnezeu le revarsă peste noi, să aducem lui Dumnezeu imne de laudă și de mulțumire. Să ne pătrundem de lumina Învierii cea binefăcătoare pentru sufletele și trupurile noastre. Să facem din viața noastră un izvor răsărit din viața cea nouă dăruită de Hristos. Lumina lui Hristos să ne călăuzească îndepărtând și risipind întunericul rătăcirilor de tot felul care știrbesc frumusețea și demnitatea omului, creatură a lui Dumnezeu, ba uneori nimicesc darul cel mai de preț al lui Dumnezeu, viața dată de El: „Așa cum sunt mlădițele asemănătoare cu vița de vie și provin din aceasta, așa și noi având trupuri înrudite cu Trupul Domnului și luăm din plînditatea Sa și pe aceea o avem răddcînd în înviere și mărturie”¹¹ afirma Sfântul Atanasie. Același Sfânt Părinte continua: „Hristos face să dispară în fața oamenilor moartea cu harul învierii Sale, așa cum face focul cu trestia”¹².

În aceste zile de sfântă sărbătoare toată suflarea se cuvine să tresalte de bucurie și împreună cu Sfântul Ioan Damaschin să zică: „Sărbătorim omorârea morții, prăbușirea iadului, intrarea într-o altă viață, în viața veșnică. Și bătînd din palme să lăudăm pe Pricinuitorul, Cel Unul binecuvîntat și preamărit, Dumnezeuul Părinților noștri”¹³.

„HRISTOS A ÎNVIAT!
ADEVĂRAT A ÎNVIAT!”

*Al vostru de tot binele voitor și pururea
cătore Domnul rugător,*

† V A S I L E

ARHIEPISCOPUL TÂRGOVIȘTEI

¹¹ Despre Dionisie al Alexandriei, cuvântul 10, P.G. 25;

¹² Idem, op. cit., cuvântul 8;

¹³ P.G. 96.

† EPIFANIE

CU MILOSTIVIREA LUI DUMNEZEU, EPISCOP AL EPARHIEI BUZĂULUI

**IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL ȘI DREPCREDINCIOȘILOR
CREȘTINI, HAR ȘI PACE DE LA DUMNEZEU, IAR DE LA NOI ARHIEREASCĂ
BINECUVÂNTARE**

Hristos a înviat!

Iubiți fii sufletești,

Astăzi, cu negrăită bucurie, prăznuim Învierea Domnului.

Astăzi, întreaga făptură văzută și nevăzută este cuprinsă de un sfânt și tainic fior de lumină și viață dumnezeiască.

Astăzi, cerul și pământul se îmbrățișează cu sărutare sfântă.

Astăzi, și pentru noi, bucuria de a fi în mijlocul fraților voastre, prin acest părintesc cuvânt de învățătură, este nespus de mare.

Să ne bucurăm de înviere, căci, dacă Hristos n-ar fi înviat, zadarnică ar fi fost propovăduirea noastră, zadarnică și credința voastră (I Corinteni 15, 14).

Se cuvine, așadar, ca acum, mai mult decât oricare altă sărbătoare a Sfintei noastre Biserici, să trăim și bucuria înnoirii noastre lăuntrice, duhovnicești, la care suntem mereu chemați de Hristos Domnul, Care ne-a adus la viață prin însăși învățătura și învierea Sa din morți.

Binecredincioși creștini,

Sărbătorind astăzi, după rânduială, Învierea Domnului, noi dăm mărturie vădită despre credința noastră în Iisus Hristos Cel răstignit și înviat din morți. Căci, fără răstignirea Domnului, n-ar fi fost posibilă izbăvirea noastră! Fără moarte, n-ar fi fost Înviere!

Deși fără de păcat, Hristos Domnul a primit să pătimească și să moară pentru noi, păcătoși.

De aceea, datori suntem ca, odată cu bucuria învierii, să mărturisim, astăzi și pururi, participarea noastră suletească la patimile, răstignirea, moartea pe cruce și îngroparea Mântuitorului Iisus Hristos.

Considerate la început ca o grea încercare și umilință, după înviere, răstignirea și moartea pe crucea Golgotei se arată ca o strălucită biruință.

„Ieri, m-am răstignit împreună cu Hristos: astăzi, împreună cu El, mă preamăresc” zice Sfântul Grigorie de Dumnezeu cuvântătorul, iar una din cântările perioadei Sfințelor Paști ne îndeamnă ca fiecare să glăsuim: „Ieri, am murit împreună cu El, astăzi împreună cu El dobândesc viață; ieri împreună cu El m-am îngropat, astăzi cu El mă ridic din morți”.

Dreptmăritori creștini,

În lucrarea dumnezeiască de mântuire a neamului omenesc, moartea și învierea Domnului, precum și înălțarea Sa la ceruri sunt cele trei momente atât de legate între ele, încât se înfățișează în înțelesul lor înalt aproape ca un singur act al „tregerii” Domnului nostru Iisus Hristos de la viața în trup omenesc, pe pământ, în smerenie, la viața dumnezeiască, întru mărire, în ceruri. Precedată și condiționată de moartea pe cruce, urmată apoi și pecetluită de Înălțare, Învierea Domnului este dovada și tăria nădejzii mântuirii noastre.

Sfânt, nevinovat, fără pată și osebit de păcătoși, Mântuitorul a primit moartea pe cruce de bunăvoie pentru izbăvirea de păcat și pentru împăcarea noastră cu Dumnezeu: „S-a dat pe Sine pentru noi prinos și jertfă lui Dumnezeu întru miros de bună mireasmă” (Efeseni 5, 2).

Astfel, prin înviere, Fiul Tatălui ceresc a pecetluit actul mântuirii și împăcării oamenilor cu Dumnezeu și a deschis porțile învierii noastre, precum și revărsarea harului divin asupra celor credincioși. Învierea Domnului a aprins în sufletele credincioșilor flacăra bucuriei nemuritoare, care luminează ca un soare și ne încălzește inimile, chemându-le la viața creștină, așa cum soarele de pe cer cheamă în fiecare primăvară întreaga făptură la o viață nouă.

Învierea Mântuitorului ne-a adus și marele dar al vieții veșnice. De acum moartea nu mai are putere definitivă și absolută asupra făpturii noastre. Mormântul Domnului a devenit „izvorul învierii noastre”, așa cum glăsuiește o cântare din această perioadă: „Ca un purtător de viață, ca un mai înfrumusețat decât Raiul cu adevărat și mai luminat decât orice cămară împărătească, Hristos, mormântul Tău, izvorul învierii noastre”. De aceea, Sfântul Ioan Gură de Aur, potrivit Sfintei Scripturi, întrecă plin de bucurie: „Unde îți este, moarte, boldul; Unde îți este, iadule, biruința?” (Osca 13, 14; I Corinteni 15, 55).

Prin înviere - spunea marele predicator Ilic Miniati - „ne-am izbăvit; nu mai suntem robii morții! O vedem, dar nu ne mai temem de vederea ei sălbatică. Înainte de învierea lui Hristos, moartea era înfricoșătoare omului... A înviat Hristos și a fost omorâtă moartea. A înviat Hristos și s-a dezlegat stricăciunea.

A înviat Hristos și a încetat blestemul. A înviat Hristos și a răsărit nemurirea. A înviat Hristos și iarăși s-a deschis raiul.”

Ori de câte ori prăznuim Învierea Domnului, preamărim pe Cel ce ne-a dat puterea și dreptul de a fi împreună cu El, atât în călătoria vieții de aici, cât și dincolo de pragul mormântului. Deci, învierea noastră sufletească și trupească și dobândirea vieții veșnice sunt roadele Învierii Domnului Iisus Hristos.

Nu putem vorbi despre viața veșnică fără credința puternică în Învierea lui Hristos. Certitudinea Învierii lui Hristos este și certitudinea învierii noastre, pentru că El însuși a spus: „Cel care crede în Mine are viață veșnică” (Ioan 6, 47).

Învierea Domnului nu este numai un eveniment istoric, dovedit prin mulți martori. Învierea lui Hristos este însăși piatra de temelie a învățăturilor Bisericii noastre, a încrederii în biruința adevărului și binelui în lume, a credinței și nădejzii în viața veșnică.

Înviind Iisus cu trupul, a biruit moartea, așa cum mărturisim într-o cântare din zilele Sfințelor Paști: „Deși Te-ai pogorât în mormânt, Cel ce ești fără de moarte, dar puterea iadului ai zdrobit și ai înviat ca un biruitor, Hristoase Dumnezeu!”

Înălțându-Se la cer, Domnul ne-a încredințat pe toți cei ce credem în El că am dobândit calitatea de fii și moștenitori ai împărăției cerurilor. Apostolul Pavel ne învață că noi nu trebuie să nădăjduim întru Hristos numai pentru viața aceasta, ci, mai ales, și pentru cea viitoare: „Iar dacă nădăjduim în Hristos numai pentru viața aceasta, suntem mai de plâns decât toți oamenii. Dar acum Hristos a înviat din morți fiind începătura (a învierii) celor adormiți. Că, de vreme ce printr-un om a venit moartea, tot printr-un om și învieră morții. Căci, precum în Adam toți mor, așa și în Hristos toți vor învia” (I Corinteni 15, 19-21).

Iubiți filii duhovnicești,

Bucuria Învierii Domnului trebuie să reprezinte un popas duhovnicesc pentru transformarea morală a fiicărui dintre noi prin fapte vrednice de rostul și chemarea noastră la viața veșnică: „Nu oricine Îmi zice Doamne, Doamne, va intra în împărăția cerurilor, ci cel care face voia Tatălui Meu Celui din ceruri” (Matei 7, 21). Să luăm aminte, deci, cum gândim asupra rostului nostru în lume și cum ne împlinim datoriile noastre față de Dumnezeu și față de semenii: „Noaptea este pe sfârșite; ziua este aproape. Să lepădăm lucrurile întunericului și să ne îmbrăcăm cu armele luminii” (Romani 13, 12), adică cu faptele cele bune, ne indeamnă același mare apostol al neamurilor.

Iată de ce sărbătoarea Învierii Domnului este izvor de bucurie pentru toți creștinii. Domnul nostru Iisus Hristos a spus: „Eu sunt Calea, Adevărul și Viața” (Ioan 14, 6). Tot cel ce crede în El are viață veșnică, tot cel ce urmează Lui dobândește mântuirea, cu certitudinea că Învieră Sa este garanția învierii noastre.

Binecredincioși creștini,

Să avem, așadar, credință în Dumnezeu și nădejde neclintită în învieră cea de apoi, pentru că, așa cum ne învață unul din părinții bisericești: „Învieră lui Hristos este chipul învierii noastre viitoare... După cum cel ce adoarme seara se trezește dimineața cu putere de viață reînnoită, așa și cel ce adoarme cu semnul morții trupești se va trezi într-o viață nouă nemuritoare, în ziua învierii de obște”.

La această mare sărbătoare, luând aminte la datoria de a fi cu adevărat creștini, vă indemn, împreună cu Sfântul Apostol Pavel, să „preamăriți pe Dumnezeu în trup și în duhul vostru” (I Corinteni 6, 20), prin credință, rugăciune, evlavie și intrajutorare frățască.

Bucuria pe care a vestit-o și a dăruit-o Iisus Hristos femeilor mironosițe și Sfinților Apostoli în ziua Învierii să se reverse asupra noastră și a tuturor credincioșilor, având încredințarea că prin învieră Domnului am dobândit răscumpărarea și ne-am eliberat de sub stăpânirea păcatului.

Împărtășindu-vă aceste învățături duhovnicești, cu prilejul Învierii lui Iisus Hristos, veniți a ne bucura „pururea întru Domnul” (Filipeni 4, 4) și „să ne luminăm cu prăznuirea și unul pe altul să ne îmbrățișăm creștinește. Să zicem fraților și celor ce ne urăsc pe noi”.

Hristos a înviat!

***Al vostru de tot binele voitor și fierbinte rugător
la Domnul Hristos Cel înviat din morți.***

† EPIFANIE

EPISCOPUL BUZĂULUI

† CALINIC

DIN MILA DOMNULUI DUMNEZEU ATOATEȚIITORUL
EPISCOP AL EPARHIEI ARGEȘULUI ȘI MUSCELULUI VĂ ÎNTÂMPINĂ

**DE ZIUA ÎNVIERII DOMNULUI NOSTRU
IISUS HRISTOS CU BUCURIE, ȘI DIN INIMĂ TUTUROR CREȘTINILOR
ȘI SFINȚITULUI CLER VESTEȘTE:
HRISTOS A ÎNVIAT!**

*„Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul
să ne bucurăm și să ne veselim într-însa”.*

(Cântările Paștilor)

Dreptmăritori creștini,

Bucuria Învierii ne-a adunat astăzi într-un gând să slăvim pe Dumnezeu cu bunăcuviință, să luăm putere și să prindem nădejde mai bună, că iadul s-a biruit și viața nu mai este cucerită de moarte.

De acum nu mai împărățește moartea, ci înviea și viața. După tainica Sa rânduială, Dumnezeu ne-a răscumpărat, cu pătimirea Lui a curmat robia păcatului, cu moartea Sa a zdrobit și a sfărâmat stăpânirea răutății. Domnul nostru Iisus Hristos, Cel ce astăzi a înviat din morți, „S-a jertfit pentru păcatele noastre și a înviat pentru îndreptarea noastră” (Rom. 4, 25).

Fulger a strălucit deasupra mormântului, peceea pietrei s-a rupt, Lumina din mormânt s-a arătat lumii peste vremuri ca semn de mântuire desăvârșită și de răscumpărare. „Taina cea din veac ascunsă” astăzi s-a descoperit: Hristos, Mântuitorul nostru, „a treia zi, dintre cei morți S-a ridicat”, așa cum mărturisesc Scripturile: „A înviat Domnul și S-a arătat ucenicilor Săi” (Luca 24, 34).

Toți cei ce cred în Iisus Hristos îl mărturisesc pe El și prăznuiesc astăzi cu bucurie socotind Înviea Sa „începutură învierii tuturor”. Slăvita Înviea a Domnului și Mântuitorului nostru este temelul prefacerii adânci a sufletelor creștinilor în Duhul și cu puterea lui Dumnezeu. „Căci după cum toți au murit în Adam, tot așa toți vor învia în Iisus Hristos” (I Cor. 15, 22).

„De este cineva slujitor înțelept, să intre în bucuria Domnului său bucurându-se... Nimeni să nu plângă de sărăcie, pentru că s-a arătat Împărăția cea pentru toți. Nimeni să nu se mai lănguiască acum pentru păcate, pentru că iertarea din mormânt a răsărit. Nimeni să nu se teamă de moarte, pentru că ne-a slobozit pe noi moartea Mântuitorului; a stins-o pe dânsa Cel ținut de ea... Unde-ți este, moarte, boldul? Unde-ți este, iadule, biruința? S-a

sculat Hristos și au căzut demonii; a înviat Hristos și se bucură îngerii; a înviat Hristos și viața veșnic împărățește". Așa ne arată nouă dumnezeiescul Ioan Gură de Aur în cuvântul său din această zi luminată și preaslăvită!

Din taina durerii, a înflorit mireasma bineplăcută a harului și a bucuriei, „izvorul sfințelor taine, apa cea curățitoare a Botezului, sângele ispășitor al Sfintei Cuminecări”*, a izvorât iertarea și împăcarea cu Dumnezeu.

Dreptmăritori creștini,

Învierca Domnului este descoperirea supremă a puterii lui Dumnezeu și desăvârșita împlinire a așteptării dreptilor celor din veac, este dorita zi de biruință și de dovedire a dumnezeirii Omului răstignit pe Golgota între tâlhari. Învățătura propovăduită de Sfânta noastră Biserică își are temeiul în realitatea morții și Învierii Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

Creștinii își leagă speranțele, năzuințele și râvna de Împărăția de dincolo, de Împăratul Hristos Cel înviat din morți, Cel ce și pe noi ne va învia când va veni întru slavă să judece viii și morții.

Noaptea de Înviere preschimbă întreaga fire și cu veșmânt luminat se așează, peste casele creștinilor:

*„Vestind largurilor lumii că Hristos azi înviază,
De din noapte prind să bată clopote peste tăcere...
Trec prin aer, ca ușoare adieri de mângâiere,
Îngerii ce'n noaptea asta peste lume stau de pază.*

*Toate păsările cântă, pomii iau veșmânt de floare,
Haină albă de lumină-mbracă cerul și pământul,
Oamenii-s mai veseli astăzi, mai răsundtor Cuvântul,
Parcă peste tot zâmbește Dumnezeu cu ochi de soare.*

*Iară noi, gândind la Crucea Domnului spălată-n sânge,
Auzim clopote-n larguri: Iisus Hristos a înviat!
Lepădând prin Sine moartea, pe toți ne-a răscumpărat!
I-auzi: clopotele cântă, iar satan în iaduri plânge...”***

Dreptmăritori creștini,

Hristos a înviat! Învierca Domnului o propovăduim și o mărturisim noi astăzi ca pe cel mai prețios adevăr, un adevăr plin de strălucire și putere.

E zi de praznic, zi de mângâiere, zi așezată de Dumnezeu peste veacuri ca semn și hotăr al unui nou început. Câtă bucurie ne-a dăruit nouă Dumnezeu, și cât har! E plin pământul de vestea minunată a Învierii Domnului, Pretutindeni creștinii își unesc glasurile în cântarea minunată a Paștilor: „*Hristos a înviat din morți, cu moartea pre moarte călcând și celor din morminte viață dăruindu-le*”.

Prăznuim acum biruința binelui, triumful victiei asupra morții, serbăm întemeierea nestrămutată a Împărăției lui Dumnezeu pe pământ.

Dumnezeu ne-a deschis porțile victiei veșnice și ne-a chemat cu chemare sfântă: „*Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi da odihnă*” (Matei 11, 28). Purtarea de grijă

* Anton Huonder, La picioarele Mântuitorului, vol. II, Sibiu 1937, pg. 271.

** George A. Petre, „Dumnezeu-poeme”, Oradea, 1928, pg. 30.

a lui Dumnezeu pentru noi este plină de milă și de îndurare. Să lepădăm, așadar, haina învechită a tuturor răutăților și să primim pe Dumnezeu cu bucurie.

Avem înaintea o nouă viață, o șansă nouă de a pune capăt viciei celei păcătoase. Vremelnicia poftelor fără de rânduială, a îmboldirilor și ispitirilor de tot felul s-a risipit de acum. Hristos Mântuitorul nostru a biruit și ne-a chemat, ne-a ales făcându-ne părtași unei moșteniri nepieritoare.

Vestea cea bună astăzi s-a desăvârșit, căci „după ce în repetate rânduri și în multe feluri Dumnezeu le-a vorbit odinioară părinților noștri prin profeți, în aceste vremuri mai de pe urmă ne-a vorbit nouă prin Fiul pe Care L-a pus moștenitor a toate și prin care a zidit și lumea. Acest Fiul este strălucirea slavei și icoana Ființei lui Dumnezeu, El ține toate cu cuvântul puterii Sale. După ce a săvârșit curățirea păcatelor noastre, El a șezut de-a dreapta mării dumnezeiești întru cele prea înalte” (Evrei 1, 1-3).

Învierca Mântuitorului a încununat învățăturile Sale și le-a dat putere. De aceea propovăduirea apostolilor și a următorilor lor a căpătat îndreptățire și temei. Încredința de Învierca Mântuitorului nostru Iisus Hristos, popovăduim și noi astăzi și mărturisim că se cuvine să păzim și să urmărim căile Domnului. Să fim buni și cinstiți în cugetul nostru, să stăruim în credință, în rugăciune și în faptele cele de cinste, să ne unim în a sluji adevărului și să ne purtăm unii altora sarcinile cele grele; să ne iubim unii pe alții, să sporim cu îndemnul și cu făptuirca, să fim drepti și să ne arătăm „într-un chip vrednic de Evanghelia lui Hristos” vestită astăzi nouă.

De la început, Biserica a păstrat neschimbată credința, așa cum a primit-o de la Mântuitorul și de la Sfinții Apostoli. La noi, candela aprinsă a credinței celei adevărate a slujit de veacuri ca temei al buncucuiințe și al blândeții românului. Strămoșii noștri au rămas statornici în legea creștinească, în numele ei au biruit oștiri străine, cotropitoare, cu puterea Crucii și cu nădejdea în Dumnezeu nu s-au lăsat înfrânți și n-au lăsat bisericile pustii în calca jefuitorilor, ei le-au apărat, le-au înconjurat cu fortărețe; bisericile au fost adăpost și liman în războaie, iar în vremuri de pace lăcașuri de bucurie și liniștire.

În memoria strămoșilor, a sfinților noștri români, suntem și noi datori, fiecare, a ne apăra credința și Biserica - Maica cea bună și ocrotitoare a noastră. Vă îndemn totdeauna, fraților, la unire și dreaptă slujire. Să nu ne lăsăm ademeniți de cei care, pentru interese străine, rătăcite, răstălmăcesc Sfintele predanii păzite cu sfială și înfrigurare de părinții și învățătorii noștri. Să ascultăm cuvintele Sfântului Pavel Apostolul care ne povățuiește: „Rămâneți întemeiați în credință, întăriți și neclintiți întru Evanghelia pe care ați auzit-o” (Colos. 1, 23) și să ne păstrăm credința cea dintru început până la sfârșitul zilelor noastre.

Viața noastră să o punem în slujba lui Dumnezeu și a semenilor noștri. Să ne aducem aminte de cei ce sunt în suferințe, în supărări și în lipsuri, de cei ce se luptă cu greutatea fiecărei zile și să ne ajutorăm întru toate, să cinstim și să dăm slavă lui Dumnezeu totdeauna pentru toate.

Dreptmăritori creștini,

Noi, cei de acum, adunați laolaltă, suntem martorii Învierii Domnului nostru Iisus Hristos. Să umblăm deci cu toată priceperea pe căile slujirii sfinte și să cinstim pururea descoperirca lui Dumnezeu către noi, după cum ne-a făgăduit și ne-a spus: „Iată, Eu cu voi sunt în toate zilele până la sfârșitul veacului”. Mărturia noastră de acum se adaugă la mărturia Sfinților Apostoli, a mironosițelor și a celor „mai mult de cinci sute de ucenici” care L-au văzut în Galileea pe Domnul înviat.

Au trecut aproape două mii de ani de la Răstignirea și Învierea Domnului Hristos și se cuvine să ne întrebăm acum dacă suntem noi cu adevărat pătrunși de sensul și de lucrarea aceasta copleșitoare a prefacerii firii noastre în Iisus Hristos! Să ne întrebăm dacă dragostea lui Dumnezeu „*Cel ce ne-a iubit atât de mult*” mai are în sufletul nostru răspuns, dacă Hristos Iisus mai are loc în inimile noastre, dacă omul din vremea noastră mai știe și mai dorește să știe că Învierea lui Hristos trebuie să devină învierea noastră, că viața Lui trebuie să devină viața noastră. Răspunsul îl aflăm iată în ziua aceasta, „*Ziua Învierii*”, când trebuie „*să ne luminăm și să ne îmbrățișăm iertându-ne unii altora toate pentru Înviere*”.

Răspunsul este cuvântul de întâmpinare rostit de Mântuitorul femeii din Magdala... «*Marie!*». Ca și atunci, acum Mântuitorul Hristos arătându-Se înțelegerii noastre, ne cheamă la mântuire, în taina inimii fiecăruia dintre noi, rostindu-ne numele...

Domnul Iisus Hristos Cel înviat din morți ne cheamă pe noi, pe toți creștinii. Ne cheamă, ne numește și ne dorește înnoiți după asemănarea cu El. Ca răsplătire a ostenețelor noastre, ne va da nume nou în Împărăția cea netrecătoare.

Să păstrăm dar cu bucurie taina acestei chemări și cu sfială apropiindu-ne de Nemuritorul Împărat, să zicem:

„Învățătorule, iată-mă! curățește-mă și mă lasă acum să mă ating de Tine, de Preacuratele Tale picioare, și să-ți sărut rănile cu inimă zdrobită și să mă împărtășesc cu Dumnezeieștile, Înfricoșătoarele și de Viață Făcătoarele Tale Taine!”

Acum, fraților, vă îndemn să vă purtați totdeauna ca fii iubiți ai Domnului, „*ca fiți ai Luminei*” care ne-a răsărit nouă astăzi, și vă doresc să intrați în chip desăvârșit toți în bucuria Domnului, la „*ospățul*” cel duhovnicesc al păcii și buncivoirii!

Bucuria Învierii Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos să umple inimile noastre de har, și roua Duhului să se pogoare peste sufletele noastre.

Vă așez numele în rugăciunile mele și vă doresc spor bun întru toate, roade bogate și vreme cu pace și binecuvântare. *Amin!*

HRISTOS A ÎNVIAT!

† CALINIC

EPISCOPUL ARGEȘULUI ȘI MUSCELULUI

† CASIAN

DIN DARUL LUI DUMNEZEU, EPISCOP AL DUNĂRII DE JOS,

**IUBITORILOR DE DUMNEZEU SLUJITORI AI ALTARELOR, CUVIOSULUI CIN
MONAHAL ȘI DREPTMĂRITORILOR CREȘTINI DIN EPARHIA NOASTRĂ HAR,
BINECUVĂNTARE, SĂNĂTATE, PACE ȘI DUHOVNICEȘTI BUCURII ÎN ZIUA
LUMINATULUI PRAZNIC AL ÎNVIERII DOMNULUI,
IAR DE LA SMERENIA NOASTRĂ PĂRINTEASCĂ ȘI FRĂȚEASCĂ ÎMBRĂȚIȘARE**

Hristos a înviat!

Adevărat a înviat!

Iubiți frați și surori în Domnul,

An de an ne întrunim în biserici pentru a mărturisii adevărul Învierii Domnului, cel mai responsabil act din toată viețuirea noastră pământească, fără de care creștinismul ar rămâne doar o umbră fără realitate, un izvor fără de apă, o candelă fără lumină, un trup fără suflare și fără inimă, un cer fără soare și stele, o casă fără viețuitori sau fără ferestre. Așadar, Învieria Domnului, Paștele, iubiți credincioși, este chiar respirația noastră prin credință, este suflarea dumnezeiască și puterea de ridicare de la durerea morții la mângâierea și liniștea vieții. Paștele, ca sărbătoare, ne ajută să înțelegem viața din latura ei omenească și trecătoare spre deschiderea ei luminoasă și veșnică, căci „dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este și propovăduirea noastră, zadarnică este și credința voastră. (I Corinteni 15, 14). *Învieria, așadar, nu este idee zadarnică. Este fapt adevărat, și credința noastră în viața veșnică este astfel întemeiată. Un fapt neadevărat nu poate dura două mii de ani.* Cu atât mai mult, nu poate fi sărbătorit și încă cu bogăția de tradiții și fapte ce trec dincolo de inspirația pur omenească. Nimeni înainte de Hristos nu s-a răstignit pentru greșelile altora. Desăvârșit, „Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat”, Hristos Domnul acceptă moartea pentru a nu ne lăsa singuri când plecăm din această viață și nici pe cei ce rămân triști în fața morții, neconsolați aici pe pământ. Nimeni nu a făcut din cel mai dureros eveniment din curgerea vieții, moartea, un adevărat izvor de speranță, de încredere și de așteptare a vieții veșnice, precum Domnul Iisus Hristos: „Eu (Hristos) sunt Învieria și Viața. Cel ce crede în Mine viu va fi, de va și muri” (Ioan 10, 11); „Eu am venit ca lumea viață să aibă și să aibă din belșug” (Ioan 10, 10).

Iată de ce prăznuim Paștele de două mii de ani, fără să ne îndepărtăm de învățătura, de tradiția și de viața noastră bisericească și românească. Prezența noastră în număr așa de mare, crescând de la an la an, și îndeosebi prezența rugătoare a tineretului în toate bisericile

parohiilor devine un argument viu, pe care îl prezentăm ca mărturie lumii de astăzi, tot mai îndepărtată de misterul Învierii și al vieții veșnice. Mărturisim credința noastră în puterea vieții și așteptarea Învierii, precum rostim sărbătoarea de sărbătoare, la Sfânta Liturghie: „Aștept învierea morților și viața veșnică ce va să fie” (Crezul).

Iubiți frați ortodocși,

Din multele învățături și mai ales din multele înțelesuri ale sfintei sărbători de Paști, anul acesta, vă adresăm, prin tradiționala scrisoare pascală citită de preoți în toate bisericile și mănăstirile, în toate parohiile Eparhiei Dunării de Jos, îndemnul de a ne cunoaște mai bine credința ortodoxă și parohia. Este un îndemn stăruitor de apropiere de Hristos Cel înviat din morți, Domnul vieții veșnice, pentru a-L întâlni în lucrarea Sa plină de iubire și de milostivire față de noi, pentru a auzi chemarea Evangheliei Sale, vestea cea bună a mântuirii noastre și pentru a-i urma pilda slujirii Sale în slujirea semenilor noștri.

Încă din prima zi a anului în care ne aflăm am îndreptat îndemnul preoților slujitori să întărească legătura dragostei și frățietății ortodoxe în toate parohiile, ca oaze de lumină și de credință, de trăire a celor mai înalte comandamente ale Evangheliei păcii și dreptății Mântuitorului Hristos, mai presus de toate încercările, greutățile și suferințele de tot felul. Am dori ca anul acesta să fie anul parohiei ortodoxe cu cei ce o constituie: toți credincioșii și credincioasele, de la pruncul din leagăn botezat și până la cel ce ne părăsește temporar în leagănul mormântului, din lumea noastră de aici spre lumea veșnică de dincolo.

Anul parohiei ortodoxe este, mai întâi, redescoperirea valorilor drepte credințe și moralei sănătoase, uneori ignorate, alteori uitate sau chiar îndepărtate voit din practica vieții noastre religioase, care este parte vie, integrantă din ființa noastră, fără de care nu mai suntem adevărați, autentici.

Anul parohiei este redescoperirea și reînvierea dorului după adevăratul Dumnezeu al părinților noștri, prezent și între copertele vechilor cazanii, și între zidurile bisericilor și mănăstirilor voievodale, și în glasul dascălului de la strană, și în ruga preotului, dar și în evlavia și fapta noastră de astăzi, ca adevărați mărturisitori și fii autentici ai Bisericii Ortodoxe, mama neamului și coloana lui de susținere.

Anul parohiei este ieșirea din anonimatul creștin prin prezența vie și concretă la chemarea lui Hristos Cel Înviat: „Veniți, de primiți lumină!”, „Lumina lui Hristos luminează tuturor”, „Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și eu vă voi odihni pe voi” (Matei 11, 28).

Anul parohiei ortodoxe este anul bincredinciosului, al cetățeanului Împărăției lui Dumnezeu, care, deși trăiește ca cetățean în patria sa, gustă și din bunătățile sufletești făgăduite celor ce cred în Înviere, în veșnicie, în cer, în viața cea fără de sfârșit.

Anul parohiei ortodoxe este „începutul unei alte vieți veșnice”, duhovnicești, cum ne sugerează cântările Paștilor: „acum toate s-au umplut de lumină, și cerul, și pământul, și cele de dedesubt. Deci, să prăznuiască toată făptura Învierea lui Hristos, în care S-a întărit”; „Veniți toți credincioșii să ne închinăm sfintei Învierii lui Hristos”.

Anul parohiei este iubire autentică față de toți cei în suferință, în lipsuri și în părăsire. Este anul cristalizării formelor concrete de filantropie din chemarea lui Hristos Cel Înviat.

Anul parohiei este în sfintele biserici și mai ales de Sfintele Paști prilej de a ne recunoaște unul pe altul ca frați de aceeași credință și ca fii ai aceiași mame duhovnicești, împlinind cu părintele slujitor, păstorul de suflete, chipul adevăratei parohii, comuniunea, Biserica vie.

trebuie sub nici o formă să lipsească dintre credincioșii parohiilor evlavioșii monahi și harnicele monahii care, în smerenie și ascultare, trebuie să-și aducă partea de slujire la refacerea întregului trup sănătos ortodox al Bisericii.

Dreptmăritori fii ai parohiilor ortodoxe,

Așa cum un cetățean al unui stat, dacă nu are un crez, o limbă, o minimă cunoaștere despre istoria, geografia, cultura, obiceiurile și tradițiile respectivului stat, nu este integrat în toate drepturile și îndatoririle firești, tot așa un creștin care nu participă efectiv la viața parohială nu este un creștin autentic. Parohia ne ajută să devenim creștini adevărați, să participăm trup și suflet la comunitatea de iubire și de lucrare pentru mântuirea noastră. Un creștin în afara parohiei sale este asemenea unui orfan în afara iubirii și afecțiunii casei părintești. De aceea, pe lângă preot bun și jertfelnic, iubitor și iertător, după modelul iubirii, jertfelniciei și iertării Domnului, în ortodoxie, parohia cuprinde pe toți credincioșii, ei sunt responsabili de viața lor sufletească, dar și de viața bisericească în întregul ei. Atunci când Biserica Ortodoxă, în neamul românesc, este apreciată, desconsiderată, criticată sau blamată, întreg trupul ei viu, cler și credincioși, participă la aceeași osândă sau prețuire. Iată de ce ne adresăm în ziua de Paști ortodocșilor. Să ne curățim simțirile și să ne înnoim făgăduințele date la botez, să le reafirmăm în toate împrejurările vieții, participând efectiv la lucrarea Bisericii, lângă ierarhie și cler. Este nevoie de prezența activă a credincioșilor la toată slujirea Bisericii lor, în primul rând la cunoașterea dreptei credințe ortodoxe, căci Biserica Ortodoxă este Biserica Adevărului, care n-a pierdut nimic din învățătura Mântuitorului Hristos și a Sfinților Apostoli. Ea este „Una, Sfântă, Sobornicească și Apostolească” (Crezul).

Acceptarea dreptei credințe implică mărturisirea ei în orice situație, cu orice risc, așa cum au făcut martirii și sfinții. În fiecare parohie, credincioșii vor susține activitatea misionară de întărire a credinței ortodoxe și îndcosebi predarea învățaturii ortodoxe copiilor din familie, în școală și în biserică.

În fiecare parohie, consiliile și comitetele parohiale vor ajuta mai mult preotul în zidirea de biserică, în restaurarea monumentelor sacre moștenite de la înaintași, care sunt părți din sufletul neamului și lespezi ale dăinuirii sale.

În fiecare parohie, credincioșii vor susține și zidirea Bisericii celei vii, din trupurile și sufletele ce au atâta nevoie de afecțiune și iubire într-o lume a urii, marginalizării, egoismului și rețelor de tot felul.

În parohie, fiecare credincios va fi inițiat să contribuie după putere la refacerea comunității de iubire, rănită de ură și violență, de sărăcie, boli și alte suferințe.

Lucrarea parohială bine plăcută Domnului și atât de urgentă pentru toți, dar mai ales pentru cei ce singuri nu se pot ridica de sub „crucea” grea a pășirii, este faptă pascală autentică, filantropică, este iubire de oameni, este faptă a învierii vieții noastre creștinești și românești în toate satele și orașele.

Numai așa, viața poate deveni mai curată, iar relațiile dintre noi cu adevărat comunitare. Ceea ce este astăzi vis, prin darul Domnului, credința, voința și lucrarea noastră, poate deveni realitate. Iată două exemple simple:

*„Și cât e de frumos în sat!
Creștinii vin tăcuți din vale
Și azi de se-ntâlnesc în cale
Își zic: „Hristos a înviat!”*

*Și râde-atâta sărbătoare
Din chipul lor cel ars de soare...
Biserica, pe deal, mai sus
E plină astăzi de lumină,
Că-ntreaga lume este plină
De-același gând, din cer adus:
În fapta noastră ne e soarta
Și viața este tot, nu moartea.”
(La Paști, George Coșbuc)*

*„Îmi amintesc de oamenii din sate
Cu haine noi și fețe luminate...
Și-mi amintesc de droaia de copii
Cum alergau de veseli și zglobii...
Era-n cerdac la noi atâta soare,
Era-n pământ atâta sărbătoare.”
(De Paști, Demostene Botez)*

Să ne ajute Hristos, Domnul Învierii, să trecem de la cuvinte și îndemnuri la fapte, precum El a trecut de la moarte la viață, de la suferință la ușurarea de suferință.

Să fie și în pământul, în casele și în sufletele noastre, slujitori și credincioși de toate rangurile și îndeletnicirile, autorități creștine sătești, comunale și județene de la Galați, Brăila, Tecuci, Târgu Bujor și Făurei, bucurie și speranță de Sfintele Paști.

Să trecem încrezători pragul spre o viață mai bună, prin credința și munca noastră și să prăznuim „Paștile cele frumoase și sfinte” cu voioșie și pace în suflete, cu iertare și cu împăcare.

Celor triști, veselie, celor săraci, ajutor, speranță și milostenic, celor bolnavi, sănătate, celor robiți în temniță, eliberare. Celor pe care nu-i iubește nimeni, iubirea tuturor credincioșilor.

La toți sănătate, peste toți binecuvântarea lui Dumnezeu și bucuria netrecătoare a Învierii!

Așa să fie în toate sufletele, familiile și parohiile noastre, cu darul și iubirea Mântuitorului înviat din morți.

*Hristos a înviat!
Adevărat a înviat!*

Al vostru pentru toate cele de folos către Hristos Domnul rugător,

† CASIAN

EPISCOPUL DUNĂRII DE JOS

† N I F O N

PRIN HARUL LUI DUMNEZEU, EPISCOP AL EPARHIEI
SLOBOZIEI ȘI CĂLĂRAȘILOR

**IUBITULUI NOSTRU CLER ȘI POPOR DREPTCREDINCIOS DIN JUDEȚELE
CĂLĂRAȘI ȘI IALOMIȚA, HAR ȘI PACE DE LA DUMNEZEU, IAR DE LA NOI,
ARHIPĂSTORUL VOSTRU, DRAGOSTE PĂRINTEASCĂ
ȘI ARHIEREASCĂ BINECUVÂNTARE**

HRISTOS A ÎNVIAT !

Iubiți slujitori ai altarelor și dreptmăritori creștini,

Odată cu venirea primăverii, care înnoiește fața pământului, a venit, ca în fiecare an, și primăvara cea duhovnicească, Învierea Domnului nostru Iisus Hristor, primăvara sufletului. Ea ne însuflețește și ne întrărează cu gânduri sfinte către Dumnezeu și umple inimile noastre de o bucurie inefabilă: biruința Luminii asupra întunericului, biruința Vieții asupra morții, biruința Mântuitorului nostru asupra răului. Sfintele lăcașuri răsună astăzi înălțător de cântarea biruitoare a vieții: «*Hristos a înviat din morți cu moartea pe moarte călcând și celor din mormânturi viață dăruindu-le*». Nici o sărbătoare nu este așa de mare ca Învierea Domnului, care este chezașia învierii noastre, a tuturor. Credința noastră, Biserica noastră, de aici își au originea, de la Hristos Cel Înviat din morți; iar Învierea este faptul dovedit și mărturisit că Iisus Hristor este cu adevărat Dumnezeu. Fără înviere, credința creștină n-ar fi existat niciodată, n-ar fi existat nici Evanghelia, nici Sfinții, nici Biserica.

Iubiții mei fii sufletești,

Pentru a continua în lume lucrarea Sa mântuitoare, Domnul nostru Iisus Hristor a întemeiat pe pământ Biserica, acest așezământ dumnezeiesc «*căstigat cu însuși sângele Său*» (Faptele Apostolilor 20, 28), cum zice Sfântul Apostol Pavel către slujitorii hirotoniți din Efes. Continuând în lume lucrarea Întemeietorului ei, Biserica va trebui să propovăduiască adevărul dumnezeiesc în toată puritatea lui, fără adăugiri sau știrbiri; va curăți și va sfinți creștinii prin Sfintele Taine și-i va călăuzi spre limanul veșniciei.

Mântuitorul Hristos a încredințat Bisericii Sale această putere, mai ales după învierea Sa din morți, când le-a spus apostolilor: «*Mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la toată zidirea. Luați Duh Sfânt, cărora veți ierta păcatele, le vor fi iertate; cărora le veți ține, vor fi ținute. Iată Eu sunt cu voi până la sfârșitul veacului*» (Marcu 16, 15). Pentru a putea împlini în lume această sfântă menire, Biserica - adică slujitorii și credincioșii ei - trebuie să simtă neconținut în sânul ei, prezența nevăzută a dumnezeiescului său Întemeietor. Adevărul acesta a fost limpede arătat de Domnul Hristos, cu puțin timp înainte de moartea Sa când a spus: «*Rămâneți întru Mine și Eu întru voi. Așa cum mlădița nu poate să aducă*

roadă de la sine, dacă nu rămâne în viață, tot așa nici voi, dacă nu rămâneți întru Mine. Eu sunt viața, voi mlădițele. Cel ce rămâne întru Mine și Eu întru el, acela aduce roadă multă, căci fără Mine nu puteți face nimic» (Ioan 15, 4-5).

Din aceste cuvinte dumnezeiești, se vede grija Mântuitorului pentru Biserica Sa, pentru viitorul ei. Vrând să așeze temeliiile acesteia pe adevărul de neclintit al Evangheliei Sale, El a cerut urmașilor Săi «să rămână întru El», să nu se dezlipească de învățătura Sa, să trăiască spiritual prin seva care urcă spre mlădițele cele mai îndepărtate din tulpina trupului său glorificat prin Înviere. Aceasta trebuie să fie trăirea fiecărui slujitor și creștin din toate generațiile până la sfârșitul veacurilor. Nu trebuie neglijate nici posibilele urmări nefericite care pândesc Biserica Mântuitorului în cazul unei înstrăinări de învățătura evanghelică existentă numai în Biserica strămoșească. Cuvântul Său îmbracă acum un veșmânt hotărât, zguduitor ca o amenințare: «Fără Mine nu puteți face nimic - spune El. Dacă unul nu rămâne întru Mine, este lepădat ca o mlădiță care s-a uscat» (Ioan 15, 5-6). De aici necesitatea unității de credință în fața celor care propovăduiesc alte credințe și orientări, străine și nevrednice de duhul nemuritor al credinței noastre strămoșești.

Lubiți fii sufletești,

Prin Sfânta Sa Biserică, cea «câștigată cu însuși scump sângele Său» (Faptele Apostolilor 20, 28), Mântuitorul ne ajută și pe noi cei de astăzi, ca și pe înaintașii noștri în credință, să simțim și să trăim în fiecare clipă învățătura și pacea Sa și să ne împărtășim din jertfa Sa. Această prezență, reală și permanentă, a lui Hristos o trăim deplin la primirea Sfintelor Taine și la Sfânta Liturghie, când ne înălțăm sufletește cu rugăciunile și cântările interpretate de toți cei de față ca dintr-un singur cuget (Matei 18, 20). La fiecare Sfântă Liturghie primim în ființa noastră «pe Împăratul tuturor, pe Cel nevăzut înconjurat de cetele îngerești», așa cum mărturisim într-unul din imnele noastre liturgice. Întărind acest adevăr, atunci când își dau sărutare frățească, slujitorii altarului rostesc: «Hristos în mijlocul nostru!» și răspund unii altora: «Este și va fi». Această mărturisire este valabilă nu numai pentru preoți, ci și pentru întreaga obște dreptmăritoare prezentă la Sfânta Jertfă cea fără de sânge, unindu-i pe toți într-o comuniune sufletească desăvârșită. Mărturisind pe Hristos, avem convingerea că nu suntem singuri, ci împreună cu El, cu harul și cu puterea Lui, cu Treimea cea de o ființă și nedespărțită, cu toți sfinții Săi, care împodobesc cerul Bisericii creștine. Fiecare rugăciune, fiecare slujbă, cu deosebire fiecare Sfântă Liturghie și orice faptă bună poartă pecetea prezenței lui Hristos, fiind pentru noi prilej de bucurie împreună cu Hristos. Participarea la Sfânta Liturghie, la viața și rânduielile Bisericii, ne face să simțim cu adevărat că Hristos este în mijlocul nostru și ne înalță tot mai sus pe scara desăvârșirii creștine. De aceea, îndemnul nostru este de a fi statornici, de a încerca să fim atașați dreptei credințe strămoșești întru săvârșirea faptelor bune, pentru a fi astfel într-o legătură vie cu Biserica, cu Tainele și cu învățătura ei. Biserica este locul, ca spațiu și timp, pentru înțelegerea dreaptă a Cuvântului lui Dumnezeu pentru că numai ea, «stâlp și temelie a adevărului» (I Tim. 3, 15), a primit «Duhul Adevărului», care călăuzește la tot adevărul (Ioan 16, 13).

Slujitorii și credincioșii Bisericii noastre au văzut dintotdeauna, în neamul, în țara și pământul străbun, reflectarea frumuseții și a bunătății dumnezeiești. De aceea ei s-au străduit și se străduiesc și astăzi să sporească zestrea de aur a credinței înaintașilor, a valorilor și a tradițiilor nemuritoare ale neamului, întru păstrarea unității de credință, înmulțind râvna pentru ridicarea de ctitorii nemuritoare de-a lungul și de-a latul țării. Conștiința acestei slujiri trebuie să fie flacăra nestinsă din candela sufletului fiecăruia dintre noi. Să mulțumim Bunului Dumnezeu pentru că în Episcopia noastră, în județele Călărași și Ialomița, se zidesc 16 biserici noi, patru mănăstiri, precum și Catedrala episcopală. Implor binecuvântarea lui Dumnezeu asupra preoților și credincioșilor care se străduiesc cu atâta dăruire pentru ridicarea acestor sfinte lăcașuri.

Iubiți fii duhovnicești,

Învierea lui Hristos dobândește sens și valoare religioasă și morală numai dacă vedem în El pe Mântuitorul nostru, Cel ce a venit în lume pentru a fi «*lumină lumii*», tritais de Dumnezeu «*nu ca să osândească lumea, ci ca lumea să se mântuiască prin El*» (Ioan 9, 5 ; 3, 17).

Din iubire pentru oameni Iisus n-a osândit lumea, dar a osândit păcatele care stăpâneau și stăpânesc pe oameni. De aceea în fruntea tuturor virtuților, El a așezat «*dragostea față de Dumnezeu și de semenii*» și «*lepădarea de sine*», făcând din ea condiție a apropierii de El, când a spus: «*Cel ce voiește să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze*» (Marcu 8, 34). Prin aceasta Mântuitorul Hristos a osândit pe cel mai greu dintre păcatele care pot stăpâni sufletul omenesc - pornirea de a te socoti pe tine însuși ca singura existență din Univers. Cunoscător divin al profunzimilor sufletului omenesc și al tendințelor sale după căderea în păcat, Domnul Hristos biciuiește cu putere egoismul, considerându-l izvor al tuturor relelor. Căci din egoism se naște trufia nestăvilită, acea «*iubire de stăpânire*» de care vorbește Sfântul Efreem Sirul; în egoism își află începutul disprețul față de ceilalți oameni.

Primăvara duhovnicească a Învierii ne cheamă «*să ne curățim simțirile*», îndreptându-ne cu luarea aminte nu numai către cele de aproape ale noastre, ci și către lume, care este creația lui Dumnezeu. Cântarea înălțătoare pascală care a răsunat în biserici: «*Acum toate s-au umplut de lumină și cerul și pământul și cele de dedesubt*» ne descoperă sensul adânc al grijii față de toți oamenii și față de natura înconjurătoare, ca loc și mediu prielnic viețuirii tuturor. Este, deci, de la sine înțeleasă îndatorirea de a priveghea atât la păstrarea frumuseții ființei noastre, cât și la întreținerea frumuseții și a armoniei creației lui Dumnezeu.

Se vorbește de poluarea mediului în care trăim, dar nu trebuie, de asemenea, să uităm de poluarea mediului social și moral, prin manifestările de imoralitate și răutăți, calomnii și nedreptăți, uitându-se de legea divină a Adevărului și a Dragostei care trebuie să domine în relațiile bazate pe valorile creștine. Îndepărtarea de aceste valori atrage după sine consecințele rarefierii ființei noastre tocmai astăzi când se simte nevoia unei solidarități creștine românești pentru propășirea țării. De aceea, lumina lui Hristos care a luminat lumea din Mormântul Învierii Mântuitorului, trebuie să constituie podoaba cea adevărată, cărna și pavăza tineretului, pe drumul anevoios al formării personalității lor de care are nevoie societatea românească de azi și de mâine; această lumină a lui Hristos să stăpânească frământările, gândurile și voința de mai bine și conștiința tuturor celor ce se află la ocârmuirea mult încercatei noastre vieți sociale românești.

Exprimându-vă aceste gânduri și încredințat că lumina Învierii lui Hristos va sălășlui în sufletele noastre, ale tuturor, așa cum a întărit inimile Sfinților Apostoli și ale strămoșilor noștri, chem, părintește și frățește, la dragoste, iertare, armonie și pace, pe toți închinătorii Sfintei Învieri, trăitori în locurile binecuvântate ale Dunării și Bărăganului, și să rostim împreună: «*Ziua Învierii ! Să ne luminăm cu prăznuirea și unul pe altul să ne îmbrățișăm. Să zicem: fraților, și celor ce ne urâsc pe noi; să iertăm toate pentru Învieres*». În felul acesta ne vom învrednici să fim primiți de Domnul Hristos în Biserica Sa cea sfântă.

*Al vostru arhipăstor sufletesc, stăruitor în rugăciune către Tatăl Ceresc,
pentru sănătatea, bucuria, prosperitatea și pacea voastră a tuturor.*

HRISTOS A ÎNVIAT !

† NIFON,

EPISCOPUL SLOBOZIEI ȘI CĂLĂRAȘILOR

† GALACTION

PRIN DARUL LUI DUMNEZEU EPISCOP AL ALEXANDRIEI
ȘI TELEORMANULUI

**IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL ȘI BINECREDINCIOȘILOR
ASCULTĂTORI, HAR ȘI PACE DE LA DUMNEZEU, TATĂL NOSTRU
CEL DIN CERURI, IAR DE LA SMERENIA NOASTRĂ,
PĂRINTEASCĂ ÎMBRĂȚIȘARE ȘI ARHIEREASCĂ BINECUVÂNTARE.**

HRISTOS A ÎNVIAT !

Iubiții mei fii și fiice duhovnicești, întru credința cea sfântă și scumpă a Sfintei noastre Biserici.

Ne aflăm, cu ajutorul lui Dumnezeu, în plină primăvară. Soarele strălucește luminos pe bolta cerului și cheamă întreaga fire la o viață nouă. Sămânța aruncată sub glie de harnicii agricultori s-a trezit din somnul iernii și a ieșit la lumină. Câmpurile au înverzit, florile și pomii au înmugurit și s-au umplut de podoabă, codrii s-au îmbrăcat în haină nouă și răsună prin ei ciripitul păsărelelor. Cât de minunată și binefăcătoare este primăvara firii!

Și noi, credincioșii, am trecut printr-o „*primăvară duhovnicească*” în timpul sfântului și marelui post al Paștelui. Inimile noastre s-au deschis, au primit razele harului dumnezeiesc și s-au înnoit prin slujbele și binecuvântările Bisericii și, în chip deosebit, prin Sfânta Taină a Spovedaniei. Iar astăzi, Biserica ne cheamă să ne bucurăm și să ne veselim la Praznicul cel mare al Învierii Domnului nostru Iisus Hristos, Soarele vieții noastre sufletești, Care prin Învierea Sa din mormânt și nouă ne-a dăruit viață veșnică.

Iubiții mei fii și fiice,

Bat clopotele în noapte! Sunt Paștile - biruința vieții. Spaima nopții este tot atât de adevărată, pe cât este de adevărată bucuria luminii venită de la soare. Spaima vieții omenești, de totdeauna, este moartea. Către această necunoscută se îndreaptă tot ce viază. Singura lumină care a despiciat beznele morții a fost Învierea Mântuitorului Iisus Hristos, care a desființat biruința morții și a eliberat pe om de spaima ei. Cuvântul Lui a scăpărat ca un fulger în noapte: „*Eu sunt Învierea și Viața*” (Ioan 11, 25).

Sărbătoarea Învierii Domnului este cea mai însemnată sărbătoare a Legii noastre strămoșești. Este Sărbătoarea Sărbătorilor; Paștile cele mari și sfinte ale împăcării noastre cu Dumnezeu; este „*Ziua pe care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm și să ne veselim într-însa*” (Psalm 117, 24).

Adevărul Învierii Domnului se aseamănă cu un munte uriaș de pe înălțimea căruia se vede, se înțelege și se luminează întreaga noastră viață de pe pământ, precum și drumul de dincolo de sfârșitul acestei vieți.

Lumina Învierii lui Hristos, pe care Biserica ne cheamă să o aprindem în suflete în noaptea de Paști, este ca un far luminos așezat la hotarul dintre cele două vieți: *viața de aici* și, *„viața de dincolo”*.

Praznicul Învierii este *„Praznicul vieții”*, al vieții care biruiește moartea. Când rostim adevărul *„Hristos a înviat!”*, mărturisim totodată și adevărul că viața este mai tare decât moartea; binele este mai puternic decât răul; dreptatea alungă nedreptatea; bucuria învinge durerea; adevărul biruie minciuna și lumina înlătură întunericul.

Înviearea lui Hristos este ziua triumfului veșnic; este Minunea minunilor, Praznicul praznicelor, Sărbătoarea sărbătorilor; este fulgerul care luminează conștiințele credincioșilor; este viața Bisericii; este existența ei; este permanenta bucurie a tuturor credincioșilor.

Marii teologi ortodocși numesc Învierea Mântuitorului Iisus Hristos: *„cununa sufletului creștinesc”*, *„adeverirea dumnezeirii lui Iisus”*, *„sărbătoarea bunătății și a dragostei”*, *„temelia credinței”*, *„ancora vieții de toate zilele”*, *„arvuna învierii omului”*, *„garanția vieții veșnice”*, *„temeiul vădit al nemuririi sufletului”*, *„chezășia ștergerii păcatului strămoșesc”*, *„fulgerul care brăzdează bolta Bisericii de totdeauna și care ne-a dăruit încredințarea veșnicei noastre dăinuiri”*, *„puțința să devenim fii ai lui Dumnezeu”*.

Toate aceste denumiri, sugestive și inepuizabile ca și adâncurile pline de taină nu pot fi cuprinse cu mintea, ci numai cu inima noastră, care bate cea dintâi și încetează ultima.

Realitatea Învierii constă în preaslăvire și lumină, este salvarea din robia morții și ecoul ce se va auzi până la sfârșitul lumii, este temelia mântuirii și învierii noastre, izvorul și temeiul unității creștine, este miezul de foc al Sfintelor noastre Paști.

Și totuși, acțiunea de înviere a Mântuitorului Hristos cel Înviat, nu se oprește aici. Ea cuprinde nu numai pe oameni, pe care-i transformă în făptură nouă, ci cuprinde toată creația lui Dumnezeu pe care Mântuitorul cel Înviat o conduce din străfunduri la înnoire, la înviere și la transfigurare. Învierea Domnului este piatra de temelie a concepției creștine despre suflet, este marea noutate și marea veste bună pe care creștinătatea o mărturisește prin salutul creștin de Paști: *„Hristos a înviat!”*, la care se răspunde răspicat *„Adevărat a înviat!”*.

Iubiții mei,

Salutul creștin *„Hristos a înviat!”* este salutul biruinței, prin Sfânta Cruce, a Mântuitorului asupra morții; este sunetul de trâmbiță cerească al eliberării celor ce zăceau și zac în morminte; este puntea de lumină ce se întinde între pământ și cer; este sublimul cântec al biruinței câștigate de Dumnezeu - Omul.

Salutul creștin *„Hristos a înviat!”* exprimă adevărul credinței creștine și constituie temelia creștinismului; este centrul învățăturii Mântuitorului, fără de care credința s-ar veșteji ca floarea lipsită de viul vieții; este soarele ce încălzește și luminează sufletul fiecărui credincios, deschizându-i zarea vieții fără de sfârșit, raiul fericii noastre, după care alergăm cu negrăit suspin.

Începând de astăzi și până la Înălțarea Domnului Iisus Hristos ne salutăm cu acest frumos salut creștin: *„Hristos a înviat!”*, care este mărturisirea cea mai scurtă și cea mai cuprinzătoare a credinței noastre. La acest salut, se răspunde prin alte două cuvinte: *„Adevărat a înviat!”*, mărturisire prin care toți creștinii se recunosc frați întru Domnul și toți alcătuiesc o singură familie: *„familia creștină”*, mare cât toată creștinătatea.

În salutul nostru creștin răsună glasul Sfintei Maria Magdalena și al Sfințelor femei mironosițe, glasul Sfinților Apostoli, chiar și al Sfântului Toma, glasul Sfinților Luca și Cleopa și al celor cinci sute de frați din Galileea, răsună glasul Sfântului Petru și al Sfântului Pavel după minunata sa convertire, al Sfinților Cuvioși Mucenici și Mărturisitori ai credinței, care umplu calendarele noastre cu numele lor. Toți aceștia au trăit și au mărturisit în „*Crezul Învierii*”.

Salutul creștin mărturisește că Iisus Hristos este viu în Cuvântul Evangheliei care stă la temelia vieții noastre; este viu în Sfânta Împărtășanie care este Pâinea vieții nemuritoare; este viu în toate bisericile pământului unde se face slujbă sfântă; este viu în cer, de-a dreapta Tatălui, unde mijlocește pentru noi; este viu în orice inimă credincioasă, în toate dorurile, durerile și năzuințele noastre sfinte, în tot suspinul nostru după Dumnezeu, în toată alergarea noastră după mântuirea sufletească.

Iubiți fii și fiice întru Domnul,

Credința în Învierea Mântuitorului este bucuria, nădejdea și mângâierea tuturor creștinilor. Ea susține bucuria de a trăi și dă sens și măreție vieții noastre. Fără Înviere este zadarnică viața, zadarnice dorurile spre mai bine, zadarnică este munca, spiritul de jertfă. Pentru Înviere ne jertfim, trăim și murim, căci este ziua cea mai luminată și cea mai plină de Duh Sfânt.

Învierea este biruința definitivă a Mântuitorului Iisus Hristos pe pământ, împlinirea și încoronarea slujirii Sale și totodată începătura și pârga învierii noastre, care schimbă durerea în bucurie, iadul în rai și moartea în viață.

Cu aceste gânduri întâmpinând ziua de Paști, să lăsăm să picure peste inimile noastre - proaspăt împărtășite cu Sfântul Trup și Sânge al Domnului - cântecul vieții fără de sfârșit, în care se află însuși izvorul nemuririi și mântuirii noastre: „*Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcând, și cele din mormânturi viață dăruindu-le*”. Învierea lui Hristos Îngerii o laudă în ceruri, iar noi, pe pământ, cu inimă curată o cântăm și o preamărim și ne închinăm Sfintei Învierii lui Hristos.

Încrezător că bucuria Învierii Mântuitorului nostru Iisus Hristos se va sălășlui și va rămâne pururea în inimile voastre, rog stăruitor pe Bunul Dumnezeu să binecuvinteze toate faptele voastre cele bune și să reverse Harul Său spre familiile voastre.

Vă îmbrățișez în credința Învierii cu toată dragostea și cu urarea păcii și a vieții:

HRISTOS A ÎNVIAT !

Al vostru părinte duhovnicesc,

† GALACTION

EPISCOPUL ALEXANDRIEI ȘI TELEORMANULUI

PAGINI DE SPIRITUALITATE ȘI DUHOVNICIE

PASTORALA

SFÂNTULUI SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
LA DUMINICA ORTODOXIEI

*SFÂNTUL SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
PREA IUBITULUI CLER ȘI DREPTMĂRITORILOR CREȘTINI DIN CUPRINSUL
PATRIARHIEI ROMÂNE HAR, MILĂ ȘI PACE DE LA DUMNEZEU-TATĂL,
IAR DE LA NOI ARHIEREȘTI BINECUVÂNTĂRI*

Iubiți fii duhovnicești,

Între duminicile de peste an, un loc deosebit îl ocupă cea dintâi duminică a Sfântului și Marelui Post al Paștilor. După o săptămână de pregătire duhovnicească, cu post și rugăciune, cu stăruință în săvârșirea binelui și participarea la slujbele sfinte rânduite acestei perioade a anului bisericesc, toate călăuzindu-ne la mai multă evlavie și smerenie, poposim la această duminică într-un moment deosebit din istoria Ortodoxiei. În primul rând, aceasta ne aduce aminte de biruința credinței celei adevărate asupra ereziei, prin reasezarea cultului sfințelor icoane în Biserică. Această credință stă la temelia vieții creștine și a lucrării Bisericii lui Hristos în lume. Este o zi de aleasă bucurie duhovnicească, întrucât în ea, după ani de persecuții și frământări religioase, s-au cristalizat prin cultul sfințelor icoane, atât întreaga învățătură, cât și adevărata trăire creștină ortodoxă.

Sărbătoarea Duminicii Ortodoxiei a fost rânduită de Biserică la 11 martie 843, după ce au fost biruite rătăcirile tuturor ereziilor și hulitorilor de icoane. Acum s-a statornicit pentru totdeauna învățătura că sfințele icoane trebuie cinstitute. Cinstirea icoanelor se îndreaptă spre ceea ce este înfățișat pe ele. Prin sfințele icoane mărturisim și întărim în Biserică dreapta credință ortodoxă, arătând comuniunea noastră cu toți sfinții din ceruri, iar pe pământ cu toți cei care cred și mărturisesc pe unul și adevărul Dumnezeu, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh.

Noi ne închinăm în fața sfințelor icoane și le sărutăm, arătându-ne astfel iubirea noastră față de Dumnezeu și sfinții Săi. Astfel, sfințele icoane sporesc, în chip deosebit, rugăciunea către Dumnezeu și dorul după viața veșnică. Ele așează în fața ochilor noștri sufletești, modele de virtute și viață creștină, plăcută lui Dumnezeu. Prin ele Biserica noastră, trăiește cuvântul Mântuitorului, *«veți vedea cerul deschizându-se»* (Ioan 1, 51) ca și pe acela al Sfântului Apostol Pavel, care arată: *«Credința este dovedirea lucrurilor celor nevăzute»* ale lui Dumnezeu (Evrei 11, 1).

Lubiți credincioși,

În Postul Sfințelor Paști, căutând mai cu stăruință pe Dumnezeu, preocuparea noastră de căpetenie este legată de găsirea căii celei adevărate spre comunicarea cu El, în credință, ca *«taină a iubirii veșnice a lui Dumnezeu pentru oameni»* - cum afirmă un teolog ortodox - și în faptele bune, ca manifestări ale acestei credințe. În acestea se află înțelesul cel mai adânc al Sfintei Duminici pe care o prăznuim astăzi.

Textul din pericopa Apostolului citit astăzi (Evrei 11, 24-26; 32-40), arată puterea credinței dovedită în viața multor drepti din Vechiul Testament. Toți aceștia au trăit prin făgăduința împlinirii viitoare. Prin credința în Dumnezeu, Biserica a rămas neclintită *«ca o casă zidită pe stâncă»* (Matei 7, 25) și va dura în veci. Prin credință omul se află în legătură permanentă cu Dumnezeu. El crede că Cel neapropiat se face apropiat și Cel nemărginit, Cel nevăzut ia chip de om, pentru ca omul văzându-L față către față, să rămână veșnic în legătură cu Dumnezeu.

Ortodoxia se prezintă printr-o expunere clară de credință, pe înțelesul tuturor, care este Simbolul Credinței alcătuit, tâlmăcit și întărit de Sinoadele Ecumenice. În acesta găsim adevăruri necesare mântuirii și anume credința într-un singur Dumnezeu, în Sfânta Treime: Tatăl-Creatorul, Fiul-Mântuitorul și Duhul Sfânt-Sfințitorul. Toate se întemeiază pe tâlcuirea corectă a Sfintei Scripturi și pe experiența de veacuri a Bisericii, oglindită în Sfânta Tradiție.

Din această credință izvorăsc faptele cele bune: *«căci precum trupul fără de suflet mort este, astfel și credința fără de fapte moartă este»* (Iacob 2, 26). Dreapta credință este strâns unită cu buna viețuire, în care strălucesc, asemenea mărgăritarelor, faptele cele bune. Sfântul Apostol Pavel însuși a încurajat pe credincioșii din vremea sa, să ajute pe cei ce erau în necazuri și suferințe, zicând: *«Facerea de bine și întrajutorarea nu le dați uitării; căci astfel de jertfe sunt bineplăcute lui Dumnezeu»* (Evrei, 13, 16).

Biserica, următoare sfatului apostolesc, îndeamnă, așadar, pe credincioșii ei la împreună-lucrare și întrajutorare frățescă. Cei care urmează această chemare primesc binecuvântarea Domnului Iisus Hristos care zice: *«Întrucât ați făcut unuia dintre acești frați ai Mei prea mici, Mie Mi-ați făcut»* (Matei 25, 40).

Dreptmăritori creștini,

Biserica noastră românească dă cu prisosință mărturia păstrării cu sfințenie a Ortodoxiei, primită dintru început prin predica Sfântului Apostol Andrei, cel dintâi chemat de Mântuitorul la misiunea creștină. Evlaviei credincioșilor ortodocși li se datorează sfințele locașuri și mănăstiri care împodobesc pământul românesc. Ele sunt recunoștința fapturii către Dumnezeu pentru ajutorul dat și semn al speranței tuturor credincioșilor. Ea ne-a învățat meșteșugul scrisului și cititului, căci primele scrieri și tipărituri au văzut lumina în mănăstiri, iar cei dintâi alcătuitori ale lor au fost slujitorii Sfințelor Altare. Ea ne-a dat cele mai frumoase realizări și monumente de arhitectură și pictură în tradiția românească, monumente care sunt astăzi mândria noastră națională, la care se adaugă nenumăratele splendori ale artei noastre bisericești de la o margine la alta a țării. Toată această zestre materială și spirituală, se cere și astăzi, păstrată cu scumpătate și sporită cu râvnă.

Iată de ce, Sfânta noastră Biserică Ortodoxă Română se îndreaptă cu stăruință spre inimile credincioșilor ei, pentru a le deschide și mai mult către dragostea de aproapele și

totodată față de cerințele ei misionare. Sunt cunoscute și lăudate faptele de milostenie pe care credincioșii ortodocși români le-au dovedit față de nevoile fraților din Basarabia, Bucovina și din alte părți, precum și ale sinistraților din diferitele zone ale țării.

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române ne cheamă iarăși, în această Duminică a Ortodoxiei, să împletim credința cu fapta cea bună, pentru ca rugăciunea în vremea Sfântului Post în care ne aflăm, să se înalțe mai fierbinte la ceruri. Cei din școli, orfeline, case de bătrâni, așezăminte de handicapați, spitale, penitenciare, familiile cu copii mulți sau nevoiaș, așteaptă un semn al dragostei noastre. Tot așa, mănăstirile și schiturile nou înființate, bisericile în construcție sau reparație din parohiile mai sărace așteaptă ajutorul nostru.

Încredințați că, și de această dată, veți răspunde la apelul nostru părintesc, pentru ca Biserica să continue lucrarea ei sfântă, rugăm pe Iubitorul de oameni Dumnezeu, care a zis: *«Feriți-vă cei milostivi că aceia se vor milui»* (Matei 5, 7), să-și reverse darurile Sale cele bogate, peste noi toți, spre împlinirea tuturor nevoilor acestea. De asemenea, încredințându-vă de faptul că și în acest an, ca și în trecut, contribuția tuturor la Fondul Central Misionar al Bisericii Ortodoxe Române, este întrebuințată cu multă chibzuință spre binele comun, vă mulțumim pentru chipul ales al jertfelniciei prin care mărturișiți credința moștenită în toată curăția, din moși strămoși. Împărtășindu-vă binecuvântarea și iubirea noastră părintească, ne rugăm Bunului Dumnezeu să propășească totdeauna în dreapta credință și în fapta cea bună plăcută Lui.

«Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu Tatăl și împărtășirea Sfântului Duh să fie cu voi, cu toți» (II Cor. 13, 13). Amin!

PREȘEDINTELE SFÂNTULUI SINOD

† T E O C T I S T

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

TEOLOGIE ȘI PREGĂTIRE LA SFINȚII TREI IERARHI

Pe la jumătatea secolului al XI-lea, într-un oraș din ținutul Pontului (Asia Mică), pe nume Evhaite, s-a născut o discuție între credincioșii de aici în legătură cu Sfinții Vasile cel Mare, Grigorie de Nazianz și Ioan Gură de Aur, formându-se trei cete. Unii susțineau că Sfântul Vasile este cel mai însemnat teolog și Părinte al Bisericii, alții că Sfântul Grigorie, iar alții că Sfântul Ioan. Mitropolitul de atunci al Evhaitelor, Ioan Mavropus (cca. 1000 - cca. 1080), pentru a-i împăca pe credincioșii săi, a unit cinstirea celor Trei Ierarhi într-o singură sărbătoare, alcătuind și rânduiala slujbei. În această privință, el a scris două *Cuvântări în cinstea Sfinților Trei Ierarhi* și a fixat sărbătoarea comună pentru aceștia la 30 ianuarie. Sărbătoarea Sfinților Trei Ierarhi a fost introdusă mai întâi în mitropolia Evhaitelor, apoi, în jurul anului 1100, și la Constantinopol, de către împăratul Alexie I Comnenul (1081-1118), iar mai târziu s-a răspândit la toți ortodocșii¹.

Biserica i-a numit pe Sfinții Trei Ierarhi, Vasile cel Mare, Grigorie de Nazianz și Ioan Gură de Aur: „Mari dascăli ai lumii și Ierarhi”, pentru credința lor puternică, pentru bogăția gândirii lor teologice, pentru tâlcuirea adevărului de credință cuprins în Sfintele Scripturi, pentru zelul neasemuit cu care au apărât dreapta credință, pentru dragostea nețărmurită față de Dumnezeu și față de semenii lor, în care vedeau „chipul lui Dumnezeu”, pentru activitatea lor uriașă spre a îmbunătăți viața credincioșilor, pentru sfințenia vieții lor, pentru zelul și iubirea arătate față de Sfânta Biserică și de unitatea acesteia.

Instituțiile teologice, de educație și formare a preoților Bisericii Ortodoxe, i-au luat ca ocrotitori și dreptare statornice întru slujirea adevărului, a credinței și a dragostei între oameni. Facultatea de Teologie Ortodoxă din București se numără printre aceste instituții, alegându-i pe Sfinții Trei Ierarhi „să ne crească cu sufletele lor sufletele noastre; să ne întărească prin asemănarea cu ei, pe noi cei slabi întru virtute; să ne cutremure prin icoana lor de-a pururi vie, pe noi cei dormici de adevăr; să ne povățuiască pe cărările vieții pe noi cei nedumeriți”²; să ne arate cu exemplul lor la vreme de tinerete că numai prin muncă necurmată și trăirea în poruncile dumnezeiești devenim adevărați slujitori ai lui Dumnezeu.

¹ C. Erbiceanu, *Pentru ce se serbează la 30 ianuarie Sfinții Trei Ierarhi*, în „Biserica Ortodoxă Română”, XXIX (1905-1906), nr. 11, p. 1193-1197, traducere din *Notiția* auctore Conrado Jannigno S.J., în *Junii Bolandiani*, tomo I, P.G., 120, 1039-1046.

² Pr. Prof. Gheorghe I. Moisescu, *Sfinții Trei Ierarhi în Biserica Românească*, în „Ortodoxia”, XII (1960), nr. 1, p. 3.

Actualitatea gândirii Sfinților Trei Ierarhi cu privire la Dumnezeu și la preoție a fost scoasă în evidență de neenumărate ori în trecutul Facultății de Teologie din București³. Astăzi, când conștiințele oamenilor se simt, pe de o parte, descătușate de anumite concepții filosofice, iar pe de altă parte, se simt amenințate de erezii și concepții religioase ce vin în contradicție cu învățătura ortodoxă, socotim că este necesar, pentru studenții Facultății de Teologie, să înfățișăm pe scurt doctrina Sfinților Trei Ierarhi despre teologie și preoție, cele două preocupări de prim rang în această facultate.

Pentru Sfinții Trei Ierarhi, teologia este învățătura despre Dumnezeu în Sine, fie în unitatea Sa, fie în Treimea Sa, iar teolog este cel ce vorbește despre Dumnezeu.

În epoca noastră, cuvântul teologie a luat în Occident, printr-o folosire seculară, o extensie considerabilă. Astfel au apărut concepții filosofice cu privire la lume, la rânduielile sociale, la organizarea vieții, sub titlul de teologii, așa numitele teologii ale genitivului: teologia speranței, teologia muncii, teologia eliberării, teologia radicală, teologia secularizării, teologia politică, teologia neagră, teologia creștină africană, teologia viitorului⁴. Aceste concepții, curente și tendințe noi în cadrul general al teologiei contemporane, sunt încercări de a pune obiectele lor în locul lui Dumnezeu, practicând o „teologie orizontală care mai mult neagă pe Dumnezeu decât îl afirmă”⁵.

Pentru vremea Sfinților Trei Ierarhi, cuvântul teologie avea un sens mult mai restrâns care s-a păstrat în Răsăritul creștin și care arată în primul rând gândirea ce are drept subiect însăși ființa lui Dumnezeu. Nu se poate evalua la justă valoare gândirea Sfinților Trei Ierarhi dacă nu avem în vedere problematica secolului al IV-lea cu privire la Dumnezeu. Biserica era sfâșiată de ereziile lui Arie, Apolinarie, Sabelie și a Pnevmatomahilor. Aceste erezii pretindeau că în chip rațional se poate cunoaște ființa lui Dumnezeu și formulau concepții eronate despre firea dumnezeiască și despre Persoanele Sfintei Treimi. Marele merit al Sfinților Trei Ierarhi este că au adus precizări clare cu privire la ființa (ὄντα) lui Dumnezeu și Persoanele sau Ipostasele (πρόσωπα) divine, apărând învățătura cuprinsă în simbolul de credință niceo-constantinopolitan.

Teologia Sfântului Vasile cel Mare a avut ca scop să explice dogma Sfintei Treimi și să lămurească problema cunoașterii lui Dumnezeu.

În scrierea Sfântului Vasile: *Răsturnarea Apologiei lui Eunomie*, este respinsă afirmația lui Eunomie, arian extremist, că ființa lui Dumnezeu este nenașterea și deci Unul-Născut după ființă este neasemănător (ἀνομοος) cu Tatăl, fiind o creatură a Tatălui. Nenașterea este un atribut negativ și nu poate fi echivalent cu ființa, existența, firea lui Dumnezeu. Fiul este născut din veci din Tatăl. Nenașterea și nașterea sunt amândouă din veci în Dumnezeu,

³ Pr. Prof. Dr. Corneliu Sîrbu, *Sfinții Vasile, Grigorie și Ioan, îndrumători ai teologiei actuale*, în „Mitropolia Ardealului”, XVIII (1973), nr. 1-2, p. 39-44; Diac. Asist. Ion Bria, *Teologie și Biserică la Sfinții Trei Ierarhi*, în „Studii Teologice”, XXIII (1971), nr. 1-2, p. 74-84; Pr. Prof. Ștefan Alexe, *Actualitatea gândirii Sfinților Trei Ierarhi despre preoție*, rev. cit., XXXVI (1984), nr. 1-2, p. 93-102.

⁴ Mai pe larg a se vedea studiul nostru intitulat: *Curente și tendințe noi în teologia contemporană*, în „Ortodoxia”, XXIX (1977), nr. 1, p. 84-124.

⁵ G. Bassarak, *Theologie des Genitivs? Wider falsche Wege des Dienstes am Wort*, Union Verlag, Berlin, 1975, p. 14.

arătând două subiecte care se bucură împreună de ființa divină⁶. Ele arată calități ale Persoanelor Sfintei Treimi care au în comun dumnezeirea și aceste calități disting Ipostasele. Sfântul Vasile precizează că „ființa și persoana se deosebesc atât de mult una de alta pe cât se deosebește generalul de particular... De aceea mărturisim că există o singură ființă în divinitate cu trei Persoane, Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt. Pentru că dacă nu contemplăm notele specifice ale fiecăreia, cum sunt paternitatea, filiația și sfințirea, ci mărturisim pe Dumnezeu după însușirea generală a ființei, atunci nu-i cu putință să explicăm în mod sănătos credința. Trebuie dar să adăugăm ființei ceea ce-i comun tuturor celor trei persoane, astfel: dumnezeirea e comună, paternitatea e ceva specific, iar împreunându-le pe amândouă spunem: cred în Dumnezeu-Tatăl. Tot așa trebuie să adăugăm și când vom mărturisi despre Fiul... și despre Duhul Sfânt... Așa că peste tot devine clar că în mărturisire se păstrează unitatea în divinitate pe de o parte, și specificul persoanelor prin separarea însușirilor atribuite fiecăreia, pe de altă parte”⁷. Sfântul Vasile revine cu stăruință, mai ales în *Epistole* și în *Tratatul despre Sfântul Duh* asupra acestei învățături, contribuind astfel la fixarea doctrinei că în Sfânta Treime este o singură ființă și trei ipostase⁸.

În ceea ce privește cunoașterea lui Dumnezeu, Sfântul Vasile spune: „Eu știu că Dumnezeu există, în ce constă, însă, ființa Lui, acest lucru trece dincolo de puterea mea de înțelegere”. Iar mai departe: „În fond, cunoașterea ființei dumnezeiești constă tocmai în simțământul că ființa lui Dumnezeu n-o putem cunoaște, dar închinarea nu stă în legătură cu cât cunoaștem din ființa lui Dumnezeu, ci cu convingerea că El există”⁹. Cunoașterea izvorăște din lucrările lui Dumnezeu, iar din cunoaștere s-a născut închinarea. Dacă cineva susține că oricine crede acela și cunoaște, și anume cunoaște din ceea ce crede cu adevărat, tot așa se poate spune și invers prin ce cunoști prin aceea să crezi. „Ori noi cunoaștem pe Dumnezeu după puterea Lui, iar dacă credem în Cel pe care-L cunoaștem, atunci și închinarea o aducem tot Celui în Care credem”¹⁰. „Care-i mai întâi, cunoașterea sau credința?, întreabă Sfântul Vasile și tot el răspunde: „În științele omenești, noi susținem că credința este cea care precede cunoașterea, pe când în domeniul teologiei creștine, chiar dacă ar spune cineva că cunoașterea trebuie să premerge, noi nu-l contrazicem, dar să fie o cunoaștere care corespunde puterii de înțelegere a omului... Când vorbim de credința în Dumnezeu, ceea ce premerge mai întâi este ideea despre existența lui Dumnezeu, iar aceasta o deducem din lucrurile create... Acestei cunoașteri îi urmează apoi credința, iar din această credință izvorăște închinarea. Ceea ce mărturisim e faptul că în realitate cunoaștem despre Dumnezeu atâta cât se poate cunoaște, dar că este cu neputință să știm ceea ce trece dincolo de puterea noastră de judecată”¹¹.

⁶ Sfântul Vasile cel Mare, *Contra lui Eunomiu*, I, P.G., 29, 605 și 608. Problema a fost studiată mai dezvoltat de Pr. Prof. D. Stăniloae, *Învățătura despre Sfânta Treime în scrierea Sfântului Vasile, „Contra lui Eunomie”*, în lucrarea *Sfântul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 de ani de la săvârșirea sa*. Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, p. 51-69; Idem, *Ființa și Ipostasurile în Sfânta Treime, după Sfântul Vasile cel Mare*, în „Ortodoxia”, XXXI (1979), nr. 1, p. 52-74.

⁷ Sfântul Vasile cel Mare, *Epistola 236. Către Amfilohie, episcopul de Iconium*, trad. de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, în colecția „Părinți și Scriitori Bisericești” (presc. PSB), 12, București, 1988, p. 491-492.

⁸ Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Patrologie*, București, 1956, p. 166.

⁹ Sfântul Vasile cel Mare, *Epistola 234. La o altă întrebare a lui Amfilohie*, trad. cit., p. 483.

¹⁰ *Ibidem*, p. 484.

¹¹ Idem, *Epistola 235. La o altă întrebare a lui Amfilohie*, trad. cit., p. 484-485.

În afară de această cunoaștere naturală sau rațională a lui Dumnezeu, în cadrul lumii văzute, Sfântul Vasile cel Mare vorbește și de o cunoaștere a lui Dumnezeu prin contemplație, operație metarațională, călăuzită de credință puternică și de curăția inimii. El vorbește despre o energie contemplatoare a spiritului uman, capabil să vadă pe Dumnezeu, așa cum L-a văzut Moise pe muntele Sinai. Această energie își are izvorul în „piscul minții” și în sfințenia vieții și a gândirii, a unei gândiri nealterate de păcat. Cunoașterea lui Dumnezeu este o urcare continuă, un suiș neîncetat al bucuriei spirituale spre vârful adevărului, unde cel ce contemplă prin energia primită cunoaște slava celui ce l-a creat. Înălțarea către slava dumnezeiască este precedată de curățirea de patimi, de împlinirea virtuțiilor și de credință puternică. Celui ce s-a învrednicit de acest suiș spiritual, Sfântul Vasile îi dă sfatul: „După ce ai străbătut întreg universul, după ce te-ai urcat cu gândul mai presus decât toată zidirea și ți-ai înălțat mintea dincolo de toate acestea, contemplă firea dumnezeiască, identică cu sine însăși, nestrămutată, neschimbată, impasibilă, simplă, necompusă, neîmpărțită, lumină neapropiată (I Tim. 6,16), putere nespūsă, măreție fără de hotar, slavă cu orbitoare strălucire, bunătațe dorită, frumusețe nemeșugită, care copleșește sufletul inundat de ea, dar cu neputință de arătat după vrednicie prin cuvânt”¹².

Chemat la Constantinopol să refacă Biserica Ortodoxă de acolo, sfâșiată de erezii, mai ales de erezia lui Eunomie, Sfântul Grigorie de Nazianz ține în biserica Anastasia cele cinci *Cuvântări despre Dumnezeu*, care i-au adus și numele de Teologul. Încă de la început, Sfântul Grigorie Teologul se ridică împotriva celor care vorbeau despre Dumnezeu, fără să aibă o pregătire morală și intelectuală adecvată. Nu aparține tuturor să vorbească despre Dumnezeu, iar vorbirea despre Dumnezeu, adică teologia, nu se poate face totdeauna, nici în fața tuturor, nici în toate, ci uneori, în fața unora și într-o anumită măsură. Teologia nu aparține tuturor, ci numai celor ce s-au exercitat și au fost învățați în contemplație și mai înainte de aceasta celor ce au fost curățiți în suflet și în trup. Cu alte cuvinte pentru a discuta despre Dumnezeu trebuie o pregătire potrivită, intelectuală și spirituală. Iar vorbirea despre Dumnezeu este necesară, căci trebuie să pomenim pe Dumnezeu mai des decât respirăm. Nu cugetarea la Dumnezeu este oprită, ci vorbirea despre El. Dar și aceasta este îngăduită, dar nu la vreme nepotrivită și fără măsură, căci binele nu este bine atunci când nu se face bine. Dar despre ce să fie vorbirea? „Filosofează-mi, spune Sfântul Grigorie, despre lume sau despre lumi, despre materie, despre suflet, despre firile raționale ale celor bune și celor rele, despre înviere, despre judecată, despre răsplată, despre patimile lui Hristos. Căci în acestea reușita nu este nefolositoare și eșecul este fără pericol”¹³. Tema aceasta a condițiilor cunoașterii lui Dumnezeu este reluată de Sfântul Grigorie și în alte părți. De exemplu, *Cuvântarea 32-a* are titlul: *Despre moderația în discuții și că nu se cuvine oricărui om și în orice timp de a discuta despre Dumnezeu*¹⁴.

¹² Idem, *Omilia XV. Despre credință*, trad. de Pr. D. Fecioru, PSB, 17, București, 1986, p. 510.

¹³ Sfântul Grigorie Teologul, *Cuvântarea 27, 3-4*, în Grégoire de Nazianze, *Discours 27-31 (Discours Théologiques)*, Introduction, text critique, traduction et notes par Paul Gallay avec la collaboration de Maurice Jourjon, colecția „Sources Chrétiennes” (presc. SCh), No. 250, Paris, 1978, p. 76-78 și 96-98. Pentru *Cuvântările teologice* vom cita această ediție. Notăm că în limba română, *Cele cinci Cuvântări teologice* au fost traduse de Pr. Prof. Gh. Tilea și Nicolae I. Barbu, Tipografia Eparhială Curtea de Argeș, 1947 și de Pr. Dr. Academician Dumitru Stăniloae, Editura Anastasia, București, 1993.

¹⁴ Grégoire de Nazianze, *Discours 32-37*, Introduction, texte critique et notes par Claudio Moreschini, traduction par P. Gallay, SCh, No. 318, Paris, 1985, p. 82.

Trecând la obiectul teologiei, Sfântul Grigorie Teologul spune: „Trebuie să cunoști că este un singur Dumnezeu Tatăl, fără cauză și nenăscut și un singur Fiu născut din Tatăl și un singur Duh având existența din Dumnezeu, lăsând Tatălui nenașterea, Fiului nașterea, iar celelalte având împreună natura, tronul, aceeași slavă și cinste. Iată ce trebuie să știm. Acestea să le știm, acestea să le mărturisim, de acestea să ținem!”¹⁵.

Sfântul Grigorie dezvoltă doctrina relațiilor de origine dintre Persoanele Sfintei Treimi, pentru a dovedi coeternitatea Persoanelor dumnezeiești și identitatea lor de ființă, împotriva distorsiunilor raționaliste ale ereticilor. Înșușirile distinctive ale celor trei Persoane divine sunt nenașterea (αφενυθησια) pentru Tatăl, nașterea (φενυθησις) pentru Fiul și purcederea (εκπεμψις) pentru Duhul Sfânt¹⁶, definind astfel clar caracterul deosebit al Sfântului Duh ca purcedere. El spune: „Numele propriu al celui ce este fără început este Tatăl; numele propriu al celui ce este născut fără început este Fiul; numele celui ce purcede sau provine fără să fie născut este Sfântul Duh”¹⁷. Sfântul Grigorie își dă seama că ele introduce în discuție termenul de purcedere, de aceea el explică așa: „Sfântul Duh este cu adevărat Duh, provenind din Tatăl, totuși nu prin filiație sau prin naștere, ci prin purcedere, dacă trebuie să inovăm pentru a clarifica gândirea. Tatăl nu încetează de a fi nenăscut pentru că a născut și Fiul nu încetează de a fi născut pentru că vine din cel nenăscut, nici Duhul nu se schimbă în Tatăl sau în Fiul pentru că purcede și pentru că este Dumnezeu... Căi însușirea (ιδιοτης) este neschimbată”¹⁸.

În ceea ce privește a treia persoană a Sfintei Treimi, Sfântul Duh, Sfântul Grigorie afirmă cu fermitate dumnezeirea Sfântului Duh zicând: „Cum, deci, Duhul este Dumnezeu? Desigur. Cum, deci, este deoființă? Da, pentru că este Dumnezeu”¹⁹. El justifică rezerva (din iconomie) Sfântului Vasile și prudența lui în exprimarea acestui adevăr²⁰, arătând astfel dezvoltarea revelației divine cu privire la Sfântul Duh. Vechiul Testament a vestit clar pe Tatăl, dar pe Fiul mai obscur. Noul Testament a revelat pe Fiul, și a arătat dumnezeirea Sfântului Duh. Acum Duhul locuiește cu noi și ne arată o viziune mai clară de ceea ce este El Înșuși. N-ar fi înțelept ca înainte de a fi recunoscută dumnezeirea Tatălui și de a proclama deschis pe Fiul și să fie admisă dumnezeirea Fiului, de a impune învățătura despre Sfântul Duh²¹.

¹⁵ *Ibidem*, p. 94.

¹⁶ Idem, *Cuvântarea 25*, 16, trad. J. Mossay, SCh, No. 284, Paris, 1981, p. 198.

¹⁷ Idem, *Cuvântarea 30*, 19, p. 266.

¹⁸ Idem, *Cuvântarea 39*, 12, trad. P. Gallay, SCh, No. 358, Paris, 1990, p. 174.

¹⁹ Idem, *Cuvântarea 31*, 10, p. 292.

²⁰ Basile de Césarée, *Sur le Saint-Esprit*, Introduction, texte, traduction et notes par Benoît Pruche, o.p., SCh, No. 17 bis, Paris, 1968, p. 303-491. Traducere în limba română de Pr. Prof. Constantin Cornițescu, *Despre Sfântul Duh*, PSB, 12, p. 38-72. A se vedea și Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Elementele demonstrației în tratatul „Despre Sfântul Duh” al Sfântului Vasile cel Mare*, în „Studii Teologice”, XVI (1964), nr. 5-6, p. 275-302; Pr. Prof. Ștefan C. Alexe, *Dumnezeirea Sfântului Duh la Sfântul Vasile cel Mare*, în volumul *Sfântul Vasile cel Mare. Închinare...*, p. 131-157; Jean-Robert Pouchet O.S.B., *Le traité de Saint Basile sur le Saint-Esprit*, în „Recherches de Science Religieuse”, 84/3 (1996), p. 325-350 și 85/1 (1997), p. 11-40.

²¹ Sfântul Grigorie de Nazianz, *Cuvântarea 31*, 26, p. 326.

Sfântul Grigorie afirmă că teologul trebuie să fie virtuos și să cunoască Scripturile²², să se ofere pe sine însuși lui Dumnezeu, să devină templu sfânt (Lc. 5,8) și fiu al Dumnezeului celui viu, ca să se apropie de împărăția lui Dumnezeu, care nu este nimic altceva decât întâlnirea cu Curăția și Desăvârșirea supremă. Iar suprema desăvârșire a oamenilor înseamnă cunoașterea lui Dumnezeu²³, adică cunoașterea Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, lucrul cel mai important și mărturisirea primei noastre speranțe²⁴.

Marele exeget al Sfintei Scripturi și predicatorul cu gufa de aur s-a ocupat în **12 Omilii**²⁵ scrise împotriva anomeilor eunomieni, cu problema cunoașterii lui Dumnezeu, arătând în primele cinci, învățătura Bisericii privind cunoașterea ființei divine, iar în celelalte șapte, demonstrând deoființimea Fiului cu Tatăl. El reia unele din argumentele Sfântului Vasile și ale Sfântului Grigorie de Nyssa din scrierile acestora *Contra lui Eunomie*, cu deosebire că el nu scrie tratate dogmatice, ci se adresează prin *Omiliile sale*, poporului creștin.

„Sfântul Ioan Gură de Aur consideră că cunoașterea lui Dumnezeu are ca premiză inițială un act voluntar de revelație a lui Dumnezeu, că cunoașterea lui Dumnezeu de către om înseamnă intrarea omului într-un raport cu Dumnezeu ca de la persoană la persoană, că cunoașterea lui Dumnezeu presupune caracterul personal a lui Dumnezeu”²⁶. Aceasta se poate întâmpla printr-un pogorământ al lui Dumnezeu. „Ce este acest pogorământ al lui Dumnezeu, întreabă Sfântul Ioan? și răspunde: „Când Dumnezeu nu se arată cum este, ci se arată pe Sine după cum e capabil cel ce poate să-L vadă, măsurând arătarea vederii Sale cu slăbiciunea celor ce văd”²⁷. Răspunzând lui Eunomie care pretindea că el îl poate cunoaște pe Dumnezeu în ființa Sa, Sfântul Ioan afirmă categoric că „Ființa lui Dumnezeu este incomprehensibilă (de necuprins cu mintea) pentru toată creatura”²⁸. „Așadar, spune el, să-L invocăm ca Dumnezeu inexprimabil, de neconceput, nevăzut incomprehensibil (ακαταληπτος) învingând puterea oricărei limbi omenești, depășind înțelegerea minții muritoare, Cel nepătruns, nevăzut, de neînțeles pentru puterile cerești, fiind cunoscut numai de Fiul și de Duhul”²⁹.

²² Idem, *Cuvântarea 20*, 1-4, trad. J. Mossay, Sch, No. 270, Paris, 1980, p. 56-65. *Cuvântarea* aceasta a fost prezentată și tradusă în românește de Diac. Asist. Ioan I. Ică, cu titlul: *Despre teologie și condiția episcopilor*. în lucrarea: *Sfântul Grigorie de Nazianz, Cuvântarea a 20-a despre teolog și teologie*, în „Mitropolia Ardealului” XXXIV (1989), nr. 2, p. 52-59. *Cuvântarea* se află la p. 54-59. Se poate consulta și articolul Diac. Asist. Ioan I. Ică, *Teologie și teologi după Sfântul Grigorie de Nazianz*, Idem, nr. 1, p. 40-56.

²³ *Ibidem*, 20, 12, p. 83.

²⁴ Idem, *Cuvântarea 32*, 23, colecția cit., p. 134.

²⁵ În colecția Migne, *Patrologia graeca*, 48, 701-812. Primele cinci rostite la Antiohia către 386-387, au fost publicate cu titlul: Jean Chrysostome, *Sur l'incompréhensibilité de Dieu*, Tome I (*Homelies I-V*), 2e édition, Sch, 28 bis. În *Omiliile* erau atacați anomeii care pretindeau că este posibilă cunoașterea lui Dumnezeu, cum se cunoaște El Însuși. Cf. și Johannes Quasten, *Initiation aux Pares de l'Eglise*, traduction de l'anglais par J. Laporte, Tome III, Les Editions du Cerf, Paris, 1963, p. 632.

²⁶ Pr. Prof. D. Stăniloae, *Cunoașterea lui Dumnezeu la Sfântul Ioan Gură de Aur*, în „Ortodoxia”, IX (1957), nr. 4, p. 559.

²⁷ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilia III*, ed. cit., p. 200.

²⁸ Idem, *Omilia IV*, p. 252.

²⁹ Idem, *Omilia III*, p. 190.

Cât privește ființa divină (ουσα), ea este necunoscută; nu numai existența, ci și ce este și ar fi o nebunie de a i se da un nume. Că Dumnezeu este nenăscut, este un adevăr sigur, dar că acesta este numele care se potrivește ființei, n-a spus-o nici un profet, nici un apostol, nici un evanghelist n-a sugerat. Și este normal, căci cum, necunoscând ființa Sa, ar putea să spună cineva numele ei?³⁰ „Nu ni se cere decât un lucru, precizează Sfântul Ioan, acela de a ști că Dumnezeu există și nu de a cerceta ființa Lui”³¹.

Atunci când profetul spune că „ei nu pot să vadă pe Dumnezeu, deși El face pogorământ, nu înseamnă altceva decât că ei nu pot suporta cunoașterea clară și desăvârșită a înțelegerii cu mintea, nici nu îndrăznesc să privească țintă la ființa integră și pură și nici la cea care face pogorământ. Iar a vedea exact înseamnă a cunoaște”³².

Sfinții Trei Ierarhi leagă teologia de preoție. Sfântul Grigorie spune că dogmele sunt mai bine înțelese când teologul este și păstor de suflete, iar Sfântul Ioan Gură de Aur afirmă că preoții teologi pot face față cu mai mult succes atacurilor venite din partea ereziilor. Preoția poate fi înțeleasă în două chipuri: privind la experiența sacerdotală a Sfinților Trei Ierarhi și luând aminte la învățăturile cuprinse în cele două tratate despre preoție, al Sfântului Grigorie de Nazianz și al Sfântului Ioan Gură de Aur, precum și în *Povățuirile către preoți* ale Sfântului Vasile cel Mare. În primul caz este necesară cunoașterea îndeaproape a activității pastorale a Sfinților Trei Ierarhi, iar în al doilea caz este necesară studierea în aprofundime a celor două tratate cu privire la preoție, amintite, care sunt traduse în românește și sunt la îndemâna oricui³³.

Există o singură preoție sacerdotală, împlinită prin alegere și hirotonie de către episcopi, preoți și diaconi. Ea are origine divină, de aceea cei ce o împlinesc trebuie să aibă viața curată ca a îngerilor. Sfântul Ioan spune că „Preoția se săvârșește pe pământ, dar are rânduiala cetelor cerești. Și pe bună dreptate, căci slujba aceasta n-a rânduit-o un om, sau un înger sau un arhanghel, sau altă putere creată de Dumnezeu, ci Însuși Mângâietorul. Sfântul Duh a rânduit ca preoții, încă pe când sunt în trup, să aducă lui Dumnezeu aceeași slujbă pe care o aduc îngerii în ceruri. Pentru aceea, trebuie ca preotul să fie atât de curat, ca și cum ar sta chiar în cer printre puterile cele îngerești”³⁴. Scopul preoției este, după Sfântul Grigorie de Nazianz, să-l ducă pe credincios la mântuire, adică să-l facă părtaş fericirii de sus. Mântuitorul S-a întrupat, a pățimit, a înviat și S-a înălțat pentru vindecarea slăbiciunii omenești, iar preoții sunt slujitorii și lucrătorii acestor vindecări³⁵.

³⁰ Idem, *Omilia V*, p. 300.

³¹ *Ibidem*, p. 304.

³² Idem, *Omilia IV*, p. 246.

³³ Amintim ultima ediție: Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Grigorie din Nazianz și Sfântul Eftem Sirul, *Despre preoție*, traducere, note și cuvânt înainte de Pr. D. Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987. Împreună cu *Tratatele* anunțate este tradusă și *Omilia* (Sfântului Ioan Gură de Aur) *rostită când a fost hirotonit preot, către sine, către episcop și către mulțimea de popor* (p. 145-154). Această *Omilie* a fost tradusă mai înainte de Pr. Prof. Ioan G. Coman, în „Glasul Bisericii”, XVI (1957), nr. 12, p. 883-888, care a prefațat-o cu un scurt articol intitulat: *Hirotonirea în preot a Sfântului Ioan Gură de Aur. Considerațiuni pe marginea primei sale predici cu acest prilej* (p. 867-883).

³⁴ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Tratatul despre preoție*, traducerea citată, Cartea a treia, cap. 4, p. 57.

³⁵ Sfântul Grigorie de Nazianz, *Cuvânt de apărare pentru fuga sa în Pont sau despre preoție*, trad. cit., Cap. XXII și XXVI, p. 170 și 173.

Sfântul Ioan Gură de Aur arată că preoția este cel mai mare semn al dragostei de Hristos și pentru credincioși. Prin întrebările puse lui Petru, dacă Îl iubește, Mântuitorul a vrut să arate lui Petru și nouă tuturorora cât de mult își iubește El Biserica Sa, pentru ca și noi să facem la fel.³⁶

Vrednicia preoției stă în faptul că preotul se apropie de fericita și nemuritoare fire a lui Dumnezeu. Prin preoți se săvârșește sfânta jertfă și alte slujbe. Ei, oameni, care trăiesc pe pământ au primit îngăduința să administreze cele cerești și să lege și să dezlege, iar Dumnezeu întărește sus în ceruri cele făcute de preoți pe pământ. Stăpânul întărește hotărârea dată de robi. Ce putere poate fi mai mare decât aceasta? Preoții au fost înălțați la slujba aceasta atât de mare, ca și cum de acum s-ar fi mutat la ceruri³⁷. De aceea, „pentru preot este nevoie de multă pricepere, iar înainte de pricepere, e nevoie de mult har de la Dumnezeu, de purtări bune, de viață curată, de virtute mai mare decât omenească”³⁸. „Trebuie ca frumusețea sufletului preotului să strălucească în toate împrejurările din viața lui, ca să poată, în același timp, și bucura, dar și lumina sufletele celor ce-l privesc. Păcatele săvârșite de credincioși pierd numai pe săvârșitorii lor, pe când cele săvârșite de preoți vatămă pe toți, căci toți măsoară păcatul nu cu mărimea păcatului săvârșit, ci cu dregătoria celui ce săvârșește păcatul”³⁹.

Sfântul Ioan Gură de Aur schițează și portretul episcopului care, în fruntea Bisericii, are de înfruntat furtuna invidiei și atâtea piedici din calea binelui obștesc al Bisericii. „Ca să poată lupta cu ușurință împotriva tuturor răutăților, trebuie să fie cucernic, dar lipsit de mândrie; temut dar iubit, autoritar dar popular, drept dar larg la suflet, smerit dar nu slugarnic; aspru dar înțelegător. Trebuie să înalțe, cu multă autoritate la treapta preoției numai pe cel vrednic, chiar dacă i-ar sta toți împotriva; și iarăși cu aceeași autoritate, să nu primească în cler pe un nevrednic, chiar dacă ar fi toți uniți pentru numirea unuia ca acesta, ci să urmărească numai un singur scop: zidirea Bisericii și să nu facă nimic cu ură și părtinire”⁴⁰.

Sfântul Ioan Gură de Aur cere ca preotul să fie bine pregătit pentru a lupta cu păgânii, cu iudeii și cu ereticii. Pentru a-i apăra pe credincioșii săi de aceste primejdii, preotul trebuie să se pregătească temeinic spre a dobândi puterea de a predica, luându-l drept pildă pe Fericitul Pavel, care era neîntrecut în cuvântare. Cuvântările, predicile rostite înaintea credincioșilor, trebuie pregătite cu multă osteneală și grijă; să fie personal în expunere, în așa fel ca să-i mobilizeze pe credincioși spre fapta cea bună și să nu asculte predica doar ca spectatori. Sfântul Ioan subliniază și un alt neajuns pentru predicator. El spune: „Dacă se întâmplă ca un predicator să țeasă în predicile lui ideile și cuvintele altor predicatori, atunci

³⁶ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Tratatul cit.*, Cartea doua, Cap. 1, p. 41.

³⁷ *Ibidem*, Cartea a treia, Cap. 5, p. 59-60.

³⁸ *Ibidem*, Cap. 8, p. 64.

³⁹ *Ibidem*, Cap. 10, p. 72.

⁴⁰ *Ibidem*, Cap. 11, p. 79. Sfântul Ioan Gură de Aur cerea ca episcopul să nu hirotonească pe nimeni fără o cercetare atentă pentru că va fi răspunzător pentru cel hirotonit (Vezi *Cuvântarea a XVI-a la Epistola I către Timotei*, L, P.G., 62, 587). La fel, Sfântul Vasile cel Mare cerea horepiscopilor să nu ia bani pentru hirotonii și să-i cerceteze cu atenție pe cei ce doresc preoția, dacă sunt vrednici din punct de vedere moral și intelectual și să fie respinși cei ce se înghesuie să intre în preoție de teama de a nu fi înrolați ca soldați (*Scrisorile 53 și 54: Către horepicopi*, ed. Y. Courtonne, *Saint Basile, Lettres I*, Paris, 1957, p. 138-140, trad. în românește de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, PSB, 12, p. 219-222).

este ocărât mai rău decât borfașii. Adeseori, pe simplă bănuială, fără să fi luat ceva de la cineva, este osândit ca și cum ar fi fost prins asupra faptului. Dar pentru ce vorbesc de ideile și cuvintele luate de la alți predicatori? Nu este îngăduit să se slujească des nici de propriile lui cuvinte, pentru că mulțimea obișnuiește să asculte predicile, nu pentru a se folosi, ci pentru a-și desfăta auzul... Viteaz suflet trebuie să aibă în această privință predicatorul...ca să înfrâneze această plăcere nesocotită și nefolositoare a credincioșilor și să poată îndrepta atenția ascultătorilor spre ceea ce le este de folos⁴¹. Predicatorul talentat trebuie să se pregătească mai mult chiar decât un predicator slab și să alcătuiască predicile în așa fel încât ele să placă numai lui Dumnezeu⁴².

Sfântul Grigorie de Nazianz pune accentul pe pregătirea temeinică a preotului, pentru că „preoția, arta de a conduce pe om, fiind cea mai complexă și mai felurită în gând și faptă, este arta artelor și știința științelor”⁴³. Preoția este mai grea decât medicina, căci „preoția se ocupă cu sufletul, care e din Dumnezeu și dumnezeiesc”⁴⁴. Cel ce învață pe altul, adică preotul, să fie bine pregătit în dogmele creștine, iar pregătirea nu are sfârșit, nu se termină odată cu primirea harului preoției, dimpotrivă ea se cere continuată după cuvântul Ecclziastului (1, 18) „cel ce adaugă știință, adaugă durere”, pentru că nu e mai mare bucuria pentru știința ce am dobândit-o, decât durerea pentru știința care ne lipsește⁴⁵.

Lucrarea preotului pretinde acestuia o cunoaștere nu numai a învățaturii creștine, ci și a oamenilor care nu au aceleași gânduri și aceleași porniri, ținând seama de felurimea acestora: bărbați, femei, bătrâni, tineri, săraci, bogați, cei veseli, cei triști, cei bolnavi, cei sănătoși, conducători, conduși, învățați, neînvățați, fricoși, îndrăzneți, mândri, blânzi, cei cu fapte bune, cei păcătoși⁴⁶. Toți trebuie vindecați. Pe unii îi vindecă preotul cu cuvântul, pe alții cu pilda vieții lui. De aceea se impune neapărat ca preotul „să fie simplu și unitar, potrivit cu spiritul de dreptate pe care trebuie să-l aibă în toate, dar și multiform și variat, potrivit cu firea deosebită a fiecărui credincios, iar în cuvânt, destoinic și folositor tuturor”⁴⁷.

Preotului i se cere o viață ireproșabilă pentru a-și putea împlini misiunea: „Trebuie să fiu eu întâi curat și apoi să curăț pe alții, să fiu eu înțelept, ca să înțeleptesc pe alții. Să fiu eu lumină, ca să luminez pe alții. Să fiu eu aproape de Dumnezeu, ca să apropii pe alții. Să fiu eu sfânt, ca să sfințesc pe alții. Ca să conduc cu mâna, ca să sfințesc cu pricepere”⁴⁸. Pentru a corespunde cum se cuvine demnității preoțești, Sfântul Grigorie de Nazianz afirmă că: „mai întâi preotul trebuie, întocmai ca argintul sau ca aurul, să nu sune niciodată fals, să nu aibă sunet de aramă oriunde s-ar găsi, în orice împrejurare din viață și treburi ar fi”⁴⁹.

⁴¹ *Ibidem*, Cartea cincea, Cap. 1, p. 113-114.

⁴² *Ibidem*, Cap. 6, p. 118-119.

⁴³ Sfântul Grigorie de Nazianz, *Tratatul cit.*, Cap. XVI, p. 166.

⁴⁴ *Ibidem*, Cap. XVII, p. 167.

⁴⁵ *Ibidem*, Cap. LXXV, p. 201.

⁴⁶ *Ibidem*, Cap. XXVIII, p. 174.

⁴⁷ *Ibidem*, Cap. XLIV, p. 182.

⁴⁸ *Ibidem*, Cap. LXXI, p. 199.

⁴⁹ *Ibidem*, Cap. X, p. 164.

În același sens se îndreaptă și îndemnul Sfântului Vasile cel Mare: „Ja aminte la tine nsuți, o preotule și fii cu luare aminte la dregătoria preotească, pe care ai primit-o, cu scopul s-o săvârșești întru frica lui Dumnezeu (Col. 4, 17). Gândește-te bine, că nu ți s-a incredințat o slujire pământească, ci cerească, nu omenească ci îngerească. Învață ca să te înfățișezi lucrător cinstit, drept îndreptând cuvântul adevărului. Ia seama ca să nu stai la rugăciune având dușmănie cu cineva ca să nu te depărtezi de Mângâietorul. Până la ceasul Liturghiei, citește și te roagă și numai așa să te apropii de Sfântul Altar, fiind adânc pătruns de duhul pocăinței”⁵⁰.

În urma celor spuse până acum se pot reține următoarele:

1. Instruiți în Sfânta Scriptură, în cultura teologică, filosofică și științifică a timpului, sensibili la problemele care se puneau în vremea lor Bisericii și Ortodoxiei credinței, înflăcărați de credință și de dorul după desăvârșire, Sfinții Trei Ierarhi au creat formule în domeniul teologiei trinitare și în domeniul spiritualității creștine, acceptate și păstrate până astăzi de Biserica Ortodoxă.

2. Sfinții Trei Ierarhi au fost teologi și preoți; mari teologi și mari preoți. Prin ceea ce au gândit, au făcut, au trăit și au scris, rămân pentru toți ce ucenicesc în teologhisire și în pregătirea pentru preoție, izvoare mereu proaspete, modele de muncă, de credință și evlavie, de dragoste, puritate și jertfelnicie.

Pr. Prof. Dr. ȘTEFAN ALEXE

⁵⁰ Sfântul Vasile cel Mare, *Cuvânt pentru instalarea preoților*, P.G., 31, 1685. Cuvântul este tradus în românește de Pr. Prof. N. Petrescu, în „Mitropolia Olteniei”, XIX (1967), nr. 5-6, p. 468-469.

CREDINȚĂ ȘI MĂRTURISIRE

CONSIDERAȚII ÎN LEGĂTURĂ CU SFINTELE ICOANE*

Duminica în care s-a săvârșit actul solemn de cinstire a Sfințelor icoane, prima din postul Paștilor, s-a numit Duminica Ortodoxiei.

E de remarcat că toate dogmele de temelie ale creștinismului s-au fixat în Răsărit prin cele șapte sinoade ecumenice. Ultima dintre aceste dogme este cea a cinstirii icoanelor și ea s-a formulat prin sinodul VIII ecumenic din anul 787. S-a spus că sinoadele ecumenice din Răsărit n-au fixat decât dogmele privitoare la Dumnezeu, nu însă și cele despre conlucrarea omului în opera de mântuire. Cu problema omului, cu rolul său în opera de mântuire, s-a ocupat mai mult Apusul catolic și protestant, Biserica Ortodoxă nefăcând decât să ia atitudine rectificatoare față de erorile ce s-au ivit acolo.

Însă nimic nu poate sta alături de Dumnezeu. Dogmă de temelie nu poate fi decât o învățătură ce se ocupă în mod principal cu Dumnezeu, formulând descoperirea Lui. O învățătură în care predomină chipul omului, ridicată la rangul de dogmă centrală, ar însemna o auto-divinizare a omului. Dogmă în înțelesul nediluat al cuvântului este o oglindă în care nu e îngăduit să se vadă în planul întâi decât Dumnezeu.

E adevărat că în oglinda aceasta cerească omul se poate vedea și pe sine, dar așa cum se cuvine când se privește în raportul cu Dumnezeu: nu de sine stătător, nu pe primul plan, nu în mărimea dorită de fantezia sa orgolioasă, ci în dependență de Dumnezeu, primindu-și toată ființa, tot înțelesul, toată lumina de la El.

Omul nu poate fi văzut în lumina sa adevărată decât în preajma lui Dumnezeu. Cine ar încerca să-l vadă deosebit de Dumnezeu, pur și simplu nu-l mai vede ca om. Iar în înțelesul acesta dogmele sinoadelor ecumenice despre Dumnezeu cuprind și o învățătură despre om.

Apusul ocupându-se în mod principal cu ființa și rolul omului în creștinism, n-a făcut decât să dezvolte exagerat învățătura despre om din dogmele răsăritene, care au ca temă principală pe Dumnezeu. El a dat mai degrabă interpretări decât dogmei, iar interpretările sale sunt cele mai multe eronate. Apusul și-a manifestat prin aceste preocupări tendințele sale antropocentrice, incapacitatea de a vibra exclusiv pentru Dumnezeu, neputința sa dogmatică. Dar preocuparea de om ca entitate principală însemnând scoaterea lui de sub lumina divină, duce în mod necesar la minimalizarea, la naturalizarea, la scufundarea omului în lumea obiectelor. Cu rădăcinile desprinse din lumea divină a dogmei, omul nu mai este decât un conglomerat al materiei. Așa se explică de ce antropocentrismul apusean a dus la

* Extras din „Gândirea”, An, XXI (1942), Nr. 3, (Martie)

destrămarea omului. Omul nu poate fi salvat decât prin dogmă, ca preocupare covârșitoare de Dumnezeu. Omul lăsat în seama sa însuși se înneacă în oceanul naturii, ca Apostolul Petru care a uitat o clipă puterea lui Dumnezeu și s-a gândit numai la sine și la apele ce-l înconjurau.

Drumul Apusului a fost unul de conduită măcinată a dogmei ca temelie a vieții, până s-a pomenit în prada celui mai deznădăjduit relativism, a celei mai totale nesiguranțe. Totul s-a dizolvat din mâinile sale, de sub picioarele sale.

Răsăritul care a primit de la Dumnezeu harul și misiunea așezării dogmelor ca temelie a existenței omenești, le-a păstrat până azi și acum este în măsură să insufle lumii o nouă încredere în Dumnezeu și în om, ca realități și valori indiscutabile, netrecătoare și supreme.

Nu vorbim de Răsăritul nordic. Acela n-a participat la așezarea dogmelor și nu le-a absorbit niciodată în adâncurile sale spirituale ca temeuri limpezi și ordonatoare ale vieții. Răsăritul nordic este stea vastă în care domnește șueratul ucigător de viață al pasiunilor iraționale. Ceea ce în Apus este eroziunea lentă, în Răsăritul nordic este sfâșiere sălbatică și momentană.

Dogmele creștine s-au întemeiat și se mențin până azi în Răsăritul nostru cu centrul de iradiție în cetatea împărătească a Bizanțului.

Când la anul 842, patriarhul Ignatie și împărăteasa Teodora s-au hotărât să aleagă Duminica primă din Postul Paștilor ca zi de sărbătoare a triumfului împotriva batjocoritorilor de icoane și s-o numească Duminica Ortodoxiei, ei n-au gândit să facă din ea un prilej de reconfirmare sărbătorească numai a dogmei sinodului al VII-lea ecumenic, ci a întregului edificiu dogmatic ridicat în sinoadele ecumenice, ca și o pomenire cu laudă a lor.

Duminica Ortodoxiei a fost atunci praznicul Bisericii pentru terminarea formulării cadrelor credinței relevate și pentru biruința ei asupra tuturor ereziilor.

Duminica Ortodoxiei e ziua a șaptea a Bisericii, odihna ei sărbătorească după victoria asupra haosului spiritual prin așezarea temeurilor adevărate ale existenței umane. Duminica Ortodoxiei este astfel în fiecare an sărbătoarea dreptei credințe în întregul ei, sărbătoarea biruinței adevărului relatat împotriva schimonoselilor mincinoase ale omului. De aceea se citește în Duminica Ortodoxiei lista tuturor ereticilor și se rostește anatema asupra lor.

Ortodoxia nu stă deci numai în cinstirea sfințelor icoane, ci în întregul edificiu dogmatic ridicat în cele șapte sinoade ecumenice. Oricine se abate de la una sau alta din aceste dogme, pierde atributul de ortodox, de mărturisitor al dreptei credințe, apucând pe panta ce coboară în mlaștina relativismului.

Dar, deși cinstirea icoanelor nu formează unicul criteriu al Ortodoxiei, iar dogma despre ele a fost formulată cea din urmă, ea constituie totuși unul din criteriile și valorile Ortodoxiei.

Dogma despre sfințele icoane este tot o învățătură despre Dumnezeu, deci este o dogmă în înțelesul deplin al cuvântului. Ea nu înseamnă, cum se pare unora, ridicarea anumitor părți ale naturii la nivel dumnezeiesc, o idolatrizare a celor văzute.

Această părere au reprezentat-o și iconoclaștii veacurilor VIII-IX, care afirmau sus și tare că Dumnezeirea nu poate fi sugerată prin liniile și culorile unei imagini desemnate sau pictate. Ei se fereau de icoane, temându-se că prin ele se introduce în creștinism idolatria păgână. Dar împotriva icoanei, în creștinism nu se mai pot aduce motivele valabile în raport cu chipurile idolești ale zeilor.

Creștinismul se deosebește de păgânism prin marca veste despre Fiul lui Dumnezeu făcut om adevărat pentru vecii vecilor. Dumnezeu, în iubirea Sa nemărginită de om, îi acordă acestuia atâta valoare încât El însuși se face om, luând față reală de om și arătându-i-se astfel atât în veacul de acum cât și în cel viitor.

Noi nu știm cum a fost Fiul lui Dumnezeu înainte de întrupare, nici cum e Tatăl și Duhul Sfânt. Nu știm cu alte cuvinte cum e Dumnezeirea în sine, dar știm că Dumnezeirea Fiului după întrupare nu mai e o realitate despărțită de trupul și de fața omenească. Dacă nu știm cum e Dumnezeirea în sine, știm că Dumnezeirea Fiului s-a arătat oamenilor și li se va arăta în vecii vecilor prin înfățișarea reală de om și numai prin ea.

Când păgânii închipuiau pe zei în chip de oameni ei se aflau într-o dublă eroare: zeii nu existau, iar dacă ar fi existat, păgânii nu puteau induce mărturia istoriei despre întruparea reală a vreunui zeu. Iisus Hristos însă a trăit într-un moment precis al istoriei ca om, dar ca om ce s-a dovedit în același timp Dumnezeu. Istoricitatea lui Iisus Hristos ca Fiul lui Dumnezeu cel întrupat deosebește credința în El de orice mit, care nu e decât o concretizare poetică a unei idei, a unui proces constant al naturii. Întruparea lui Dumnezeu ca om e fapt istoric mărturisit cu hotărâre gravă și cu prețul vieții de toți ucenicii Săi și de nenumărații urmași ai acelor. Păgânii prin idoli lor transformau o închipuire a lor în realitate sau personificau un fenomen al naturii. Creștinii când privesc cu ochii credinței pe Fiul lui Dumnezeu ca manifestându-se prin față omenească, se află în cea mai deplină conformitate cu adevărul divin și cu istoria.

Astfel, problema icoanei în creștinism se restrânge la întrebarea: poate fi Iisus Hristos, Dumnezeu-omul, redat în imaginea picturală? Cu alte cuvinte, ar fi putut un pictor contemporan cu Iisus sau chiar un fotograf, dacă această artă ar fi existat pe atunci, să-L redea în imagine?

Iconoclaștii afirmau că numai omenitatea lui Iisus s-ar fi putut vedea, nu și Dumnezeirea Lui, iar imaginea omenității lui Iisus nu poate fi identificată cu imaginea lui Iisus însuși, căci în cazul acesta am contopi omenitatea cu Dumnezeirea Lui (ceea ce înseamnă erezie monofizită), sau L-am considera pe Iisus ca om, despărțit de Iisus ca Dumnezeu (ceea ce înseamnă erezie nestoriană). Iconoclaștii însă n-aveau dreptate. Omenitatea lui Iisus nu poate fi nici despărțită de Dumnezeirea Lui, nici contopită. Ea cuprinde în mod necesar și nedespărțit Dumnezeirea.

Chestiunea se pune astfel: cei ce trăiau în preajma lui Iisus puteau vedea din față, din privirea Lui, că e mai mult decât om, că e Dumnezeu-om?

Răspunsul nu poate fi decât afirmativ, căci altfel de unde ar fi luat ei certitudinea că Iisus e Dumnezeu și puterea de-a primi moartea pentru această certitudine. Ei vedeau ceva în Iisus, care depășea tot ce e omenească. E adevărat că nu toți care au trecut pe lângă El au văzut dumnezeirea în înfățișarea Sa omenească. A trebuit pentru această vedere și credința. Dar credința o putea avea oricine dacă nu se încăpățâna să închidă ochii, să nege elementul supraomenească ce emana, asaltându-l din persoana lui Iisus. Dar oricum s-ar fi produs credința, fapt e că cei ce o aveau, privind la Iisus vedeau prin toate manifestările Lui omenești, Dumnezeirea. Dacă cineva ar întreba: cum era posibil să se vadă prin trup Dumnezeirea, i-am putea răspunde: cum e posibil să se vadă prin trupul material, realitatea spirituală a sufletului?

Între trup și suflet e o penetrație misterioasă. Privirea unui om, de pildă, nu e numai combinație de celule, numai aglomerație de materie cămoasă, ci și sens, idee, sentiment, atitudine voluntară, stare morală. Fața omului e lucrul cel mai minunat de pe lume. E o negrăită dar incontestabilă unire de spiritual și material. E o taină, dacă prin taină se înțelege în sens larg o împreunare între spirit și materie. Materia cu spiritul fac întregul ce se cheamă față omenească. Fetele omenești sunt tot atâtea apariții ale spiritului în lumea naturii materiale, întreruperi ale naturii, soli ai altei lumi. Trupul întreg e un chip, o imagine a sufletului. Portretul trupului redă și realitatea sufletului din el. Ochii sunt imagine a vederii, mâinile ale acțiunii, urechile ale auzului; orice organ al trupului e o imagine a unei funcții spirituale și toate la un loc, trupul în întregime, sunt o imagine a sufletului cu funcțiile lui. Iar dacă într-un suflet e sălășluit har ceresc, el deasemenea se străvede prin privirea și fața omenească, prin tot felul unui om de a se comporta vizibil. Când suntem în preajma unui om înălțat sufletește prin harul dumnezeiesc, simțim și vedem harul din el, nu direct, ci prin trup, printr-o anumită fizionomie spirituală a feții.

Mântuitorul Iisus Hristos purta sub înfățișarea vizibilă omenească însăși Dumnezeirea. Dumnezeirea nu e ceva incompatibil cu felul de a fi și de a se manifesta al spiritului din om. Dacă harul divin nu e decât o putere ce înalță însușirile spirituale din om, Dumnezeirea din care izvorăște harul trebuie cugetată ca aflându-se pe o linie ce duce de la sufletul omenesc în sus, ca o desăvârșire spirituală. Sufletul omenesc trebuie să fie mediul cel mai potrivit prin care se manifestă ea. Iar spiritul omenesc, ori cât ar fi de încărcat de dumnezeire, își are în trup instrumentul necesar și propriu de manifestare.

Dacă sufletul omului modelează materia astfel ca să-și formeze un trup prin care se poate manifesta spiritul dumnezeiesc, după care e făcut sufletul, putându-se manifesta atât de adecvat prin suflet, se poate manifesta și prin trupul omenesc care arată sufletul. Organele și trăsăturile trupului omenesc sunt indirect modelate ca mijloace adecvate de manifestare a dumnezeirii. Dumnezeirea nu e cu totul inaccesibilă. De ce ar mai arăta atunci Dumnezeu pe om și de ce S-ar mai fi întrupat? Astfel nimic nu se opune ca apostolii să fi văzut dumnezeirea lui Iisus Hristos. Dar dacă dumnezeirea lui Iisus o vedeau Apostolii prin fața lui omenească, desigur că dacă li s-ar fi prezentat după moartea Lui sau când nu erau cu El un portret, portretul le-ar fi sugerat întreaga persoană divino-umană a lui Iisus. Căci taina oricărui portret stă în puterea celor câtorva linii de a sugera realitatea vie a originalului. Cei ce au stat în preajma lui Iisus desigur că au experiat dumnezeirea Lui din cuvântul Lui, iar când vedeau portretul, lipsind cuvântul, lipsea un mijloc important prin care și-ar fi dat seama de dumnezeirea celui reprezentat. Dar portretul unei persoane cunoscute are puterea că sugerează și ceea ce nu poate manifesta actual o persoană. Trăsătura gurii, strălucirea ochilor trezește în privitor amintirea momentelor când aceste manifestări vizuale erau însoțite de sunetul graiului.

Puterea portretului unei persoane cunoscute stă și în faptul că stimulează amintirea privitorului care adaugă la liniile lui fixe toate elementele de viață ale originalului. O mamă privind portretul fiului ei depărtat, se pomenește vorbind cu el. Ochii din portret încep să miște, gura să grăiască, figura întregă se însufletește. Mama uită că se află în fața unui portret. Prin colaborarea portretului și a amintirii privitoarei a apărut în fața conștiinței ei fiul în toată vioiciunea realității.

Dar oricât am accentua rolul amintirii, nu trebuie să micșorăm pe cel al trăsăturilor obiective ale portretului. Dacă acestea nu redau figura persoanei cunoscute, amintirea nu se pune în mișcare. Omul e înzestrat cu marea și misterioasa putere de a sugera prin anumite

linii, culori și umbre, nu numai trupul cuiva, ci și sufletul. E aici o prelungire a tainei trupului omenesc, care e chip și mediu de manifestare al sufletului. Cine redă oricât de schematic - dar fidel - o față omenească, redă implicit sufletul aceluia om. Dacă ar fi rămas o pictură a feții lui Iisus, portretul acesta ar fi sugerat, chiar indiferent de adausul amintirii celor ce L-ar fi cunoscut, și pecetea dumnezeiască imprimată în manifestările Lui sufletești iradiate prin față. În vechime a persistat convingerea că ar fi rămas asemenea portrete ale feții lui Iisus. Așa se povestește că Domnul și-ar fi imprimat chipul feții pe năframa unei femei cu numele Veronica, pe care aceasta i-a dat-o să se șteargă de sudoare când ducea crucea spre Golgota. Se mai povestește că Iisus și-ar fi imprimat fața Sa pe o năframă de in ce a trimis-o lui Avgar, tetrarhul Edessei, care-L rugase printr-o scrisoare să vină să-L vindece de-o boală grea, iar studiile științifice făcute în 1933 asupra urmelor de pe giulgiul sfânt, păstrat la Torino, au dus pe deoparte la limpezirea contururilor unui trup și a unei figuri care în mod aproape neîndoielnic era a lui Iisus, iar pe de alta confirmă marea probabilitate ca Iisus să-și fi imprimat de fapt și cât a fost viu fața pe diferite năframe.

În orice caz, chiar dacă n-ar fi rămas după înălțarea lui Iisus un portret al Lui, apostolii cu siguranță că s-au silit să descrie credincioșilor, lacomi de a cunoaște cât mai multe despre Iisus și înfățișarea Lui, ale cărei trăsături caracteristice pe deoparte prin transmisiune orală, pe de alta prin încercări foarte timpurii de fixare picturală, au rămas ca un bun statornic al tradiției bisericești.

Astfel nu greșim dacă afirmăm că chipul actual al lui Iisus din Biserica Ortodoxă, care se ferește de înnoiri, redă elemente caracteristice ale feții Lui, păstrate prin tradiție chiar din vremea apostolilor. Se știe cu câtă scrupulozitate prescriu cărțile de pictură bisericească detaliile de care trebuie să se țină seama la zugrăvirea chipului lui Iisus, dar redarea divinității lui Iisus ca putere ce se revarsă din interiorul figurii Sale e lucru nespuse de greu. Numai un mare talent și o adâncă viață de puritate religioasă poate să aducă aici o contribuție serioasă. Nu totdeauna cei care au pictat sau pictează chipul lui Iisus, sunt înzestrați cu mare talent și se învrednicesc de o inspirație suprafirească, mai ales că pe măsură ce s-a extins Biserica pietatea creștinilor impunea o multiplicare tot mai mare a chipului Lui. Din motivul acesta și poate și din altele, probabil că după primele veacuri creștine, după ce se va fi încercat zadarnic să se modereze râvna pioasă a multiplicării neinspirate a chipului lui Iisus, Biserica a început să impună elementele tradiționale ale acestui chip nu numai ca un cadru pe care pictorul să-l umple cu forța interioară a divinității, ci ca aproape singurele trăsături pe care trebuie să le fixeze când vrea să sugereze chipul lui Iisus. Biserica și-a spus că dacă pictorul nu poate să redea mai mult în direcția adecvată a înfățișării lui Iisus, mai bine să nu redea mai mult nici în direcția incompatibilă cu figura Lui. Astfel s-a impus imaginea schematică, stichială a chipului lui Iisus și chiar a tuturor sfinților. În unele icoane acest schematism e dus atât de departe încât aproape că nu avem decât liniile figurii omenești fără nici o viață interioară, cum sunt de pildă vechile icoane pe sticlă din casele noastre țărănești.

Dar această schematizare își are justificarea ei și în alte temeuri decât în necesitatea amintită. Iisus, deși a fost om, n-a fost ca nici unul din oamenii care nu mai sunt altceva decât oameni. Omenitatea lui a fost fără de păcat și a fost purtată de ipostasul dumnezeiesc. Deci, fața lui Iisus nu va reda o omenitate naturală, așa cum o întâlnim în oamenii concreți. Fața Lui trebuie să exprime numai trăsăturile generale, abstracte ale omenității, lăsându-se la o parte tot ce întâlnim în fețele concrete ale oamenilor naturali. Se vor reda numai liniile de temelie, de cadru formal ale omenității. În felul acesta pictorul va evita să afecteze cu

vreun element psihologic păcătos înfățișarea lui Iisus, iar zborul sufletului credincios către Iisus Cel ceresc nu va fi împiedicat de asemănarea chipului din icoană cu al vreunui om concret. Portretul în care se redă numai atât din omenitatea lui Iisus, sigur că se află în adevăr, în conformitate generală cu înfățișarea Lui, deși nu în tot adevărul.

Dar, iarăși, trebuie observat că prin trăsăturile acestea de omenitate generală ale chipului lui Iisus nu se realizează numai o reducere a elementului natural și păcătos al omenității, ci și o exprimare pozitivă a virtuților care constituie omenitatea adevărată, omenitatea reinălțată la structura ei normală prin prezența divină. Chipul schematic al lui Iisus este concretizarea virtuților etice în gradul în care nu sunt sugerate de înfățișarea nici unui om natural. Seriozitatea feții Lui, puritatea privirii, bărbăția calmă, caracterul ascetic al trăsăturilor, exteriorizează îmbinarea tuturor virtuților spre care trebuie să tindă omul, exteriorizează pe omul model în înțelesul creștin. Dacă omenitatea istorică a lui Iisus a fost omenitatea fără de păcat și concretizarea tuturor virtuților în gradul suprem, chipul Lui, așa cum e redat în iconografia bizantină, înfățișează tot ce poate fi mai apropiat de fața Lui reală din istorie și din cer; în orice caz un cadru care să se poată însufleți în modul cel mai adecvat de realitatea vie a prezenței lui Iisus.

Am spus înainte că dumnezeirea ca model al spiritului omenesc trebuie să se afle în direcția supremelor eforturi de înălțare spirituală a omului. Omul se află însă pe culmile posibilităților sale în realizarea sa etică, în ridicarea spre virtuțile prin care a depășit egocentrismul și a intensificat la gradul ultim răspunderea pentru alții. Acestea sunt stările și tensiunile prin care omul se aseamănă mai mult cu Dumnezeu. Manifestarea lor este maxima manifestare a prezenței lui Dumnezeu, datorită și faptului că la aceste înălțimi etice omul nu se poate ridica fără ajutorul și prezența lui Dumnezeu. Astfel trăsăturile prin care se exprimă fața lui Iisus, ca îmbinare și concretizare - neaflată între oamenii naturali - a virtuților omenești, a supremelor culmi ale omenității ce nu pot fi atinse numai prin om, exprimă în același timp o prezență mai presus de natură din ființa Lui, o prezență divină.

Deci, nu simpla omenitate generală neafectată de păcat se urmărește a se exprima prin trăsăturile schematice ale lui Iisus, ci omenitatea generală a valorilor etice supreme, la care nu s-a ridicat, nici un om natural, ci numai Iisus Hristos, datorită dumnezeirii Sale.

Același lucru se spune despre imaginea Fecioarei Maria în icoanele ortodoxe. Ea nu e o copie a unei femei întâlnite în lumea concretă și naturală, ci exprimă valorile etice supreme ale feminității generale: *maternitatea neafectată de păcat, adică atributele de Maică și Fecioară* în același timp, cum nu le putem găsi la nici o altă femeie. Se înțelege că trăsăturile Născătoarei de Dumnezeu trebuie să fie calde ca ale lui Iisus Hristos pentru că maternitatea e afecțiune, iar puritatea frumusețe, pe când liniile ascetice nu pot exprima asemenea stări. Tocmai aceasta ne face să acordăm toată admirația stilului ortodox al icoanelor Maicii Domnului, care trebuind să redea asemenea însușiri feminine și materne, pline de viață și de căldură, totuși n-a căzut în naturalismul iconografiei apusene și deci n-a confundat chipul Maicii Domnului cu al unei femei oarecare, ci i-a păstrat înfățișarea singulară și cât mai adecvată cu fața ei reală.

Iisus Hristos a dus la gradul suprem valoarea omului care constă în caracterul etic, înfăptuind mântuirea oamenilor prin jertfa vieții sale. Când dăm lui Iisus atributul de *Mântuitor* recunoaștem că El a realizat suprema performanță etică, suprema desfășurare a virtuților omului adevărat, iar caracterul lui Iisus ca Mântuitor se exprimă în icoană prin înfățișarea Lui ca răstignit, sau în alte momente care amintesc răstignirea, cum e învierea: înălțarea la cer ș.a. Dar dacă trăsăturile de caracter schematic ale icoanei lui Iisus, urmărind

ca țintă principală apărarea Lui de păcatul omului natural și exprimarea virtuților etice, sugerează în același timp în mod secundar și implicit prezența divinității în El, - prin faptele răstignirii, învierii, înălțării la cer, se pune accentul principal pe dumnezeirea din El și numai în subsidiar se adaugă o nouă subliniere a desăvârșirii etice a lui Iisus.

Dacă în schematizarea cu rost negativ și pozitiv etic Biserica a găsit un mijloc neîntrecut prin care să se redea un chip cât mai necoronat al lui Iisus, înfățișarea Lui în momentul făptuirii actelor supraomenești și caracteristicile în același timp sau înconjurat de simboalele suprafirești, cum e de pildă nimbul în jurul capului, sau îngerii în preajma Lui, a socotit-o cel mai minunat de-a sugera pozitiv dumnezeirea Lui, care e cel mai greu de redat ca forță spiritual-psihologică.

Imaginea aceasta a lui Iisus, fiind formată din informațiile tradiției, din datele principale ale Evangheliilor și din impresia pe care va fi făcut-o Iisus asupra unor contemporani, are darul că nu păcătuiește împotriva feții Sale reale din istorie și din cer, nu deviază atenția privitorului credincios spre fețe cunoscute de oameni, ci dimpotrivă formează un cadru potrivit, deși minimal, al feții reale și vii a lui Iisus de care acest cadru prin contribuția de credință a credinciosului se poate umple și însufleți.

Am văzut că portretul unei persoane cunoscute se înviorează în fața noastră prin contribuția ce-o aduce amintirea. Dar mai totdeauna se însuflețește înaintea noastră și portretul unei persoane necunoscute, rolul amintirii preluându-l de acum închipuirea stimulată și dirijată de trăsăturile expresive ale portretului. Închipuirea are adevărată putere însă numai când are la bază știrea sau convingerea despre realitatea persoanei văzute în portret.

În fața icoanei lui Iisus, credinciosul aduce în loc de amintire, convingerea despre existența Lui pe temeiul amintirii celor ce L-au cunoscut, deci o amintire mijlocită care e una cu credința în El. Străbătut de credința în realitatea lui Iisus și plin de bogată informație despre El pe care o are din Evanghelii și din propovăduirea Bisericii, mânat și de o nesfârșită dragoste și încredere în ajutorul Lui, credinciosul o plasează ceea ce știe despre El în cadrul oferit de icoană și-l înviorează cu dragostea sa, în așa fel încât se află față de icoana lui Iisus ca acela care L-a cunoscut de mult și-L așteaptă acum cu iubitoare nerăbdare.

Din schema oferite de icoană, ca un cadru suficient de adecvat feții reale a lui Iisus și din ceea ce aduce credinciosul în sufletul lui ca rod al Evangheliei și al propovăduirii Bisericii, care se combină cu cadrul oferit de icoană, răsare un chip viu al lui Iisus, spirit în asemănare cu fața reală a Lui.

Dealtfel, pentru suficienta conformitate a cadrului oferit de icoană cu fața reală a Mântuitorului pledează și faptul că, oricât ar varia în mediul ortodox icoanele lui Iisus, între ele e totuși o atât de mare asemănare, încât chiar dacă n-ar fi scris nimic deasupra uneia sau alteia, oricine și-ar da seama că ea reprezintă pe Iisus.

E momentul să ne întrebăm acum ce legătură este între icoana lui Iisus și persoana Lui reală și de ce natură este cinstirea ce se dă icoanei? Sinodul al VII-lea ecumenic formulează că „cinstirea icoanei trece la original și cel ce se închină icoanei se închină persoanei celui pictat”. Potrivit acestei formulări, fața reală a lui Iisus ar fi dincolo de icoană, în cer. „Icoana este un obiect care prilejuiește aducerea aminte”, spune Sfântul Ioan Damaschin, adică ne mână mintea spre persoana lui Iisus Hristos.

Totuși credem că aceste expresii nu trebuie înțelese în sensul că privitorul credincios ar avea să privească numai un moment la icoană și pe urmă mintea sa ar trebui să se depărteze de ea, ridicându-se la o vedere spirituală independentă a lui Iisus. Dumnezeu nu e spațial departe de noi, ci spiritual. În momentele de intensitate a credinței, El ni se înfățișează în

locul unde ne aflăm. Situația credinciosului în fața icoanei e asemănătoare cu situația unei mame pentru care nu fotografia e realitatea fiului, dar care totuși nu trebuie să-și ia ochii de la ea pentru a vedea cu amintirea chipul lui viu, ci însăși trăsăturile din fotografie încep să se însuflețească. Taina icoanei nu o putem descifra deplin. Ea nu e tot una cu prezența vie a originalului, dar nici nu e ceva tot atât de indiferent ca orice obiect. E un sentiment general în Biserică și în poporul credincios că unde e chipul lui Dumnezeu nu te poți comporta ca în oricare alt loc. Chipul lui Dumnezeu, ca și numele Lui când e rostit, alungă din jur puterile necurate. Faptul se explică în parte și prin stările de ordin psihologic ce le creează auzirea numelui divin sau vedea chipului lui Dumnezeu, dar nu e mai puțin adevărat că trebuie să fie și o forță obiectivă în numele și în chipul Lui, dacă e în stare să creeze asemenea stări psihologice. Dumnezeu își însoțește într-un mod cu neputință de înțeles numele și chipul Său. Dacă Dumnezeu e realitate vie, personală, urmărește cu un interes rostirea numelui și zugrăvirea chipului Său, așa cum tresare și în noi un interes când auzim că ni se rostește undeva numele sau când știm că există vreo preocupare pentru chipul nostru. Numai admitând o anumită legătură vie între icoana lui Hristos și realitatea Lui personală, se poate explica închinarea până la pământ în fața icoanei și sărutarea ei cucernică. Desigur, admitând o anumită comunicare între chipul lui Iisus și realitatea Lui personală, nu divinizăm icoana ca materie. Chipul e dincolo de materie, deși se exprimă în mod necesar prin materie, așa cum și numele lui e dincolo de sunetul material al cuvintelor, deși are neapărată nevoie de instrumentul acesta pentru a se manifesta la auzul nostru.

Sfântul Ioan Damaschin precizează această distincție comparând-o cu distincția ce există între materia crucii și chipul ei, sau între materia Evangheliei și conținutul ei. Dar chipul crucii și conținutul Evangheliei noi nu-l putem afla în altă parte decât acolo unde se manifestă prin materia lor: „Nu ne închinăm materiei, zice el, ci celui ce este înfățișat în icoană, după cum nu ne închinăm materiei din care este făcută Evanghelia, nici materiei din care este făcută crucea, ci chipului crucii”. Chipul este o realitate intelectuală..., nu materială. ... „Ceea ce este cuvântul pentru auz, aceea este icoana pentru văz”, spune Sfântul Ioan Damaschin.

Despre o anumită legătură între chipul lui Hristos și realitatea Lui personală, mărturisește Biserica în mod categoric, afirmând că ea se stabilește prin actul de sfințire al icoanei. Minunile despre care crede Biserica și poporul că se săvârșesc prin anumite icoane sunt o confirmare a acestei legături. În rugăciunea de sfințire a icoanei se cere de la Tatăl să o „*umple pe dânsa de binecuvântarea și de tăria Sfântului celui nefăcut de mână care din atingerea preasfintei și preacuratei fețe a iubitului Său Fiu din destul o a câștiga, ca prin ea puterile și minunile către întărirea dreptei credințe și mântuirea credinciosului Său popor, să se lucreze*”. Se face aci o aluzie la chipul ce și l-a imprimat Iisus pe năframa trimisă lui Avgar, prin care acela s-a vindecat și prin urmare se cere ca, precum atunci așa și acum, Domnul să-și atingă fața reală de chipul din icoană, dându-i putere vindecătoare. Iar dacă Domnul își atinge fața de icoană, evident că imprimă pe ea, sau face din chipul de pe ea chipul Său (o concepție apropiată despre sfințirea icoanei, susține Serghie Bulgakov în cartea: *Icoana și cinstirea icoanei*).

Dealtfel, credința Bisericii Ortodoxe despre o anumită legătură între icoană și realitatea personală a Domnului se încadrează în concepția ortodoxă mai generală despre necesitatea și realitatea sfințirii anumitor obiecte sau părți din natură. Se sfințesc într-un anume sens

vasele de slujbă, iar în altul casele, curțile, vitele, holdele etc., deci tot ce se pune în slujba lui Dumnezeu, dar și tot ce întrebuințează omul. Prin aceasta se urmărește alungarea unor forțe răle din aceste obiecte sau părți ale naturii și îmbrăcarea lor în puterea divină.

Rezultatele științifice moderne, care a redus materia la o energie, ne face să înțelegem justetea concepției ortodoxe despre posibilitatea ca anumite forțe de dincolo de natură să se sălășuiască în energia materială și să se folosească de ea ca un instrument. Forțele acestea având un caracter moral sunt, desigur, purtate de ființe personale. De câte ori nu simțim mediul natural înconjurător că rezistă silințelor noastre sau că exercită asupra noastră influențe rele?

Vrem să rotunjim expunerea aceasta derivând anumite considerații de ordin general din cultul ortodox al Sfințelor Icoane.

1. Prin frecvența chipului lui Iisus în biserici și în casele creștinilor se ține trează conștiința istoricității Sale, a întrupării ca om a Fiului lui Dumnezeu. În rugăciunea de sfințire a icoanei se spune că ea este „întru aducerea aminte a întrupării”. Datorită icoanelor, creștinul nu uită nici o clipă că Fiul lui Dumnezeu a devenit om, că a trăit în istorie și a săvârșit faptele ce le arată icoana. Să ne închipuim că nu s-ar admite cu nici un preț zugrăvirea ca om a Fiului lui Dumnezeu, rezultatul ar fi că imaginația credincioșilor n-ar mai avea de ce se prinde, realitatea Lui istorică s-ar abstractiza și încețoșa în conștiința creștină. Cu toate datele oferite de Evanghelii, actul psihologic al plasării Fiului lui Dumnezeu în istorie, în existența concretă, imaginabilă, ar deveni tot mai greu de îndeplinit; existența lui Iisus ar apărea ca ceva necugetat, ca ceva imposibil. Dacă nu poate fi zugrăvit, Iisus nu poate fi nici cugetat cu față omenească, dar atunci însăși existența Sa ca om în istorie nu mai poate fi cugetată.

E semnificativ faptul că contestarea istoricității lui Iisus o întâlnim numai într-o parte a teologiei protestante, adică acolo unde s-a respins dogma icoanei. Dar iarăși e de observat că nici între credincioșii protestanți nu lipsește cu desăvârșire zugrăvirea chipului lui Iisus, ceea ce e o dovadă că lumea creștină nu se poate lipsi de el și înlăturarea absolută a chipului Lui nu se poate înlăptui decât acolo unde a dispărut credința în El.

2. Prin icoana lui Hristos și a Sfinților sfințim văzul, cel dintâi simț, spune Sfântul Ioan Damaschin, precum prin cuvinte sfinte, sfințim auzul.

Realitatea lui Dumnezeu ne întâmpină și ni se propovăduiește din afară, pătrunzând la cunoașterea noastră prin simțurile intelectuale, prin organele care din percepțiile materiale sunt în stare să desprindă miezul lor spiritual. Dumnezeu nu ne răsare de-a dreptul din interiorul nostru, ci ni se face cunoscut în relațiile cu ceilalți oameni prin comunicări învăluite în elementul material, care parcurg simțurile noastre intelectual-materiale. Mai cu seamă aflăm despre Dumnezeu și ni se naște credința în El datorită cuvintelor altora, care sunt propovăduite la urechea noastră. De elementul material nu scăpăm nici în cele mai spirituale preocupări. Dacă nu putem avea nimic împotriva cuvântului ca mijloc intelectual-material prin care se produce în noi cunoașterea lui Dumnezeu și credința în El, nu putem avea nici împotriva icoanei, care, ca și cuvântul, e un mijloc spiritual-material de comunicare a unor realități intelectuale. Dimpotrivă, numai o propovăduire care ni se face prin icoană e completă. Dacă nu ni s-a dat numai organul auzului, ca simț intelectual superior, ci și al văzului, cu siguranță că și acesta are un rol în cele mai înalte străduințe ale cunoașterii.

Desigur, când privim obiecte din natură, ca și atunci când auzim zgomote impersonale, nu ne însușim cunoașterea unor realități spirituale. Dar când privim fața omenească, sau chipul ei, ne însușim un conținut spiritual care se exprimă prin ea, întocmai ca atunci când auzim cuvinte omenești. Însă fața omului natural sau chipul lui, deși ne transmite prin văz un conținut intelectual, acest conținut nu ne sfințește văzul, așa cum nu ne sfințesc auzul cuvintele omului natural. De aceea, pentru sfințirea văzului și pentru cunoașterea realităților de dincolo de natură, sunt necesare icoane care să reprezinte chipuri de persoane ce depășesc fața omului natural. Așa cum cuvintele sfinte, cuvintele evanghelice și bisericești se deosebesc de cuvintele preocupărilor naturale, producând în noi certitudinea realităților transcendente, tot astfel trebuie să se deosebească chipul lui Iisus sau al sfinților din chipurile oamenilor naturali. Desigur, chipul icoanei se folosește tot de trăsăturile omenești, așa cum și conținuturile intelectuale evanghelice se folosesc de cuvintele omenești. Dar și într-un caz și în altul e un conținut care le transfigurează, care le pune o pecete mai presus de om, fără să le ia caracterul inteligibil omenesc.

Ortodoxia, care a formulat și crede în dogma despre icoană, a ținut seama în tot cursul istoriei de această funcție a ei, de sfințire a văzului, prin faptul că pe de o parte n-a renunțat la închipuirea în plan văzut a realității divine, cum a făcut-o protestantismul, iar pe de altă parte n-a confundat chipul lui Hristos și al Maicii Domnului cu fețele oamenilor naturali, cum ar fi catolicismul.

Icoana catolică nu propovăduiește realitatea altei lumi, cea a naturii, deci nu e o icoană propriu-zis, pentru că nu descoperă pe Dumnezeu în planul văzut, ci reproduce o față a naturii. De aceea icoana catolică nici nu sfințește văzul. În fond catolicismul e atât de sceptic ca și protestantismul în posibilitatea depășirii naturii prin imagini vizibile. Apusul întreg stă în rezervă față de dogma icoanei, așa cum a stat din timpul sinodului VII ecumenic. El nu crede că realitatea supranaturală poate fi sugerată, propovăduită și prin ceea ce se adresează văzului. El crede numai în cuvânt, deși în fond și cuvântul omenesc e un vehicol material al unui conținut spiritual, ca și chipul feții omenești. Apusul nu admite puțința unui urcuș de la chipul feții, de la planul văzut de Dumnezeu. De aceea nici nu se străduiește să folosească liniile pe care i le oferă fața omului natural, pentru a sugera prin ele conținuturi de dincolo de natură. Dacă realitatea lui Dumnezeu nu poate fi sugerată în planul văzut, *elementele naturii nu pot fi transfigurate. Arta, în concepția Apusului, nu poate avea funcția transfigurării naturii spre depășirea ei.*

Iată de ce arta Apusului chiar când tratează subiecte religioase rămâne naturalistă. El socotește inutil efortul de depășire a naturii, pentru a o face fereastră a prezenței divine. A nu crede în dogmă înseamnă a nu crede în posibilitatea biruinței asupra caracterului natural al vizibilității lumii. Tot ce se creează în planul vizibil din elementele naturii rămâne natură. Natura rămâne iremediabil seculară, supusă legilor de fier ale imanenței. Privirii omului nu i se poate oferi nimic sfințitor, nimic tainic. Pentru Apus între taină și vizibilitate este o prăpastie. Tainicul nu se exteriorizează, nu se încorporează, ci rămâne într-o abstracție gândită, iar planul văzut nu poate cuprinde și sugera altceva decât atomi, legi mecanice sau realități din lumea aceasta.

Nu e greu de a ilustra cât de mult și-a imprimat concepția ortodoxă despre icoană, despre posibilitatea sugerării lui Dumnezeu prin elementele văzute, pecetea pe sufletul poporului nostru. Arta lui nu e naturalistă și estetica lui nu e indiferentă din punct de vedere religios și etic, așa cum e a popoarelor dominate de scepticism față de dogma icoanei. S-a

remarcă că poporul nostru nu reproduce în podoabele veșmintelor sale, în sculptura lemnului, în toate închipuirile sale artistice, natura, ci o schematizează după modelul icoanelor. El nu coase florile câmpului pe cămăși, ci depășind concretul caută formele geometrice generale și de temelie ale existenței. El nu caută în artă bucuria păcatoasă legată de amintirea figurilor și realităților care au produs plăcere trupului său, ci caută taina și ridicarea sa în sfera ei, dincolo de stările de păcat. Schematizarea îi este dictată de motivele care am văzut că impun iconarului schematizarea icoanei lui Hristos. Arta în viața poporului nostru întrunește funcția estetică cu cea etică și religioasă. Ea trebuie să-i sfințească privirea, să o purifice de viziuni amintitoare de păcat; ea trebuie să închipuiască frumosul adevărat, pur, din cealaltă lume. Cu înfiorare și scrupulozitate religioasă, ca sub povara unei grave răspunderi, urmărește artistul din popor scoaterea la iveală a unor linii care să descopere prin străveziul elementelor materiale o altă lume decât a naturii, o lume pe care e dator să o propovăduiască și prin care să sfințească privirea semenilor săi.

Mare lucru este pentru om o privire sfântă, pătrunsă de conștiința elementului de taină în vizibilitatea ce-l înconjoară. Ea e altceva decât privirea serioasă, care stă sub presiunea unor griji sau probleme din lumea aceasta. Ortodoxia¹, adoptând graiurile naționale ca graiuri liturgice, a sfințit cuvintele popoarelor, îmbrăcându-le cu conținuturi care opresc pe om de la uzul lor degradant. Poporul român, crescut în cinstirea arătărilor vizibile ale icoanelor, care l-au mânat la crearea unor închipuiri vizibile scoase de sub păcat, are în privirea lui înmărmuriri adânci și duioșii fragede, și peste tot reflexe de taină cum greu găsește la neamurile neortodoxe.

Prin arta sa poporul nostru arată că nu în natură se află idealul lui de viață, ci dincolo de ea. De aceea el caută să se distingă de natură și prin veșminte. Nu numai ornamentația lor se deosebește de înfățișările concrete ale naturii, ci și culorile. Membrii popoarelor apusene se îmbracă în culorile cenușii, mohorate, închise, care îi confundă cu natura. Ajunge însă să privim peste câmpul unui sat care și-a păstrat portul românesc, într-o zi de lucru, ca să distingem ființele omenești în mod clar, deși nu este nici o dezarmonie între hainele lor și peisaj. Putem afirma că pe când popoarele apusene au un ideal naturalist de contopire cu natura, poporul nostru are un ideal personalist, punând persoana mai presus de natură. A avut spre aceasta, între alți învățători, icoana ortodoxă, care nu așează chipul lui Hristos sau al sfinților în mijlocul naturii, ca tablourile Apusului, și ale cărei culori se disting de ale naturii.

S-ar părea că afirmând acest personalism al poporului nostru și peste tot al duhului răsăritean în opoziție cu naturalismul apusean, ne aflăm în contradicție cu sublinierea antropocentrismului apusean, făcută la începutul acestei expunerii, ca și cu reliefația credinței ortodoxe în putința sugerării lui Dumnezeu prin elementele văzute luate din natură.

Contradicția este însă numai la suprafață. Antropocentrismul apusean e pasionat să accentueze independența omului în raport cu Dumnezeu, dar e înclinat să-l apropie și chiar să-l confunde cu natura, ceea ce s-a și întâmplat. Iar personalismul răsăritean înseamnă tendința de deosebire în raport cu natura, însă nu de autonomizare a persoanei omenești și față de Dumnezeu, dimpotrivă, toată valoarea persoanei omenești coboară de sus, vine din legătura cu persoana divină. Popoarele ortodoxe cred în persoană deoarece cred în Dumnezeu, care e persoană și nu natură.

¹ Ortodoxia, modul spiritualității românești, „Gândirea”, Iunie, 1940.

Pe de altă parte, personalismul ortodox nu e ostil naturii; nu vrea dispariția naturii, ci transfigurarea ei. Transfigurarea se face însă prin persoană, în ultimă analiză prin Persoana divină a Fiului lui Dumnezeu. Icoana Lui folosește elementele naturii, dar descoperă prin ele un sens de dincolo și în lumina ei toată arta și etica popoarelor ortodoxe năzuiesc spre transfigurarea naturii. În concepția ortodoxă persoana apare pe primul plan, iar natura întregă e o trenă asupra căreia se revarsă strălucirea și sensul persoanei. Pentru Apus, omul e o anexă a naturii, iar aceasta este indiferentă sub raportul etic; ea trebuie luată așa cum e, fiind stapânită de neschimbabilitatea de fier a legilor. Pentru Răsărit, natura așa cum e se află sub umbra păcatului și a puterilor rele de dincolo de ea. Ea trebuie transfigurată; trebuie dezrobite părți din ea de sub domnia răului. Aceasta însă nu se poate face prin activismul care vizează imanența ei, ci prin puritatea morală și prin rugăciunea omului care atinge forțele răului ce domnesc în nevăzutul ei.

Apuseanul a redus raportul său cu natura la un raport exclusiv de consumație. Pentru aceasta însă, a trebuit să se transforme într-o piesă a naturii, înțeleasă ca proces de prefacere exterioară a materiilor. În loc să ridice natura de la starea aceasta de degradare prin păcat - căci degradare e pustiirea ei de orice alt conținut și transformarea ei în moară monotona de prefacere a materiei și în obiect apetisant, provocator de poftă trupești, păcat, așadar, - omul apusean s-a făcut și el una cu ea. El tinde spre contopirea cu natura pentru a se sătura în sfârșit.

Concepția răsăriteană nu vede natura numai ca un sân plin de bunuri de consumație și nici rostul omului într-o mașină care să le macine. Natura are și rostul de a fi transfigurată în fereastră a tainelor suprafirești. Ea are și un rost revelațional, un rost de scară spre Dumnezeu, dar acest rost îl descoperă omul nu prin simpla șlefuire a inteligenței, ci mai ales prin înălțarea sa etică. Ea are și o funcție estetică, esteticul fiind menit să fie împreunat cu scopurile etice și religioase. Ea impune o anumită jenă a omului, un îndemn de a îmbrăca în valori spirituale, pentru ca nici în acest act omul să nu se animalizeze.

În icoana ortodoxă și în arta popului român sunt indicații pentru o concepție sacramentală a lumii văzute, care pune frâu poftelor și impune sfială în fața naturii, obligând la străduința de dezrobire a ei de sub puterile degradatoare, îndemnând la adevăratul activism și la autenticul eroism al omului, la cel care-l salvează de sub natura decăzută, iar întrucât cultura exprimă cele mai înalte idealuri ale unui popor, acelea pe care să le poată propovădui cu fruntea sus lumii întregi, să ne întrebăm, oare timpul de azi nu ne obligă la crearea unei culturi care să dezvolte în sfârșit indicațiile spiritualității românești, singurele salvatoare pentru omenire?

Pr. Prof. Dr. DUMITRU STĂNILOAE

NOTĂ: Citatele sunt luate din *textele Sfântului Ioan Damaschin, traduse în românește și publicate de D. Fecioru, în „Glasul Monahilor”, din 7 Dec. 1941.*

FRUMUSEȚEA GÂNDIRII PATRISTICE*

Filosofia este cea mai mare artă, zice Platon. Termenul grec întrebuițat aici pentru a exprima ideea de artă este μουσική care arată lucrul Muzelor, inspiratoare ale operelor de artă, dar el arată mai ales că filosofia este cea mai mare dintre arte, prin înțelesul special pe care cuvântul μουσική l-a primit încă din vremea clasicismului elen, acela de muzică. Filosofia este deci cea mai înaltă muzică pe care a creat-o și a intonat-o mintea omenească. Numai prin acordurile și armoniile acestei muzici a filosofiei, înțelepții lui Platon se puteau ridica până la cel mai înalt cerc al sferelor cerești, unde erau învredniciți de epopea divină a sublimelor idei și unde se desfășeau cu inefabila muzică a sferelor, muzica universală, cosmică.

Calificativul de frumos este pe deplin meritat de filosofia greacă. Punând și tratând cu eleganță și profunzime marile probleme ale vieții și spiritului omenesc, ale universului și ale scopului nostru, filosofia elenă a dat adesea răspunsuri temeinice și de o rară frumusețe. Frumosul era, de altfel, una din arterele puternice ale geniului grec. Frumusețea gândirii e una din acele minunate cuceriri care-l apropie pe om de Dumnezeu și-l imortalizează. Drumul până la revelația frumosului e adesea dureros și amaric, dar răsplătește din belșug pe ostentitor.

Se poate spune același lucru despre gândirea creștină? Gândirea Sfinților Părinți hlamida imperială a grației și a frumosului? Ritmul și armonia orchestrează elementele constitutive ale gândirii patristice? Înainte de a răspunde acestor întrebări, se cuvine lămurită o problemă care, pusă și susținută de anumiți gânditori din antichitate și până azi, continuă să întrețină o atmosferă de suspiciune în jurul gândirii creștine. Celsus, Porphyriu, Iulian Apostatul, mulți neoplatonici, o seamă de oameni ai Renașterii și unii moderni, dintre care menționez pe învățatul francez Emile Bréhier, au tăgăduit și tăgăduiesc gândirii creștine patristice rangul de filosofie. Faptul se explică, pe deoparte, prin disprețul unora dintre acești gânditori față de învățătura creștină; pe de altă parte, prin necredința altora dintre ei. Gândirea creștină nu operează totdeauna cu aceleași categorii logice ca filosofia profană, nu acceptă decât parțial soluțiile acesteia și nu se complăce în atitudini oscilatorii. Gândirea patristică e în primul rând o operă a harului și a credinței. Ea nu pornește de la puncte necunoscute, nu băjbăie și nu se agață de soluții efemere. Ea țâșnește din certitudinile nezdruincate ale credinței. Dar, pentru aceasta, gândirea patristică nu e mai puțin o filosofie. Având în tematica sa uriașă să dezbată obiective ca Dumnezeu, Logosul, lumea, și omul, cu o logică și o metodă întru nimic inferioare gândirii profane, gândirea creștină reprezintă o filosofie,

* Extras din „Gândirea”, An. XXI (1962), Nr. 3.

„adevărata filosofie”, cum spun Sfinții Părinți, de orizont, proporții și adâncimi necunoscute până azi. Gândirea patristică nu ocolește și nu condamnă rațiunea, dimpotrivă, o cultivă și o folosește până în ultimele ei consecințe. Dar această rațiune nu este rațiunea incertă a filosofiei profane, ci rațiunea sanctificată prin har și credință, capabilă să îndrepte, să amelioreze și să adâncească forțele rațiunii profane¹.

Sfinții Părinți sunt de acord că gândirea creștină este o filosofie, o filosofie mult superioară celei profane, „filosofia noastră”, sau „filosofia despre Dumnezeu”, așa cum o numesc gânditorii patristici. Sfântul Iustin Martirul și Filosoful, după ce-și povestește odiseea neastâmpărului său intelectual prin toate sistemele de filosofie greacă și ancorează, în fine, în Academia gândirii creștine, unde găsește liman frământărilor sale și unde se convertește, face această declarație caracteristică: „Astfel, și din această pricină (a convertirii la Hristos) am ajuns eu filosof”². Deci, nu diferitele sisteme de gândire greacă în care Iustin nu găsisese apa vie a împăcării minții, ci învățătura creștină era adevărata filosofie. Clement Alexandrinul era suspectat că acordă un interes prea mare filosofiei grecești și încerca să prezinte doctrina creștină ca pe o culme a filosofiei, a gnozei, cum zice el. Atunci el se întreabă dacă filosofia e opera lui Dumnezeu sau a diavolului. Învățăutul alexandrin răspunde că e o operă bună, e voită de Dumnezeu și utilizarea ei rezonabilă nu poate fi decât folositoare³. Dacă miștea și celelalte daruri cu care operează filosofia vin de la Dumnezeu, poate fi filosofia un lucru rău? Sfântul Ioan Damaschin are cuvinte înaripate pentru valoarea și frumusețea actului de cunoaștere: „Nimic nu-i mai pretios” - zice el - decât cunoașterea; cunoașterea este lumina sufletului rațional. Contrariul ei, ignoranța, este întuneric. După cum lipsa luminii este întuneric, tot așa și lipsa cunoașterii înseamnă întunericul rațiunii. Ignoranța este nota ființelor lipsite de rațiune”⁴... Sfântul Grigorie de Nazianz își face o plăcere și o onoare rară de a fi studiat filosofia și de a fi el însuși filosof. În proza și în versurile lui curge ca o lavă incandescentă toată tematica filosofică a vremii sale. Lui Iulian Apostatul care interzicerea creștinilor participarea la cultura greacă, el îi replică printr-o interesantă teorie a culturii creștine, capabilă să zidească sisteme mai durabile decât cele ale filosofiei profane. Grigorie de Nazianz are o idee așa de frumoasă despre înălțimea filosofiei creștine, încât primul din cele cinci *Discursuri teologice* ale lui tratează exclusiv despre condițiile prealabile de pregătire ale celui ce se dedă exercițiului divinei filosofii. Filosofia este, după Sfântul Grigorie, un *oficiu sacru*, o cântare înălțată lui Dumnezeu. „A filosofa despre Dumnezeu”, zice el, „nu poate face nici oricine și nici nu înseamnă a vorbi despre orice. Faptul nu e ușor și nu intră în sfera celor ce se târăsc pe pământ. Voi adăuga că divina filosofie nu poate fi tratată nici în orice moment, nici în fața oricui, nici nu poate vorbi despre toate, ci numai în anumite momente, numai în fața anumitor oameni și numai într-o anumită măsură”⁵. Cine sunt dar privilegiații care se pot bucura de filosofia creștină? Numai cei aleși, cei dedați speculației și mai ales cei curați la suflet și la trup sau care sunt acum pe punctul de a se curăți. Atingerea dintre pur și impur este primejdioasă ca aceea dintre ochiul bolnav și raza solară⁶.

¹ Etienne Gilson und Pheotheus Böhner, *Die Geschichte des christlichen Philosophie, von ihren Anfängen bis Nikolaus von Cues*, Paderborn, F. Schöningh, 1937, p. 6.

² Sf. Iustin Martirul și Filosoful, *Dialogul cu Tryphon*, 8, 2, Migne, P. G. VI col. 492.

³ Clement Alexandrinul, *Stromate VI*, 17, Migne, P. G. IX, col. 392.

⁴ Sf. Ioan Damaschin, *Dialectica*, c 1, Migne, P. G. XCIV, col. 529.

⁵ Sf. Grigorie de Nazianz, *Discursuri Teol.* I, cap. III, Migne, P. G. XXXVI, 2, col. 13, 16.

⁶ Idem, *Ibidem*.

Gândirea creștină este o filosofie de înaltă ținută. Prin obiectul și prin scopul ei, ea depășește cele mai perfecte achiziții ale filosofiei grecești. S-a spus de multe ori și se mai susține și azi că gândirea creștină patristică e în mare măsură debitoare cugetării elene, că Sfinții Părinți n-au făcut decât să pună pe melodie creștină un material vechi, uzat de prea multă circulație în sistemele grecești. Partizanii acestei teorii sau n-au înțeles spiritul patristic, sa au voit și voiesc să subestimeze valoarea gândirii creștine. Este adevărat că majoritatea marilor filosofi patristici au studiat la școala greacă profană și și-au asimilat la perfecție sistemele de gândire ale corifeilor cugetării clasice. Gândirea școlilor ioniană, eleată, pitagoreică, atomistă, sistemul lui Platon, al lui Aristotel, al stoicilor, al cinicilor și ale altora n-au nici un secret pentru Sfinții Părinți. Această formație a Sfinților Părinți și-a exercitat influența mai mult în partea formală, sporadic și fragmentar în partea de fond. Limbajul filosofic al Sfinților Părinți se folosește de terminologia tehnică consacrată de filosofia profană. Dar și aici, o atenție susținută va observa că nu rareori gânditorii patristici toamnă conținut sau sens nou în termeni vechi. O seamă de achiziții ale gândirii profane sunt utilizate ca elemente de demonstrație, în logică și metodologie. Cititorilor sau ascultătorilor trebuia să li se servească argumente sau raționamente cunoscute. Problemele din sfera rațiunii sau cunoașterii naturale sunt puse la fel, căpătând descori aceleași soluții. Aceste soluții serveau apoi de bază demonstrației prin revelația supranaturală. În partea de fond e prezentă influența lui Platon și a stoicismului, mai ales la gânditorii din primele trei secole: a lui Platon în cosmologie și antropologie, a stoicismului în teoria Logosului și în aceea a sfârșitului lumii. Dar încetul cu încetul gândirea patristică se degajează și de aceste influențe slabe, căpătând o consistență și o tărie proprie de granit. Gândirea patristică aduce elemente noi atât de excepționale, încât ea atrage pe cei mai îndoctrinați filosofi păgâni. Gândirea profană își spusese ultimul cuvânt și epuizase problemele și metodele. Dar partizanii ei nu erau mulțumiți; ei suspinau după lumina nouă a revelației supranaturale. În general, filosofia profană e socotită de Sfinții Părinți ca pregătitoare a gândirii creștine. Sfântul Iustin Martirul și Filosoful recunoaște că profesorii săi eleni, în deosebi platonismul, l-au adus până pe pragul creștinismului. Filosofia greacă joacă față de gândirea patristică rolul pe care Legea Vechiului Testament îl joacă față de Noul Testament.

Sfântul Iustin, Clement Alexandrinul și Origen dezvoltă teoria celebră conform căreia marii filosofi greci au participat la Logosul „spermatikos”, Hristosul fragmentar sau Înțelepciunea divină fragmentară precreștină răspândită în lume. Filosofia greacă era creștină înainte de venirea lui Hristos, prin marile ei creații spirituale. Dumnezeu a condus pe evrei prin Lege, iar pe greci prin Logos, prin rațiune⁷.

Filosofia patristică are, atât prin obiectul cât și prin proporțiile ei, un sens special față de filosofia profană. Aceasta din urmă pornește de la om și se înalță până la frontierele universului. Gândirea patristică pornește de la Dumnezeu, se coboară în lume și la om, și se întoarce cu aceste două elemente spre țelul ei supranatural. Filosofia devine o religie care răspunde la cele două mari probleme puse de gândire: *cunoașterea lui Dumnezeu și unirea sufletului cu divinitatea*⁸. Filosofia deschide larg porțile teologiei. Filosofia devine pregătitoare și slujitoarea teologiei. Teologia deschide drumul desăvârșirii prin unirea cu Dumnezeu. *Filosofie, teologie și desăvârșire*, iată cele trei elemente constitutive ale gândirii patristice.

⁷ Clement Alexandrinul, *Stromate* VI, 5-8, Migne, P. G. IX, col. 257-264 etc.

⁸ E. Gilson u. Ph. Böhner, *op. cit.*, p. 18-19.

Deși criteriul filosofiei este cunoașterea, al teologiei credința, iar al desăvârșirii contemplația, între ele nu este contradicție; ele se pregătesc una pe alta și conlucrează armonic pentru că activitatea spirituală a omului este unitate: $\gamma\omega\acute{\omega}\sigma\iota\varsigma$, $\pi\iota\sigma\tau\iota\varsigma$ și $\theta\epsilon\omega\rho\iota\alpha$ sunt părți componente ale aceluiași spirit⁹.

DUMNEZEU

Frumusețea gândirii patristice poate fi surprinsă mai ales în tematica ei, în problematica ei. Obiectul acestei gândiri îl formează Dumnezeu, Logosul, lumea și omul. Dezbătute când mai calm, când mai furtunos, când în chiliile umile de călugări, când în sălile fastuoase ale sinoadelor ecumenice, aceste probleme au primit soluții de o siguranță și de o armonie necunoscute lumii păgâne. Să le luăm pe rând.

Dumnezeu e centrul întregii gândiri patristice. De la El pornesc și spre El se îndreaptă toate creaturile. El este izvorul întregii existențe, fiind existența însăși: El este $\delta\ \acute{\omicron}\nu\tau\omega\varsigma\ \acute{\omega}\nu$. Această idee, luată din Vechiul Testament, dă o temelie de granit și o frumusețe unică gândirii patristice. Fiind izvor și scop a tot ce există, totul pleacă de la Dumnezeu și se întoarce la Dumnezeu în cea frumusețe și puritate primară proprii operei ieșite din Perfectiunea însăși. Frumusețea monoteismului patristic e cu atât mai remarcabilă cu cât, exceptând perioadele monoteiste ale religiei iudaice, curățenia, integritatea și perfectiunea Dumnezeului creștin erau aproape necunoscute gândirii grecești. Băjbăind între materialism, spiritualism și eclecticism, filosofia elenă nu reușise decât rareori și sporadic să presimtă sau să formuleze vag ideea unui singur Dumnezeu. Nous-ul lui Anaxagoras, Logosul lui Heraclit, Demiurgul lui Platon și primul Motor al lui Aristotel nu sunt decât înțezirări și preambururi. Chiar când ideea monoteistă reușește să se desprindă ceva mai precis la unii gânditori stoici sau neoplatonici, ea este așa de inconsistentă și de oscilatorie, încât nu poate forma un temel pentru un sistem filosofic, cu atât mai puțin pentru o credință. Lucrul se explică în oarecare măsură prin rolul dominant al mitologiei, care nu se mulțumea să circule în majoritatea genurilor literare, ci se infiltrasă cu abilitate și-și câștigase loc onorabil și în filosofie. Puzderia de zei elenici nu putea înlesni înfiriparea unui monoteism, chiar mediocru, întâi pentru că acești zei erau constituiți de Homer și de Hesiod într-un panteon puternic și sistematic, și prezența lor se făcea simțită în absolut toate manifestările spirituale ale neamului grec, în al doilea rând pentru că chiar în sistemele de filosofie cele mai spiritualiste, cosmogoniile sau antropogoniile erau organic legate de un număr mai mic sau mai mare de zei. Dar motivul de căpetenie al incapacității filosofiei elene pentru monoteism stă în caracterul eminent laic al poporului grec. Este singurul popor civilizată al lumii vechi care n-a avut teologie și preoți. Plecând de la datele imediate ale simțurilor, de la materie, filosofii eleni au căutat pe căi sinuoase și penibile originea lumii. Niciunul dintre ei nu s-a putut ridica până la culmea definiției biblice că Dumnezeu este „Cel ce este”¹⁰.

Dumnezeul gândirii patristice este creatorul lumii din nimic. Eternitatea și atotputernicia Lui l-au capacitat să creeze lumea din nimic. Demiurgul platonice creează lumea dintr-o materie deja existentă. Cosmologia și antropologia platonice se vor resimți totdeauna de imperfecțiunea acestei concepții.

⁹ E. Gilson u. Ph. Böhner, op. cit., p. 18-19.

¹⁰ Exodul, III, 14.

Sfinții Părinți învață că Dumnezeu a făcut lumea din bunătațe și iubire și că a creat-o ca pe o podoabă. Concepția despre o lume-podoabă exista și în gândirea greacă, dar pe când la eleni lumea era un cosmos armonios ieșit din cultul grecului, la Sfinții Părinți cosmosul e o exteriorizare a perfecțiunii divine. Armonia vine din mințea divină nu din rațiunea umană.

Dumnezeul Sfinților Părinți este, în fine, izvorul însuși al frumosului. „Dacă Dumnezeu ar crea ceva urât, n-ar mai fi Dumnezeu”, zice Origen. „Dumnezeu este frumusețe, dar El depășește orice frumusețe”, zice marele teolog din Nazianz.

Toate celelalte atribute ale lui Dumnezeu ca imaterialitatea, transcendența, și perfecțiunea sunt prezentate și dezbătute de gândirea patristică cu un lux de cunoștințe, cu o siguranță, cu o precizie și cu o eleganță logică și metodologică, cum rar se întâlnesc în filosofia profană. Origen în Περὶ ἀρχῶν, Grigorie de Nazianz în *Discursuri teologice*, Dionisie Pseudo-Areopagitul în *Numele divine* și Ioan Damaschin în *Dogmatică* și *Dialectică* au scris pagini model de clasicism filosofic. Argumentele ontologic și cosmologic pentru dovedirea existenței lui Dumnezeu sunt și astăzi valabile în aceeași formă în care le-a creat și prezentat gândirea patristică.

LOGOSUL ȘI ÎNȚELEPCIUNEA

Piscul frumuseții gândirii patristice este învățătura despre Logos și Înțelepciunea divină. Existent în filosofia lui Heraclit și mai ales în cea stoică¹¹, Logosul capătă la Sfinții Părinți, o semnificație și o importanță nouă, devenind pilonul central al gândirii creștine. Corporal, deși de o materialitate subtilă, circulând ca un fluid în toate elementele lumii viabile, la stoici¹², Logosul nepăstrând din filosofia păgână decât numele, este în filosofia creștină principiul generator și mântuitor al universului. Afirmatia prologului Evangheliei Sfântul Ioan că: „Fără El (Logos) nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut” a indicat gânditorilor creștini să vadă în Logos izvorul general al ființelor și principiul creației. Expresia din același prolog că: „În El era viața” înseamnă o viață spirituală, rațională. Aici doctrina creștină despre Dumnezeu-Logos are atingere cu teoria platonice despre „Idei”, dar această atingere e trecătoare, pentru că, deși „Ideile” lui Platon prezente încă în doctrina școlii alexandrine sub numele de νοηματα, τυποι și λογoi, imperiul acestor „Idei” se destramă: Logosul în care ancoraseră „Ideile” erau la Dumnezeu și erau Dumnezeu însuși¹³. Atotputernicia și atotștiința Logosului au făcut inutilă prezența „Ideilor”. După același prolog al Evangheliei lui Ioan, Logosul e „Lumina lumii”¹⁴. Această Lumină este, în gândirea patristică, izvorul cunoașterii. Știința înseamnă lumină prin împărtășirea minții noastre din Lumina nepieritoare a cunoașterii desăvârșite care e în Dumnezeu-Logos. Dogmatistii și mai ales misticii patristici văd în cunoașterea și în apropierea de această lumină a Logosului, ultimul grad al desăvârșirii

¹¹ W. Windelband, *Geschichte der abendländischen Philosophie im Altertum (Handbuch der Altertumswissenschaft*, begr. von Iwan von Müller, fortges. von R. Pöhlmann, herrgb. von W. Otto, fünfter Band, erste Abteilung, erster Teil), vierte Auflage, bearb. von A. Goedeckemeyer, München, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1923, p. 230; Léon Robin, *La pensée grecque et les origines de l'esprit scientifique (L'évolution de l'humanité)*, Paris, La Renaissance du livre, 1923, p. 417; Charles Werner, *La philosophie grecque (Bibliothèque scientifique)*, Paris, Payot, 1938, p. 221.

¹² Charles Werner, op. cit., loc. cit.

¹³ E. Gilson u. Ph. Böhner, op. cit., p. 11.

¹⁴ *Evanghelia după Ioan* 1, 9.

gnostice, al contemplației. Inundarea cu lumina divină echivalează cu intrarea în paradis. O altă consecință de valoare excepțională a acestei teorii este că Logosul fiind temeiul primar al lumii și în același timp lumină, urmează că lumina este fundamentul lumii¹⁵. Lumina ca bază a creației și a cosmosului este o concepție unică în istoria filosofiei și în istoria religiilor.

Patronând creația și conducând cosmosul, lumina Logosului s-a proiectat parțial asupra lumii și a oamenilor dinainte de venirea Mântuitorului. Exista în lumea precreștină o cunoaștere naturală a Logosului, care a precedat cunoașterea Logosului întrupat. Această cunoaștere a fost fragmentară, parțială, căci Logosul precreștin era numai „spermatikos”, din pricina întunecării sufletului omenesc prin păcat. La această cunoaștere au participat mai mult sau mai puțin oamenii tuturor timpurilor¹⁶. Deși fragmentară și incompletă, această cunoaștere era de origine divină, lucru pentru care demonii au luptat cu îndârjire împotriva înțelepților ca Heraclit, Socrate și Musonius. Prin opera genială a minții lor cu care au văzut o parte a adevărului, acești filosofi pot avea titlul de creștini¹⁷. Filosofând după Logos, sau în Logos, înțelepții și profeții antichității au participat la Hristos. Socrate a fost unul din aceste exemplare de elită care a suferit și a murit aproape ca un martir creștin¹⁸. Între participarea la Logos înainte de Hristos și revelația lui Hristos, este aceeași deosebire ca între sămânță și fruct sau ca între tabloul unui obiect și obiectul însuși¹⁹.

Logosul nu este numai creator, El este și ordonator. Sfântul Grigorie de Nazianz spune că Logosul este legea naturală care pătrunde totul, care conduce lucrurile și care ne călăuzește de la lucruri la Dumnezeu²⁰. El menține cosmosul în armonia proprie și nu lasă nimic la întâmplare. Când Tatian Asirianul spunea grecilor să nu-și facă un titlu de orgoliu din știința lor, pentru că această știință e luată din înțelepciunea barbarilor, el înțelegea prin aceasta că atât înțelepciunea barbarilor și Legea evreilor cât și știința elenă sunt opera Logosului ordonator. E o idee împărtășită de întreaga gândire patristică.

Creația cea mai revoluționară a gândirii patristice este identificarea Logosului cu Iisus Hristos. Iisus Hristos este Logosul total, integral. Această identificare, care era un scandal pentru filosofia elenă și pentru mentalitatea iudaică, este opera revelației supranaturale. Logosul parțial a făcut loc Logosului total în persoana istorică a lui Iisus Hristos. Revelația a atins cel mai înalt punct al lucrării ei. Venirea lui Hristos în lume înseamnă desăvârșirea operei Logosului prin mântuirea pe care El o aducea oamenilor și întregului univers. Această mântuire însemna suprimarea păcatului și a tuturor consecințelor lui prin moartea trupească a Logosului însuși, apoi crearea din nou a lumii prin inundarea luminii inefabile a adevăratei cunoașteri și a harului. Această lumină de cunoaștere și har iradia din însuși Logosul Iisus Hristos. Prin identificarea Logosului cu Iisus Hristos, gândirea patristică reface unitatea primordială a cosmosului unind Logosul precreștin cu crucea luminii în persoana istorică a Mântuitorului. De aici înainte lumea e una și toate eforturile ei tind spre împărăția Luminii.

¹⁵ E. Gilson u. Ph. Böhner *op. cit.*, pp. 11-12.

¹⁶ Idem, *op. cit.*, pp. 19-20.

¹⁷ Sf. Iustin Martirul și Filosoful, *Apologia I*, cap. 46; *Apologia II*, cap. 7 și 10.

¹⁸ E. Gilson u. Ph. Böhner, *op. cit.*, p. 20.

¹⁹ Idem, *op. cit.*, p. 21.

²⁰ Idem, *op. cit.*, p. 74.

Cu aceeași frumusețe gândirea patristică prezintă învățătura despre înțelepciunea divină, despre Σοφία. Această Înțelepciune este manifestarea în act a lucrării Logosului. Ea este Dumnezeu însuși. Ea nu e o cunoaștere filosofică, nu e o gnoză, nu are nici o asemănare cu înțelepciunea omenească. Ea e pentru iudei sminteală, pentru păgâni nebunie. Înțelepciunea divină depășește rațiunea umană, pentru că ea lucrează după modul supranatural; dar ea nu exclude rațiunea noastră, ci o presupune într-un anumit sens²¹.

Înțelepciunea divină conține începutul, rațiunea și forma tuturor creaturilor²². Este, deci, o înțelepciune creatoare. Ea este și proniatoare, căci nimic nu se întâmplă în lume fără știrea și fără hotărârea ei. Sfinții Părinți operează cu Înțelepciunea divină mai ales când combat doctrina păgână despre destin și horoscop. Σοφία a fost un obiect de dispute nesfârșite în școlile gnostice.

LUMEA

Lumea este opera mâinilor lui Dumnezeu. Combătând concepțiile elenice ale școlilor ioniană și atomistă, care puneau la începutul lumii elemente iraționale, Sfinții Părinți urmând învățăturii biblice, afirmă că lumea e creată de Dumnezeu. Împotriva lui Platon și a neoplatonicilor, ei stabilesc că lumea a fost creată din nimic. În pagini fascinante, Origen și Sfântul Vasile cel Mare arată imposibilitatea unei materii preexistente creației și coeternității cu Dumnezeu. Lumea a fost creată în timp și este continuu sub ochiul vigilent și proniator al Înțelepciunii divine. Sfinții Părinți, în deosebi Origen, Sfântul Vasile cel Mare, Tertulian și Fericitul Augustin descriu cu lux de amănunte compoziția elementelor materiei. În afară de universul vizibil, Dumnezeu a creat și lumea spirituală a îngerilor. Origen și Dionisie Pseudo-Areopagitul ne descriu cu lux de detalii crearea și armonia acestei lumi.

Lumea e, în gândirea patristică, expresia bunătății divine²³. Ea este o operă ieșită dintr-un act de iubire. Concepție înaltă până la care se ridicaseră în oarecare măsură Hesiod și Platon, dar al căror Eros nu e decât un accident sau atribut pasager, nu o realitate ontologică, nu substanța divină însăși, cum e în cazul Dumnezeului creștin.

Fiind operă a bunătății și a iubirii, lumea este frumoasă. Lumea, zice Origen, a fost făcută de Dumnezeu limitată, pentru a putea fi frumoasă²⁴. S-a zis că Origen gândește aici ca un grec, care nu putea concepe lumea ca infinită, întrucât infinitul era pentru grec ceva barbar, lipsit de armonie și măsură²⁵. Adevărul e că frumusețea lumii, în gândirea patristică, nu e datorită limitării ei în spațiu decât parțial, pentru ca mintea omului să se poată ridica până la această frumusețe; în fond frumusețea cosmică e ca o exteriorizare a frumosului care e Dumnezeu însuși. Materia însăși nu e rea în sine. Ea contribuie, prin cantitatea dată fiecărei creaturi, la armonia universală. „Noi credem, zice Origen, că Dumnezeu, Tatăl a toate, a poruncit acestea pentru mântuirea tuturor creaturilor Sale prin rațiunea inefabilă a Logosului Său și a Înțelepciunii Sale...; diferitele lor mișcări, numite mai sus, au fost rânduite să fie potrivite și folositoare armoniei lumii...”²⁶. Frumusețea și rostul înalt al lumii văzute sunt o notă caracteristică a gândirii patristice, în opoziție nu numai cu concepția gnosticilor

²¹ Idem, *op. cit.*, p. 14.

²² Origen, *αρχων*, I, 2, 2.

²³ Origen, *αρχων* II, 9, 6.

²⁴ Idem, *op. cit.*, II, 9, 1.

²⁵ Et. Gilson u. Ph. Böhner, *op. cit.*, p. 56.

²⁶ Origen, *op. cit.*, II, 1, 2.

care afirmă că lumea e imperfectă, dar și cu o seamă de sisteme și religii vechi care, la fel ca budismul, religiile orientale și de misterii sau diferite hermetisme, pretindeau că lumea e un rău și că trebuie părăsită cât mai repede. Platon însuși, care exalta atât armonia cosmică, armonia „ideilor”, condamnă lumea vizibilă care e un mormânt al lumii invizibile. Sfinții Părinți ca Vasile cel Mare, Grigorie de Nazianz, Grigorie de Nyssa, Ioan Gură de Aur, Cyril al Alexandriei, Fericitul Ieronim, Fericitul Augustin, Ioan Damaschin se întrec în a cânta frumusețile naturii în mijlocul căreia ei trăiesc. Pentru ei lumea e un loc de încercare întru desăvârșire.

OMUL

Antropologia patristică e una din acele neîntrecute podoabe ale filosofiei, care vrăjesc la mii de ani distanță pe iubitorii de cugetare. Pusă timid de Tertulian, examinată cu pasiune de Origen, antropologia creștină se înalță la rangul de sistem desăvârșit și unitar prin mîntea de aur a acelor genii și fericiți sfinți care au fost Grigorie de Nyssa și Fericitul Augustin.

Omul este făptura lui Dumnezeu. După îngerii, el este cea mai desăvârșită creatură a întregului univers²⁷. Luptând contra diferitelor antropologii care așezau originea omului când în pământ, când în apă, când în alte elemente ale materiei, gândirea patristică stabilește obârșia divină a omului, care nu derivă nici din animale, cum pretindea un filosof grec, nici din lemn cum afirma poetul Hesiod, ci a ieșit din mâinile Creatorului. E în această afirmație nu numai o consecință a cosmologiei patristice, dar și constatarea că omul e singura oglindă reală a lui Dumnezeu pe pământ. Originea divină a omului explică, singură, aspirațiile lui către divin.

Alcătuț din trup și suflet, omul luat în sine nu este nici desăvârșit nici nedesăvârșit; el este bun și poate deveni mai bun. Partea principală a ființei lui este sufletul, care e mai de preț decât trupul, căruia el îi dă viață și-i face posibilă adunarea științei și practicarea virtuții²⁸. Cuvântul de ordine al gândirii patristice este primatul sufletului și înrudirea lui, în deosebi a părții conducătoare din suflet, a lui „Nous”, a minții, cu Dumnezeu. Sufletul, zice Sfântul Grigorie de Nyssa, este o entitate rațională, creată, vie, care dă putere de viață și de percepție corpului organic și sensibil, atât timp cât aceasta viază. Sufletul are trei facultăți: vegetativă, senzitivă și rațională; acestea trei formează una în sufletul rațional. Prin această definiție, Sfântul Grigorie înlătură definitiv împărțirea platonice și stoică a sufletului în cele trei elemente cunoscute.

Printr-o demonstrație savantă și extrem de interesantă, care este și astăzi valabilă, Grigorie de Nyssa și Nemesius de Emesa arată legătura organică, indisolubilă dintre trup și suflet. Sufletul și trupul sunt create în același timp. Omul nu ia nimic din afară, cu excepția hranei, ci se dezvoltă din interior în afară, din puterea internă. Această putere este sufletul. Sufletul e prezent din momentul zămislirii, nu se poate însă manifesta în formă perfectă, fiindcă-i lipsesc organele necesare. El se dezvoltă progresiv. La început activează numai puterea de hrană. La naștere, corpul ajungând la lumină, începe să lucreze sensibilitatea. Când s-a maturizat ca un fruct, atunci rațiunea luminează în om. De aceea sufletul și trupul merg împreună. Sufletul nu sălășluiește într-o anumită parte a trupului, ci în tot trupul. El rămâne continuu unit cu corpul, chiar după moarte, întrucât nefiind spațial el poate persista cu părțile componente ale corpului chiar după dezagregarea acestuia. La înviere din urmă, nu vor trebui ca sufletele să meargă la judecată cu corpurile cu care au murit?²⁹

²⁷ Et. Gilson u. Ph. Böhner. *op. cit.*, p. 37.

²⁸ Idem, *op. cit.*, p. 38.

²⁹ Idem, *op. cit.*, p. 93-95.

Îndrăzneță și sistematică, această antropologie are, printre altele, meritul de a fi impus filosofiei unitatea omului și a naturii sale alcătuită; din trup și suflet, unitate care a învins dualismul platonian³⁰.

Drama umanității, începând cu păcatul din paradis și sfârșind cu preziua mântuirii prin Iisus Hristos, este înfățișată în toată durerea, dar și în toată frumusețea ei. Gândirea patristică relevă și analizează fără încetare păcatul, care, lucru vrednic de reținut, e definit nu ca o acțiune pozitivă, ci ca o lipsă a ceva care trebuia să fie, lipsa hotărârii pentru Dumnezeu³¹.

Cu toate necazurile și suferințele lui, cu toată tragedia care-l consumă din pricina păcatului care-l roade, omul este și rămâne pentru gândirea patristică cea mai mare podoabă a lumii, o perlă, căreia nimic din ce există în univers nu i se poate compara. Iată cum glăsuiește în această privință una dintre mințile de aur ale Sfinților Părinți: „Cine ar putea să admire cum se cuvine noblețea acestei ființe care unește în ea pe cele muritoare cu cele nemuritoare, care împreună pe cele raționale cu cele iraționale, care poartă în propria ei fire chipul întregii creații, lucru pentru care a fost numită lumea cea mică (microcosmos), ființă care a fost învrednicită de Dumnezeu cu atâta atenție, pentru care sunt toate cele prezente și cele viitoare, pentru care Dumnezeu însuși S-a făcut om, care tinde spre nemurire și fuge de ce este muritor, care, alcătuită după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, este regină în ceruri, care trăiește împreună cu Hristos, care este copilul lui Dumnezeu și care e așezat mai presus de orice stăpânire și autoritate? Cine ar putea să povestească privilegiile acestei ființe? Ea colindă mările, frecventează cerul cu ochiul minții, cugetă la mișcările, distanțele și volumul astrelor, recoltează pentru sine pământul și marea, disprețuiește fiarele și monștrii apelor, toată știința, arta și cercetarea îi reușesc, întreține cu cine vrea legături peste granițe cu ajutorul scrisului, nu se lasă împiedicat de corp și profetește cele viitoare. Omul e domn peste toate, stăpânește peste toate, se bucură de toate, vorbește cu îngerii și cu Dumnezeu, poruncește creaturii, ordonă demonilor, cercetează natura lucrurilor, se ostenește pentru Dumnezeu, este sălaș și templu al lui Dumnezeu. Toate acestea el le obține prin virtute și evlavie”³². Orice comentariu la acest text este superfluu.

O NOUĂ INTERPRETARE A NATURII ȘI A ISTORIEI

Sfinții Părinți dau o nouă interpretare naturii și istoriei. Mântuirea adusă de Iisus Hristos a afectat nu numai soarta omului, ci pe a întregii naturi. Această natură, purificată prin moartea și învierea Domnului, dogorită de căldura harului, devine ogorul fecund al divinității. Roadele naturii sunt sfinte și ele nu pot fi pălite, alterate sau suprimate decât de păcat. Natura nu-i păzită de arhangheli ca paradisul, pentru a interzice accesul celor impuri: Satan și sateliții lui au libertatea să circule și să ispitească; mântuirea prin Hristos nu a impus naturii sfințenie, ci numai a purificat-o pentru a merge pe calea desăvârșirii. În fond, omul e acela care determină caracterul pozitiv sau negativ al naturii față de Dumnezeu, căci el e cel ce apreciază. Sfinții Părinți au, în general, o atitudine de simpatie și chiar de dragoste față de natura propriu-zisă. Înainte de a lua hotărâri mari, în momente de tulburare, din nevoia de a adânci sau limpezi gândurile și mai ales pentru a se desăvârși, Sfinții Părinți se retrag în sânul naturii: la poalele, pe povârnișul sau pe piscul munților, pe malul apelor, în peșteri, în păduri sau în pustiu. Trăind în contact direct cu natura pură, ei se regăsesc pe ei înșiși, și reintră în ritmul sacru al firii, pe care o cântă în versuri înaripate ca Grigorie de Nazianz sau

³⁰ Idem, *op. cit.*, p. 95-96.

³¹ Et Glison u. Ph. Böhner, *op. cit.*, p. 103.

³² Nemesius de Emesa, *Despre natura omului*, I. Migne, P. G. XL, col. 532 C-533 B.

în proză lustruită ca Vasile cel Mare și Grigorie de Nyssa, Ioan Gură de Aur și Fericitul Augustin. E caracteristic că într-un asemenea loc retras, pe malul Irisului, în Pont, cei doi colegi și prieteni Sfinții Vasile cel Mare și Grigorie Teologul au alcătuit, din scrierile lui Origen, acel cod al conduitei creștinului desăvârșit, care se numește „eleganța” sau „distincția spirituală”. Majoritatea Sfinților Părinți și a scriitorilor bisericești greci și latini scriu câte un tratat despre feciorie. Ei exaltă virginitatea omului, la lumina comparațiilor nesfârșite cu puritatea naturii. Natura creștină are prospețimea, castitatea și inocența creaturilor în momentul ieșirii din mâinile lui Dumnezeu. Sfântul Grigorie de Nazianz spune undeva că el preferă să trăiască cu fiarele căci ele sunt mai bune ca oamenii. Fiarele despre care ne vorbește Sfântul Atanasie în Viața Sfântului Antonie sunt deghizări satanice, caricaturizări ale animalelor, nu animale propriu-zise. Încercarea demonilor de a altera firea îmbrăcând chip animalic e tot așa de frecventă și sub masca umană.

Gândirea patristică are aprecieri aspre la adresa naturii umane. Aceasta e perfectabilă, dar e înclinată mai ales spre lunecare. Sfinții Părinți luptă din răpuzeri contra lunecărilor naturii prin întărirea și înarmarea sufletului. Natura umană trebuie înălțată prin vindecarea imperfecțiunilor și transfigurată prin exercițiul continuu al virtuții și al cunoașterii.

Natura, e, în gândirea patristică, opera lui Dumnezeu și servește omului pentru exercițiul desăvârșirii. Ea e una, alcătuită un tot perfect unitar, nu împărțită în diferite etaje aparținând fiecare altei divinități, ca în mitologia indiană, greacă, latină ș.a. Natura nu e nici identică cu destinul, ca la atâția gânditori păgâni, nici suficientă sieși avându-se pe sine cauză și scop, ci ea e un instrument în mâinile lui Dumnezeu, care lucrează după planurile sale ascunse. Cercetarea științifică a naturii pe care unii Sfinți Părinți o practică cu pasiune confirmă principiile credinței și mărește entuziasmul cunoașterii.

Istoria capătă și ea un sens nou. Ea nu mai este o înlănțuire anostă de cauze și fapte economice, politice, sociale și militare, proprii unor țări sau unor vremi. Continuând să existe, aceste cauze și fapte nu se mai explică prin specificul omenesc sau prin imponderabilul întâmplării ori al destinului, ci prin planul insondabil al Providenței divine. Istoria umană se desfășoară pe pământ, printre oameni și pentru oameni, dar ea nu e o simplă jucărie terestră, ci e puternic și organic legată de istoria cerului. Aplicând faptelor istorice, teoria filosofică a Logosului „spermatikos”, istoricii patristici declară că istoria omenirii precreștine este o pregătire pentru istoria cea nouă care începe cu anul nașterii Mântuitorului. Prin umbrele și luminile ei, dar mai ales prin luminile ei, istoria universală deschide drumul istoriei mântuirii, istoriei creștine. Împărații și conducătorii de popoare, legislatorii și oamenii politici precreștini se integrează cu onoare în istoria divină dacă ei au lucrat după dreptate și după rațiune. Istoricul Eusebiu de Cezareea spune undeva că numai prin planul Providenței se explică minunata coincidență a răspândirii creștinismului cu așezarea păcii romane sub primii Cezari, coincidență care a transformat umanitatea³³. Fericitul Augustin, în lucrarea sa celebră *De civitate Dei*, împarte omenirea în două cetăți rivale, care duc un războiu neîncetat: cetatea pământească, a acelor care trăiesc după om, după modelul uman, și cetatea cerească, a acelor care trăiesc după Dumnezeu, după modelul divin. Aceste două cetăți sunt amestecate și înlănțuite aici pe pământ, dar ele vor fi bine separate una de alta la sfârșitul lumii în fața dreptului Judecător. Dumnezeu va face însă ca cetatea celor aleși să se întindă până la marginile pământului, ca împărații și conducătorii să fie în țările lor imaginea fidelă a lui Dumnezeu în ceruri - cum caracterizează Eusebiu pe Constantin cel Mare -, ca istoria să fie o manifestare terestră a planului divin.

³³ Aimé Puech, *Histoire de la littérature grecque chrétienne (Collection d'Études Anciennes)* tome III, *Le IV-e siècle*, Paris, Les Belies Lettres, 1930, pp. 192-193.

Istoria umană este, pentru gândirea patristică, acțiunea în desfășurare a unității terestre sub ochiul vigilent al lui Dumnezeu. Această acțiune va trebui, cu trecerea veacurilor, să ajungă expresia însăși a bunătății divine. Coborârea lui Dumnezeu în istorie prin întruparea lui Iisus Hristos este o garanție sigură.

METODĂ ȘI LOGICĂ

Metoda și logica gândirii patristice reies de la sine din cele expuse până aci. Această metodă și această logică sunt o îmbinare de elemente istorice, de rațiune, de știință și de revelație supranaturală. Sudarea și armonizarea acestor elemente a părut încă din antichitate și pare și astăzi unora drept un „scandal”. Acest „scandal” nu poate fi însă decât în mintea necunoscătorilor sau dușmanilor creștinismului.

Primul element al metodei gândirii patristice este faptul real, necontestat de nimeni, al istoricității venirii lui Dumnezeu în lume prin întruparea, viața și faptele lui Iisus Hristos. Persoana istorică a Mântuitorului dă gândirii patristice un temei de granit pe care nu l-a avut nici un sistem filosofic din lumea veche. Principiile, argumentele și raționamentele gândirii profane nu ieșeau din certitudinea științifică a unui fapt istoric, ci de cele mai multe ori din apriorisme, judecăți abstracte sau observații empirice, care fără a fi totdeauna inexacte, puteau servi pro și contra unei teze. Această incertitudine filosofică e necunoscută gândirii patristice.

Al doilea element al acestei metode este cercetarea cu ajutorul rațiunii atât cât aceasta se poate întinde și lucra. Sfinții Părinți selectează și utilizează achizițiile rațiunii umane din toate filosofiele pământului. Dar ei nu admit toate produsele rațiunii fără distincție. Unele din aceste produse sunt erori datorită întunecării parțiale, altele datorită limitelor firești ale rațiunii, altele, în fine, datorită intervenției demonilor. Sfinții Părinți precizează că mulți filosofi se contrazic, pentru că ei nu prind și nu gândesc cu precizie adevărul³⁴. Cu alte cuvinte, rațiunea umană nu poate capta nici în întregime și nici cu exactitate adevărul. Numai o rațiune luminată și superlativizată prin har poate îndeplini acest oficiu. Această rațiune purificată și desăvârșită prin puterea harului este în deosebi utilizată de gândirea patristică. Ea depășește capacitatea rațiunii extraharice și poate ajunge, depășind chiar cel mai mare geniu uman, până la granița supranaturalului.

Gândirea patristică nu evită, ci cultivă cu pasiune cercetarea științifică propriu-zisă. Științele naturale, științele exacte și anexele acestora au format obiectul de studiu al multora din Sfinții Părinți. E suficient să menționez școala alexandrină, apoi pe cei doi frați Sfinții Vasile cel Mare și Grigorie de Nyssa, în fine pe Sfântul Ioan Damaschin, în ale căror opere e pusă la contribuție întreaga știință a vremii lor. Autorii patristici cercetează pe larg compoziția materiei, descriu sau analizează cele trei regnuri: anorganic, vegetal și animal, ne vorbesc despre compoziția atmosferei și a stelelor, studiază geometria și matematicile - Origen e produsul unei asemenea școli și va conduce o atare școală - ei sunt maștri în științele liberale ca filologia și dialectica. Se cunoaște admirația pe care păgâni și adversari ca Prophyriu și Libaniu o aveau față de elitele intelectuale creștine. Știința nu contrazice, ci ajută și luminează pietatea.

Al patrulea și cel mai de seamă element al metodei patristice este colaborarea revelației supranaturale. Am văzut că rațiunea luminată de har se înalță numai până la porțile supranaturalului. De aci înainte, revelația divină singură orientează și îndoctrinează gândirea patristică. Elementele revelate, adică Sfânta Scriptură, inspirația și viziunile prin care Dumnezeu vorbește multora dintre Sfinții Părinți, minunile prin care Iisus Hristos sau Sfânta

³⁴ Sf. Iustin Martirul și Filosoful, *Apologia I*, 44, 10.

Treime se fac vădiți și multe altele, pot contrazice experiențele rațiunii umane, fără ca prin aceasta să știrbească ceva acestor elemente revelate. De fapt revelația nu contrazice, ci completează și depășește puterile și datele gândirii omenești. Această gândire, cu toată frumusețea și înălțimea ei, este limitată. Gândirea patristică își are izvorul cunoașterii în Iisus Hristos însuși: „Hristos este înțelepciunea personificată și adevărul; în El se află ascunse toate comorile cunoașterii”, zice Sfântul Ioan Damaschin³⁵. Izvorul principal al științei patristice se află, așadar, în Dumnezeu, nu în lume, nu în Creator, nu în creaturi. Părinții armonizează într-o adevărată simfonie revelația supranaturală cu istoria și știința omenească. Această simfonie nu vrea să cânte decât adevărul. Ea e orchestrată de o logică pe care n-o acceptă totdeauna filosofia laică, geloasă pe categoriile și fâgașurile ei. Dar logica gândirii patristice are avantajul de a lucra cu întregul real, în lumea văzută și nevăzută, cu Dumnezeu însuși, spărgând zidurile strâmte și cenușii ale gândirii profane. E logica luminii paradisiace.

CONCLUZIE

Frumusețea gândirii patristice nu poate fi percepută decât de cei ce iubesc cu pasiune pe Sfinții Părinți. Nu cercetarea orgolioasă a vieții și operelor lor, nu gânduri străine de lumina arzândă a existenței lor, ci dragostea neprihănită și inima umilită ne apropie de sufletul lor și de mintea lor. Ei spun că izvorul principal al cunoașterii lui Dumnezeu este iubirea, că numai prin această iubire dogoritoare sufletul omenesc se poate uni cu divinitatea și rămâne cu ea în veac. Deci, știința supremă, știința despre Dumnezeu, nu se poate obține decât prin iubire. Iubind pe Sfinții Părinți îi vom înțelege și înțelegând gândirea lor vom fi fericiți: „Filosofia, zice Sfântul Iustin Martirul, este știința realului și cunoașterea adevărului; iar fericirea este cunoașterea acestei științe și a acestei înțelepciuni”³⁶. Frumusețea e opera iubirii. Dacă lumea noastră e frumoasă, este pentru că ea este izvorâtă din iubirea lui Dumnezeu. Gândirea Sfinților Părinți e frumoasă pentru că ea s-a zămislit și s-a dezvoltat din iubire, și a tins, cu iubire, către izvorul însuși al iubirii care este Dumnezeu. La rândul nostru, numai iubind această gândire putem gusta minunatele ei frumuseți. Și nu o vom iubi zadarnic.

Gândirea patristică este o filosofie optimistă. Scepticismul filosofiei profane este înlocuit prin optimismul cunoașterii³⁷. Această cunoaștere ducând, progresiv, la obținerea fericirii supreme care e Dumnezeu, revarsă în întreaga operă patristică un parfum de bucurie și energie spirituală. Adierile de tristețe sau de amărăciune care circulă câteodată prin aleile filosofiei patristice se explică prin gravitatea rolului pe care-l joacă păcatul în iconomia mântuirii, dar mai ales prin lupta dărză, crâncenă, epică, pe care Sfinții Părinți au avut-o dat cu tot felul de adversari și de piedici: autorități de stat neînțelegătoare, filosofie păgână orgolioasă, gnosticism dizolvant,erezii zgomotoase și de multe ori disensiuni în chiar sânul Bisericii. Dar aceste tristeți sunt trecătoare. Nota dominantă este elanul spre înălțimi, bucuria trăirii în Dumnezeu.

În fine, gândirea patristică armonizează umanul cu supranaturalul. Spiritul limitat al omului e purtat prin treptele desăvârșirii până la lumina inefabilă a dumnezeirii cu care se unește pentru totdeauna. Sus acolo, în azurul nesfârșit, sufletele oamenilor și îngerii vor cânta lauda frumuseții divine, a unei frumuseți netrecătoare pe care nu o învață nici o filosofie a lumii acesteia. Singură gândirea Sfinților Părinți ne arată calca spre paradisul acestei frumuseți.

Pr. Prof. IOAN G. COMAN

³⁵ Ioan Damaschin, *Dialectica*, cap. 1, Migne P. G. XCIV col. 529.

³⁶ Sf. Iustin Martirul și Filosoful, *Dialogul cu Tryph.*, cap. 3, Migne, P. G. VI, col. 481.

³⁷ E. Gilson u. Ph. Böhner, *op. cit.*, p. 14.

DOCUMENTARE

RACLA SFÂNTULUI DIMITRIE CEL NOU, DONATORUL ȘI MEȘTERUL EI

Este știut că moaștele Sfântului Cuvios Dimitrie cel Nou au fost așezate în Catedrala Mitropolitului Grigorie, într-o raclă de lemn îmbrăcată pe alocurea cu tablă de argint, fiind cinstite cu multă evlavie, de atunci și până astăzi, de tot poporul credincios.

În anul 1880, moaștele Sfântului Dimitrie au fost strămutate într-o raclă de argint masiv, special confecționată, din inițiativa și în mare parte cu cheltuiala episcopului Ghenadie Petrescu al Argeșului (1876-1893), apoi mitropolit primat (1893-1896), ajutat cu modeste contribuții bănești și de alți creștini pioși al căror nume s-a publicat în Monitorul Oficial nr. 35/1880.

Racla, din argint de cea mai bună calitate, „proba 14”, în greutate de „ocale 27, dramuri 10.800”, al cărui preț s-a ridicat la 22.800 lei, sumă considerabilă pentru acea vreme, a fost donată cu toate formele legale, în ianuarie 1880, de episcopul Ghenadie Ministrul Cultelor, singurul abilitat, potrivit legislației în vigoare, să primească donațiuni în folosul Bisericii, care, la rândul său, cu adresa nr. 2009/23 februarie 1880, a predat-o Mitropoliei, spre a fi înscrisă în inventarul Catedralei și folosită ca odor pentru moștele Sfântului Cuvios Dimitrie cel Nou.

Această raclă, care adăpostește și astăzi moaștele Sfântului Dimitrie, întregi, cu mitră de argint și coroană poleită cu aur, este și o reușită operă de artă, fiind împodobită cu scene din viața Sfântului, de o valoare spiritual-emoțională de mare intensitate.

Pe capacul raclei se află chipul Sfântului, de mărimea capacului, având de jur-împrejur un grilaj poleit cu aur, iar pe marginea capacului 12 serafimi, 6 de o parte și 6 de cealaltă parte, cu câte un mic stâlp de argint între ei. La frontispiciul raclei sunt gravate icoana Sfintei Treimi și încoronarea Maicii Domnului, iar pe partea inferioară, Arhanghelul Gavril, ținând în mână semnul Bunei Vestiri. Pe părțile laterale ale raclei sunt 8 icoane înfățișând scene din viața Sfântului Cuvios Dimitrie cel Nou, despărțite printr-un stâlp de argint.

Racla este așezată pe patru picioare de argint masiv.

Toate icoanele și împodobirea raclei sunt lucrate în relief și poleite pe alocurea, unde a cerut trebuința, cu aur.

Deasupra pe capac, la picioarele Sfântului, a fost gravată următoarea inscripție:

„Pentru evlavie și dragostea către Sfântul Cuvios Dimitrie Basarabov, făcutu-sa acest sicriu de argint, împodobit cum se vede, prin osteneala și cheltuiala Episcopului de Argeș Ghenadie II și a câtorva buni creștini, ca să fie pomenirea urmașilor care, văzând aceasta, să se îndemne să facă și ei alte fapte mai mărețe și folositoare neamului românesc.

Acest sicriu s-a făcut în zilele Măriei Sale Carol I, viteazul domn al românilor, anul mântuirii 1879, luna decembrie, fiind ministru al cultelor dl. Vasile Boerescu, când s-a predat acest sicriu”.

Îmbrăcămintea interioară a raclei este toată de catifea roșie, de cea mai bună calitate, cu șiret îngust de fir alb pe margini și cu două mânuși poleite înăuntru pentru ridicarea capacului.

În interiorul raclei, s-a fixat pe capac, după strămutarea moaștelor Sfântului, o fâșie de argint în formă de cruce de la racla cea veche, care se mai păstrează și astăzi la veșmântăria Catedralei, în așteptarea unui loc potrivit în viitorul Muzeu al Patriarhiei Române.

O dată cu racla, donatorul a oferit și două accesorii: un pat de stejar masiv, sculptat și poleit, pentru așezarea acesteia și o cutie cu geamuri pentru conservarea ei.

Numele meșterului argintar care a realizat această prețioasă lucrare artistică n-a fost gravat pe raclă, dar este menționat de episcopul Ghenadie al Argeșului în corespondența cu Ministerul Cultelor prilejuită de încheierea actului de donație. El s-a numit Teodor Filipov și era rus de neam, fiind cunoscut și ca meșter al raclei Sfintei Mucenițe Filofteia de la Curtea de Argeș și al ferecăturilor de argint ale unor icoane împărătești de la diferite biserici. Venise de tânăr la noi ca specialist argintar, pe la mijlocul secolului trecut, și se căsătorise la București, în 1860, cu Maria, născută Ștefănescu, cum rezultă din însemnarea de pe verigheta de căsătorie, moștenită în familie. N-ar fi exclus ca emigrarea lui să fi fost determinată de vreo persecuție politică. Este o presupunere bazată pe faptul că nu s-a mai întors niciodată în Rusia și nici legături prin corespondență n-a întreținut cu rudele lui de acolo.

A avut o singură fată, Paraschiva, căsătorită Petrescu, mama profesorului universitar Nicolae Petrescu, de la catedra de sociologie a Universității din București, cum aflăm de la fiul său, dl. Miron Petrescu, pensionar al Administrației Patriarhale, în prezent, cu serviciul la Arhiepiscopia Bucureștilor.

Teodor Filipov, argintar vestit, cu prăvălie proprie în București, care îi adusese avere și faimă, ieșea din comun prin personalitatea lui interesantă. Era un bărbat înalt, cu părul alb, pieptănat cu cărare la mijloc și plete unse cu untdelemn. Fața lui îmbujorată se termina printr-o barbă îngrijită. Întotdeauna în redingotă neagră și cu joben pe cap, făcea impresia unui om distins, cum îl descrie nepotul său, profesorul Nicolae Petrescu. Vorbea stricat românește, iar rugăciunile și le făcea întotdeauna în rusește. Printre cărțile rămase de la el, nepotul său a găsit, alături de cele bisericesti, în limba rusă, și unele în limba franceză, cu caracter literar, precum Telemac de Fénelon, legată în piele, ediție 1740, de unde se poate deduce că avea și oarecare cultură apuseană.

La bătrânețe, după un pelerinaj la Ierusalim, Teodor Filipov, care era peste măsură de religios și foarte generos cu bisericile, cărora le-a făcut multe dării, a căzut în mania mistică. Își petrecea timpul cercetând bisericile, discutând cu preoții sau făurind icoane după ideile sale religioase. Din aceste preocupări a rezultat o icoană reprezentând Sfânta Treime, pe care a desenat-o singur și apoi a reproduș-o pe carton în mai multe exemplare, dăruind-o înrămată la diferite biserici și unor case particulare din București și provincie. Un exemplar din această icoană, notează profesorul Nicolae Petrescu în memoriile sale, s-ar afla în altarul Bisericii Sfântul Dimitrie (Poștă) din Capitală. Icoana era iscălită: „Teodor Filipov - rus

argintar". S-a și fotografiat cu această icoană concepută de el, pe care o socotea rezultatul unei viziuni ce ar fi avut-o în momentele sale de extaz religios, cum afirmă C. Dinescu, în *Psihologia călugărului* (1898), citat de Eugen Lovinescu, în *Antologia scriitorilor ocazionali*.

A trăit 70 de ani și a decedat în iulie 1895.

Menționăm, în încheiere, că în anul 1934, cu prilejul restaurării Catedralei patriarhale, prin purtarea de grijă a patriarhului Miron Cristea, racla Sfântului Cuvios Dimitrie a fost așezată într-o nișă special amenajată în peretele din stânga pronaosului, lucrare executată, după planul arhitectului Ion Traianescu, de antrepriza inginer Aurel Iovanovici din București.

Această nișă, care oferă larg acces credincioșilor la moaștele Sfântului, este ea însăși o lucrare deosebită, fiind realizată din piatră naturală și marmură albă și împodobită cu ornamente și decorațiuni artistic executate. Racla cu moaștele Sfântului. Cuvios Dimitrie, așezată în scobitura nișei, pe un pedestal de marmură albă, este străjuită de 6 făclii de bronz, cu becuri în formă de lumânare și de 12 candelice fixate de cornișe, iar pe perete, deasupra raclei, este icoana Sfântului, în mărime naturală.

În toate zilele anului, dar mai ales la 27 octombrie, când este prăznuit Sfântul Cuvios Dimitrie cel Nou, patronul și ocrotitorul orașului București, creștini de toate vârstele și de toate stările vin în număr mare la racla cu moaștele sale din Catedrala patriarhală, spre a-l cinsti cu evlavie și a primi ajutor în nevoi de la acest părinte bun și fierbinte rugător pentru toți către Domnul.

GHEORGHE VASILESCU

BIBLIOGRAFIE

- Arhiva Mitropoliei Ungrovlahiei, dos. 48/1880.
- Arhiva Arhiepiscopiei Bucureștilor, dos. 274/1932-1934.
- Prof. Nicolae Petrescu, *Memorii* (1952), manuscris.
- E. Lovinescu, *Antologia scriitorilor ocazionali*, București, 1943.

CEASORNICUL DE SOARE SAU TUNUL MERIDIAN DE PE DEALUL MITROPOLIEI DIN BUCUREȘTI

Cei ce urcă astăzi Dealul Patriarhiei, numit în trecut Dealul Mitropoliei, venind din Piața Unirii, pot vedea în dreapta clopotniței, dincolo de grilajul parcului, un mic bloc de marmură albă, strălucitoare, cu laturile de 1,10 m/0,60 m, dar puțini știu că el a fost adus aici tocmai din Italia, acum mai bine de o sută cincizeci de ani și a servit ca soclu pentru *Ceasornicul de soare* sau *Tunul meridian*, o curiozitate bucureșteană de la mijlocul secolului trecut.

Asemenea aparate semnalizatoare erau o noutate în Europa aceluși timp. Ele se mai găseau doar în Italia, în Rusia, iar unul, luat probabil ca model pentru cel de la București, se afla la Paris, în grădina Luxembourg.

În pofida numelui său impunător, *Tunul meridian* era un aparat foarte simplu, dar ingenios. Pe un soclu de marmură erau fixate un cadran solar, un sistem de lentile și o țeavă de tun. El era astfel construit încât la ora douăsprezece din zi razele soarelui să se focalizeze, printr-un sistem de lentile, asupra unei cantități de iarbă de pușcă, pe care o făcea să explodeze. Bubuitura, care se auzea în tot orașul, spre deliciul bucureștenilor, vestea amiaza.

Nu se poate tăgădui că *Tunul meridian* n-a servit într-un fel populația, deși nu în chipul cel mai necesar și nici tot timpul anului, fiindcă la București, spre deosebire de Italia și Franța, cerul fiind acoperit cu nori o mare parte din zi, explozia nu avea cum să se producă. De aceea, el a fost așezat pe Dealul Mitropoliei, punctul cel mai înalt al Capitalei, care era expus la soare aproape toată ziua.

Unde a fost locul *Ceasornicului de soare* pe Dealul Mitropoliei nu se poate stabili cu precizie. După toate probabilitățile, el a fost instalat pe creasta dealului, aproape de clopotniță, în perimetrul unde se află astăzi soclul, care, desigur, a fost mutat din locul inițial în urma amenajărilor succesive făcute bulevardului de-a lungul timpului.

Dar să urmărim pe scurt etapele așezării acestui ceasornic pe Dealul Mitropoliei, atâta cât documentele o îngăduie, căci nu ni s-a păstrat nici măcar o schiță spre a ne putea face o imagine mai completă despre construcția sa tehnică.

Așa cum se știe, după o lungă epocă feudală, în perioada Regulamentului Organic au loc în București primele înfăptuiri urbanistice, inițiate de generalul Pavel Kiseleff, președintele Divanurilor celor două Principate, care voia să facă din capitala Țării Românești un oraș cu aspect european.

Una din primele măsuri de urbanizare realizate de Kiseleff a fost transformarea și înfrumusețarea Dealului Mitropoliei care, prin așezarea sa în centrul orașului, putea oferi un loc de recreere și de plimbare pentru bucureșteni, cu totul lipsiți pe atunci de asemenea binefaceri.

La această dată, Dealul Mitropoliei era o înșiruire de vii, mai mici sau mai mari, pe coastele sale surpate de șuvoaiele ploilor și o îngrămădire de case și căsuțe pe poalele și pe drumul râpos care îl urca. De la 1656, când Constantin Vodă Șerban ridicase aici frumoasa biserică, pe care urmașul său Radu Leon, la 1668, o hărăzi să fie Mitropolia țării și până la 1832, nu se făcuse nimic pentru amenajarea și înfrumusețarea acestui deal. Conducerea Mitropoliei, trebuie s-o spunem, care ajunsese să aibă zeci de moși în țară și sute de proprietăți în oraș (prăvălii, nivnițe, case de locuit etc.), nu s-a interesat în nici un fel de această vatră, ci s-a mulțumit să ridice în jurul bisericii construcțiile necesare administrației și personalului monahal și să exploateze în chipul cel mai avantajos viile și casele de pe coastele și poalele dealului.

În vara anului 1832, generalul Kiseleff, cu ochiul său ager și priceput, impresionat de aspectul de paragină al Dealului Mitropoliei, a însărcinat pe căpitanul Vladimir Blaremburg, pe atunci inginer al statului, iar mai târziu colonel și vornic al temnițelor, căsătorit cu Profira, sora domnitorului Alexandru Dimitrie Ghica, să studieze și să întocmească un plan de înfrumusețare a acestui deal.

Între altele, planul lui Blaremburg prevedea deschiderea unui bulevard modern pe vechiul traseu al drumului care, urcând de la Dâmbovița, ducea la Mitropolie și cobora de cealaltă parte a dealului, în strada 11 Iunie de azi și înfrumusețarea acestui bulevard prin așezarea unui ceasornic de soare, la care se vor mai adăuga și alte amenajări în cursul realizării acestor lucrări.

Așezarea unui ceasornic de soare pe bulevardul de pe Dealul Mitropoliei trebuia nu numai să constituie un punct de atracție pentru boierimea și negustorii vremii, care se lăsau greu câștigați de ideile înnoitoare, dar să și amintească generațiilor viitoare despre reformarea Principatului prin Regulamentul Organic.

Generalul Kiseleff ceruse inginerului Blaremburg să termine lucrările până la 20 noiembrie 1832, dându-i pentru început o parte din fondurile necesare și intervenind la Mitropolie ca să acopere restul cheltuielilor, întrucât aceste lucrări se făceau pe proprietatea ei. Termenul a fost însă cu mult depășit, unele lucrări, între care și așezarea ceasornicului de soare, fiind încheiate după câțiva ani, când generalul Kiseleff nu mai era în țară.

Din câte se știe, ceasornicul de soare sau tunul meridian avea o fundație de piatră, construită probabil din același material pe care meșterul Agop îl adusese din județul Muscel, încă din octombrie 1832, pentru lucrările de pietrărie la Dealul Mitropoliei. Fundația era gata la 26 aprilie 1833, când a fost dată în grija Mitropoliei, până la completa terminare a ceasornicului.

Deasupra fundației de piatră venea montat un pedestal (soclu) de marmură, care a fost comandat în Italia, în februarie sau martie 1833. Lucrarea consta, potrivit comenzii, din tăierea și șlefuirea marmurei la dimensiunile cerute și ornamentarea celor patru fețe ale pedestalului cu câte un chenar sculptat pe margini cu frunze de dafin, iar una din fețe să aibă în chenar un vultur încoronat, cu crucea în cioc și aripile larg desfăcute, reprezentând stema Țării Românești, care ține în ghiere o carte deschisă, închipuind Regulamentul Organic, pe care să fie săpate în relief cuvintele: „Românilor, credința și dragostea fie-vă deviza și prin paza legilor și păstrarea drepturilor câștigate veți ajunge la fericirea voastră!”.

Din Italia, marmura astfel prelucrată a fost trimisă la Odesa, ca „să se sape țifrele ceasornicului” și să se confecționeze sistemul de lentile, precum și trei plăci de aramă cu inscripții rămase necunoscute, despre care bănuim că erau citate în românește și rusește din Regulamentul Organic. Aceste plăci de aramă urmau să fie prinse cu șuruburi, la București, pe cele trei fețe libere ale pedestalului, în mijlocul chenarului sculptat cu frunze de dafin.

Prelucrarea marmurei în Italia, expedierea ei în Rusia și confecționarea la Odesa a cadranelor și accesoriilor ceasornicului, costa în total 400 de galbeni, potrivit contractului încheiat de inginerul Blaremburg, sumă care fusese plătită anticipat din veniturile Mitropoliei.

La Odesa, s-a constatat, însă, că piedestalul nu corespunde scopului pentru care fusese comandat. Meșterul italian, socotind că ceasornicul se va așeza pe perete, „iar nu cum s-au chibzuit aici a se face”, - a prelucrat greșit marmura și aceasta s-a descoperit când piedestalul a ajuns în Rusia.

În această situație, s-a comandat în Italia un alt piedestal de marmură, iar cel dintâi a fost adus la București. Ținând seama că această piatră de marmură, având înscrisă marca țării și simbolurile Regulamentului Organic, „nu va putea îndeplini trebuință în alte părți” și pentru „a nu rămânea cineva păgubaș”, inginerul Blaremburg, în raportul său către generalul Kiseleff, a propus să fie preluată de către stăpânire, „care să răspundă 100 de galbeni”, costul ei și „să o întrebuițeze după cum va cunoaște mai de cuviință”. Față de cele propuse de Blaremburg, generalul Kiseleff a poruncit ca piatra să fie așezată „în sala de la Obșteasca Adunare”, urmând ca pentru suma de 100 de galbeni ce trebuia plătită pentru noul piedestal „sau să se facă contribuție între mădulariile numitei Adunări Obștești și altor fețe sau să se plătească din veniturile Mitropoliei, care să așeze marmura cea veche în altarul bisericii sau unde va găsi cu cale”.

Nu avem nici o mărturie despre locul unde a fost așezată până la urmă această piatră de marmură și ce s-a făcut mai târziu cu ea, dar știm că păgubașa a rămas Mitropolia, căci, la 16 aprilie 1835, când meșterul Gradona făcea cunoscut că noul piedestal este gata și cerea trimiterea celor 100 de galbeni, costul lucrării, altfel nu expediază marmura la Odesa, banii au fost plătiți, după porunca domnitorului Alexandru Dimitrie Ghica, tot din veniturile Sfintei Mitropolii. Așadar, greșala meșterului italian nu numai că a întârziat construcția ceasornicului, dar a și ridicat costul lucrării la 500 de galbeni.

La Odesa, lucrarea a întârziat aproape doi ani, fiindcă maiorul Hany, care se însărcinase să execute piesele, a fost bolnav, cum comunică la Secretariatul Statului nacealnicul ostășesc al cetății Silistra, unde trebuia să sosească ceasornicul.

Abia în martie 1837 se primește vestea că piesele ceasornicului sunt gata, dar maiorul Hany, cel care le executase, refuză să le expedieze până nu i se trimite costul transportului. El invocă faptul că în contractul încheiat cu Blaremburg nu se prevăzuse și transportul, ci numai prețul lucrării, care i se achitase anticipat.

În noua situație, care cerea altă cheltuială, Secretariatul Statului s-a adresat, la 13 decembrie 1838, Consulatului Rusiei la București, pentru a afla la cât se ridică costul aducerii ceasornicului de la Odesa până la Brăila, urmând ca banii să fie expediați „prin poștă”. Au trecut trei ani până a venit răspunsul, fiindcă nu se mai știa nimic de soarta ceasornicului și a trebuit să se facă cercetări prin poliția de la Odesa ca să se dea de urma lui. La 22 martie 1841 se face cunoscut la București că, „în urma cercetărilor, s-au găsit la un pietrar anume Montebruno piesele ceasornicului și acesta este gata a le da celor care le vor cere, iar cât privește transportarea lor până la graniță, căruțașul pretinde 228 ruble și 57 copeici argint”.

La propunerea Departamentului Trebilor din Lăuntru, domnitorul Alexandru Dimitrie Ghica poruncește ca „secretarul nostru Dabija să meargă la Odesa și, înlăturând orice împiedicare, pe apă sau pe uscat să aducă ceasornicul până la Brăila”, iar suma ce se cere să fie achitată din veniturile Sfintei Mitropolii”, ceea ce se și face și ceasornicul pornește spre țară, iar la 15 noiembrie 1841 ajunge la București. Dar, la această dată, Secretariatul Statului comunică Mitropoliei că pentru aducerea ceasornicului de la Odesa s-au mai cheltuit în

plus 352 lei, „la trecerea de vămi și trecătoarea de poduri” și „este poftită să răspundă arătații bani în primirea căruțașului Grigore Zincenko”. Mitropolia eliberează și acești bani din veniturile sale, la care se vor mai adăuga încă 9 ruble și 80 copeici argint, plătiți în februarie 1842, pentru ambalajul cu care a fost transportat ceasornicul la București, sumă ce va fi expediată pietrarului Montebruno la Odesa.

Adus la București, ceasornicul a fost preluat de Sfatul Orășenesc, care l-a însărcinat pe arhitectul Xavier Villacrosse să ia în primire piesele și să raporteze ce cheltuieli mai sunt necesare pentru montarea lui la locul stabilit pe bulevardul de pe Dealul Mitropoliei. Planul și socotelile făcute de Villacrosse au fost apoi predate Mitropoliei, care nu se grăbește cu instalarea ceasornicului și pe bună dreptate, căci el nu se încadra deloc în peisajul religios al ctitoriei lui Constantin Vodă Șerban.

În cele din urmă, după un schimb de corespondență cu Secretariatul Statului și cu Departamentul Trebilor din Lăuntru, care s-a desfășurat cu intermitență mai bine de trei ani, lăsând impresia că s-a renunțat la această inițiativă, în mai 1845, Mitropolia s-a decis să acționeze și l-a însărcinat pe pitarul Ioan Penescu, profesor la Seminarul din București, „să facă tocmeală cu meșterii trebuincioaselor lucrări pentru făptuirea și desăvârșita așezare a ceasornicului de soare pe bulevardul Sfintei Mitropolii”. Tot el a fost îndatorat și „cu potrivirea meridianului deasupra ceasornicului”, pentru a-l face să funcționeze.

În baza însărcinării ce i s-a dat, Ioan Penescu s-a învoit cu doi meșteri bucureșteni, al căror nume nu-l putem menționa, întrucât fila contractului este ruptă tocmai la locul iscăliturii, să execute anumite lucrări la acest ceasornic. Unul, se angaja să facă, pentru 35 de galbeni împărătești, „un tun de 18 țoli de lung, gătindu-i toate instrumentele cuviincioase, precum someanul de aprins și altele și să-l așeze la locul său după arânduială”, iar celălalt, în schimbul sumei de 2 000 de lei, să confecționeze un grilaj de fier de jur-împrejurul piedestalului, „având atât săgețile, cât și bărnele de legat în grosime de trei sferturi de țol, iar stâlpii îmbinători să fie de un țol de groși și toată grila de patru coți și o palmă înaltă, iar lată de șase coți și o palmă; atât aripile, cât și vârfulurile săgeților să fie poleite cu aur; într-una din părțile grilei să se lase o portiță de preumblare și cu broască deasupra; toată această grilă să fie neagră vopsită și bine lucrată”.

La 24 august 1845, pitarul Ioan Penescu raportează săvârșirea lucrării și cere să fie luată în primire de iconomul Sfintei Mitropolii, spre pază și îngrijire. Totodată, el alătură următoarea listă de toate lucrările executate, cele mai multe peste contract: „găuritul marmurei și prinderea cu plumb a șuruburilor; fixarea plăcilor cu inscripții pe fețele marmurei; poleirea cu aur a pajurei și a crăcilor de dafin, a inscripțiilor pietrei și ale plăcilor; dresul a nouă slove de pe inscripția românească; montarea plăcii de aramă numită cadranul meridianului și vopsirea ei; un tun cu maiul, ciocanul, peria de șters, măsura ierbii lui, care ia 30 dramuri la umplutură și o șurubelniță; o sticlă de aprins tunul cu picioarele de aramă; un gard de fier ce înconjoară monumentul, având aripile și vârfulurile săgeților poleite, cu ușa, broasca și cheia ei; trei șanțuri cu caldarâm împrejurul monumentului pentru scurgerea apei; patru scări de lezezi de piatră, de câte două trepte, așezate la patru stâlpi ai împrejurimii; un acoperiș de tinichea vopsită, cu busola arătătoare de vânturi, pentru apărarea cadranului”.

Indicând și prețul fiecărei lucrări în parte, Ioan Penescu arată că pentru montarea și punerea în funcțiune a ceasornicului de soare s-au cheltuit în total 4589 lei și 30 parale și cere să i se elibereze acești bani, ca să plătească costul materialelor și munca meșterilor, sumă care se achită din bugetul Sfintei Mitropolii.

În încheierea raportului, pitarul Ioan Penescu adaugă următoarele:

„Mă socotesc dator a face cunoscut Sfintei Mitropolii că atât țarcul (grilajul), cât și tunul meridian au trebuință de o strașnică îngrijire, pentru că altfel mulțimea curioșilor ce se perindă neîncetat pe acolo poate să pricinuiască vătămare.

Pe lângă aceasta, socotesc de neapărată trebuință a mai adăuga că împrejurarea acestui monument a dat și va da naștere atât străinilor, cât și pământenilor de condiții sociale deosebite să viziteze mai des bulevardul și, văzându-l în dărăpănarea în care este astăzi, vor face feluri de critici necuvenite autorității de care se sprijină.

De aceea, eu, prevăzând aceasta, am chemat un meșter și întrebându-l de prețul cu care ar putea să repare răzlogii de prin prejurul malului din dreapta și să facă și o sută canapele de stejar, a lăsat prețul cel mai de pe urmă de lei 800, iar vopsitul lor cu osebită plată, pentru care rog cinstita Iconomie a Sfintei Mitropolii să binevoiască a supune în cunoștința Prea Sfinției Sale Părintelui Mitropolit că de va găsi de cuviință să dea dezlegare de urmare.

Paznicul bulevardului, având și îngrijirea monumentului, socotim că ar fi de cuviință a se adăuga la leafa lui 30 lei pe lună, cu care să cumpere iarba pentru tun și să îngrijească a-l umplea în toate zilele și măcar că pe o lună, socotindu-se câte 30 dramuri iarbă pe zi, face 900 dramuri sau $2\frac{1}{4}$ oca, dar pentru că se poate întâmpla câteodată nor, când nu se sloboade tunul, îi ajunge 30 lei”.

Așadar, în vara anului 1845, *Ceasornicul de soare* sau *Tunul meridian*, care vreme de 12 ani a pricinuit mare cheltuială și a dat atâta bătaie de cap autorităților, a fost în sfârșit instalat pe Dealul Mitropoliei, dar el n-a funcționat decât trei ani, până în 1848, fiind distrus de furia poporului răsculat, odată cu arderea Regulamentului Organic și Arhondologiei. Plăcile de aramă prinse în șuruburi pe trei din fețele sale, având încrustate citate din Regulamentul Organic, au fost smulse și sfărâmate. Tot atunci a fost distrus probabil și cadranul meridian cu mecanismul lui de lentile. A mai rămas până azi și se poate vedea din stradă, în dreapta clopotniței, doar soclul (pedestalul), cu vulturul sculptat pe cea de-a patra față, orientată din păcate spre grădină, ascunsă de privirile trecătorilor.

Bucureștenii, care se obișnuiseră cu bubuțurile intermitente ale *Tunului meridian*, i-au regretat un timp. Din când în când, vreme de o jumătate de secol, de la 1848 și până la 1894, ziarele tot mai vesteau refacerea lui. Au fost însă doar intenții neînfăptuite.

Piatra de marmură la care ne-am referit, unica mărturie despre *Ceasornicul de soare* sau *Tunul meridian*, care a făcut deliciul bucureștenilor la mijlocul secolului trecut și a exprimat transformările ce s-au abătut peste Dealul Mitropoliei în epoca Regulamentului Organic, nu mai trebuie să fie lăsată în voia ploii și a vânturilor, acolo unde zace de peste o sută cincizeci de ani, ci să fie conservată și expusă privirilor într-un loc potrivit, poate chiar în viitorul Muzeu al Patriarhiei Române. Ea face parte din patrimoniul Bisericii, care a plătit toată cheltuiala cerută de prelucrarea și transportarea ei din Italia, prin Rusia, până la București. În plus, a fost anume adusă pentru a sta pe Dealul Mitropoliei, adică pe terenul Bisericii și acolo e bine să rămână. De aceea, nu trebuie să fie deteriorată și nici înstrăinată.

GHEORGHE VASILESCU

BIBLIOGRAFIE

- Arhivele Statului București, Primăria Capitalei, dos. 954/1841.
- Arhiva Mitropoliei Ungrovlahiei, dos. 2847/1833 și 2658/1841.
- George Potra, *Din Bucureștii de ieri*, vol. I, Buc. 1990.
- N. Vătămanu, *Istorie bucureșteană*, Buc., 1973.

VIAȚA BISERICESCĂ

MESAJUL PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST LA
SĂPTĂMÂNA DE RUGĂCIUNE PENTRU UNITATEA CREȘTINĂ, 1997

Ne aflăm și în acest an, împreună în rugăciune, pentru a chema numele lui Hristos Iisus, rugând pe Dumnezeu ca prin Sfântul Său Duh să lucreze în sufletele noastre.

Așa după cum ne spune Sfântul Apostol Iacob, credința fără fapte este moartă (Iacob 2, 17), rugăciunea fiind cea dintâi faptă, începutul sau rădăcina oricărei fapte bine plăcute lui Dumnezeu. Rugăciunea este calea, este arma duhovnicească a regăsirii cu noi înșine și a unuia cu celălalt. Este calea reconcilierii și a păcii între oameni. Când ne rugăm ne depășim pe noi înșine, ne dezbrăcăm de eul nostru și trăim pentru celălalt, iar acest lucru îl putem face în special prin rugăciunea pentru aproapele nostru.

Acesta este și scopul Săptămânii de Rugăciune pentru Unitatea Creștină: să ne înfrumusețăm după cuviință cămara sufletului cu iubirea de semenii, să vedem în cel de lângă noi, mai clar, mai lămurit „chipul lui Dumnezeu”.

Să fim încredințați că spre acest liman ne va călăuzi totdeauna rugăciunea caldă și smerită, asemenea vameșului care zice: „Dumnezeule, fii milostiv cu mine, păcătosul” (Luca 18, 13).

Cu nădejdea sfântă că și în acest an Săptămâna de Rugăciune pentru Unitatea Creștină ne va apropia unii de ceilalți și pe toți împreună de Dumnezeu, să avem încredințarea că Mântuitorul Hristos ne va fi întotdeauna alături după cum El Însuși ne spune: „Iată, Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârșitul veacului (Matei 28, 20).

† TEOCTIST

PATRIARHIUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

DIN AGENDA DE LUCRU

A

**PREA FERICITULUI PĂRINTE TEOCTIST,
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE,
ÎN PERIOADA 1 IANUARIE - 30 APRILIE 1997**

Miercuri, 1 ianuarie a.c.:

- a săvârșit dumnezeiasca Liturghie a Sfântului Vasile cel Mare și *Te Deum-ul* la Anul Nou în Catedrala Patriarhală, rostind cuvânt de binecuvântare;
- a primit pe Excelența Sa, Dl. *M. R. Morshedzadeh*, Ambasadorul Republicii Islamice Iran la București;

- a primit la Reședința Patriarhală preoțimea din București, părinții consilieri, protoierei și profesori, numeroși credincioși. După un concert de colinde susținut de corala preoțească *Te Deum laudamus*, Prea Fericirea Sa a răspuns cuvintelor de felicitare, rostite de P. C. Pr. prof. dr. *Nicolae Necula*, prodecanul Facultății de Teologie și de Dl. Acad. prof. dr. *Virgil Câdea*. Între cei prezenți s-au aflat domniile Dr. *Nicolae Constantinescu*, consilier prezidențial și Prof. *Virgil Petrescu*, Ministrul Învățământului;

Joi, 2 ianuarie a.c.:

- a vizitat Mănăstirea Cernica, însoțit de P. Cuv. Arhim. *Sofian Boghiu*, starețul Mănăstirii Antim și de Dl. Ing. *Constantin Pârvulescu*, membru în consiliul eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor;

Vineri, 3 ianuarie a.c.:

- s-a întreținut cu Dl. Dr. *Nicolae Constantinescu*, consilier prezidențial;
- a primit pe P. C. Pr. *Adrian Diaconu* de la Geneva;
- a primit pe Dl. *Karl Bandhauer*, membru al Consiliului parohial al Parohiei ortodoxe române din Offenbach, Germania;

Sâmbătă, 4 ianuarie a.c.:

- a vizitat împreună cu P.P.S.S. Episcopi *Calinic* al Argeșului, *Galaction* al Alexandriei și Teleormanului, *Teofan Sinaitul*, Vicar Patriarhal și *Teodosie Snagoveanul*, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, biserica *Așezământului Sfântul Apostol Andrei* din București;

- Prea Fericirea Sa a primit pe P.P.S.S. Episcopi *Calinic* al Argeșului, *Nifon* al Sloboziei și Călărașilor, *Galaction* al Alexandriei și Teleormanului, *Teofan Sinaitul* și *Vincentiu Ploieșteanul*, Vicari Patriarhali și *Teodosie Snagoveanul*, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, împreună cu Prea Cucernici părinți consilieri, protopopi și preoți de la mănăstiri și parohii, care l-au felicitat cu ocazia prăznuirii *Cuviosul Părinte Teoctist*. A fost prezent și Dl. Acad. prof. dr. *Mircea Olteanu*;

Duminică, 5 ianuarie a.c.:

- a asistat la Sfânta Liturghie săvârșită în Catedrala Patriarhală de P.S. Episcop Vicar *Teodosie Snagoveanul*;

- a primit la Reședința Patriarhală pe P.S.Episcop Vicar *Teodosie Snagoveanul* însoțit de Prea Cuvioșii și Prea Cucernicii Părinți de la Catedrala Patriarhală, cu *Ajunul Bobotezei*;
- a primit pe Dl. *Ion Diaconescu*, Președintele Camerei Deputaților, în legătură cu vizita pe care Domnia Sa o va întreprinde în Italia și la Vatican;
- a primit un grup de monahi de la diferite mănăstiri din Grecia, însoțit de P. Cuv. Arhim. *Melchisedec Velnic*, starețul Mănăstirii Putna și P. Cuv. Maica *Benedicta Tatulici*, starea Mănăstirii Moldova;

Luni, 6 ianuarie a.c.:

- la Praznicul Botezului Domnului a săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală împreună cu P.P.S.S.Episcopi Vicari *Vincentiu Ploieșteanul* și *Teodosie Snagoveanul*, precum și *slujba de sfințire a apei celei mari*, adresând credincioșilor, prin intermediul Televiziunii Române, cuvânt de învățătură și binecuvântare;

Joi, 9 ianuarie a.c.:

- a prezidat ședința de lucru a Permanenței Consiliului eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor;

- a primit pe Dl. Arhit. *Crișan Popescu*;

Vineri, 19 ianuarie a.c.:

- a primit pe Dl. Prof. univ. dr. *Victor Crăciun*, președintele *Ligii culturale pentru unitatea românilor de pretutindeni*, împreună cu P.C. Pr. prof. univ. dr. *Constantin Galeriu*, în legătură cu vizita pe care o vor întreprinde în Republica Moldova;

Duminică, 12 ianuarie a.c.:

- a săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală rostind cuvânt de învățătură la *Duminica după Botezul Domnului*;

Luni, 13 ianuarie a.c.:

- a prezidat ședința de lucru a Permanenței Consiliului Național Bisericesc la care a participat și Dl. *Constantin Cora*, director în cadrul Camerei Deputaților, în legătură cu preluarea clădirii *Palatului Parlamentului*;

Marți, 13 ianuarie a.c.:

- a primit pe P.C.Pr. *Costică Popa* de la Parohia ortodoxă română din Caracas, Venezuela, în legătură cu lucrările de montare a noii biserici a parohiei;
- a primit pe Dl. Prof. univ. dr. *George Muntean*, împreună cu scriitorii *Mihai Prepelită* și *Anatol Ciocanu* din Bucovina;

Miercuri, 14 ianuarie a.c.:

- a primit pe Dl. *Dan Baraca*, licențiat al Facultății de teologie din Tesalonic, Grecia, bursier al Patriarhiei Române;
- a primit pe Dl. Arhit. *Cristian Moisescu*;

Joi, 15 ianuarie a.c.:

- a primit pe P.S. *Nifon*, Episcopul Sloboziei și Călărașilor;
- a primit pe Dl. *Virgil Petrescu*, Ministrul Învățământului, în legătură cu examenele de admitere în învățământul teologic. La discuții au participat P.S. Episcop Vicar *Vincentiu Ploieșteanul* și P.C.Pr. prof. univ. dr. *Nicolae Necula*, prodecanul Facultății de teologie a Universității din București.

Joi, 16 ianuarie a.c.:

- a participat la festivitatea de deschidere a Cursurilor Seriei a VI- a a Colegiului Național de Apărare, la Cercul Militar Național;

- a prezidat lucrările Permanenței Consiliului eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor;

Vineri, 17 ianuarie a.c.:

- a primit pe Dl. *Dimitris Avramopoulos*, primarul general al Atenei;

Sâmbătă, 18 ianuarie a.c.:

- a primit pe Dl. Dr. *Radu Negrei*, consilier prezidențial;

- a vizitat Mănăstirea Căldărușani și Seminarul teologic monahal, împreună cu P.S.Episcop Vicar *Teodosie Snagoveanul*;

Luni, 20 ianuarie a.c.:

- a primit pe Domnii *Iancu Daniel*, *Cătălin Constantinescu*, *Dumitru Burcea* și pe D-na *Gabriela Radu*, reprezentanți ai Confederației 23 Metrou, Asociației Revoluționare 16-21 Decembrie, Ligii Naționale a Participanților la Revoluția din Decembrie 1989, care au înmânat Prea Fericirii Sale Diploma de onoare cu ocazia aniversării a șapte ani de la Revoluția din Decembrie 1989;

Marți, 21 ianuarie a.c.:

- a primit pe Dl. *Gerard Petard*, președintele „Fundațiilor pentru o lume nouă” (Franța), însoțit de reprezentanți ai acestui organism internațional; Dl. *Patrick Francois* (Franța), Dl. *Patrick Van Der Planke* (Belgia), Dl. *Maurice Krak* (Belgia), Dl. *Philippe Huisson*, membru al Vicariatului pentru unitate creștină al Arhidiecezei Versailles (Franța). Grupul a fost prezentat Prea Fericirii Sale de P.C.Pr. lector *Vasile Grăjdan* de la Facultatea de teologie „Andrei Șaguna” a Universității Sibiu;

Miercuri, 22 ianuarie a.c.:

- a primit pe P.S.*Galaction*, Episcopul Alexandriei și Teleormanului;

Joi, 23 ianuarie a.c.:

- a primit pe Dl. Arheolog *Aristide Ștefănescu* de la Muzeul Național Cotroceni;

- a primit pe Dl. Prof. univ. dr. *Radu Florescu* de la Universitatea din Boston, Statele Unite ale Americi;

Vineri, 24 ianuarie a.c.:

- a primit pe Dl. *Viorel Lis*, primarul general interimar al Capitalei;

Sâmbătă, 25 ianuarie a.c.:

- a primit pe Dl. *Mircea Ciumara*, Ministru de Stat, Ministrul Finanțelor. La discuții au participat P.P.S.S.Episcopi Vicari Patriarhali *Teofan Sinaitul* și *Vincentiu Ploieșteanul*;

- a asistat la Sfânta Liturghie săvârșită în paraclisul Seminarului teologic din București de P.S.Episcop Vicar *Teodosie Snagoveanul*, cu ocazia praznicului Sfântului Ierarh Grigorie Teologul, patronul spiritual al acestui așezământ de învățământ teologic, și a adresat elevilor un cuvânt de învățătură;

- a participat la Slujba ecumenică săvârșită în Catedrala Patriarhală în cadrul Săptămâni de Rugăciune pentru Unitate Creștină adresând reprezentanților Cultelor prezente, membrilor Corpului diplomatic și tuturor celor de față, mesajul de dragoste frățească, în Hristos, al Bisericii Ortodoxe Române;

Duminică, 26 ianuarie a.c.:

- a săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală rostind cuvânt de învățătură și hirotonind diacon pe absolventul de seminar *Nelu Dumitru*, pe seama parohiei Davilov, protoieria Giurgiu Sud;

Luni, 27 ianuarie a.c.:

- a primit pe I.P.S. *Natanail*, Mitropolit de Nevrocop din Patriarhia Bulgară;

Marți, 28 ianuarie a.c.:

- a prezidat ședința de lucru a Consiliului eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor;

- a primit pe P. Cuv. Arhim. dr. *Zareh Baronian*, Vicarul Eparhiei Armene din România;

- a primit pe P.S. *Casian*, Episcopul Dunării de Jos în legătură cu participarea Prea Sfinției Sale la Săptămâna de Rugăciune pentru Unitate Creștină, ca invitat al Arhiepiscopului Antonie de Padova;

Miercuri, 29 ianuarie a.c.:

- a primit pe I.P.S. Arhiepiscop *Bartolomeu* al Vadului, Feleacului și Clujului, în legătură cu participarea Înalt Prea Sfinției Sale la ședința Consiliului de administrație al Societății Naționale de Televiziune;

- a primit pe P.S. *Nifon*, Episcopul Sloboziei și Călărașilor în legătură cu participarea Prea Sfinției Sale la ședința Societății Naționale de Cruce Roșie;

Joi, 30 ianuarie a.c. - ziua de prăznuire a Sfinților Trei Ierarhi:

- a săvârșit Sfânta Liturghie, împreună cu P.P.S.S. Episcop *Nifon* al Sloboziei și Călărașilor și *Teodosie Snagoveanul*, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, în paraclisul Sfânta Ecaterina al Facultății de teologie, rostind cuvânt de învățătură despre responsabilitatea slujirii preoțești și hirotonind preot pe P.C.Diac. *Alexandru Stavrică*, pe seama parohiei Mironești, Protoieria Giurgiu Sud și diacon pe *Marian-Răzvan Dincă*, licențiat în teologie;

- a participat la tradiționalul concert susținut de corul Facultății adresând corpului profesoral și tinerilor studenți și studente cuvânt de binecuvântare;

Vineri, 31 ianuarie a.c.:

- a vizitat împreună cu P.S. Episcop Vicar *Teofan Sinaitul* pe P. Cuv. Arhim. *Sofian Boghiu*, Starețul Mănăstirii Antim, aflat la tratament la Spitalul de geriatrie din București;

- a lucrat cu Domnii Arhitecți *Crișan Popescu* și *Sorin Gabrea* la formalitățile legate de noua Catedrală a Mântuirii Neamului;

Sâmbătă, 1 februarie a.c.:

- a vizitat Schitul Cricov, jud. Prahova;

Duminică, 2 februarie a.c.:

- a săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală, rostind cuvânt de învățătură la praznicul Întâmpinării Domnului și a hirotonit preot pe P.C. Diac. *Marian-Răzvan Dincă*, pentru parohia Prajani-Slănic, Protoieria Vălenii de Munte;

Luni, 3 februarie a.c.:

- a prezidat o consfătuire de lucru cu Prea Cucernicii Părinți Consilieri și Protoierei din Arhiepiscopia Bucureștilor, în legătură cu problemele și nevoile administrative și pastoral - misionare ale acestei eparhii;

Marți, 4 februarie a.c.:

- a vizitat împreună cu P.P.S.S. Episcopi Vicari *Teofan Sinaitul*, *Vincentiu Ploieșteanul* și *Teodosie Snagoveanul* Palatul Patriarhiei Române, în legătură cu pregătirea organizării lucrărilor Adunării Naționale Bisericești;

- a primit pe P.Cuv. Maica *Jerusalima Ghibu*, stareța Mănăstirii Râmeți;

Miercuri, 5 februarie a.c.:

- a primit pe P.S.Episcop *Calinic* al Argeșului și pe D-na Ing. *Ana Bălșanu*, manager general al ARPO S.A., Curtea de Argeș;

Joi, 6 februarie a.c.:

- a primit pe Dl. *Eugen Pitei*, președintele Asociației Pro Basarabia și Bucovina - Filiala Prahova, însoțit de P.C.Pr. *Ioan Scărlătescu*, în legătură cu participarea acestora la sfințirea bisericii cu hramul Sfântul Dimitrie din com. Poieni, Regiunea Cernăuți, Ucraina;

Vineri, 7 februarie a.c.

- aniversarea zilei de naștere a Prea Fericirii Sale:

- a săvârșit Sfânta Liturghie în Paraclisul Palatului Patriarhal și a hirotonit preot pe P.C.Diac. *Dinu Florin-Cătălin*, pe seama parohiei Chiajna, Protoieria Ilfov;

- a asistat la slujba Te Deum-ului săvârșită în Catedrala Patriarhală de către P.S.Episcop *Galaction* al Alexandriei și Teleormanului și a răspuns cuvântului de felicitare adresat în

numele Sfântului Sinod, al clerului și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române, de către I.P.S. Arhiepiscop *Vasile* al Târgoviștei;

- a sfințit Crucea domnitorului martir Constantin Brâncoveanu - replica celei originale de la anul 1713, fiind așezată în același loc, la poalele Dealului Patriarhiei;

Duminică, 9 februarie a.c.:

- a săvârșit Sfânta Liturghie în biserica Mănăstirea Cașin din București adresând credincioșilor cuvânt de învățătură;

Luni, 10 februarie a.c.:

- a prezidat ședința de lucru a Consiliului Național Bisericesc;

Miercuri, 12 februarie a.c.:

- a prezidat lucrările Adunării Naționale Bisericești ce au avut loc în Aula mare a Palatului Patriarhiei Române;

Joi, 13 - sâmbătă 15 februarie a.c.:

- a prezidat ședințele de lucru ale Sfântului Sinod;

Vineri, 14 februarie a.c.:

- în sala de primiri a Reședinței Patriarhale, împreună cu membrii Sfântului Sinod, a avut o întrevedere cu Dl. Prof. univ. dr. *Emil Constantinescu*, Președintele României;

Sâmbătă, 15 februarie a.c.:

- a primit pe Dl. *Adrian Severin*, Ministru de Stat, Ministru de externe. La întâlnire au participat I.P.S. Dr. *Serafim Joantă*, Mitropolitul Germaniei și al Europei Centrale și de Nord și I.P.S. *Petru*, Mitropolitul Basarabiei;

- a vizitat, împreună cu P.S. Episcop Vicar *Teofan Sinaitul*, șantierul de construcție a Mănăstirii „Christiana”;

Duminică, 16 februarie a.c.:

- a asistat la Sfânta Liturghie săvârșită în Catedrala Patriarhală de Înalt Prea Sfințitul Dr. *Serafim Joantă*, Mitropolit al Germaniei și al Europei Centrale și de Nord;

- a primit pe Dl. *Cristian Popișteanu*, directorul publicației „Magazin istoric”;

Miercuri, 19 februarie a.c.:

- a primit pe Dl. Dr. *Zoltan Albu*, Pastorul Bisericii Reformate „Calvineun” din București, în legătură cu unele acțiuni ecumenice;

- a primit pe Dl. Ec. *Marius Stoicescu*, membru în Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Bucureștilor;

- a primit pe Dl. *George Papaephimiou* și a acordat un interviu postului de radio și revistei „Pireiki Ecclesia”, ale Mitropoliei Pireului, Grecia;

- a primit pe Dl. asist. univ. *Ciprian Para* de la Academia de muzică din Cluj-Napoca;

Joi, 20 februarie a.c.:

- s-a întâlnit cu Dl. Dr. *Gheorghe Anghelescu*, noul Secretar de Stat la Secretariatul de Stat pentru Culte, cu Dl. Dr. *Radu Negrei*, consilier prezidențial și cu Dl. Prof. univ. dr. *Remus Rus*, în legătură cu preluarea acestei însărcinări guvernamentale;

- a vizitat stadiul lucrărilor de consolidări și reparații de la clădirea cancelariei Arhiepiscopiei Bucureștilor;

- a primit pe Dl. Prof. dr. arh. *Sorin Vasilescu* și pe Dl. Lect. Arh. *Sorin Gavriș*, în legătură cu proiectul noului cămin pentru pelerinii români de la Ierihon;

Sâmbătă, 22 februarie a.c.:

- a vizitat Schitul Dragoslavele și Mănăstirea Viforâta, însoțit de P.P.S.S. Episcopi Vicari *Teofan Sinaitul* și *Vinčențiu Ploieșteanul*;

Duminică, 23 februarie a.c.:

- a săvârșit Sfânta Liturghie în biserica Sf. Gheorghe a parohiei „Capra” din București, adresând credincioșilor cuvânt de învățătură și hirotonind diacon, pe seama acelei biserici, pe Prof. Drd. *Gheorghe Istodor*;

Luni, 24 februarie a.c.:

- a primit pe Dl. Arhit. *Dan Badic*, consilier al Casei Regale de la Versoix;
- a primit pe Prea Sfințitul Episcop *Nifon* al Sloboziei și Călărașilor;

Marți, 25 februarie a.c.:

- a primit pe P.C.Pr. *Gavril Popa*, protoiereul Protoieriei Beiuș;
- a primit pe Dl. *Nicolae Stroescu-Stanișoara*;
- a prezidat ședința de lucru a Permanenței Consiliului eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor;

- a primit pe Dl. *George Păunescu*. La discuții a participat și Prea Sfințitul Episcop Vicar Patriarhal *Vincentiu Ploieșteanul*;

Miercuri, 26 februarie a.c.:

- a primit pe Dl. *Victor Ciorbea*, Prim Ministru al Guvernului României. Au participat P.P.S.S. Episcopi Vicari *Teofan Sinaitul*, *Vincentiu Ploieșteanul* și *Teodosie Snagoveanul*, analizându-se posibilitatea rezolvării unor probleme ale Bisericii Ortodoxe Române;

Joi, 27 februarie a.c.:

- a prezidat ședința de lucru a Permanenței Consiliului Național Bisericesc;
- a primit pe P.Cuv. Protos. *Justin Dragomir*, starețul Mănăstirii Bogdana, Rădăuți;

Vineri, 28 februarie a.c.:

- a primit pe Dl. *Adrian Alexandru*, cântărețul Parohiei ortodoxe române din Sofia, Bulgaria;

- a primit pe P.C.Pr. *Ioan Pițura*, Vicarul Vicariatului Ortodox Ucrainian-Sighet;

- a primit pe Dl. *Sorin Dimitriu*, președintele Fondului Proprietății de Stat. La întâlnire au participat P.P.S.S. *Teofan Sinaitul* și *Vincentiu Ploieșteanul*;

Sâmbătă 1 martie:

- a primit pe Majestatea Sa *Regele Mihai I* împreună cu familia și suita, având convorbiri în legătură cu situația Mitropoliei Ortodoxe Române din Germania;

Duminică, 2 martie:

- a asistat la Sfânta Liturghie săvârșită în Catedrala Patriarhală de către P.S.Episcop Vicar *Teodosie Snagoveanul* și a adresat cuvânt de învățătură;

Luni, 3 martie:

- a primit pe dl. *Mircea Moarcas*, directorul săptămânalului „Ordinea”;

Marți, 4 martie:

- a primit pe d-na *Dina Câmpeanu*, președinta „Societății de cooperare interbelică a femeilor române”, în legătură cu proiectele de viitor ale acestei societăți;

- a primit pe dl senator *Radu Vasile*;

- a primit pe dl *Stylianos Sofianos*, directorul adjunct al Sucursalei București a Băncii Naționale a Greciei;

Miercuri, 5 martie:

- a primit pe dl dr. *Ion Popescu*, președintele Băncii Internaționale a Religioșilor.

- a primit pe dl. *Rizo Chkeidze*, președintele „All Georgian World Congress”, dl. *Gabiskiria Gurami Gizo*, directorul Studioului de Film „Freska”, dl. *Chochoneliidze Giuli*, actor, și d-na *Zaina Calciu-Samhara*, în legătură cu realizarea unui film despre viața Sfântului Ierarh Antim Ivireanul.

- a primit pe I. P.S. Dr. *Nicolae Corneanu*, Mitropolitul Banatului, în legătură cu participarea la festivitățile de instalare a Prea Fericitului Părinte *Petru*, noul Papă și Patriarh al Alexandriei și a toată Africa;

- a primit pe dl. dr. *Nicolae Stroescu* de la München;

Joi, 6 martie:

- a primit pe P.S.Episcop *Nifon* al Sloboziei și Călărașilor în legătură cu participarea sa la lucrările Aidrom;

Vineri, 7 martie:

- a primit pe P.S.Episcop *Epifanie* al Buzăului, prezent pentru întâlnirea cu studenții eparhiei Buzăului de la Facultatea de teologie din București;

- a primit pe dl. dr. *Nicolae Constantinescu*, consilier prezidențial;

Sâmbătă 8 martie:

- a vizitat Schitul Cricov - Urlați;

Duminică, 9 martie a.c.

- a asistat la Sfânta Liturghie săvârșită în Catedrala Patriarhală de P.S.Episcop Vicar *Vincentiu Ploieșteanul* și a rostit cuvânt de învățătură despre Sfinții 40 de Mucenici din Sevasta;

Marti, 11 martie:

- a primit pe dl. prof. univ. dr. *Mihail Diaconescu* de la Facultatea de teologie din Pitești, care a prezentat noua sa carte, „Prelegeri de estetica Ortodoxiei”, volumul II;

Miercuri, 12 martie:

- a primit pe P.S. *Irineu Bistrițeanul*, în legătură cu participarea Prea Sfintei Sale la sesiunea științifică cu tema „Metafizică și Teologie la sfârșitul mileniului doi” organizată de Academia Română;

- a primit pe P.C.Pr.dr. *Francesco Pilloni*, președintele „Asociației internaționale pentru întâlnirea tradițiilor creștine” și pe d-na *Antonella Cattani*, președinta Fundației Internaționale „Anastasi” din Italia, însoțiți de dl. *Andrea Tridichio*, consilier pentru probleme politice al Ambasadei Italiei la București, în legătură cu proiectul cultural „Renașterea”. La discuții a participat P.S. Episcop Vicar *Teodosie Snagoveanul*;

Joi, 13 martie:

- a primit pe dl. *Teodor Bakonsky*, redactor șef al Redacției „Viața Spirituală” a Societății Naționale de Televiziune;

- a primit pe dl. acad. *Mircea Malița*;

- a primit pe P.S.Episcop *Calinic* al Argeșului;

- a primit pe P.S.Episcop Vicar *Teofan Sinaitul*, P.Cuv.Arhim. *Sofian Boghiu*, starețul Mănăstirii Antim și frații candidați la depunerea voturilor monahale;

Sâmbătă, 15 martie:

- a vizitat Seminarul teologic monahal și șantierele stăreției și de reface a paraclisului de la Mănăstirea Cernica;

- a vizitat Atelierele Administrației patriarhale de la Popești-Leordeni;

Luni, 17 martie a.c.:

- a primit pe Dl. Prof. univ. dr. *Teodor Maghiar*, rectorul Universității din Oradea, membru al Adunării Naționale Bisericești;

Vineri, 21 martie a.c.:

- a primit pe Dl. *Constantinos Simitis*, Prim-Ministru al Guvernului Republicii Elene, însoțit de o delegație oficială;

Sâmbătă, 22 martie a.c.:

- a săvârșit, în biserica Mănăstirii Radu Vodă, Sfânta Liturghie și Slujba Parastasului - la împlinirea a 20 de ani de la mutarea la cele veșnice a Patriarhului Justinian Marina - împreună cu P.P.S.S. Episcopi *Gherasim* al Râmnicului, *Epifanie* al Buzăului, *Casian* al Dunării de Jos, *Nifon* al Sloboziei și Călărașilor, *Teofan Sinaitul*, *Vincentiu Ploieșteanul* și *Teodosie Snagoveanul*, rostind cuvânt de aleasă pomenire;

Duminică, 23 martie a.c.:

- a asistat la Sfânta Liturghie săvârșită în Catedrala Patriarhală de P.S. Episcop Vicar *Teodosie Snagoveanul* și a rostit cuvânt de învățătură și îndemn la ajutorarea celor aflați în nevoi și a fraților români din Basarabia;

Marți, 25 martie a.c.:

- a asistat la slujba de târnosire a noii biserici construite în parohia Izvorani, Protoieria S.A.I. și la Sfânta Liturghie, săvârșite de P.S. Episcop Vicar *Teodosie Snagoveanul*, adresând credincioșilor cuvânt de binecuvântare;

- a asistat la sfințirea Trapezii Mănăstirii Țigănești săvârșită de P.S. Episcop Vicar Patriarhal *Vinčențiu Ploieșteanul*;

Miercuri, 26 martie a.c.:

- a primit delegația parlamentară condusă de Dl. *Cristobal Fernandez Dalo*, președintele Senatului și al Congresului Național din Venezuela;

Joi, 27 martie a.c.:

- a primit pe Dl. *Apostolos Tsohatzopoulos*, Ministrul Apărării Naționale a Republicii Elene;

- a primit pe P.C.Pr. dr. *Ioan Sauca*, secretar executiv al Unității II - Bisericile în misiune - a Consiliului Ecumenic al Bisericilor;

Vineri, 28 martie a.c.:

- a primit pe I.P.S. Mitropolit *Nestor* al Olteniei;

- a primit pe I.P.S. Mitropolit *Petru* al Basarabiei;

- a primit pe P.S. Episcop *Gherasim* al Râmnicului;

- a primit pe P.S. Episcop *Nifon* al Sloboziei și Călărașilor;

Duminică, 30 martie a.c.:

- a primit pe I.P.S. Mitropolit *Daniel* al Moldovei și Bucovinei;

- a săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală rostind cuvânt de învățătură la Duminica a III-a din Postul Mare și hirotonind preot pe P.C. Diac. *Gheorghe Popa* pentru parohia Izvorul, Protoieria Giurgiu Sud;

Luni, 31 martie a.c.:

- a primit pe Dl. *Adrian Severin*, Ministru de Stat, ministru de externe;

Joi, 20 martie a.c.:

- a primit pe P.S. Dr. *Laurențiu Streza*, Episcopul Caransebeșului;

- a primit pe D-na *Carolina Ilica*;

- a primit pe Dl. Prof. dr. *Ion Dumitriu* - Snagov;

- a primit pe Dl. Prof. dr. *Victor Crăciun*, președintele executiv al Ligii Culturale pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, însoțit de P.C.Pr. prof. univ. dr. *Constantin Galeriu*, președinte de onoare, în legătură cu invitația de a participa la aniversarea a 79 de ani de la unirea Basarabiei cu Patria-Mamă;

Marți, 1 aprilie a.c.:

- a vizitat, împreună cu P.S. Episcop Vicar Patriarhal *Vinčențiu Ploieșteanul*, expoziția „Miniatura și manuscrisele din colecția de artă medievală românească” de la Muzeul Național de Artă al României;

- a participat la conferința „Teologie și cultură”, organizată de Frăția Ortodoxă Română, în Aula mare a Palatului Patriarhiei Române, și susținută de P.C.Pr. prof. univ. dr. *Dumitru Popescu*, și a rostit cuvânt de zidire sufletească;

Miercuri, 2 aprilie a.c.:

- a primit pe Dl. Dr. *Traian Rađu Negrei*, consilier prezidențial;

- a primit pe Dl. *Gerald Carroll*, președintele Fundației umanitare „Carroll” din Irlanda;

Joi, 3 aprilie a.c.:

- a primit pe Dl. Dr. *Teodor Baconsky*, redactor șef al Redacției „Viața Spirituală” a Societății Naționale de Televiziune;
- a primit pe Dl. General de brigadă *Lazăr Cârjan*, inspector șef al Inspectoratului de Poliție al Județului Bihor, cu un mesaj din partea P.S. Episcop *Ioan* al Oradiei în legătură cu sprijinirea Mănăstirii „Sfânta Cruce”;
- a primit pe P.S. Episcop *Galaction* al Alexandriei și Teleormanului;
- a prezidat o întâlnire de lucru cu preoții din spitalele Capitalei;
- a prezidat ședința de lucru a Permanenței Consiliului Național Bisericesc, la care au participat și colaboratori din cadrul Sectoarelor Administrației Patriarhale;

Vineri, 4 aprilie a.c.:

- a primit pe Dl. *Alekos Michailidis*, Ministrul de Externe al Ciprului. La discuții a participat și P.S. Episcop Vicar Patriarhal *Teofan Sinaitul*;
- a primit pe Dl. Prof. dr. *Gheorghe Anghelescu*, Secretar de Stat la Secretariatul de Stat pentru Culte;
- a primit pe P.S. Episcop *Calinic* al Argeșului;
- a prezidat ședința de lucru a Permanenței Consiliului eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor;

Duminică, 6 aprilie a.c.:

- a săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală rostind cuvânt de învățătură la Duminica a IV-a din Postul Mare și hirotonind diacon pe *Mihail-Bruno Petrescu*, licențiat în teologie;

Luni, 7 aprilie a.c.:

- a prezidat, la Facultatea de teologie din București, examenul de selecționare a preoților pentru Capitală și orașe;
- a primit pe Dl. Dr. *Ion Popescu*, președintele Băncii Internaționale a Religiiilor;
- a primit pe Dl. Prof. univ. dr. *George Muntean*, în legătură cu sprijinirea credincioșilor ortodocși români din Bucovina de Nord;

Marți, 8 aprilie a.c.:

- a primit pe P.C. Pr. militar *Stan Cârstea* de la Brigada I mecanizată „Tudor Vladimirescu” pentru binecuvântare înainte de a pleca în Albania împreună cu trupele românești de sprijinire a transporturilor de ajutoare umanitare;
- a primit pe Dl. Prof. univ. dr. *Mircea Ifrim*, în legătură cu un pelerinaj la Locurile Sfinte;
- a primit pe Dl. Dr. *Kenneth McAll*, din Marea Britanie, însoțit de P.C.Pr. prof. dr. *Constantin Galeriu*, în vederea conferinței de la Frăția Ortodoxă Română;

Miercuri, 9 aprilie a.c.:

- a primit pe Dl. Dr. *Wolfgang Schussel*, vicecancelar și ministru federal de externe al Austriei. La discuții a fost prezent P.S. Episcop Vicar Patriarhal *Teofan Sinaitul*;

Vineri, 11 aprilie a.c.:

- a săvârșit slujba Deniei Acatistului la Catedrala Patriarhală;

Sâmbătă, 12 aprilie a.c.:

- a vizitat împreună cu P.S. Episcop *Calinic* al Argeșului Schitul Chițorani, jud. Prahova;

Duminică, 13 aprilie a.c.:

- a săvârșit Sfânta Liturghie în biserica Schitului Darvari din București - la împlinirea unui an de la redeschiderea acestei mănăstiri - și a rostit cuvânt de învățătură la Duminica a V-a din Postul Mare. A vizitat chiliile și stăreția schitului;

Luni, 14 aprilie a.c.:

- a primit pe P.S. *Irineu Slătineanu*, Arhiereu Vicar al Episcopiei Râmnicului;

Marți, 15 aprilie a.c.:

- a primit pe Dl. *Ion Marian Croitoru*, doctorand în teologie la Facultatea din Atena;

- a primit pe P.C.Pr. *Gheorghe Nemeș*, parohul Parohiei Oradea VII C.F.R. și pe Dl. *Valeriu Chișiu*, membru al Adunării Naționale Bisericești;

- a primit pe I.P.S. Mitropolit *Petru* al Basarabiei pentru sprijinirea lucrărilor de la unele biserici;

Miercuri, 16 aprilie a.c.:

- a prezidat ședința de lucru a Consiliului Național Bisericesc;

- a primit pe Dl. *Zoran Marcovici*, președintele firmei „Number One”;

- după amiază a primit pe P. Cuv. Arhim. dr. *Irineu Chiorbeja*, starețul Mănăstirii

Neamț;

Joi, 17 aprilie a.c.:

- a acordat un interviu D-lui *Saim Orhan*, realizator la Televiziunea Națională a Turciei;

- a participat la Palatul Patriarhiei Române la Concertul de cântări din Săptămâna

Mare, susținut de Corala „Nicolae Lungu” a Patriarhiei Române, urmat de meditația D-lui Acad. *Virgil Câdea* și binecuvântarea Prea Fericirii Sale;

Sâmbătă, 19 aprilie a.c.:

- a primit pe Dl. Prof. *Valeriu Dăescu*, redactor șef la Societatea Română de

Radiodifuziune și a transmis mesaje pastorale dreptmăritorilor creștini români de pretutindeni, prin intermediul posturilor de radio „România Actualități” și „România Cultural”;

Duminică, 20 aprilie a.c. - Duminica Floriilor:

- a săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală rostind cuvânt de învățătură și

hirotonind preot pe P.C.Diac. *Ioan Ivan* pentru parohia Văleni - Prajani, protoieria Vălenii de Munte;

Luni, 21 aprilie a.c.:

- a primit pe Dl. Ambasador *Nicolae Micu*, din cadrul Ministerului de Externe, cu un

mesaj din partea Sanctității Sale Patriarhul ecumenic *Bartolomeu I* al Constantinopolului;

Marți, 22 aprilie a.c.:

- a transmis un mesaj pascal prin intermediul postului de televiziune „Tele Europa

Nova”;

Miercuri, 23 aprilie a.c.:

- a transmis binecuvântări cu prilejul Învierii Domnului prin intermediul posturilor de

televiziune Antena 1 și TV Soti - Neptun;

- a primit pe Dl. Dr. *Traian Radu Negrei*, consilier prezidențial;

- a participat la slujba Deniei în Catedrala Patriarhală;

Joi, 24 aprilie a.c.:

- a primit pe Dl. *Dorin Clocotici*, Secretar de Stat în cadrul Ministerului Justiției în

legătură cu asistența religioasă în penitenciare;

- a săvârșit Denia celor 12 Evanghelii în Catedrala Patriarhală și a rostit cuvânt de

învățătură;

Vineri, 25 aprilie a.c.:

- a primit pe Dl. *Vartan Arachelian*, directorul postului de televiziune TVR Internațional,

transmitând mesaj pascal românilor de peste hotare;

- a săvârșit Denia Prohodului și a rostit cuvânt de învățătură;

Duminică, 27 aprilie a.c.:

- a săvârșit slujba Învierii și Sfânta Liturghie rostind cuvânt pastoral, transmis pe

posturile de radio și televiziune;

- împreună cu P.P.S.S. Episcopi Vicari *Teofan Sinaitul*, *Vincentiu Ploieșteanul* și *Teodosie Snagoveanul* a săvârșit în Catedrala Patriarhală slujba Vecerniei Mari - a doua Înviere - și a rostit cuvânt de învățătură;

- a primit la Palatul Patriarhiei Române pe Prea Sfințitul Episcop *Epifanie* al Buzăului, pe Prea Sfințiii Episcopi Vicari *Teofan Sinaitul*, *Vincentiu Ploieșteanul* și *Teodosie Snagoveanul*, pe Prea Cucernicii Părinți Consilieri, profesori, preoți și credincioși din Capitală, cu care prilej corala preoților „Te Deum laudamus”, a prezentat un program de cântări de Paști prezentat de P.C.Pr. prof. dr. *Nicolae Necula*, prodecanul Facultății de teologie, iar Pr. lect. dr. *Ștefan Buchiu* a rostit cuvântul ocazional. Prea Fericirea Sa a mulțumit tuturor celor prezenți;

Luni, 28 aprilie a.c.:

- a participat, însoțit de Prea Sfințitul Episcop Vicar *Teodosie Snagoveanul*, la festivitățile prilejuite de prăznuirea patronului spiritual al Municipiului Giurgiu, Sfântul Gheorghe; a asistat la Sfânta Liturghie săvârșită în biserica Sfântul Gheorghe din Giurgiu și a rostit cuvânt de binecuvântare; a vizitat unitatea militară de grăniceri, binecuvântând militarii și adresându-le cuvânt de învățătură; a vizitat parohiile Călugăreni și Frățești.

Diac. NICOLAE VLADU

SFINȚIREA BISERICII PAROHIEI IZVORANI, PROTOIERIA ILFOV

Ziua de 25 martie 1997, plină de lumina soarelui, când Biserica noastră strămoșească sărbătorește „Buna Vestire”, sărbătoare care este legată de mântuirea neamului omenesc, pentru că ne aduce vestea venirii în lume a Domnului nostru Iisus Hristos, pentru credincioșii nou-înființatei parohii Izvorani, protoieria Ilfov a fost o zi de rugăciune și înălțare sufletească, deoarece în această zi binecuvântată de Dumnezeu, a avut loc sfințirea noului lăcaș de cult pentru credincioșii acestei parohii.

În această zi, micuța dar frumoasa biserică, construită după modelul bisericilor vechi maramureșene, a îmbrăcat veșmânt ales de mare sărbătoare, ca să primească la altarul ei credincioșii din satul Izvorani, dar și din satele vecine, cu toții răspunzând la chemarea clopotelor ce anunțau marea și înălțătoarea sărbătoare.

Sfințirea de la Izvorani a avut o frumusețe și cinstită deosebită, care va rămâne de neuit în sufletele credincioșilor, datorită prezenței în mijlocul lor a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist care în cuvântul de învățătură a spus:

„Iată-ne, întâmpinând astăzi marca sărbătoare a Bunei-Vestiri, când, după multe secole de rătăcire a omenirii, Dumnezeu, din marea Lui iubire pentru noi, a trimis pe Arhanghelul Gavriil la Fecioara Maria, pentru a-i aduce la cunoștință voia Sa, că ea are să fie mama Dumnezeului nostru, cum o slăvim în această zi pe Maica Domnului. Când i-a adus această vestire din partea lui Dumnezeu, primul cuvânt al îngerului a fost acela de bucurie: „Bucură-te, ceea ce ești plină de dar” (Luca I, 28). Așa cântăm și noi astăzi, împreună cu întreaga creștinătate, căci Maica Domnului aduce numai daruri vieții noastre, de aproape două mii de ani.

Primul dar a fost acela că s-a învrednicit să poarte în pânteccele sale pe Fiul lui Dumnezeu, Cel care de la Duhul Sfânt s-a întrupat pentru mântuirea noastră. Este prima sărbătoare în ordinea vieții noastre liturgice, numită a Bunei Vestiri, când Biserica cântă: „Astăzi este începutul mântuirii noastre” (Troparul Bunei Vestiri, în Minciul lunii martie, București, 1967, p. 174).

La glasul Arhanghelului, Fecioara Maria s-a tulburat, dar îngerul i-a zis: „Nu te teme, Marie, căci ai aflat har de la Dumnezeu și vei lua în pântecce și vei naște Fiu și vei chema numele Lui Iisus” (Luca I, 30, 31). Atunci, Fecioara Maria cu uimire l-a întrebat: „Cum va fi

aceasta, de vreme ce eu nu știu de bărbat"? și răspunzând, îngerul i-a zis: „Duhul Sfânt se va pogori peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri, pentru aceea și Sfântul care se va naște din tine, Fiul lui Dumnezeu se va chema" (Luca I, 34, 35). Fecioara Maria, care avea o educație religioasă în spiritul Vechiului Testament și cunoștea proorocia lui Isaia: „Iată, Fecioara va avea în pântece și va naște Fiu și vor chema numele lui Emanuel, care se tâlcuiește: „Cu noi este Dumnezeu" (Matei I, 23), s-a plecat cu smerenie în fața vocii lui Dumnezeu și a zis îngerului: „Fie mie după cuvântul tău" (Luca I, 38).

Din clipa aceea, Sfânta Fecioara Maria a devenit purtătoarea de Dumnezeu și, prin ea, am devenit și noi, credincioșii Bisericii, purtători de Dumnezeu, purtători de Hristos, de aceea ne și numim creștini. Numele de creștini îl poartă neamurile de pe pământ care au îmbrățișat credința în Mântuitorul Iisus Hristos, iar noi românii suntem creștini ortodocși, deoarece credința noastră a păstrat rânduiețile Sfinților Apostoli și tradiția Sfinților Părinți.

Așadar, suntem creștini ortodocși, nu orice fel de creștini, căci numele de creștini s-a răspândit și la cei care nu au în învățătura lor cinstirea Maicii Domnului, ca Maica Dumnezeului nostru, cum cântăm noi: „Ceea ce ești mai cinstită decât sarafimii și mai mărită decât heruvimii", pentru că îngerii nu s-au învrednicit să ni-l aducă pe Mântuitorul Iisus Hristos, ci Sfânta Fecioara Maria, o fiică a pământului, o soră a neamului omenesc, o urmașă a Evei. Fiul lui Dumnezeu a luat puterea de la Duhul Sfânt și trupul din Sfânta Fecioara Maria... Dar creștinii numai cu numele n-o cinstesc pe Maica Domnului. De aceea, este bine să cunoașteți, tineretul mai ales, că a fi creștin ortodox e altceva decât orice fel de creștin. Sectanții, începând cu protestanții și continuând cu neoprotestanții: baptiști, adventiști, iehoviști și alții, nu cinstesc pe Maica Domnului și nici pe Mântuitorul Hristos. Această parte de creștini, destul de răspândiți astăzi și deosebit de agresivi și de intoleranți, renunțând la dreapta învățătură, au înlăturat și biserica, în forma aceasta a lăcașului de cult ortodox.

Toate aceste lucruri, frumusețea aceasta de învățătură, iubirii mei, nu poate fi numită fundamentalism. Liturghia noastră și cinstirea care i s-a dat, încă din Vechiul Testament, Maicii Domnului și tuturor sfinților, nu-i fundamentalism. Când noi ne afirmăm credința și arătăm frumusețile ei, nu jignim pe nimeni și nu suntem intoleranți. Noi suntem aici pe locul nostru. N-am luat locul nimănui. Suntem creștini de la Sfântul Apostol Andrei, cel dintâi chemat la Apostolie, care a predicat cuvântul Evangheliei Mântuitorului Hristos pe pământul acesta, la strămoșii noștri, de la care ne-a rămas credința și limba ce vorbim.

Cum să fim fundamentaliști, noi care ne aflăm aici de două mii de ani și, apărându-ne credința, ne spunem durerile și uinirea față de atâția sectanți care au năpădit pământul nostru, față de agresiunea și de învățătura lor intolerantă. Fundamentalisti sunt acești sectanți, care agresează tineretul și copiii, pătrund în casele credincioșilor și îi opresc cu violență pe stradă, pentru a-i atrage cu promisiuni deșarte la adunările lor. Preoții noștri nu ies în piețe sau pe bulevarde ca să cheme la credință, agresându-i pe creștini. Ortodoxia noastră are locurile ei de închinare, care sunt sfintele biserici, are școlile ei de pregătire a slujitorilor sfintelor altare. Ea predică iubirea și dragostea între toți, indiferent de credința lor, dar nu poate să tolereze ca, în mijlocul Capitalei noastre, să se desfășoare, cum s-a încercat, un congres al iehoviștilor, fără nici o legătură cu noi. Adevărata intoleranță aparține sectelor și învățăturii lor fundamentaliste, pentru că nu îngăduie adeptului să se mai întoarcă în familie, să învețe carte, să urmeze normele morale ale societății sau să respecte legile statului.

Românul a fost tolerant întotdeauna, iar Ortodoxia noastră n-a făcut niciodată prozelitism, n-a agresat pe nimeni și n-a căutat să câștige adepți prin încălcarea libertății de conștiință. Ortodoxia înseamnă slăvirea continuă a lui Dumnezeu, slujirea cu abnegație a

neamului și culturii românești, a independenței noastre naționale și de stat. Pentru această valoare a ei, Biserica Ortodoxă Română este Biserică națională. Ea nu se supune nici unei autorități din afară, ci este Biserica autocefală. Nu trebuie să se supere nimeni atunci când noi afirmăm că suntem țară și popor suveran și Biserică autocefală. Așa am fost dintotdeauna.

Dovadă că suntem toleranți în credință, în cultură și în general în toată viața noastră, este și faptul că la noi și-au găsit adăpost de-a lungul timpului diferite naționalități. Armenii, de pildă, au venit aici încă din secolul al XIV-lea, iar la 1401, Alexandru cel Bun, domnitorul Moldovei, a dat documentul de recunoaștere a Episcopiei Armene de la Suceava. S-au așezat la noi catolici și protestanți de toate riturile, apoi evrei și musulmani și și-au făcut școli și biserici, pentru că românii au fost îngăduitori și au trăit în pacc absolut cu toți.

De aceea, sărbătorile noastre în general, ca și sărbătoarea de astăzi, trebuie să ne aducă aminte că suntem purtători de Hristos, creștini adică, dar ortodocși, după credința și cultul nostru, după cultura și trecutul nostru. Oricine, și intelectualul și cel care lucrează pământul, să fie deopotrivă mângâiat cu credința strămoșilor noștri, care au făcut din cultura și din arta noastră mijlocul de a-l cunoaște pe Dumnezeu. Bisericile, mănăstirile, icoanele, veșmintele și obiectele noastre de cult sunt expresii ale slăvirii lui Dumnezeu. Pe nimeni nu trebuie să jeneză sfânta cruce, cinstirea icoanelor, a sfinților, martirilor și eroilor noștri. Cine se rupe de cinstirea sfinților, a eroilor, se rupe și de istoria neamului nostru. Este, oare, firesc să pierzi memoria strămoșilor, părinților și a fraților, a celor care s-au jertfit pe câmpul de luptă, să nu cunoști istoria, să nu cinstești sfinții, într-un cuvânt, să nu-ți iubești Biserica și neamul.

Păstrarea memoriei neamului este scumpă Ortodoxiei. De aceea, ecteniile de la slujbele noastre, pomnesc Biserica și poporul, adică pe toți credincioșii, pentru că aceasta este comuniunea noastră. Noi formăm un singur trup în Biserică, realitate pe care o exprimă foarte frumos învățătura și rânduiala Ortodoxiei noastre.

Așadar, nu este de ajuns să afirmăm că suntem creștini, ci trebuie ca și faptele noastre să fie creștine, mai ales acum, în această perioadă grea, poate cea mai grea din istoria omenirii, nu numai din istoria noastră, căci zilnic auzim numai de conflicte, de războaie, de moarte. Moartea este prezentă peste tot. Atâtea ființe nevinovate, atâtea copii mor în pântecul maicii lor și sărbătoarea de astăzi trebuie să fie pildă pentru viitoarele mame, că trupul a fost dat de Dumnezeu pentru a continua în lume viața, spre fericire, spre mântuire...

Să ne ajute Bunul Dumnezeu, iubiți credincioși și iubiți părinți, ca acest lăcaș nou, sfințit astăzi, să aducă renaștere duhovnicească, înălțare sufletească și întărirea credinței noastre. Să le purtați de grijă copiilor și tinerilor și să-i învățați credința în Dumnezeu. Ea este calea noastră de redresare morală și materială, căci fără redresarea sufletului și a minții e greu de soluționat atâtea probleme grele de ordin economic, social, cultural și politic chiar. Așadar, nașterea acestei biserici să însemne o chemare permanentă la întărirea credinței pentru toți creștinii. Să devenim noi înșine vestitorii bucuriei pe care îngerul Gavriil o aduce astăzi Sfintei Fecioare Maria".

Slujba de sfințire a bisericii a fost oficiată de Prea Sfințitul Teodosie Snagoveanul, Episcop-vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor și de un mare sobor de preoți și diaconi, în fața numeroșilor credincioși prezenți, care, la sfârșit, au avut ocazia de a intra în Sfântul Altar, sărutând Sfânta Masă.

După terminarea slujbei de sfințire, pe un podium special amenajat, a avut loc săvârșirea Sfintei Liturghii de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul împreună cu soborul de preoți și diaconi, răspunsurile fiind date de un grup de studenți de la Facultatea de Teologie din București.

La sfârșitul Sfintei Liturghii, P.C. Părintele Protoiereu Ștefan Popa, a salutat prezența P. S. Sale, Prea Sfințitului Părinte Teodosie Snagoveanul în mijlocul protoieriei, ca delegat din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist.

În această înălțătoare atmosferă, mulțimea de credincioși a ascultat cu deosebită evlavie, cuvântul Prea Sfințitului Teodosie Snagoveanul, care a spus, printre altele:

„Cu adevărat, în această zi când sărbătorim Buna-Vestire, sărbătoare care a trezit întreg neamul omenesc la bucuria vieții celei veșnice, satul acesta își prăznuiește ocrotirea și acoperământul său duhovnicesc, casa veșniciei sale, pentru că orice creștin care crede în Mântuitorul Iisus Hristos Cel ce este învierea și viața, chiar dacă trăiește vremelnice pe pământ, viața sa va fi răsădită în cer ca să dăinuiască în veci.

Ziua de astăzi pare cea mai potrivită pentru praznicul pe care îl sărbătorim noi, praznicul bunclor vestiri de bucurie, pe care le-a primit Maica Domnului, dar și bunelor vestiri de sfințire, pe care le primește satul acesta.

Maica Domnului, pentru orice creștin adevărat nu este altceva decât Biserica cea vie, care a chemat prin sfințenia sa pe Cel fără de început și fără de sfârșit, pe Fiul celui Preaînalt, pe Cel prin care toate s-au făcut, căci fără de El nimic nu s-a făcut din ceea ce există... Ea s-a născut cu păcatul strămoșesc dar alt păcat n-a pătruns în sufletul și viața ei și datorită acestei curățiri Împăratul cerurilor și Părintele îndurărilor a hotărât să trimită în lume pe Fiul Său pentru a se întrupa și a răscumpăra lumea. Odată cu această veste, Fiul lui Dumnezeu se face fiu al Fecioarei și cerul se unește cu pământul și toată suflarea cea de pe pământ împreună glăsuiește și darul lui Dumnezeu se revărsă asupra pământului. Aceasta este marea bucurie a praznicului de astăzi și Fecioara prin ceea ce a primit în pântecul ei a devenit Biserica cea vie și neprihănită care rămâne fără de pată, fără de închinăciune, ci sfântă și fără de prihană. Biserica cea dintâi a făcut ca Duhul Sfânt care a curățit pântecul Fecioarei și l-a arătat cu bună roadă, zămislindu-L pe Hristos, această Biserică prin razele ei a născut sute și mii de biserici. Așa s-a născut și această biserică, care astăzi a fost sfințită cu darul Duhului Sfânt prin ungera cu Sfântul și Marele Mir și prin stropirea cu apă sfințită".

S-a oficiat apoi Polihronia pentru Întăistătorul Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, pentru P. S. Episcop Teodosie Snagoveanul precum și pentru bincredincioșii creștini care au participat la slujba de sfințire și la Sfânta Liturghie.

Diac. GHEORGHE POP

TINERI TEOLOGI CE AU PRIMIT TAINA HIROTONIEI

- NAE AUREL* - Paraclisul Universitar Sfântul Nicolae, Protoieria III Capitală
 - hirotonit diacon: 6 decembrie 1996 de către P.S. Episcop *Teodosie Snagoveanul*
- PANĂ IONEL-CĂTĂLIN* - parohia Poienile, Protoieria Vălenii de Munte
 - hirotonit diacon: 8 decembrie 1996 de către P.S. Episcop *Teodosie Snagoveanul*
 - hirotonit preot: 15 decembrie 1996 de către P.S. Episcop *Teodosie Snagoveanul*
- VRACIU DANIEL* - parohia Așezământul Sfântul Andrei, București, Protoieria I Capitală
 - hirotonit diacon: 12 ianuarie 1997 de către P.S. Episcop *Teodosie Snagoveanul*
 - hirotonit preot: 15 ianuarie 1997 de către P.S. Episcop *Teodosie Snagoveanul*
- CURPENE C. GABRIEL* - parohia Radu Vodă, Protoieria Giurgiu Sud
 - hirotonit diacon: 17 ianuarie 1997 de către P.S. Episcop *Teodosie Snagoveanul*
 - hirotonit preot: 19 ianuarie 1997 de către P.S. Episcop *Teodosie Snagoveanul*
- GROZEA NICOLAE* - parohia Atârnați I, Protoieria S.A.I.
 - hirotonit diacon: 19 ianuarie 1997 de către P.S. Episcop *Teodosie Snagoveanul*
 - hirotonit preot: 26 ianuarie 1997 de către P.S. Episcop *Teodosie Snagoveanul*
- RADU C. MANUEL-MIHAIL* - parohia Valea Crângului, Protoieria Urleați
 - hirotonit diacon: 19 ianuarie 1997 de către P.S. Episcop *Teofan Sinaitul*
 - hirotonit preot: 25 ianuarie 1997 de către P.S. Episcop *Teodosie Snagoveanul*
- NICULAE CLAUDIU-NINEL* - parohia Obcedeni, Protoieria Giurgiu Nord
 - hirotonit diacon: 19 ianuarie 1997 de către P.S. Episcop *Vincențiu Ploieșteanul*
 - hirotonit preot: 9 februarie 1997 de către P.S. Episcop *Teodosie Snagoveanul*
- DINCĂ MARIAN RĂZVAN* - parohia Prăjani Slănic, - Protoieria Vălcni de Munte
 - hirotonit diacon: 30 ianuarie 1997 de către Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST
 - hirotonit preot: 2 februarie 1997 de către Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST
- STAVRICĂ ALEXANDRU* - parohia Mironești, Protoieria Giurgiu Sud
 - hirotonit diacon: 25 ianuarie 1997 de către P.S. Episcop *Teodosie Snagoveanul*
 - hirotonit preot: 30 ianuarie 1997 de către P.S. Episcop *Teodosie Snagoveanul*
- DUMITRU NELU* - parohia Dadilov, Protoieria Giurgiu Sud
 - hirotonit diacon: 26 ianuarie 1997 de către Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST
 - hirotonit preot: 30 ianuarie 1997 de către P.S. Episcop *Vincențiu Ploieșteanul*
- DINU FLORIN CĂTĂLIN* - parohia Chiajna, Protoieria S.A.I.
 - hirotonit diacon: 2 februarie 1997 - P.S. Episcop *Teofan Sinaitul*
 - hirotonit preot: 7 februarie 1997 - Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST
- FRUJINĂ DANIEL* - parohia Dobroiești, Protoieria S.A.I.
 - hirotonit diacon: 7 februarie 1997 de către P.S. Episcop *Galaction Stângă*
 - hirotonit preot: 16 februarie 1997 de către P.S. Episcop *Teodosie Snagoveanul*

- ISTODOR GHEORGHE** - diacon onorific parohia Sfântul Gheorghe - Capra, Protoieria II Capitală
- hirotont diacon: 23 februarie 1997 de către Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST
- VLĂDESCU ADRIAN** - parohia Gostinari, Protoieria Giurgiu Sud
- hirotont diacon: 2 martie 1997 de către P.S. Episcop *Teofan Sinaitul*
- hirotont preot: 24 martie 1997 de către P.S. Episcop *Teodosie Snagoveanul*
- D'LRICĂ GHEORGHE** - parohia Gorneni, Protoieria Giurgiu Nord
- hirotont diacon: 16 martie 1997 de către P.S. Episcop *Teodosie Snagoveanul*
  - hirotont preot: 23 martie 1996 de către P.S. Episcop *Teodosie Snagoveanul*
- BĂRICĂ DAN ALEXANDRU** - Paraclisul Sfânta Ecaterina
- hirotont diacon: 25 martie 1997 de către P.S. Episcop *Teofan Sinaitul*
- MUȘAT FLORIN** - parohia Malu Spart, Protoieria Giurgiu Nord
- hirotont diacon: 6 aprilie 1997 de către P.S. Episcop *Teodosie Snagoveanul*
  - hirotont preot: 13 aprilie 1997 de către P.S. Episcop *Teodosie Snagoveanul*
- PETRESCU MIHAIL-BRUNO** - parohia Grădinari, Protoieria Giurgiu Nord
- hirotont diacon: 6 aprilie 1997 de către P.S. Episcop *Teodosie Snagoveanul*
  - hirotont preot: 12 aprilie 1997 de către P.S. Episcop *Teodosie Snagoveanul*
- DIMA AVRAM ADRIAN** - parohia Sotriile, Protoieria Cămpina
- hirotont diacon: 18 aprilie 1997 de către P.S. Episcop *Teodosie Snagoveanul*
  - hirotont preot: 19 aprilie 1997 de către P.S. Episcop *Teodosie Snagoveanul*
- IVAN ION** - parohia Groșani - Slănic, Protoieria Vălenii de Munte
- hirotont diacon: 19 aprilie 1997 de către P.S. Episcop *Teodosie Snagoveanul*
  - hirotont preot: 20 aprilie 1997 de către Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST

Camelușa Ichim

BISERICI TÂRNOSITE, SFINȚITE ȘI RESFINȚITE

- Sfințirea bisericii parohiale Izvorul, Protoieria Giurgiu Nord, pe data de 7 decembrie 1997 de către P.S. Episcop *Teodosie Snagoveanul*
- Oficierea slujbei de sfințire a punerii temeliei bisericii parohiale - Sfântul Antonie cel Mare, Protoieria III Capitală, pe data de 1 martie 1997 de către P.S. Episcop *Teodosie Snagoveanul*
- Târnosirea bisericii parohiale Izvorani, Protoieria S.A.I., pe data de 25 martie 1997 de către P.S. Episcop *Teodosie Snagoveanul*
- Sfințirea cimitirului Jilava, Protoieria S.A.I., de către P.S. Episcop *Teodosie Snagoveanul*

Camelușa Ichim

BISERICA ȘI ȘCOALA

DOUĂ SUTE DE ANI DE ÎNVĂȚĂMÂNT SEMINARIAL ORTODOX ÎN BUCUREȘTI

- *Repere monografice* -

Acum două sute de ani, în martie 1797, lua ființă și își începea activitatea în București prima școală specială pentru pregătirea preoților din cuprinsul Mitropoliei Ungrovlahiei. Aceasta se datora strădaniilor mitropolitului *Dosithei Filitti* (1793-1810).

Printr-o «anafora» adresată domnului Țării Românești Alexandru Ipsilanti (1796-1797 a doua sa domnie), întâistătorul Mitropoliei Ungrovlahiei, Dosithei Filittis, cerea acestuia la 1 noiembrie 1796, aprobarea pentru a înființa pe lângă Mitropolie o „școală pentru cei ce vor să intre în treapta preoției”. Printr-un hrisov domnesc, Alexandru Ipsilanti aprobă cererea mitropolitului, și la **1 martie 1797** își începea activitatea școala teologică bucureșteană, cunoscută sub numele de „școala de țârcovnici”, „de grămătați” sau „de candidați”. Deși funcționa la Mănăstirea Antim, această școală nu avea caracter monahal, ea fiind menită pregătirii preoților de parohie.

În această școală se predau învățăceilor cunoștințe elementare de Istoria sfântă a Vechiului și Noului Testament, de Catehism și Cântare bisericească, precum și de Citire și Aritmetică. Școala avea un singur dascăl. Nu se cunoaște însă numele acestui prim dascăl, precum nici al celor ce au urmat după el. Deabia în anul 1820 apare atestat documentar și nominal ca dascăl și conducător al școlii ieromonahul *Ierotei*, originar din Transilvania. Este de presupus că până atunci „școala de țârcovnici” va fi funcționat fără întrerupere. Școala aceasta avea să fie preluatul viitoarelor seminarii teologice bucureștene.

*

În adevăr, în anul 1834, prin „Legiuirea pentru seminarii, protopopi și preoți” se hotăra înființarea seminariilor teologice pe lângă Mitropolia din București și pe lângă Episcopiiile de Râmnic, de Buzău și de Argeș din cuprinsul acestei Mitropolii.

În virtutea acestei „Legiuri”, la 2 februarie 1836 se deschideau cursurile seminarului Mitropoliei din București, cunoscut sub numele de *Seminarul Central*, durata cursurilor era de patru ani. Conducerea lui era încredințată ieromonahului *Ierotei*, menționat mai sus, care se îngrijea și de „școala de țârcovnici” înființată în 1797. probă că această școală continua să existe și să funcționeze.

Primul profesor al Seminarului Central, care mai târziu avea să ajungă și director, a fost *Nicolae Bălășescu*, și acesta transilvănean de fel. Era un om învățat, cu pregătire juridică, filosofică și teologică, fiind și absolvent al Seminarului teologic ortodox din Arad. Ca profesor, *Nicolae Bălășescu*, „a depus multă sârguință pentru bunul mers al școlii, lucru ce rezultă din

cuvântările rostite de el la diferite festivități, din regulamentele alcătuite de el, din programele analitice care arată temele pe care le preda la cursuri, din manualele didactice pe care le-a tipărit”.

Alți profesori din această vreme ai Seminarului bucureștean erau Zaharia Boerescu, Dionisie Romano, ajuns episcop la Buzău, Anton Pann, marele psalt.

În prima fază de funcționare, cursurile se țineau la Mănăstirea Antim, dar s-au ținut și pe la alte biserici, ba chiar și într-o casă particulară de pe „ulița Podul de pământ” (azi calea Rahovei) sau la Mănăstirea Văcărești de la marginea Bucureștilor. Peregrinarea aceasta avea să ia sfârșit însă în anul 1901, când Seminarul Central a fost așezat în mărețul și frumosul său local propriu de pe actualul bulevard Regina Maria nr. 81.

În anul 1860, în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, din cauza „stărilor critice prin care treceau toate seminariile teologice”, acestea au fost trecute „sub directa supraveghere a Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice”. Mitropolia și Episcopiile în subordinea cărora funcționaseră până atunci seminariile, având acum „rolul de puncte intermediare între Minister și seminar”.

Prin „Legea instrucțiunii publice” din anul 1864, învățământul seminarial se reorganizează. Se creează seminarii de „grad inferior” cu patru clase, care funcționau pe lângă Episcopii și seminarii de „grad superior”, care funcționau pe lângă cele două Mitropolii, a Ungrovlahiei și a Moldovei. Seminarul Central din București devenea, deci, seminar superior și așa va rămâne până la desființarea lui în anul 1948. Ca seminar superior a funcționat mai întâi cu cinci, cu șase, cu șapte și apoi cu opt clase.

„Legea instrucțiunii publice”, îmbunătățită în 1866, prevedea ca în cele două „tipuri” de seminarii să se predea atât „disciplinele” (materile) cu conținut bisericesc cât și materiile cu conținut laic. Dintre materiile teologice amintim: Istoria Vechiului și Noul Testament, Istoria bisericească, Arheologia biblică, Teologia dogmatică, Teologia morală, Dreptul bisericesc, Pastorală, Retorica bisericească, Exegeza biblică, Liturgica, Tipicul, Catehismul mare, Cântarea bisericească. Dintre materiile laice menționăm: Limbile română, greacă, latină, franceză, Istoria, Geografia, Filosofia, Matematica, Fizica, Chimia, Științele naturale, Desenul, Caligrafia, Agronomia, Higiena.

Absolvenții de seminar inferior puteau fi hirotoniți preoți sau numiți învățători în mediul rural; absolvenții de seminar superior erau numiți preoți, de regulă în mediul urban; din rândurile acestora se recrutau protopopii.

Din anul școlar 1885-1886 s-a adoptat regimul vieții de internat, obligatoriu pentru toți elevii.

La sfârșitul fiecărui an școlar avea loc un examen general, cunoscut, mai apoi sub numele de „examen de diplomă”.

În toamna anului 1872 lua ființă în București un al doilea seminar teologic superior, „Seminarul Nifon Mitropolitul, întemeiat de întâistătorul de atunci al Mitropoliei Ungrovlahiei, Nifon Sevastos (1850-1875). Era un seminar particular, am spune, întemeiat de fondatorul lui, iar după moartea acestuia, intrat în grija unei epitropii.

Organizarea și desfășurarea activității didactice-educative în noul seminar era similară cu cea a Seminarului Central.

De-a lungul activității sale, „Seminarul Nifon”, cum era numit în mod curent, a avut, ca și Seminarul Central, un corp profesoral de elită, grație căruia era apreciat ca „una din cele mai bune școli teologice din țară”. Numărul elevilor „nifoniști” era însă mai mic decât

al elevilor „centraliști”. Până la desființarea sa, tot în 1948, Seminarul Nifon a funcționat într-un imobil proprietatea fondatorului său, situat pe Calea Rahovei, lângă Mitropolie.

Potrivit „Legii clerului mirean și a seminariilor” din 1893, Seminariile Central și Nifon, ca seminarii superioare, erau structurate pe opt clase, iar trecerea din seminarul inferior în cel superior se făcea pe baza unui examen de capacitate.

*

Școli de profil teologic, cu menirea de a pregăti în primul rând clerici (preoți) pentru nevoile Bisericii - programa de învățământ a seminariilor cuprindea, cum am arătat, atât „discipline bisericești”, cât și „discipline laice”.

Aceasta reclama ca profesorii să aibă pregătire didactică de specialitate: teologică sau laică. Erau încadrați ca profesori numai bărbați.

În privința studiilor, menționăm că unii dintre profesorii clerici de la cele două seminarii aveau pregătire intelectual-didactică dublă: și teologică și laică (filosofică, istorică, filologică juridică). Când se înființează Facultatea de Teologie din București, în 1881, unii dintre profesorii de la cele două seminarii trec la Teologie, precum: Constantin Nazarie, Constantin Popescu, Nicolae Nițulescu, Constantin Chiricescu, Ioan Cornoiu, Constantin Erbiceanu, arhim. Iuliu Scriban, Gheorghe Zottu. Alții au fost promovați în ierarhia bisericească superioară: ca de pildă arhimandriții Ghenadie Enăceanu, Silvestru Bălănescu, pr. Ilie Teodorescu, care au ajuns episcopi: cel dintâi la Râmnic, cel de-al doilea la Huși, iar ultimul la Tomis sub numele de Ilarie. Unii dintre aceștia au fost autori de lucrări teologice și filologice sau de manuale didactice. Un absolvent al Seminarului Central, Petre Georgescu, devine mai întâi profesor la Facultatea de Teologie din București, apoi ajunge arhiereu - locotenent la Episcopia de Argeș, de unde este promovat episcop titular al Dunării de Jos, apoi mitropolit al Moldovei sub numele de Pimen (1904-1934). Mai aproape de vremea noastră, strălucitul teolog-exeget și profesor universitar Iustin Moisescu, cel care avea să devină patriarhul Bisericii Ortodoxe Române (1977-1986), își începuse cariera didactică la Seminarul Nifon.

*

Din generația de elevi și absolvenți ai Seminarului Central de la sfârșitul secolului XIX, se cuvine a aminti pe Ioan Mihălcescu, ajuns profesor la Facultatea de Teologie, cu studii teologice și filosofice în străinătate, care s-a afirmat ca mare dogmatist; autor de lucrări teologice și de foarte bune manuale didactice pentru seminarii. A fost și un preot de elită, ajungând mai târziu episcop de Râmnic și mitropolit al Moldovei (1939-1947). Dintre elevii și absolvenții „centraliști” din primul sfert al secolului XX s-a remarcat Ioan Dobre, care nu este altul decât vestitul Nichifor Crainic, profesor universitar de Teologie, mare om de cultură (poet, filosof, eseist, gazetar, ideolog literar); pentru activitatea și convingerile sale politice, avea să sufere ani grei de temniță după cel de-al doilea război mondial, o dată cu instaurarea în țara noastră a regimului totalitar ateisto-comunist impus de Uniunea Sovietică.

Alături de acesta trebuie așezat pe aceeași treaptă valorică Teodor M. Popescu, care și-a început cariera didactică la aceeași școală al cărui strălucit elev fusese, de unde apoi, după desăvârșirea studiilor în străinătate, a ajuns profesor universitar mai întâi la Facultatea de Teologie din Chișinău, și apoi la cea din București. A fost un erudit, un profesor de înaltă ținută științifică și morală. Cunoscător profund al fenomenelor și evenimentelor din istoria Creștinismului, cărora se străduia să le dea totdeauna o interpretare științifică obiectivă,

profesorul Teodor M. Popescu era în același timp un remarcabil polemist și un cald și statornic apărător al Ortodoxiei. La vremea lui trecea drept cel mai mare istoric bisericesc al Ortodoxiei. Pentru convingerile sale creștine, pentru atitudinea sa antiateistă și anticomunistă, exprimată prin viu grai și prin scris, marele profesor Teodor M. Popescu, asemenea lui Nichifor Crainic, a suferit închisoare politică cu regim aspru de detenție, care i-au zdruncinat profund rezistența fizică și capacitatea intelectuală.

Dintre elevii și absolvenții „nifoniști”, amintim pe Nicolae M. Popescu („popa Nae”), ajuns profesor de Istoria Bisericii Române la Facultatea de Teologie, cu dublă pregătire (licențiat în Teologie și Istorie), a cărui activitate științifică de istorie al Bisericii românești a fost dublată de preocupări literare pe teme istorice. A fost membru al Academiei Române.

Alți absolvenți ai Seminariilor Central și Nifon și-au îndreptat pașii spre studii universitare din domeniul laic, unde s-au impus ca mari personalități științifice: dr. Gheorghe Marinescu, neurolog de faimă mondială, geograful Simion Mehedinți, prof. Ion Bogdan, specialist în slavistică, filologul Theodor Capidan, Stelian Popescu, fost ministru, directorul ziarului „Universul”, cel mai mare cotidian românesc din prima jumătate a secolului nostru; la aceștia am putea adăuga, firește, pe mulți alții.

Din cele relatate mai sus, evenimente, fapte și oameni, se poate spune fără exagerare că cele două seminarii teologice bucureștene, au fost cu adevărat școli de elită, laboratoare spirituale și intelectuale de înaltă clasă, unde educația creștină și instrucția au mers mână în mână, interferându-se și completându-se reciproc, tinzând spre aceeași finalitate: crearea omului-personalitate.

*

O dată cu impunerea regimului politic comunisto-ateist sovietic în România după sfârșitul celui de-al doilea război mondial și o dată cu decretarea așa-zisă „noi concepții științifice despre lume și viață”, o fantasmagogie cu valoare de dogmă, impusă ca mod de gândire și de acțiune în societatea românească dirijată de Moscova, - învățământul seminarial-teologic a cunoscut și a traversat, mai cu seamă în primii săi ani de nouă existență și de nouă activitate, o perioadă de involuție, de mare decădere, în primul rând calitativă, în comparație cu ce fusese el în perioada lui de glorie de dinaintea celui de-al doilea război mondial.

Prin „Legea pentru regimul general al cultelor din România” din 4 august 1948, Biserica Ortodoxă Română a fost separată de Stat, circumscriindu-i-se mult dreptul și aria de manifestare publică. Ea devinise acum un „cult religios”, egal cu celelate culte religioase îngăduite a exista și a se manifesta. Nu se mai ținea seama de numărul foarte mare de credincioși, de vechimea credinței ortodoxe pe pământul României, de rolul și importanța istorică și culturală națională a ei.

Foarte mult lovit de prevederile restrictive ale „Legii cultelor”, a fost învățământul teologic, care, practic, era desființat. În București, vechile Seminarii Central și Nifon își încetaseră activitatea, iar Facultatea de Teologie, scoasă din cadrul Universității, era transformată în Institutul Teologic.

Lipsită acum de vechile instituții de învățământ teologic, Biserica a trebuit să-și organizeze noul ei învățământ, noile ei școli pentru pregătirea „personalului deservent al cultului ortodox”. Organizarea noului învățământ teologic trebuia să țină seama, firește de prevederile restrictive ale „Legii cultelor”.

În aceste condiții, în București, în locul vechilor seminarii desființate, își deschidea porțile la începutul anului 1949 o umilă *Școală medie tehnică de cântăreți bisericești*, structurată pe doi ani de studii (față de opt câți avuseseră vechile seminarii!). Era o școală simplă, care ne duce cu gândul la „școala de țârcovnici” de acum două sute de ani. Așa o cerea regimul ateist cu noua lui „concepția științifică despre lume și viață!”... Programa de învățământ a noii școli era foarte săracă. În ea figurau ca materii de studiu: Muzica bisericească, Tipicul, Istoria biblică a Vechiului și Noului Testament, Catehismul, Limba română, Limba rusă, - limitate la cunoștințe elementare. Nivelul cantitativ redus, dar mai ales conținutul prea elementar și general al cunoștințelor comunicate elevilor la orele de clasă, aveau să se reflecte și la Institutul Teologic Universitar, ai cărui candidați la examenul de admitere aici, și apoi studenți, proveneau în acea vreme din foștii elevi ai școlilor de cântăreți bisericești cu pregătire de doi ani și din puținii absolvenți de școală medie laică, ce aveau dorința și curajul să urmeze, ca studenți, cursurile Institutului teologic, unde „se propovăduia o ideologie mistică, retrogradă”, cum era văzut și descalificat atunci învățământul teologic.

Pornind de la starea de fapt, profesorii de la Institutul Teologic de grad universitar erau, într-adevăr, nevoiți să coboare mult nivelul prelegerilor, care practic, deveneau niște obișnuite lecții de școală medie. O tempora! ...

Până în anul 1955, când se reorganizează și devine *Școala de cântăreți bisericești și Seminarul teologic*, în structura ei (ani de studii, programă de învățământ, cadre didactice ș.a.) s-au produs unele îmbunătățiri: numărul anilor de studii a crescut: de la doi, la trei, la patru și apoi la cinci ani; a crescut numărul elevilor, care la înființarea școlii în 1949 era de numai câteva zeci; s-au înmulțit obiectele de învățământ atât teologic cât și laic, introducându-se: Dogmatica, Morala, Istoria bisericească universală, Istoria Bisericii Române, Dreptul canonic, Liturgica ș.a. și respectiv, Istoria, Geografia României, limbile franceză, greacă, latină ș.a.; a crescut numărul cadrelor didactice, între cei nou-numiți fiind mai ales absolvenți ai cursurilor de magisteriu (doctorat) în Teologie, (Ierom. Ioasaf Popa, Constantin Pârveu, Dumitru Radu, Adrian N. Popescu) sau specialiști la materiile laice (Remus Ilie). La sfârșitul anului școlar au fost prevăzute examene generale la toate materiile; la cele mai multe din ele examenul era scris și oral.

După primii doi ani de cursuri care constituiau ciclul „școlii de cântăreți bisericești”, avea loc examenul final pentru obținerea „diplomei de cântăreț bisericesc”; următorii trei ani constituiau „ciclul seminarial” care se încheia cu examenul pentru „diploma de seminar teologic”. Ambele examene de diplomă se dădeau în comisii separate, prezidate de un cadru didactic de la Institutul Teologic universitar.

Mai târziu, prin adoptarea unui nou Regulament pentru învățământul teologic”, în urma unei noi reorganizări a procesului de învățământ, s-a desființat examenul pentru „diploma de cântăreț bisericesc” și practic s-a renunțat și la prima parte a denumirii școlii, rămânând în uz numai partea a doua: „Seminarul teologic”.

*

În primii ani de la înființare, *Școala de cântăreți bisericești* a funcționat în imobilul fostului „Internat teologic” din curtea Mănăstirii Radu Vodă, după aceea în incinta Mănăstirii Plumbuita de la marginea Bucureștiului. În toamna anului 1952, școala a fost scoasă din București și transferată la Curtea de Argeș în perimetrul Mănăstirii lui Neagoe Basarab, în fostul palat episcopal. Aici școala, care în 1955, cum am spus, devenise, „seminar teologic”,

a funcționat până în toamna anului 1957, când a fost adusă din nou în București și instalată în imobilul Institutului teologic universitar (aripa stângă), unde avea să rămână și să funcționeze până în anul 1971, când Seminarului teologic i s-a repartizat iarăși fostul „Internat teologic”, ce fusese renovat, din curtea Mănăstirii Radu Vodă, unde funcționează și astăzi. O dată cu transferarea școlii de la Curtea de Argeș la București, elevii aparținând Râmnicului și școlarizați la Curtea de Argeș au rămas la dispoziția centrului eparhial, urmând a-și continua studiile la Școala de Cântăreți bisericești de la Mănăstirea Turnu sau la Seminarul teologic de la Mofleni - Craiova. În ceea ce privește corpul profesoral care a funcționat la Curtea de Argeș, acesta a fost restructurat aproape în întregime și înlocuit cu noi cadre: pr. N. C. Buzescu, arhmi. Benedict Ghiuș, pr. Al. Severin, pr. Nic. Trifănescu ș.a. Dintre profesorii încadrați la București în toamna lui 1957, patru aveau să fie îndepărtați din seminar în 1959, doi dintre aceștia fiind și condamnați politic.

*

Ca urmare a evenimentelor politice din decembrie 1989 și a schimbărilor ce au avut loc după aceea în țara noastră, Seminarul teologic ortodox din București a devenit *Seminar teologic liceal*, fiind inclus în schema de învățământ a Statului (Ministerul Educației Naționale) și adaptat la modul de organizare și funcționare a liceelor teoretice laice.

Începând cu anul școlar 1990-1991, programa analitică din învățământul teoretic de stat a fost introdusă și la Seminarul teologic liceal. Potrivit acestei programe, alături de materiile teologice, care dau profilul școlii noastre și de cele câteva materii laice cuprinse în fosta programă a seminariilor, au fost introduse numeroase alte materii din învățământul liceal, ajungându-se la unele clase la circa douăzeci discipline de învățământ (teologice și laice), ceea ce ni se pare destul de mult. Amintim dintre materiile sau disciplinele teologice: Studiul biblic al Vechiului și Noului Testament, Istoria bisericească universală, Istoria Bisericii Române, Dogmatica, Îndrumări misionare, Morala creștină, Drept bisericesc, Liturgica, Omiletica, Muzica bisericească. Dintre noile discipline laice (ce se studiază acum pentru prima oară) menționăm: Fizica, Chimia, Logica, Matematica, Pedagogia. Dintre cadrele didactice de la materiile laice - în unanimitate femei - unele au statut de profesori definitivi, cu activitate mai îndelungată la catedră, altele sunt încadrate ca profesori suplinitori.

O dată cu anul școlar 1990-1991 numărul elevilor a crescut simțitor, ajungându-se astăzi la un efectiv de aproape șase sute de elevi, repartizați în treisprezece clase paralele, la care se adaugă elevii din cele trei clase de la Școala de cântăreți bisericești. Aceasta a făcut să crească și numărul cadrelor didactice, ajungând în actualul an școlar la peste treizeci.

După modelul liceelor laice, la sfârșitul celor cinci ani de studii, absolvenții Seminarului teologic susțin obligatoriu examenul de bacalaureat, care este precedat de un examen de atestare a cunoștințelor teologice acumulate în cei cinci ani de studii; acest examen nu este obligatoriu. Materiile din care se face examenul (scris și oral) de bacalaureat sunt numai materii cu conținut laic; profesorii examinatori sunt numai din învățământul laic. Pe baza diplomei de bacalaureat, absolvenții Seminarului se pot înscrie, prin concurs de admitere atât la Facultatea de Teologie cât și la oricare altă facultate din rețeaua învățământului superior.

În cei aproape cincizeci de ani de existență și activitate neîntreruptă ai actualului Seminar teologic liceal din București, la conducerea lui s-au perindat numeroși directori dintre care amintim pe: pr. dr. Victor N. Popescu, pr. Tănase Bratu, pr. Mihai Chiriță,

pr. dr. Nicolae Ciudin, pr. dr. N.C. Buzescu, pr. Dumitru Popescu, pr. dr. arhim. Veniamin Micle, pr. Dumitru Dima, pr. Florin Boitan, pr. dr. Dumitru Coletelo și pr. Constantin Sârbu.

Dintre profesorii în activitate, mai mulți posedă două diplome universitare: pr. Mihai Plătică (Teologie și Filologie), Adrian N. Popescu (Teologie și Filologie), pr. Marin Velea (Teologie și Conservatorul de muzică), Mihaela Plătică (Teologie și Litere), Stelian Ionașcu (Teologie și Academia de muzică), Aurel Bundă (Teologie și Istorie).

Câțiva dintre profesorii tineri, la început de activitate didactică, își pregătesc doctoratul în cadrul Facultății de Teologie.

*

Încheiem incursiunea noastră în istoria învățământului seminarial ortodox din București menționând că doi dintre foștii elevi ai seminarului fac parte azi din ierarhia superioară a Bisericii Ortodoxe Române: P.S. Nifon Mihăiță, licențiat în Teologie, cu studii superioare în străinătate, ca episcop de Slobozia și Călărași și P.S. Galaction Stângă, licențiat în Teologie, ca episcop de Alexandria și Teleorman.

Alți foști elevi ai acestei școli desfășoară în prezent activitate didactică la Facultatea de Teologie din București, ca profesori, conferențieri, lectori sau asistenți, iar alții au responsabilități majore în diferite funcții din administrația superioară a Bisericii Ortodoxe Române, ori sunt preoți la parohiile românești de peste hotare.

Prof. ADRIAN N. POPESCU

Referințe bibliografice:

1. Victor Papacostea și Mihai Regleanu, *Seminarul Central - Documentele întemeierii*, București, 1936,
2. Pr. Grigore N. Popescu, *Din trecutul Seminarului Nifon Mitropolitul din București*, București, 1943,
3. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Române*, vol. III, Edit. Institutului biblic ..., București, 1981,
4. Prof. Adrian N. Popescu, *Școala de Cântăreți bisericesti și Seminarul teologic din Curtea de Argeș (1949-1975)*, manuscris dactilografiat (22 pagini);
5. *Documente din Arhiva Seminarului teologic din București: programe analitice, procese verbale, cataloage etc.*

PROPOVĂDITORI AI ÎNVĂȚĂTURII SĂRBĂTORIREA HRAMULUI LA SEMINARUL TEOLOGIC DIN GIURGIU

Urmând o frumoasă tradiție creștinească și românească, elevii Seminarului Teologic din Giurgiu, precum și cei ai Colegiului Național „Ion Măiorescu” din cetatea de pe malul bătrânului Danubius au cinstit în chip deosebit pe Sfinții Trei Ierarhi Vasile cel Mare, Grigorie Teologul și Iona Gură de Aur, care sunt patronii spirituali ai colegiului și în același timp ocrotitorii școlii teologice.

Sărbătoarea hramului a început prin săvârșirea vecernici în după-amiaza zilei de vineri 29 ianuarie a.c. în biserica „Adormirea Maicii Domnului”.

A doua zi, joi 30 ianuarie 1997 a fost săvârșită Sfânta Liturghie de un sobor format din preoții de la biserica parohiei Adormirea Maicii Domnului și preoți profesori de la Seminarul Teologic în frunte cu P.C. Protoiereu Constantin Buga, directorul Seminarului.

Au participat membrii corpului didactic ai Colegiului, elevi și numeroși credincioși. Răspunsurile la strană au fost date de către elevii Seminarului teologic.

Predica zilei a fost rostită de pr. paroh Gheorghe Ion, spiritual la Seminar.

În continuare a avut loc în incinta colegiului „Ion Măiorescu” o adunare festivă la care au participat profesori și elevi ai colegiului. Programul festiv a fost deschis de dl. profesor Bulboacă Mircea, directorul colegiului care a subliniat importanța sărbătoririi Sfinților Trei Ierarhi în viața școlii. A luat apoi cuvântul pr. Constantin Buga care în cuvinte calde a făcut scurte considerații asupra vieților sfinților prăznuiți, „Mari dascăli ai lumii și ierarhi”, cei trei corifei ai secolului de aur al creștinismului sunt modele pentru viața creștină. Elevii au fost îndemnați să ia aminte la viața lor pilduitoare, iar în rugăciunile lor să le ceară ajutorul pentru îmbogățirea vieții spirituale cu virtuțile creștine credința, nădejdea și dragostea.

Sărbătoarea Sfinților Trei Ierarhi a fost un pios omagiu și un popas de meditație creștină.

Duhovniceasca prăznuire și-a găsit împlinirea în prezența Prea Sfințitului Episcop *Teodosie Snagoveanul* în mijlocul cadrelor didactice de la Colegiul Național Ion Măiorescu.

Prea Sfinția Sa a săvârșit Te-Deum-ul de mulțumire înconjurat de un sobor de preoți format de profesorii de la seminar, răspunsurile fiind date de elevii seminariști sub conducerea P.C. Diacon Ionașcu Stelian, profesor de muzică saltică.

S-a oficiat apoi Polihroniu pentru Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh *Teoctist*, pentru P.S. Episcop *Teodosie Snagoveanul*, pentru profesorii, elevii și toți ostenitorii școlii.

Serviciul divin s-a încheiat cu parastasul pentru profesorii și elevii liceului trecuți la cele veșnice.

A luat cuvântul P.S. Episcop *Teodosie Snagoveanul*, care a adresat conducerii școlii calde mulțumiri pentru invitația la sărbătoarea hramului; apoi și-a exprimat bucuria de a fi

participat la această seară duhovnicească în mijlocul profesorilor colegiului național „Ion Maiorescu” care a dat numeroase personalități culturii românești. Acest liceu cu tradiție în școala românească și-a găsit împlinirea prin înființarea Seminarului teologic, care pregătește viitori slujitori ai altarelor străbune.

În continuare a descris viețile Sfinților Trei Ierarhi Vasile cel Mare, Grigorie și Ioan Gură de Aur care sunt deopotrivă pilde pentru elevii seminariști și modele vrednice de urmat pentru toți cei care cu dragoste curată, credință statornică și nădejde neînpuținat săvârșesc pomenirea. A fost evocată personalitatea celor trei sfinți care au fost „stâlpi ai Ortodoxiei” și luptători pentru unitatea creștină.

Adresându-se elevilor seminariști, i-a îndrumat să ia exemplul de viață și trăire al Sfinților Ierarhi, „Școala și Biserica”, îndemnându-i la citirea zilnică a Sfintei Scripturi și la rugăciune stăruitoare, care să fie hrana lor duhovnicească pentru trăirea vieții duhovnicești.

În încheiere a transmis binecuvântările Prea Fericitului Părinte Patriarh *Teoctist*, care, cu grijă părintească, veghează întreg învățământul teologic.

Prea Sfinția Sa s-a îndreptat apoi spre cancelaria profesorilor unde într-o atmosferă caldă s-a întreținut cu membrii corpului didactic, interesându-se îndeaproape de procesul de învățământ și de programul liturgic ce se desfășoară la Seminarul teologic.

Toți cei de față au petrecut o seară plină de căldură duhovnicească și au trăit momente de înălțare spirituală.

În această atmosferă de aleasă bucurie duhovnicească Prea Sfințitul Episcop *Teodosie Snagoveanul* a împărtășit arhieriești binecuvântări și s-a despărțit de cei prezenți în acordurile imnului arhieresc, intonat de întreaga asistență.

Pr. CONSTANTIN BUGA

PLEDOARIE PENTRU UN ÎNVĂȚĂMÂNT SĂNĂTOS!

Învățământul este arta de a învăța pe cei ce-ți sunt încredințați de familie, copiii”.

Învățământul poate fi literar, clasic, tehnic, științific, militar, religios - dar toate acestea bazate pe educația și învățăturile părintești cu care elevul vine de acasă.

Învățământul este sistemul de îndrumări practice și teoretice într-un domeniu de activitate. Dar toată această artă, trebuie să o posede cel ce este pedagogul acestui sistem - „modelul”.

În decursul vremurilor știm cu toții că acest învățământ a avut loc în tindele bisericilor și ale mănăstirilor. Numele de dascăl vine de la dascălul bisericii căruia îi erau încredințați copiii acelor părinți cât timp erau la lucru și nu aveau cu cine să-i lase acasă.

Învățătorul, în fața căruia eu mă plec, pentru munca grea pe care o depune de a face din micul copil, știutorul de mai târziu, a citi, a scrie și socoti - trebuie să cunoască pedagogia, ca și profesorul care-l preia.

Fără aceasta, ori cât de învățat ar fi, nu va avea rezultate bune, dacă nu va ști cum să-și expună și să imprime copiilor aceste cunoștințe.

El, învățătorul, profesorul, trebuie să țină scamă de tot ce-l înconjoară pe copil: familie, mediu, societate.

Pedagogul trebuie să-și apropie copilul. *Lack* spune: „Ca un copil să aibă respect față de tine, întipărește-ți-l de mic, din copilărie, iar când se apropie de vârsta bărbăției, strânge-l tot mai mult în legăturile tale. Astfel vei avea în el, după cum se cuvine, un supus ascultător cât timp e copil și un prieten devotat când va fi mare”.

Ministerul Învățământului ca sistem de coordonare al materiilor, s-a schimbat de multe ori, și anume fiecare conducător al acestui Minister - și-a impus punctul său de vedere - și de multe ori la conducerea acestui Minister nu erau pedagogi.

Marii noștri pedagogi, ca Diaconovici Goga în „Gramatica românească pentru îndreptarea tineretului” scrie: „O părinților, încotro ați apucat de nu căutați de creșterea copiilor voștri? Ah, amărății de voi! O, oamenilor, voi căutați mai înainte avuții, iar învățătura și faptele bune, care și după moarte ne lungesc viața - le-ați părăsit. Iubirea de arginți și de bogății mari, fără de a face bine la neam și la cei lipsiți este o patimă care vatamă și nu odihnește pe agonizatorul, că se muncește pentru altul precum adeverește Pitagora zicând: Precum sarcina sinelui este dobândă la altul, iar lui își este pagubă”.

Maiorescu îi scrie lui Barițiu: „De la voi, prin nemuritorul Gh. Lazăr ne-a răsărit nouă lumina”.

Lumina era Școala Sf. Sava. El spune: „Trup și suflet de grija de oameni trebuie să fie amândouă unite”. El mai spune: „Învățătura fără morală este o sabie cu măsura unui năruit. Nebunii învățați sunt mai rău decât cei neînvățați”.

În învățământ el spune că „Școala primară, nu trebuie să fie numai o școală de alfabetizare ci să fie o pepinieră de cultură națională, unde baza e limba română, religia, desigur alături de celelalte materii pe care le socotea tot atât de importante: matematica, istoria, geografia.

El spune că educația trebuie să fie ceva armonios - materia nu poate fi dispersată - totul să fie o armonie moral-intelectuală, estetică, fizică și chiar practică. Dar pentru toate acestea omul care predă, pedagogul, trebuie mai întâi să fie: cinstit, moral și numai după aceea învățat (deci un model). Numai așa putem forma caracterul pe care să ne putem bizui - a avea cetățeni care să lucreze pentru țară cu dragoste. Profesorul Rădulescu Motru în cursul de psihologie reunește patru însușiri:

- a) tăria voinței
- b) claritatea judecării
- c) delicatețea sentimentului
- d) flacăra entuziasmului.

Se vorbește tot mai mult de a da libertate copilului. Dar aceasta vine în conflict cu disciplina. Iată că abia aici intervine „toleranța”. Ce înțelegem prin toleranță?

A tolera este verb, a avea indulgență pentru lucruri ce nu se aprobă, sau n-ar trebui să se permită.

Toleranță, mai înseamnă indulgență pentru ceea ce nu se poate împiedica, sau nu trebuie să fie împiedicată.

Reprimarea la fiecare elev în parte a manifestărilor dăunătoare disciplinei și vieții morale - duc la ceea ce Sfântul Apostol Pavel spune: „Nu fac binele pe care-l dorec, ci răul pe care nu-l voiesc”.

În sprijinul înlăturării răului stau regulamentele severe, notele, pedepsele, eliminările, dar acestea aruncă elevul în vârtoarea societății, la influențe periculoase, ca apoi elevul să revină la școală mai rău.

La capitoul influențe rele intră: cinematograful, publicațiile pornografice, televizorul mai ales, unde cea mai mare parte din timpul lor de acasă, îl petrec vizionând fără supraveghere și discernământ totul.

Deci, scopul educației trebuie să fie nu atât de a evita contactul cu răul, ceea ce e aproape imposibil, cât mai ales de a-l face pe copil să lupte contra răului și să-l învingă.

Noi în școală facem mai mult instrucție și educația o uităm. Eu cred că mult mai folositor pentru țară și cetățenii ei, este să dăm pe cât posibil oameni sănătoși la trup, dar mai ales la suflet.

Convingerea afectivă, este necesară elevului, dar el trebuie să simtă că profesorul îi este prieten, să se simtă iubit de el, ocrotit. Adesea în calca celor care vor să învețe stă autoritatea celor ce predau (Cicero). Trebuie spus copilului, că noi învățăm pentru viață și nu numai pentru școală.

Toleranța profesor-elev merge până acolo, când elevul are în fața lui pe acel învățător sau profesor, care știe, prin tot ceea ce am spus mai înainte - omul prieten, și prin dragoste pentru acest model, din iubire să-l respecte. Rău va fi răsplătit învățătorul, când rămâne totdeauna numai elev (Vietsche).

Elevul trebuie să știe că intrând în clasă, are un regulament de respectat și că prin darul dat de Dumnezeu de a-i lumina mintea să poată învăța tot ceea ce i se predă.

Prin fermitatea învățăturii și a profesorului elevii trebuie să știe că „Învățătura este frumusețea cea mai aleasă a omului, ea dă glorie și bucurie, învățătura e onorată și nu bogăția care este trecătoare.

Învățătura e o perlă, o avere mare pe care rudele nu o pot împărți, între ele, nici hoții fura și care nu se împuținează prin dăruire.

Toleranța profesorului față de elev merge până la a ști ce-i este îngăduit elevului (a trece cu vederea greșelile, îl duc pe elev la lene care este un mare păcat). Profesorul trebuie să se știe stăpâni și atunci când în clasă sunt și zile cu rezultate negative - al muncii lor.

Negoc Basarab dă învățătură fiului său: „Mai întâi e tăcerea, tăcerea face oprire, oprirea face umilință și plângere”. Când un tânăr crește frumos, iese parcă din strâmbătate o întreagă lume (Noica, Jurnalul de idei - pag. 196). Deci toleranța profesor-elev, merge până la a ști elevul ce-i este permis și ce nu-i este. Deci fermitatea pedagogului îi va da măsura comportării elevului - implicit clasei.

Toleranța elev-elev, este dragostea ce trebuie să o sădim în sufletele lor, că sunt frați ca fii ai lui Dumnezeu, deci să nu le lipsască iubirea dintre ei.

În aceste timpuri, când violența domnește la tot pasul, când familiile sunt destrămate ceea ce vede copilul și aude nu poate fi decât un exemplu negativ când așazisa mamă își poate arunca fructul dragostei, desigur raporturile dintre ei, degenerază în ură și violență.

Și noi conducătorii educației acestor generații suntem vinovați că nu ne implicăm direct a arăta forurilor conducătoare, că prin anumite legi luate și aplicate în școlile noastre, legi dure, dar drepte am îndepărta ura dintre elevi - ncîntrajutorarea între ei, de la cele mai mici lucruri, mâncarea, îmbrăcămintea - lipsa uniformei.

Toleranța profesor-profesor, socotesc că aici este vorba mai mult de felul cum noi știm ca oameni civilizați, cum să întrebuințăm democrația și libertatea. Este greu ca după o dictatură să ne dezobișnuim de anumite lucruri ce le-am practicat o lungă perioadă de vreme.

Făcându-ne datoria, la locul de muncă, știind că avem în mâinile noastre viitorul țării noastre, prin odraslele pe care le creștem - să fim buni, să ne respectăm, să facem tot ceea ce cerem elevilor noștri și atunci Bunul Dumnezeu ne va dărui putere de muncă și răbdare.

Prof. ANASTASIA POPESCU

FILOCALIE ȘI PEDAGOGIE

Idealul filocalic și împlinirea lui prin „pedagogia dumnezeiască” a Duhului Sfânt

Lumea traversează o profundă perioadă de criză spirituală din care nu poate ieși fără puterea lucrării lui Dumnezeu. Aceasta se datorează în mare parte concepțiile mecaniciste, legate de desfășurate cauze și efecte care au dus la o autonomizare a gândirii și cadrelor relaționale de viață ale omenirii.

Scrierile filocalice vin în întâmpinarea problematicii spirituale a contemporaneității pentru că autorii acestora au știut să sondeze prin puterea Duhului atât în „adâncul cunoștinței de Dumnezeu”, revelat în Sfânta Scriptură, cât și în subconștientul uman al ființei lor.

Analiza profundă și meticuloasă întreprinsă de Sfinții Părinți asupra relațiilor dintre valorile sufletului și ale trupului dar și asupra traiectoriei spre Divin pe care trebuie să o capete viața creștinismului are aplicabilitate, așa cum se sugerează în aceste scrieri, nu numai pentru edificarea spirituală a ascetilor sau pustnicilor veacurilor, care au trecut, ci, într-o măsură bine dozată, scrierile filocalice se adresează și mirenilor.

Despre folosul și adresabilitatea foarte largă a unor lucrări filocalice cum ar fi „Scara” Sfântului Ioan Scărarul, Mitropolitul Moldovei, Veniamin Costache scria: Că aceasta (Scara) povestește toate preasfintele nevoi ale lui Dumnezeu, mult decât acelea mai minunate și mai luminate, și este nu numai monahilor ci și mirenilor prea bun îndreptariu și canon prea cu deamăruntul, care povățuiește pre toți către cele cuviincioase. Se aduce pre cei ce o citesc pre dânsa, prin învățăturile ei cele înțelepte către umilință și către plânsul cel curățitor de toate întinăciunile trupești și sufletești. Că nu este cu puțință a povesti limba omenească după vrednicie darurile ei cele minunate cu care răsplătește ea cititorilor și îndrăgitorilor ei, și citiți-o des și cu luare aminte, că negreșit ea este oarecare toiag mozaicesc, prin care veți putea desface marea vicții acesteia...”¹.

Filocalia arată calea omului către Dumnezeu pentru că „destinul omului în creștinism este acela de a ajunge un Hristos prin asemănare, adică un fiu adoptiv al lui Dumnezeu, sau de a ajunge Dumnezeu nu prin identitate ci prin participarea la natura dumnezeiască”.

Arătând că întruparea Fiului lui Dumnezeu este calea prin care omul poate fi îndumnezeit, Sfântul Simeon Noul Teolog scria: „Dumnezeu adevărat și om cu adevărat desăvârșit, Care s-a făcut om sau ceea ce nu era mai înainte, ca să facă pe om dumnezeu, ceea ce niciodată n-a fost. Ca atare ne-a îndumnezeit și ne îndumnezeiește pe noi prin dumnezeirea Sa și nu numai prin trupul Său”.

Părintele Stăniloae a subliniat cu multă măiestrie linia comună urmată în gândire și simțire de Părinții filocalici în mărturia pe care au dat-o despre urcușul (anavasis) omului spre

¹ Citat din „Cuvântul înainte” al mitropolitului Veniamin Costache la traducerea Scării din anul 1814, în *Filocalia*, vol. IX, București, Edit. Inst. Biblic și de Misiune al B.O.R., 1980, p. 13.

îndumnezeire. Dar urcușul acesta nu se poate face decât prin curățirea de patimi și prin cunoașterea în duh a rațiunilor lumii, care sunt primele două trepte ce anticipează pe ultima și a treia: unirea cu Dumnezeu și contemplarea în lumina lui directă, a rațiunilor tuturor lucrurilor. Descriind patimile, dar și calea înlăturării acestora, Sfântul Maxim Mărturisitorul scria: „Dintre patimi, unele sunt trupești, altele sufletești. Cele trupești își iau prilejurile din trup iar cele sufletești din lucrurile de din afară. Dar și pe unele și pe altele le desființează dragostea și înfrânarea: cea dintâi pe cele sufletești; cealaltă pe cele trupești”. Același sfânt scria despre înălțarea minții la Dumnezeu: „Când mintea s-a eliberat desăvârșit de patimi, înaintează fără să se întoarcă îndărăt în contemplarea lucrurilor, făcându-și călătoria spre cunoștința Sfintei Treimi”². Autorii Filocaliei se raportează mereu la valoarea omului, la viața lăuntrică a insului, neabătându-se nici o clipă de la tâlcuirea antropologică sau ascetomistică a Scripturii. Ei revin neconștient la descrierea facultăților sufletești ale omului, a funcțiunii lor conforme cu firea sau contrare firii, a ispitelor de la duhurile rele și a gândurilor bune de la Dumnezeu și îngeri, care pătrund în viața sufletească a creștinului. Despre această pătrundere pe care Dumnezeu o săvârșește asupra sufletului omenesc, Cuviosul Nichita Stithatul spunea că „Dumnezeu nu privește fața din afară a celor zise sau făcute de noi, ci stările sufletelor și scopul pentru care facem ceva din cele văzute, sau zicem ceva din cele cugetate...”³.

Lectura scrierilor filocalice ne duce cu gândul a afirma, de asemenea, caracterul profund pedagogic al acestora, ancorat în adâncul cugetării de Dumnezeu. Astfel, în Filocalii sunt folosite principii și metode menite să explice omului dornic de unirea cu Dumnezeu nu numai conținutul a ceea ce el trebuie să simtă, să înțeleagă și să trăiască, ci și metoda prin care să ajungă la aceasta.

Plecând de la principiile educative formulate de Comenius în 1632, pedagogia contemporană a elaborat o serie de principii considerate ca „norme orientative, teze generale cu caracter director care pot imprima procesului paideutic un sens funcțional, asigurând, prin aceasta, o premisă a succesului în atingerea obiectivelor propuse”⁴.

Așa cum spuneam, scrierile filocalice transmit nu numai cunoștințe despre urcușul omului spre Dumnezeu, ci și principii și metode pe care le expun autorii filocaliilor în calitate de pedagogi către Hristos. Astfel, scrierile acestora au un caracter profund pedagogic.

Primul principiu pe care îl enunță Pedagogia modernă este principiul integrării teoriei cu practica, adică tot ceea ce se însușește prin învățare este necesar să fie pus în practică.

Astfel, în spiritul de pocăință ce trebuie să caracterizeze viața creștinului, acesta trebuie să se împace cu fratele său, atunci când aduce la altar darul, pentru a împlini legea iubirii. Îndemnul filocalic este acela de a pogori învățăturile Domnului în sufletele noastre: „iar dacă îți s-ar întâmpla să te tulburi, sau să aluneci într-o cădere și să te abați de la ceea ce se cuvine, trebuie să te împaci repede cu cel ce te-a supărat sau și cu cel supărat pe tine și să te pocăiești din suflet și să plângi și să verși lacrimi și să te mustri pe tine însuși. Și așa, să agonisești luarea aminte pentru viitor...”⁵.

² Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Cele patru sute de capete despre dragoste*, în Filocalia, vol. 2, Sibiu, Tipografia Arhidiecezană, 1947, p. 46, 51.

³ Cuviosul Nichita Stithatul, *Cele 300 de Capete*. În Filocalia, vol. 6, București, Edit. Iust. Biblic și de Misiune al B.O.R., 1977, p. 269.

⁴ Constantin Cucos, *Pedagogie*, Iași, Ed. Polirom, 1996, p. 55.

⁵ Filocalia, vol. 8, p. 176.

Un alt principiu aplicat de pedagogi în predarea diferitelor discipline este principiul respectării particularităților de vârstă și individuale care ne atenționează asupra faptului că este bine să pornim de la datele persoanei de educat de la natura sa interioară și să nu forțăm nepermis de mult peste limitele pe care le îngăduie vârsta și caracteristicile individuale. Firea omenească își are un mers firesc care trebuie cunoscut și respectat.

Luminat fiind de Dumnezeu, Sfântul Ioan Scărarul scria: „Am văzut copii nevinovați și foarte buni venind la școală pentru înțelepciune, învățatură și folos, dar neînvățând nimic decât numai sălbăticiune și răutate din petrecerea acolo. Cel care are minte, să înțeleagă. E cu neputință ca cei ce învață din tot sufletul un meșteșug să nu sporească în fiecare zi în el. Dar unii cunosc sporirea, alții din iconomie (spre folosul lor), nu”⁶. După cum vedem, Sfântul Ioan Scărarul se raportează la capacitățile intelectuale și psihice ale persoanei de educat - copilul, enunțând, ca și în alte locuri adevărul că omul este dator să-și cultive firea pe măsura puterilor sale. De asemenea, sunt fixate și coordonatele de acțiune și influență ale școlii asupra subiectului de educat.

Principiul corelației dintre senzorial și rațional, dintre concret și abstract (principiul intuiției) acreditează teza conform căreia cunoașterea sporește și se amplifică atât pe traiectul inductiv, prin simțuri de la concret la abstract, dar și deductiv, prin intelect de la abstract la concret. Plecând de la un anumit material faptic, cel educat ajunge la generalizări și abstractizări, potrivit terminologiei consacrate, la construcții epistemologice mult mai înalte.

Sfântul Maxim Mărturisitorul, căutând să adâncească înțelesul schimbării la față a Mântuitorului, scris: „Când cuvântul lui Dumnezeu se face în noi clar și luminos, și fața Lui strălucește ca soarele, atunci și hainele Lui se fac albe. Iar acestea sunt cuvinte (rațiunile) Sfintei Scripturi a Evangheliilor, cari se fac străvezii și clare ne mai având nimic de acoperit. Ba apar lângă El și Moise și Ilie adică rațiunile (înțelesurile) mai duhovnicești ale Legii și al Proorocilor”⁷.

Părintele Stăniloae scria despre înțelesurile duhovnicești mai înalte: „orice cuvânt sau orice rațiune a lui Dumnezeu concentrează în sine o multiplicitate de înțelesuri care apoi pot fi expuse în multe cuvinte omenești. E o pildă despre felul cum în Dumnezeu Cuvântul, sunt concentrate și pot fi contemplate unitar toate rațiunile lucrurilor. Cu cât cineva s-a deprins să cunoască în formă separată mai multe înțelesuri, cu atât va fi mai în măsură să le constate mai repede și mai deplin într-un cuvânt sau într-o rațiune cuprinzătoare. Astfel se arată importanța strădaniei omenești de a cunoaște în viața de aici rațiunile cât mai multor lucruri și evenimente, pentru a fi în stare să le vadă în mod unitar în Dumnezeu - Cuvântul și în viața eternă”. Se fixează astfel sensul cunoașterii, în general, atât a celei prin simțuri cât și a celei prin rațiune, oferindu-se o viziune holistică asupra unității cunoașterii, dată de unicitatea dumnezeirii.

Filocalia se constituie nu numai într-o uimitoare sinteză a unor principii de viațuire creștină, ci oferă și metode pentru dezrobirea sufletului omenesc de patimi, pentru ca mintea și trupul luminate și îmbogățite de gândirea la Dumnezeu și de nepătimire, să ajungă la unirea cu Dumnezeu. Prin urmare, părinții filocaliei indică atât treptele și țelurile pe care trebuie să le atingă omul pe scara nevoițelor, dar îi oferă și metodele și mijloacele pe care trebuie să le urmărească pentru a-și ridica mintea și sufletul, prin înlăturarea patimilor.

⁶ Sfântul Ioan Scărarul, Scara, în *Filocalia*, vol. 9, p. 130.

⁷ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, p. 176.

Prețutindeni în Filocalie descoperim nu numai o analiză profundă a stării de păcat sau patimă dar și un remediu imediat, aplicabil sufletului omenesc, care se despovărează de cele dintâi pentru a îmbrăca mai întâi haina virtuților. Acest remediu nu este o simplă teorie ci convergența unor practici mântuitoare cu lucrarea asupra sufletului. Despre aceasta Cuviosul Nichita Stithatul a scris: „Prin posturi, privegheri, rugăciuni, culcare pe jos, prin ostenele trupului și prin tăierea voilor noastre întru omenia sufletului, face nelucrător duhul iubirii de plăcere. Iar prin lacrimile pocăinței îl legăm și, închizându-l în temnița înfrânării, îl punem în nemișcare și în lucrare, stăruind în lupta celor ce se sârguiesc și se nevoiesc”⁸.

Fără să fie părtași noilor principii pedagogice, dar călăuziți de „metoda duhului” părinții filocalici scriau: „Dumnezeieștii părinți nu ne-au predat toți, totdeauna rugăciunea întreagă, ci, unul întreagă, altul jumătate, al treilea o parte și altul altfel, poate după puterea și starea celui ce se roagă”. Se întrevede aici „pedagogia dumnezeiască” a Duhului Sfânt, Cel care „pe toate le plinește”.

COMORILE SPIRITUALE ALE FILOCALIEI, SAU DESPRE ÎNDREPTAREA LUMII DE AZI

Creștinismul îl înalță pe om la Dumnezeu, iar acest urcuș reiese limpede din îndemnul filocalic. Există așadar și un „ideal filocalic”, al omului despătimit, a cărui rațiune și simțire nu se mai află ancorate în lumea exterioară a plăcerilor ci, prin puterea harului Sfântului Duh, reconvertește energia patimilor în virtuți, pentru a ajunge la lumina cunoștinței de Dumnezeu.

Acest urcuș, către Dumnezeu este posibil fiindcă, spune un mare teolog contemporan, „creat după chipul lui Dumnezeu, omul tinde, prin natura lui însuși, prin însuși faptul că este om, spre Cel ce este Chipul său Dumnezeiesc”⁹.

Pedagogia creștină a tuturor veacurilor mărturisește că Hristos este modelul educației creștine, sursa de putere care ne unește cu Dumnezeu. Aceasta deoarece specificul existenței creștinului este relația centrală a omului cu Hristos în felul în care „pe de-o parte, Hristos coboară în adâncul ființei umane, în abisurile ontologice ale inimii credincioase, dar pe de altă parte rămâne și deasupra Bisericii, pentru a atrage credincioșii la comuniune cu Dumnezeu și cu semenii. Prin coborârea lui Hristos în inima sa, credinciosul are un centru de gravitate propriu, fiindcă este persoana după chipul lui Dumnezeu, dar nu este vorba despre un centru de gravitate închis în el însuși ci de un centru care deschide omul, în Hristos al slavei, spre nemărginirea dumnezeiască și spre perspectivele de înfinită dragoste, înțelegere și comunicare cu semenii, astfel ca Biserica să devină o extensie a comuniunii mai presus de fire a Sfintei Treimi”¹⁰.

După cum am văzut în capitolele anterioare, părinții Filocaliei au mărturisit despre dimensiunea profund spirituală și morală a procesului pe care îl străbate omul aflat pe calea îndumnezeirii. În mijlocul acestui proces, ca într-o luptă stă Hristos, ajutându-l pe creștin să iasă de sub povara păcatelor, căci „Hristos reprezintă mântuirea omului nu numai la modul negativ, izbăvindu-l de consecințele păcatului protopărinților, ci și pozitiv, întregind existența lui iconică dinainte de cădere. Relația Lui cu omul nu e numai tămăduitoare, e ceva mult mai larg, decât răscumpărarea, ea coincide cu îndumnezeirea”¹¹.

Pentru lumea postmodernă de astăzi, a vorbi de îndumnezeirea omului ar însemna idealizarea sensurilor vieții până la limite greu de atins pentru omul contemporan. Aceste

⁸ Cuviosul Nichita Stithatul, op. cit., p. 229.

⁹ Pr. Prof. Dr. Dumitru Popescu, *Ortodoxie și contemporaneitate*. București, Edit. Diogene, 1996, p. 62.

¹⁰ *Ibidem*, p. 69.

¹¹ *Ibidem*, p. 67.

aspecte sunt conturate de o mulțime de cauze ale secularizării lumii, prin înrădăcinarea în cultura și civilizația actuală a determinismului cosmologic, care îl înlătură pe Dumnezeu din creație, a conceptului de rațiune autonomă, care a autonomizat toate sectoarele vieții umane, aruncând lumea într-o criză cu multiple valențe.

Filocalia ca rod și mărturie a spiritualității creștine, este oferită astăzi de Biserică tuturor oamenilor, deoarece ea se constituie într-un remediu spiritual al crizei de sens prin care trece lumea. Lucrările Sfinților Părinți ne arată cu fermitate că sensul existenței omului este îndumnezeirea. Pentru ca omul să poată străbate acest proces, autorii filocaliilor ne-au descris nu numai starea de extaz pe care o pot atinge oamenii, ci și mijloacele, rânduielile și treptele ce trebuie urmate: înlăturarea patimilor, împodobirea sufletelor cu virtuți, cunoașterea înțelesurilor suprafirești ale lumii și unirea, prin extaz, cu Dumnezeu.

Rolul pedagogiei moderne este acela de a crea un om cu o structură spirituală nouă. Acest ideal educațional nu va putea fi împlinit deodată fără a împrumuta din filonul filocalic atât idealul acestuia - omul îndumnezeit - cât și dimensiunea eforturilor spirituale pe care omul trebuie să le facă de la o vârstă cât mai fragedă. Numai atunci își vor dovedi viabilitatea principiile fixate de pedagogia umanității, când latura formării omului se va opri atât la aspectul instrucțional al învățării omenеști dar și la latura educativă care trebuie să pună accent pe zidirea sufletului omului în comuniune cu semenii.

Științele psihopedagogice și cele care se ocupă de patologia psihicului omului modern ne introduc în această problematică a vieții spirituale a omului contemporan, ajutându-ne să-i cunoaștem frământările și chinurile pe care le petrece în această lume materială. Deci, pedagogia ca și celelalte științe pozitive abordează problematica largă a vieții umane, oferă metode pentru înțelegerea diferențiată a fenomenelor sufletești, căutând să creeze mijloace noi prin care să pătrundă în structura psiho-fizică a omului.

Cu toate acestea, științele pedagogiei contemporane nu pot aduce omul la perfecțiune, fiindcă patima nu se depărtează numai prin rațiunea și voința omului, ci prin lucrarea pe care o săvârșește Dumnezeu. Principiile pedagogiei, psihanalizei, sociologiei și psihologiei au o valoare relativă pentru că nu pot transforma individualismul omului în iubire. Numai Dumnezeu îl poate ajuta pe om să realizeze aceasta în mod determinist, izbăvind persoana umană din închisoarea egoismului și a patimilor, atrăgându-l către Sine și deschizându-l pe om către semenii, înzestrându-l cu omenie și simțire curată.

Metoda pentru îndreptarea firii omului contemporan trebuie să fie cea a Duhului Sfânt care este necesar să fie afirmat ca prezență în toate aspectele vieții.

Astfel, prin puterea Duhului Sfânt care s-a pogorât asupra Apostolilor la Cincizecime, dar și prin efortul credinciosului vor putea fi înlăturate și transformate patimile în virtutea rațională a iubirii ce antrenează omul în cursa infinită a creșterii spirituale și morale spre comunicarea cu Dumnezeu și cu semenii.

Omul singur, prin puterile sale, va putea să făurească doar idealuri ale educației. Hristor însă ne învață că omul trebuie să tindă spre Dumnezeu cerându-i ajutorul căci „prin această împreună lucrare a omului cu Dumnezeu se produce o modificare profundă în ființa omului, pe care antropologia ortodoxă o înțelege ca o transfigurare sau îndumnezeire a omului”¹².

Putem afirma cu tărie că Dumnezeu ne poate duce la El prin imensitatea puterii Sale, fie prin „calea ce duce spre Damasc”, fie prin Filocalia Sfințelor nevoițe ale desăvârșirii omului, prin „metoda Duhului Sfânt”.

¹² *Ibidem*, p. 71.

BISERICA ȘI NEAMUL

SPRE UNITATEA CREȘTINĂ APELUL PEA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST LA RECONCILIERE ȘI UNITATE

Acum, la începutul sfântului și marelui post, care ne conduce pașii spre slăvita Înviere, acum, când Bisericile noastre împreună cu celelalte Biserici din Europa întreagă, se pregătesc pentru Adunarea ecumenică europeană de la Graz (23-29 iunie 1997), având ca temă: „Reconcilierea - dar al lui Dumnezeu și izvor de viață nouă”, acum, când atmosfera politică și socială din țara noastră ne cheamă la armonie și cooperare interetnică, interconfesională și interreligioasă, adresăm în numele Sfântului Sinod, al clerului și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române cuvânt de iubire și chemare la împăcare și unitate întru credință către frații catolici de rit bizantin (greco-catolici) din România. Această chemare izvorăște din cuvântul Mântuitorului Iisus Hristos: „Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema” (Matei 5, 9) având ca imbold și adevărul spus de Sfântul Apostol Pavel că „Dumnezeu, care ne-a împăcat cu Sine prin Hristos, ne-a dat nouă slujirea împăcării” (II Corinteni 5, 18).

Spre această mult dorită împăcare, Sfântul Sinod al Bisericii noastre a îndemnat stăruitor și în repetate rânduri în ultimii 7 ani, dar nu s-a primit, spre tristețea noastră, răspuns potrivit prin graiul faptelor la dorința noastră de pace și frățietate întru neam și Biserică. Înseși înflegorile oficiale stabilite la nivel internațional între reprezentanții oficiali ai Bisericii Catolice și Bisericii Ortodoxe n-au fost acceptate de conducerea Bisericii Catolice de rit bizantin din România (greco-catolică) și cu atât mai puțin puse în aplicare. Și de o parte și de alta, suntem, poate, supuși unor subiectivisme locale și confesionale. Nu s-ar cuveni oare ca împăcarea decisă de aceste două Biserici în totalitatea lor să fie aplicată și la noi? S-ar rezolva atâtea probleme, s-ar domoli atâtea patimi!

De aceea, este necesar să se renunțe la tot ce poate învrăjbi, umilii și răni sufletește pe celălalt, să se evite cuvinte și fapte care nu izvorăsc de la Duhul Sfânt și din dragoste creștină. Rugăm, așadar, episcopii, clerul și credincioșii Bisericii Catolice de rit bizantin (greco-catolice) să cultive în cuvântul vorbit, în cuvântul scris, în fapte și atitudini, duhul reconcilierii și al dragostei creștine, pentru ca Bisericile noastre să poată împreună să înțeleagă și să trăiască slujirea împăcării în fața lui Hristos și a oamenilor.

Trebuie să lucrăm la vindecarea rănilor din suflete, pe care le provoacă exprimarea jignitoare din presa bisericească, din predici, din cărți scrise cu patimă, din interviurile

expuse sub formă de judecată aspră, din procesele de la tribunal, din ocuparea cu violență a unor biserici, din critica sub formă de resentiment. Nu este suficient ca reconcilierea să fie o politică bisericească la vârf, adică ierarhii celor două Biserici să se întâlnească sau să se roage alături în diferite ocazii, ci este nevoie ca dorința de reconciliere, necesară dialogului frățesc sincer și de cooperare, - să devină o stare de spirit la toate nivelurile, o mărturie a spiritualității pe care o aduce lucrarea Duhului lui Hristos în inimile noastre.

Așa lucrând, aflându-ne permanent în stare de dialog frățesc, vom restabili unitatea Bisericii lui Hristos pe pământul românesc așa cum a fost ea timp de peste un mileniu și jumătate. Desigur, acest lucru este anevoios, fiindcă cere o luptă cu propriul nostru egoism confesional, individual sau de grup. Dar tocmai în aceasta trebuie să aflăm îndatorirea noastră de a ne supune harului unificator al Sfântului Duh pentru ca acest neam să se înfățișeze în fața istoriei și a dreptului Judecător în unitate, ceea ce este însăși slava sa (Apocalipsă 21, 24-26).

Din partea noastră, vom cultiva acele cuvinte și fapte pe care le cerem altora, încercând să fim după fapte, ceea ce suntem după nume.

Nădăjduim că Hristos Domnul, Cel răstignit și înviat din morți, ne va ajuta să înțelegem și să trăim împreună taina reconcilierii lui Dumnezeu cu lumea și a Bisericilor noastre întreolaltă, în vederea realizării unității noastre creștine dintru început de pe pământul românesc.

PREȘEDINTELE SFÂNTULUI SINOD

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

PROBLEMA UNIATISMULUI ÎN PERSPECTIVA ECUMENICĂ*

S-a făcut nu numai din latura ortodoxă, ci și din cea romano-catolică, afirmația că, atunci când a aruncat anatema asupra Bisericii Ortodoxe la 1054, cardinalul Humbert a făcut o greșală. Recent s-a procedat la repararea acestei greșeli.

Dar dacă se recunoaște ca greșală excomunicarea de la 1054, tot ca greșală trebuie recunoscută și acțiunea întreprinsă în secolele XVI - XVIII de Biserica Romano-Catolică pentru a rupe de la sânul Bisericii Ortodoxe grupurile de credincioși constituite în așazisele Biserici unite. Arhiepiscopul unit melchit Elias Zoghby declară că într-adevăr azi: „Biserica Romană și-a dat scama că a comis o greșală (creând uniatismul) și că aceasta a fost un act antiecumenic”¹. Dar această recunoaștere ar trebui să se manifeste în declarații limpezi și în acte corespunzătoare, cum s-a procedat în chestiunea anatemei de la 1054. Aceasta ar înlătura efectiv cea mai importantă piedică din calea apropiării *între cele* două Biserici. Ar fi un act care ar ușura revenirea reală a lor la dialogul iubirii.

În acțiunea de creare a uniatismului, Biserica Romano-Catolică a pornit de la falsa convingere a cardinalului Humbert că Biserica Ortodoxă nu mai e o Biserică ce poate asigura mântuirea membrilor ei, că e o Biserică nedeplină. Dacă această convingere a fost părăsită, socotim că este o inconsecvență să fie regretat actul cardinalului Humbert - sau poate chiar acțiunea prin care s-a creat uniatismul -, dar să fie continuată apărarea rezultatului acestei acțiuni.

Gestul cardinalului Humbert de la 1054 a primit o confirmare practică și despărțirea între cele două Biserici, proclamată teoretic la acea dată, a devenit o realitate dureroasă, o luptă pe teren de fiecare zi, prin crearea uniatismului. Același arhiepiscop melchit unit scrie: „Crearea Bisericilor unite a adâncit și mai mult șanțul care separă Biserica Romei de Bisericile Ortodoxe de Răsărit. Biserica Romei gândea că ar putea cuceri în mod treptat întreaga Ortodoxie și ar face-o pe aceasta să intre în orbita sa prin convertiri individuale și colective. Ea a greșit ținta pentru că a semănat neîncrederea între ortodocși și i-a pus în gardă”². Dovada e că până la începutul de creare a uniatismului, în secolul al XVI-lea, s-au făcut încercări de a se reface unitatea dintre cele două Biserici prin tratative. Dialogul a continuat până atunci. De atunci aceste încercări au încetat. Dialogul a încetat și locul lui l-a luat lupta: lupta de cucerire din partea Romei papale, lupta de apărare din partea Ortodoxiei³.

¹ «Il Regno», din 15 martie 1968, p. 99-100.

² *Ibidem*.

³ Le Patriarche melchite Maximos, IV, *Voix de l'Eglise Melchite*, Herder, Freiburg im Breisgau, 1962, p. 20.

* Extras din „Uniatismul din Transilvania, încercare de dezbinare a poporului român”, București,

Greșeala acțiunii de creare a uniaticismului s-a văzut și în faptul că grupurile unite n-au putut fi înființate propriu-zis printr-un misionarism. Căci ce noutate în credință putea propovădui «misionarismul» catolic între ortodocși? Nimic altceva decât îndemnul de a recunoaște pe papa ca autoritate supremă. Dar aceasta nu era o chestiune de credință, care să atragă sufletele, ci o chestiune de jurisdicție pământească și de eventual oportunism lumesc. De fapt, toate disputele dintre uniți și ortodocși, odată cu crearea grupurilor unite, au fost nu dispute pe planul înalt al spiritualității, ci dispute din planul coborât al jurisdicției, păgubind enorm viața spirituală. Arhiepiscopul unit Zoghby declară că primatul papal a fost de o mie de ani încoace «un pretext de divizare» între creștini⁴.

Într-adevăr din cauza afirmării primatului s-a produs schisma de la 1054; din cauza refuzului unui dialog cu cei ce voiau o înnoire a Bisericii s-a produs divizarea creștinismului occidental în secolul al XVI-lea; din cauza primatului au fost despărțite de la sânul Bisericii Ortodoxe grupurile unite. Și pe tot parcursul ultimului mileniu, cu cât aderenții centralismului roman au accentuat mai mult primatul, cu atât celelalte Biserici s-au fixat într-o mai mare opoziție, iar dialogul a devenit imposibil. Căci pe măsură ce Biserica Romano-Catolică urmărea atragerea celorlalți creștini în «staulul lui Petru», ceilalți își apărau libertatea. Unitatea se poate realiza și menține prin echilibru între opiniile liber manifestate, nu prin dictat. Așa s-a procedat în Biserica primară. E semnificativ că azi Biserica Romano-Catolică începând să renunțe la metoda dictatului, celelalte Biserici sunt bucuroase și ele să intre în relații cu ea.

Disputele în jurul primatului au devenit mai aprinse în acele regiuni creștine necatolice, unde au apărut agenții prozelitismului catolic și mai ales în regiunile ortodoxe unde acești agenți nu ofereau altceva creștinilor pe care voiau să-i atragă la uniaticism decât primatul papal. Grupurile unite create întrețineau în acele regiuni această dispută obsedantă, menținând lupta între Biserica Ortodoxă și cea Romano-Catolică și un nivel coborât de viață spirituală, ceea ce se întâmpla mai puțin în regiunile catolice și ortodoxe centrale.

Propaganda pentru atragerea ortodocșilor sub jurisdicția papală, neputând oferi motivele pentru o mișcare spirituală spontană a maselor spre catolicism, a fost susținută cu promisiuni de avantaje lumești. Conform mentalității clericaliste și medievale de atunci, s-a promis clerului ortodox din statele catolice, care va primi jurisdicția Romei papale, privilegiile egale cu ale clerului celorlalte Biserici recepte, dar poporului nimic. Cum în viața religioasă a credincioșilor nu trebuia să se schimbe nimic, acesta deocamdată nici nu trebuia să știe ceva despre această simplă trecere a lui prin ierarhi și preoți sub jurisdicția Romei. El putea fi înșelat cu conștiința împăcată, dată fiind convingerea catolică de atunci că omul poate fi mântuit fără voia și fără știrea lui. Clerul ortodox, aflat în situație de iobăgie în Imperiul habsburgic și în regatul polonez, a acceptat acest contract, primind și el asigurări că nu i se va cere nicicând o schimbare a credinței, ci numai o acceptare a jurisdicției papale. Privilegiile trebuia să le acorde împăratul Austriei sau regele Poloniei. Din crearea uniaticismului câștiga atât Roma papală cât și statul habsburgic-austriac sau polonez: Roma papală își întindea stăpânirea peste alte grupuri creștine; împăratul Austriei își consolida stăpânirea atrăgând la religia sa un număr de cetățeni necatolici și rupând sufletește pe românii din Transilvania, aflată în cadrul imperiului, de românii din Principatele de la sudul și estul Carpaților. Aceleași scopuri le urmărea regele Poloniei prin punerea rutenilor și ucrainenilor sub jurisdicția Romei papale. Uniaticismul a fost astfel produsul unui dublu act politic: produsul unui act politic al Romei papale combinat de un act politic al statului habsburgic austriac sau polonez.

⁴ *Il Concilio Vaticano II, 3 sessione, Bologna, 1964, Supliment la «Il Regno», nr. 9/1968, p. 91.*

Dacă ne restrângem la poporul român, uniaticismul a fost pentru el și o tentativă de dezmembrare națională, o perspectivă de deznaționalizare. Credincioșii ortodocși, observând curând ce se întâmplă, au refuzat să fie obiectul unei astfel de tranzacții. Atunci au intrat în acțiune generalii austrieci cu regimentele lor, la cererea iezuiților și a vârfurilor clerului care a primit unirea. Uniaticia s-a impus astfel unei părți din popor prin mii de întemnițați, prin sute de martiri, prin confiscarea vitelor și a tuturor bunurilor lor, prin alungarea lor din saatele proprii prin păduri. Peste 300 de schituri ortodoxe au fost arse sau dărâmate de tunurile generalului austriac Bucow.

Cum am spus, în Transilvania nu numai Ortodoxia a simțit uniaticismul ca produsul unui act ostil din partea Bisericii Catolice, aliată cu statul habsburgic, ci și poporul român. Poporul a simțit că prin încercarea de a-l rupe de la Ortodoxie se intenționează nu numai desprinderea lui din unitatea cu frații din Principate și deznaționalizarea lui treptată, ci și privarea de «legea lui românească». Arhiepiscopul unit Zoghby spune și în privința aceasta: „Trebuie să înțelegem o dată pentru totdeauna că, dacă fiecare Biserică vrea să fie guvernată de oameni de ai săi, face aceasta nu din spirit de naționalism sau de șovinism, ci pentru binele mai mare al creștinismului. Trebuie să recunoaștem că o Biserică condusă, din apropiere sau din depărtare, de oameni pentru care sunt străine tradițiile ei religioase, naționale și sociale, se vede puțin câte puțin dezbrăcată de tradițiile ei și termină prin a lua aspectul de străină în țara ei proprie”⁵.

Ortodoxia a înțeles în trecut, înțelege azi și va înțelege totdeauna unitatea creștină ca comuniune între Bisericile naționale autocefale identice în credință, nu ca un tot uniform dirijat de un centru străin Bisericii din fiecare țară, adeseori prin clerici străini, cum a făcut și mai face și azi Biserica Romano-Catolică, ce nu reușește să împace naturalul național cu supranaturalul creștin. „Istoria uniaticismului a furnizat exemple evidente despre acesta”, spune iarăși Arhiepiscopul Zoghby. Iar în continuare tot el spune: „Biserica e catolică, adică universală, în măsura în care se adaptează ea însăși popoarelor”⁶.

Forțat de persecuțiile cele mai crunte - egale cu cele din timpul împăraților romani - o parte din credincioșii români din Transilvania a acceptat în secolul al XVIII-lea jurisdicția Romei, dar a rezistat la toate încercările ulterioare de catolicizare, rămânând în comuniune bisericească și deci în Hristos cu tot poporul român. Numai exterior sau prin subordonarea sub primatul papal s-a despărțit. Primatul papal a devenit semnul unic de dezbinare religioasă și națională. Uniții Zoghby, Patacsi și alții recunosc că fragmentele unite, silite să accepte jurisdicția Romei papale, n-au păstrat numai ritul ortodox, ci toată credința ortodoxă, căci ortodocșii nu cunosc acea separație artificială între credință și rit pe care au creat-o teologii catolici⁷.

Ortodocșii și uniții au văzut deopotrivă în durata uniaticismului ca despărțire artificială și forțată între frați, în dependența lui de un for bisericesc străin, în încercările unor ierarhi și călugări uniți, crescuți la Roma papală, de a catoliciza treptat Biserica unită, o amenințare crescândă pentru unitatea națională. De aceea toți așteptau un moment favorabil pentru lepădarea uniaticiei și pentru refacerea unității bisericești.

⁵ *Il primato e diventato un pretesto di divisioni*, în *Il Concilio Vaticano II...*, b. c., p. 91.

⁶ *Ibidem*.

⁷ G. Patacsi, *Anciennes et nouvelles perspectives concernant les Eglises Orientales unies il Rome*, în «*Irénikom*», nr. 4/1968, p. 33-44.

Acest moment i s-a oferit poporului român în 1948, după ce în 1918 își realizase unitatea politică și după aceea își consolidase deplin această unitate și libertate.

Actul de revenire a grupului unit din Transilvania în sânul Bisericii Ortodoxe s-a realizat în mod spontan și fără dificultăți, căci el n-a însemnat o schimbare în viața lui religioasă. Totul a rămas în practicarea vieții religioase cum a fost. Dacă în secolul al XVIII-lea acceptarea uniției deși nu însemnase nici ea decât o schimbare de jurisdicție, s-a făcut cu o hotărâtă opoziție din partea credincioșilor ortodocși, pentru că acceptarea jurisdicției străine a papalității și ruperea de la sânul Bisericii strămoșești și din unitatea bisericească cu frații lor de naționalitate reprezenta în ochii poporului un pericol viitor pentru credința și pentru naționalitatea lor, acum revenirea însemna încetarea aceluși pericol și înfăptuirea unui act mult așteptat.

Puținii fanatici catolicizanți din clerul unit superior care s-au văzut dintr-o dată lipsiți de orice aderență de credincioși nu s-au putut împăca cu această rămânere a lor în văzduh. Dar atitudinea de protest în care ei au persistat nu a reușit să trezească nici după actul de la 1948 nici un ecou favorabil în fosta populație unită. Uniatismul în Transilvania este o problemă definitiv lichidată.

Cu aceasta însăși viața a lichidat o greșeală a Bisericii Romano-Catolice din trecut și a netezit calea pentru apropierea din nou a celor două Biserici.

Tot mai multe voci dintre uniți și catolici recunosc azi ca o condiție sine qua non pentru apropierea dintre Biserica Ortodoxă și cea Catholică resorbirea grupurilor unite în Biserica Ortodoxă. Iezuitul unit G. Patacsi scrie: „De la cea de a treia sesiune a Conciliului al II-lea de la Vatican și de la cea de a treia Conferință Panortodoxă de la Rodos mulți ecumeniști au înțeles în mod special că nu numai «latinizarea» grupurilor unite constituie unul din obstacolele principale în calea apropierei Orientului și Occidentului creștin, ci și - sau mai ales - rădăcina profundă, anume starea lor «separată», de ruptură în raport cu Bisericile Ortodoxe”⁸. Sau: „Acordul (între cele două Biserici în problema uniției) nu va putea evita problema reintegrării viitoare a uniților (în Ortodoxie), care nu va întârzia de a se pune”⁹. Arhiepiscopul unit Zoghby spune la rândul său: „Teoretic ar fi minunat dacă uniții s-ar supune chiar acum jurisdicției ortodoxe. Toți uniții care sunt însuflețiți de un spirit ecumenic progresist nu-și pot dori ceva mai bun”¹⁰.

Până ce Roma papală va menține grupurile uniute între popoarele ortodoxe, dialogul oferit de ea ortodocșilor va fi suspectat ca un mijloc pentru atragerea lor la o unire cu Roma papală după chipul celei impuse uniților. Din acest punct de vedere a fost o greșeală și Decretul *Despre Bisericile Catolice orientale* care subordonează pe patriarhii orientali ai acestor Biserici scaunului papal și îndeamnă pe uniți să lucreze între ortodocși pentru unirea Bisericii Ortodoxe cu cea Romano-Catolică. Pe drept cuvânt s-a spus, comentându-se acest Decret dat de Conciliul al II-lea de la Vatican: „În realitate Bisericile orientale unite rămân și după Conciliu un simptom pentru structura ecleziologică a unui centralism universal care exclude unitatea într-o pluralitate de comunități de Biserici și din acest motiv ortodocșii se văd și mai expuși pericolului prozelitismului”¹¹.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*, p. 42.

¹⁰ În «Oekumenisches Pressedients», nr. 4/1968.

¹¹ R. Slenczka, *Das Ostkirchendekret des zweiten Vatikanischen Konzils*, în «Okumenische Rundschau», 1966, Heft 4, p. 331 și 335.

Nu ne arogăm dreptul să indicăm Bisericii Romano-Catolice metode după care ar putea să procedeze pentru a înlătura din calea apropierii între Biserica Romano-Catolică și cea Ortodoxă piedica pe care o reprezintă uniatismul. Evoluția fericită care a început în sânul Bisericii Catolice și care sperăm că va duce la un rol deliberativ al «Sinodului episcopilor», având pe papa ca președinte, dar nu ca dictator, și concomitent cu aceasta la o autocefalie a Bisericilor Catolice naționale, va duce prin aceasta și la resorbirea grupurilor unite, care mai există, în Bisericile Ortodoxe autocefale. Poate că înainte de aceea o revizuire a Decretului *Despre Bisericile catolice orientale* în sensul de a nu se mai cere patriarhilor lor nici o subordonare față de Roma, ci numai o comuniune cu episcopii catolici și cu papa ca primus inter pares între episcopii creștini, ar curăți drumul pentru unirea între Ortodoxie și Romano-Catolicism.

Dar drumul pentru resorbirea grupurilor unite, existente încă în Ortodoxie, poate să fie lung, cum spune într-un interviu Arhiepiscopul Zoghby¹². Pe acest drum se pot pune încă probleme delicate Romei. Căci o chestiune de prestigiu o poate împiedica să dea să înțeleagă acestor grupuri unite că nu o mai interesează ținerea lor sub jurisdicția sa.

Asemenea probleme nu se mai pun Bisericii Romano-Catolice de către fostele grupuri unite care s-au resorbit în Ortodoxie, între care este și cel român. Viața însăși s-a însărcinat în cazul lor să rezolve aceste probleme. O întreținere a agitației în vederea resuscitării lor ar fi, mai mult decât Decretul *Despre Bisericile catolice orientale*, un test despre persistența Romei de a înțelege ecumenismul ca o integrare a Bisericilor Ortodoxe în sânul ei, după chipul fragmentelor unite. O sporire a agitației în acest scop ar învenina din nou raporturile dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică, ar da cauza ecumenismului înapoi cu sute de ani, ar compromite definitiv ecumenismul contemporan.

Ni se cere azi tuturor să uităm trecutul de acte dușmănoase ale unei Biserici împotriva alteia. Dar până când persistă uniația undeva, însăși existența ei ține viu în amintire tot cortegiul de acte prin care ea a luat ființă. Iar o încercare de readucere în viață a uniației acolo unde a încetat să mai existe, nu numai că ar readuce în memorie actele prin care el a luat ființă prima oară, ci ar prilejui noi acte de neprietenie.

Se spune de către unii că ar trebui dată fiecărui ins posibilitatea să se declare în libertate pentru sau contra apartenenței sale la uniatism. Dar fostele mase unite care s-au resorbit în Ortodoxie au dat un răspuns liber la această întrebare în momentul în care au renunțat la unire. Propriu-zis ele au dat un răspuns că voiesc să fie ortodoxe în tot trecutul în care și-au menținut credința ortodoxă, cu toate că formal au fost ținute cu sila sub jurisdicția Romei. N-are nici un rost să li se pună din nou această întrebare, căci aceasta ar deschide perspectiva ca această întrebare să li se pună iarăși și în viitor.

Și pentru ce s-ar porni din nou o astfel de agitație, care ne-ar readuce la timpurile de tristă amintire din trecut? Pentru a arunca din nou o mică parte de oameni amăgiți într-o stare de ambiguitate, susținută cu alte motive decât cele de ordin religios? Nici o parte din credincioșii români nu pot părăsi în fond Ortodoxia. Aceasta a dovedit-o în cursul unui îndelungat timp de dominație papală și deci cu aceasta ar trebui să fie în clar cei ce susțin uniațismul.

¹² «Il Regno», din 1 iulie 1969, p. 225.

Biserica Ortodoxă Română vede în agitația pentru resuscitarea uniției o dezmințire cu fața a afirmației din partea conducătorilor catolici că Biserica Ortodoxă și cea Romano-Catolică sunt surori și că Biserica Ortodoxă dispune de mijloacele necesare pentru mântuirea credincioșilor ei.

Ortodoxia românească socotește că numai prin renunțarea la uniatism s-ar începe să se pună în practică în mod sincer ceea ce scria acum câțiva ani Mons Duprey, subsecretarul Secretariatului pentru Unitatea creștinilor: „Dacă Bisericile Ortodoxe sunt Biserici adevărate, prima problemă a catolicismului nu trebuie să fie aceea de a «converti» pe ortodocși, de a-i face să «între în Biserică», cum a fost cazul de multe ori în epoca în care acest adevăr era obscur în conștiința catolică, ci de a ajunge, printr-o colaborare fără interese, la actualizarea raporturilor de comuniune între cele două Biserici surori ... pentru că Biserica Catolică și Biserica Ortodoxă sunt Biserici surori, pentru că este prezent în amândouă Biserici ansamblul mijloacelor de mântuire ... Nu mai este vorba deloc de a convinge pe credincioși de a trece de la o Biserică la alta, ci de a recunoaște și de a respecta pe episcopii lor ca pe adevărații păstori ai unei părți a turmei încredințată lor de Hristos, de a căuta și de a găsi împreună actele prin care trebuie să fie împlinite, de a înainta împreună în mod progresiv către deplinătatea comuniunii. Directiva ecumenică nr. 46 cere să fie evitată, în ceea ce privește pe orientali, nu numai orice fel de prozelitism, ci și orice aparență de prozelitism”¹³.

Dacă prozelitismul este în general condamnat azi de conștiința creștină ca o cădere din relațiile de frățietate care trebuie să domnească între creștini, cu atât mai condamnată este încercarea de creare sau de refacere a unor grupuri unite, care reprezintă un prozelitism mai mult sau mai puțin camuflat în ochii credincioșilor ortodocși.

Unica atitudine creștină și ecumenică în problema uniatismului este să uităm și o parte și alta trecutul și să renunțăm la tendința de a menține sau resuscita rezultatele lui, iar concomitent cu aceasta să înaintăm pe calea pregătirii unei unități între Biserica Ortodoxă și Romano-Catolică, pe bază de iubire, spre o unitate pe care Ortodoxia o înțelege ca o comuniune între aceste Biserici și între ierarhii lor, fără nici o excepție, în condiții de deplină egalitate. Această comuniune în iubire, ca adevărată unitate creștină, va fi și mai profundă și mai reală decât o unitate sub jurisdicția exterioară a papei, căci ea va fi, cu toată varietatea, o unitate în primul rând în Hristos și în iubire, după cum a spus Iohannes Hoeck, superiorul general al benedictinilor bavarezi, criticând Decretul despre Bisericile Orientale catolice: „O varietate în iubire oferă mai mult decât o unitate comandată: nu cuvântul «sub» (sub autoritate, sub potestate, sub moderamine) este cu adevărat catolic, ci cuvântul cum”¹⁴.

Pentru realizarea climatului favorabil înaintării spre acea unitate a comuniunii, în care Bisericile Ortodoxe naționale să nu aibă de suportat jurisdicția nici unui for din afara lor, ar fi necesar ca Biserica Romano-Catolică să-și însușească judecata arhiepiscopului unit E. Zoghby: „Crearea Bisericilor unite a lărgit șanțul dintre Roma și Bisericile Ortodoxe. Biserica Catolică de astăzi n-ar fi creat uniți; ea și-a dat seama că a comis o greșală și că crearea Bisericilor unite a fost un act antiecumenic..., un act de ostilitate față de Ortodoxie. Urmând dispozițiile Romei, uniții au făcut convertiri între ortodocși, au învățat să disprețuiască

¹³ *Le Décret sur l'œcuménisme*, în «Proche Orient Chrétien», XVIII (1968), p. 8-9.

¹⁴ La R. Slenczka, *art. cit.*, în rev. cit., p. 322.

Ortodoxia, s-o combată și s-o slăbească ... A pune astăzi pe uniți sub jurisdicția ortodoxă ar fi un lucru minunat ... Acum când s-au stabilit contacte directe între Roma și Ortodoxie, nu mai sunt necesari intermediari"¹⁵.

Uniația nu se deosebește de Ortodoxie în esență, când e sinceră și ea și Biserica Romano-Catolică, decât prin recunoașterea de către ea a primatului papal. În renunțarea de către Biserica Romano-Catolică la uniație, Ortodoxia ar avea o dovadă reală că Biserica Romano-Catolică merge spre o renunțare la primatul jurisdicțional și la infailibilitatea papală și deci spre posibilitatea unei comuniuni pe picior de egalitate frățească între cele două Biserici. Primatul papal jurisdicțional: aceasta e rațiunea de a fi a uniației. Atâta vreme cât există ea, e un semn că în catolicism continuă să se afirme primatul papal jurisdicțional și deci unirea celor două mari Biserici nu e posibilă.

Deocamdată nu sunt semne că Vaticanul e dispus să renunțe la acest primat. Dar sunt în catolicism multe alte forțe care lucrează pentru o încadrare a papei în colegiul episcopal, pentru o interpretare a primatului într-un real spirit colegial, căci în direcția aceasta se mișcă spiritualitatea umană. Și noi credem că aceste forțe vor impune până la sfârșit vointa lor și conducerii Bisericii Catolice.

Menționăm aici câteva glasuri de prestigiu ale teologiei catolice, care pregătesc acest viitor și întăresc nădejdele în el.

Revista catolică de limbă germană *Herder-Korrespondenz*, nr. 8 (august), 1971, p. 357, cere măsuri mai substanțiale chiar decât teologul catolic progresist Hans Küng pentru reformarea oficiului papal. Ea afirmă că azi Biserica nu mai poate fi condusă de o singură persoană. Papa nu trebuie numai sfătuit, el are nevoie de un organ de împreună decizie (ein Organ der Mitentscheidung). Acest organ ar trebui să fie sinodul episcopilor, care în acest scop ar trebui să fie permanent, să fie ales la scurte perioade de întreg episcopatul Bisericii și să fie supraordonat curiei.

Dar revista amintită crede că Biserica nu mai trebuie condusă azi într-un mod prea centralist, nici măcar în felul acesta sinodal-democratic. Azi se cere descentralizare, nu recentralizare. „Bisericile trebuie să devină independente pe regiuni, fără să renunțe la comuniunea cu Roma. Există în acest sens modele istorice, ca patriarhatele. Acestea nu trebuie, desigur, copiate, ci trebuie căutate de către toți împreună modele noi”.

Acesta e modul ortodox de organizare și el se dovedește a fi cel mai bun, cel mai adaptat realităților lăsate de Dumnezeu prin creație. Creștinismul readunat într-o singură Biserică nu poate fi condus de o singură persoană, nici de un organ central care să se ocupe cu toate amănunțele. Amploarea și complexitatea actuală a creștinismului depășesc ambele aceste organe de conducere. Fiecare unitate bisericească a unei țări, sau a unei națiuni trebuie lăsată să se conducă de sine. Numai învățăturile de credință disputate trebuie formulate de un organ reprezentativ al tuturor Bisericilor și numai directivele generale de organizare, de colaborare în problemele omenirii și de orientare spirituală trebuie să le decidă acest organ, după modelul sinoadelor ecumenice.

În sensul unei încadrări a papei în colegiul episcopal se pronunță și teologul catolic german Herbert Mühlen, care spune: „papa încă nu-și concepe oficiul său în sensul colegial”. La Conciliul II de la Vatican s-a lansat principiul colegialității, „dar mai trebuie să se facă un drum în continuare, până la o adevărată colegialitate a papei! În vederea acestui scop ar trebui discutat în mod serios, dacă oficiul cel unul al lui Petru nu ar putea fi administrat de mai

¹⁵ *Problemi e possibilità delle chiese uniate sulla via del'ecumenismo*, în «Il Regnoattualité», XIII (1968), nr. 155/6, p. 99-100.

mulți în mod colegial, pentru ca destinele Bisericii mondiale să nu depindă de temperamentul, caracterul, pregătirea etc. a unui singur om ... În orice caz astăzi și în viitor este imposibil ca complexitatea culturii mondiale moderne să poată fi supraprivită de un singur om. Ar trebui ca cel puțin sinoadele ordinare și extraordinare să nu mai fie convocate numai pentru a li se auzi părerea în mod neobligator, ci ar trebui să aibă puterea de a lua hotărâri definitive¹⁶.

Același drept al sinodului episcopal de a lua decizii și de a nu fi numai un organ sfătuitor al papei, îl cere teologul maghiar Alexandru Gánoc: „Nu există o activitate «corporativă» a trupului fără cap, dar nici o activitate «capitală» a capului fără trup. Acest ideal al reciprocității nu se va atinge atâta timp cât sinodul episcopilor va rămâne un organism pur sfătuitor, fără dreptul de decizie¹⁷».

Am putea cita încă multe voci de teologi catolici în timpul acesta, care toate arată în ce direcție se mișcă deocamdată teologia și sperăm că în curând tot mai decis și ierarhia Bisericii Catolice.

Un alt teolog catolic, E. Lanne, dacă e mai puțin curajos în ce privește reforma structurală a primatului papal, recunoaște totuși faptul că dacă Biserica Ortodoxă a păstrat integritatea credinței și a vieții în Hristos, fără papa, dând dovadă „că recunoașterea primatului roman, cum l-a învățat Vatican I, nu e condiția sine qua non pentru viața credinței”, deci pentru mântuire. De aceea „e necesar să se ia la cunoștință autonomia Bisericilor Ortodoxe și continuitatea tradiției ortodoxe de la Apostoli și Părinți nu numai teoretic, ci și în comportarea practică¹⁸».

Timpul nostru a pus și pune tot mai mult în lumină chiar pentru creștinismul catolic faptul că înființarea uniției a fost una din gravele erori ale Bisericii catolice, din epoca când a înlocuit dragostea față de Biserica Ortodoxă soră cu pofta de stăpânire și când în acest scop s-a aliat în Europa centrală și de răsărit cu statele catolice dornice să deznaționalizeze populațiile lor subjugate; că acțiunea de catolicizare continuă a uniției a fost legată de perioada restaurației de după Napoleon, a Syllabusului, a Conciliului Vatican I, a condamnării modernismului. Epoca noastră ecumenistă a pus și pune tot mai mult în evidență faptul că menținerea uniției e semnul puterii ce-o mai au în catholicism forțele conservatoare care vor să mențină mentalitatea retrogradă din epoca acelor perioade și ca atare uniția reprezintă piedica majoră în calea apropierii între Biserica Romano-Catolică și cea Ortodoxă.

*

Am putea încheia cele înfățișate mai înainte cu următoarele concluzii¹⁹:

a) Noi simțim toți că problema uniatismului se pune azi ca o problemă a sincerității ecumenice, a sincerității iubirii în raporturile dintre Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă.

¹⁶ *Entsakralisierung*, Paderborn, Schönningh, 1971, p. 256-257.

¹⁷ *Wie kann die Kollegialität dem päpstlichen Primat gegenüber aufgewertet werden?*, în «Concilium», Heft 4, p. 272.

¹⁸ *In wie ist ein römisches Primat für die Ostkirchen ubannehbar?* în «Concilium», Heft IV, 1971, p. 257.

¹⁹ Aceste concluzii împreună cu alte temeuri pentru renunțarea Bisericii Romano-Catolice la uniatism au fost prezentate la Consultația teologilor ortodocși ținută la invitația Comisiei «Credință și Constituție», la Canterbury, între 1-4 august 1969.

Acum nu mai e vorba de uniaticism ca de un fenomen detașat, ci de soarta raporturilor dintre Biserica Romano-Catolică și cea Ortodoxă, sau chiar de soarta ecumenismului. Pentru că de atitudinea manifestată de factorii responsabili față de uniaticism va depinde viitorul ecumenismului.

În atitudinea din trecut față de uniaticism, există ceva comun, dacă rămânem pe planul subiectivității, nu al faptelor obiective. Acest ceva comun constă în faptul că fiecare Biserică înregistra în legătură cu uniaticismul lipsa de iubire din partea celeilalte Biserici față de ea și din această pricină suferea; dar nu înregistra faptul că ea însăși se comporta fără iubire față de cealaltă Biserică și nu suferea din această pricină. Ambele Biserici se obișnuiseră să trăiască fără iubire între ele. Desigur, responsabilitățile nu erau egale, chiar dacă lucrurile sunt privite pe acest plan subiectiv, căci toată situația aceasta s-a produs din inițiativa Bisericii Romano-Catolice de a crea și de a susține uniaticismul.

Azi Sfântul Duh a început să trezească în conștiința celor două Biserici sentimentul necesității iubirii reale. Fiecare din ele simte că Duhul Sfânt o silește să sufere nu numai din pricina constatării lipsei de iubire manifestată față de ea de către cealaltă Biserică, ci în același timp să nu mai poată suporta să se comporte fără iubire față de cealaltă Biserică. Dar dacă lipsa de iubire reală între Biserici era legată de existența uniaticismului, atunci apariția iubirii trebuie să se îmbine cu începutul micșorării importanței uniaticismului în conștiința lor. Și cu aceasta am ajuns la o concluzie importantă: Dacă apariția și existența uniaticismului au fost asociate cu lipsa de iubire a celor două Biserici între ele, voința uneia din ele de a se decide azi pentru uniaticism ar reprezenta voința acestei Biserici de a continua trăirea în afara iubirii, de a se împotrivi iubirii. Credința noastră este azi că Duhul Sfânt obligă în mod hotărât la o decizie pentru iubire, ceea ce este incomparabil cu uniaticismul, care - ca stare care împiedică iubirea între Biserici - constituie un păcat împotriva Duhului Sfânt.

b) Existența uniaticismului implică lipsă de iubire, iar decizia pentru el o decizie împotriva iubirii și a Duhului Sfânt, pentru că uniaticismul constituie ipostasul viu al contestării unei Biserici de către altă Biserică soră și pentru că uniaticismul devine contestarea acțiunii evidente a Duhului Sfânt manifestate în viața celeilalte Biserici surori. Biserica Romano-Catolică, creând și conservând uniaticismul, contestă Bisericii Ortodoxe calitatea de a fi un organ adevărat al Sfântului Duh pentru mântuirea fiilor săi. Prozelitismul este în general un semn de contestare între Bisericile creștine și deci un semn al lipsei de iubire și s-ar putea chiar spune - un semn care face imposibilă restaurarea iubirii între Biserici.

În interesul restaurării iubirii între cele două Biserici, Biserica Ortodoxă cere Bisericii Romano-Catolice ca acum, când acțiunea Duhului Sfânt în favoarea iubirii este atât de evidentă, să aibă curajul spiritual și să treacă la atitudinea de recunoaștere a egalității eclesiologice între Ortodoxie și Catholicism.

Restabilirea iubirii frățești sincere în atitudinea Bisericii Romano-Catolice față de Biserica Ortodoxă nu se poate împăca cu menținerea uniaticismului, întrucât o astfel de iubire nu se poate împerechea cu contestarea. În consecință, pentru a demonstra iubirea frățească sinceră nu este de ajuns din partea Bisericii Romano-Catolice să se oprească la declarații sau chiar la unele manifestări de bunăvoință, ca de pildă retrocedarea către Biserica Ortodoxă a moaștelor unor sfinți - sfinți care în cerul lor aparțin Bisericii Ortodoxe, chiar dacă moaștele lor se odihnesc în bisericile catolice -, ci este nevoie ca Biserica Romano-Catolică să retrocedeze Bisericii mame sufletele credincioșilor care trăiesc pe pământ ca uniți dar care au rămas în credința lor ortodoxă. Numai acest act va pune capăt atitudinii de contestare și stării de separație vizibilă între cele două Biserici.

Între protestanți și ortodocși există diferențe cu mult mai mari decât între ortodocși și catolici. Dar ortodocșii și protestanții înaintează zi de zi unii către alții, fiindcă nu există între ei un zid de despărțire cum există între Biserica Romano-Catolică și cea Ortodoxă, ca semn al contestării, zidul reprezentat de uniaticism. Într-adevăr, între Ortodoxie și Catolicism diferențele sunt relativ mici dar existența uniaticismului, sau preocuparea de a-l resuscita sau de a-l crea, reprezintă un zid între cele două Biserici, ci și dovada existenței unui proiect de ofensivă din partea Bisericii Romano-Catolice împotriva Ortodoxiei, care produce o mișcare de apărare din partea Bisericii Ortodoxe. Acest lucru paralizează orice mișcare de apropiere între cele două Biserici. Numai prin dispariția uniaticismului, mișcarea de apropiere între Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă ar începe și ar ajunge la ținta ei, adică la unitate.

Se afirmă uneori că uniaticismul este o realitate produsă de istorie și ca atare nu mai poate dispărea chiar dacă Biserica Romano-Catolică ar voi aceasta.

De fapt însă uniaticismul nu este o realitate religioasă prin el însuși, așa cum este Ortodoxia sau Catolicismul, sau Protestantismul. El este susținut de Catolicism și îndată ce Catolicismul i-ar refuza sprijinul, credincioșii uniți s-ar reîncadra în chip firesc în sânul Ortodoxiei de care aparțin în esență, iar vârfurile uniute s-ar încadra în catolicism, de care țin, la rândul lor, în chip camuflat. Așadar uniaticismul are o pseudoo existență, o existență aparentă.

Se afirmă de asemenea că uniaticismul ar putea avea în viitor un rol de familiarizare a Catolicismului cu Ortodoxia, deci un rol de punte nu atât de la Ortodoxie la Catolicism, cât de la Catolicism la Ortodoxie. În realitate însă, cu mica excepție a unor reprezentanți ai uniaticismului melchit, uniaticismul, departe de-a încerca să facă Ortodoxia simpatcă pentru Catolicism, a pomegrit-o și o pomegrește din toate puterile, încât, departe de-a ajuta la apropierea Catolicismului de Ortodoxie, mai degrabă înveninează raporturile între cele două Biserici.

Se mai afirmă că uniaticismul nu mai este asociat azi cu prozelitismul. În realitate însă, ținând seama de atitudinea de servilism exagerat față de Roma papală și de dispreț față de Ortodoxie a vârfurilor uniute, uniaticismul nu poate fi disociat de prozelitism și nu poate fi conceput fără rolul de înveninare a raporturilor dintre Biserica Ortodoxă și cea Catolică.

De aceea renunțarea definitivă și totală la uniaticism constituie condiția sine qua non pentru restabilirea unor raporturi ecumenice de iubire între cele două Biserici. Acesta este un adevăr nu prea plăcut momentan pentru unii, dar e unicul adevăr ziditor pentru toți în perspectiva viitorului în această chestiune.

Pr. Prof. Dr. DUMITRU STĂNILOAE

MERGÂND, ÎNVĂȚAȚI TOATE NEAMURILE

SFÂNTUL ATANASIE CEL MARE,

Dumnezeiasca lui personalitate, suport și tărie în biruirea ereziei

Pedagogia interbelică așează „adevărata personalitate în adâncul vieții sufletești de unde ea poate fi dezvoltată pe măsură ce ajutăm spiritul să dobândească suveranitate asupra simțurilor” în care sălășluiește „individualitatea cu a ei voință periferică”; iar „voința centrală”, ca infrastructură a personalității, este „libertatea”, după ce această esențială trăsătură a psihicului uman a fost supusă „disciplinării”, ca să aducă sufletul la starea lui naturală, căci, potrivit apologetului Tertulian, „sufletul este de la natură creștin”¹. După un alt autor din aceeași perioadă, personalitatea este „suma tuturor însușirilor caracteristice ale unei persoane”, manifestată prin „originalitate majoră cu caractere tipice ori specifice de un nivel superior”, „în cadrul neamului în care s-a născut și pentru care era menit să trăiască”². Psihologia postdecembristă precizează în această problemă: „în accepțiunea sa cea mai largă, termenul de personalitate denumește ființa umană, considerată în existența ei socială (comunitară, altruistă n.n.) și înzestrarea ei culturală”; ca subiect privit „pragmatic” în sensul de „a transforma lumea și a o stăpâni”; privit „epistemic de cunoaștere”, „beneficiind de cunoștințe și participând la procesul gigantic și nelimitat de cunoaștere, realizat de omenire”; privit, în sfârșit, „axiologic”, adică devenind acea ființă care, fără a se rupe de natură, a depășit-o și a intrat sub imperiul culturii, deci a valorilor adevărului, binelui și frumosului, călăuzindu-se după semnificații, credințe și idealuri, conferind un sens superior propriei vieți” și devenind astfel „personalitate întotdeauna unică și originală”³.

Desigur aceste caracteristici de identificare a personalității se potrivesc în principiu și formării tânărului Atanasie ca elev și student la școlile elene din acele timpuri. *Receptarea culturii alexandrine* însă și imprimarea ei în conștiință și însuși comportamentul acestui tânăr s-au făcut după principiul *activității albinei*, acela de a colinda prin multe flori și locuri și a lua numai ceea ce este folositor. *Formarea* acestui viitor mare sfânt a fost realizată în cea mai mare măsură în *Biserica: familia*, ca primă biserică; *slujbele și învățăturile* din locul de cult, unde creștinii se roagă, se instruiesc, primesc sfințele Taine și se împărtășesc la Sfânta Liturghie; *locuința episcopului* cetății, la care ucenicește însușindu-și învățăturile

¹ Antonescu G. G. *Pedagogia Generală*, ed. a V-a, Edit. Scrisul Românesc, Craiova, 1946, p. 500-502

² Mehedinț S., *Trilogie știință, școlă, viață*, Cugetarea George Delafraș, 1940, București, p. 223.

³ Paul Popescu-Neveanu și alții, *Psihologia*, Edit. Didact. și Pedag., București, 1995, p. 154 și 159.

și purtarea; clericii din jurul acestuia și școala catehetică din Alexandria. Iar aplicarea în comportament, în gândire și în vorbire a fost înlesnită de sfințenia vieții părinților, a episcopului, a clerului și dascălilor creștini; consolidarea, înălțarea și înfrumusețarea însă s-a desăvârșit în viața pustnicilor și călugărilor cu viață de obște, unde Atanasie s-a dus de tânăr și a legat prietenii pe viață.

Așadar personalitatea Sfântului Atanasie este sfântă, iar „sfințenia, zice un renumit profesor de teologie din perioada interbelică, e lucrarea supranaturală a lui Dumnezeu”; este „desăvârșirea sau îndumnezeirea creștină, posibilă numai prin har”. „După concepția creștin-ortodoxă, omul desăvârșit este omul modelat teandric, omul capodoperă a sfințeniei, omul acesta este după chipul și asemănarea lui Dumnezeu”; iar „a lucra după asemănare, adică în libera colaborare a voinței cu harul supranatural, înseamnă a lucra după fire”⁴. Și, precum vom arăta, Sfântul Atanasie este o înaltă personalitate în rândul sfinților luptători pentru apărarea, promovarea și întărirea Ortodoxiei din acele frământate vremuri.

Sfântul Atanasie cu deosebire, ca și alți Sfinți Părinți contemporani lui, se înalță pe bolta creștinismului și strălucește, îndată ce milenarii nori ai păgânismului fusesse, legal urniți și dispersați, iar, dogmatic și moral, supuși picirii prin libertatea dată Bisericii creștine și prin hotărârile Sinodului I ecumenic, hotărâri trăite practic de creștinii care străbătuse cele trei veacuri de prigoane. Arianismul, condamnat la acel Sinod, era în fond o revigorare a păgânismului, dar într-o formă părută creștină, ca astfel să hrănească rădăcinile păgânismului în cei abia convertiți, mai ales în cei din pătura avută și cu știință și cultură elină, care încă sovăiau față de adevărata trăire creștină. Triumful Ortodoxiei s-a datorat, este adevărat, și preciziei formulărilor dogmatice, dar acestea erau nu numai rodul minții, ci, mai ales, al inimii și al trăirii integrale a vieții în Hristos de către cei ce legiferau și conduceau, episcopi și preoți. Or Sfântul Atanasie este cea mai proeminentă personalitate din această perioadă care a întruchipat la maximum și teoreticianul și trăitorul concepției creștine. Acum mai bine de un secol un istoric a constatat că unii văd în Atanasie un scriitor puternic, alții un filosof și teolog; unii un incomparabil organizator, alții un legislator și totodată un diplomat foarte iscusit; toți însă, parcă intenționat, lasă în umbră pe Atanasie cel întreg, omul și sfântul. „Atanasie a fost, mai presus de orice, un sfânt, adică un om stăpânit și inspirat, luminat și susținut (de Dumnezeu) în luptele pentru existența (adevăratei) Biserici, ceea ce a însemnat doar o bătălie dintr-o întinsă și supranaturală dragoste”⁵. Și așa în această mare personalitate patristică „episcopii și preoții (călugări și cei de mir n.n.) să găsească un incomparabil model de virtuți ale slujirii preoțești și astfel „creștinii de sub păstorirea lor să descopere mai lămurit ceea ce este în stare să facă păstorul pentru ei, când sunt legați prin dragoste”⁶. Referindu-se la personalitatea acestui mare Sfânt Părinte, cel mai mare patrolog al teologiei românești afirmă că „fără Sfântul Atanasie, creștinismul ar fi avut ca Dumnezeu... un demon elenistic iar Biserica s-ar fi pulverizat într-o înfinitate de grupări gnostice (secte) sau anexe ale curții imperiale”⁷.

⁴ Crainic Nichifor, *Nostalgia Paradisului*, Edit. Moldova, Iași, 1994, p. 223-224, reeditată după a doua ediție din 1943, Edit. Cugetarea Georgescu Delafraș.

⁵ Barbier Paul - l'Abbé, *Vie de S. Athanase*, Paris, 1888, p. 2.

⁶ *Ibidem*, p. 30.

⁷ Coman G. Ioan Pr. Prof. Dr., *Patrologia*, vol. III, Edit. Institut. Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1988, p. 99 și 96.

Or, precum vedem, asupra adevăratei Biserici creștine din țările ortodoxe, inclusiv România, se revarsă cu insistență și agresivitate concepții religioase, poate mai periculoase ca ereziile de atunci, obiceiuri care contravin bunei și sfintei noastre tradiții ortodoxe. De aceea prezentăm mai întâi viața religioasă și socială a imperiului roman (bizantin) în sec. IV.

1. *Viața religioasă și socială a imperiului în sec. IV*

La Alexandria Egiptului, constată autorul citat și alții, se întâlneau căile comerciale, cetatea fiind vatra studiilor înalte, mișunau toate sectele, confruntându-se în concepții rivale; se vorbeau toate limbile, erau toate sistemele filosofice și iudaice, predominând gnoza, „acest sincretism al aberațiilor religioase cu dementele lui idei”. Se vedea, „ca la lumina soarelui”, cum acest politeism hibrid legitima toate concepțiile, aducându-le în cult zeii bătrânului Egipt și zeitățile Atenei și ale Romei”. Păgânismul fusese învins și la Roma și în Răsărit, dar nu distrus”. Duhul cel rău al acestei vechi societăți circula acum printre membrii obștei creștine. „Dispăruse Instituțiile păgâne, dar nu moravurile. Un lux efemer, o sete aprinsă de plăceri constituiau acolo prezența acestor vicii”, care *afectau și pe „fiii martirilor (creștini)” rănindu-le și slăbindu-le caracterul, dar și întinzându-se ca o plagă până și la unii „preoți care băteau în retragere sub voalul sacru al fecioarelor și al prefăcutelor văduve”. Și totuși în acest vălmășag de început al consolidării creștinismului adevărații creștini „se agitău pentru credința lor”⁸.*

Apariția ereziilor în primele secole și a arianismului în sec. IV era efortul păgânismului de a idolatriza rațiunea și a nu permite nimic din ceea ce nu se înscrie în limitele ei, în consecință a promova o morală tot circumscrisă în aceste limite. Este adevărat că *au trecut la creștinism și din înalta societate, capete luminate, care însă, „ca foști cărturari păgâni, voiau, prin argumentări raționale și cercetări critice, să dea o dezlegare științifică feluritelor probleme teologice, dar mai ales problemei Sfintei Treimi”⁹.* Arhistrategul diavolilor și-au găsit cea mai iscusită ucealtă în acest scop, pe preotul necăsătorit *Arie*, paroh în cetatea Alexandriei, ucenic al unui episcop eretic, dar „un cap răzvrătit, turbulent, avar, aspru, foarte orgolios și viclean, știind să-și acopere defectele cu o mare sfințenie”, sau, cum spune Sfântul Epifanie: „*un șarpe mlădios, veninos și viclean și care ușor se poate furișa și ascunde*”¹⁰. *Același arhistrateg rău a făcut ca împăratul Constantine cel Mare să ajungă întrucâtva sub influența episcopului Eusebiu de Cezareea, dar în mare măsură sub aceea a lui Eusebiu, episcop de Nicomidia, amândoi făcându-l pe acest mare eliberator al creștinismului” să facă unele greșeli politico-bisericești*, Eusebiu de Nicomidia fiind „una din personalitățile cele mai urâcioase pe care le-a avut istoria”¹¹ care a creat și un partid, acela al „eusebienilor”, luptători împotriva Ortodoxiei și după moartea acestui prim împărat.

Prin episcopii arieni cu adepții lor, persoanele politice în primul rând, persecuțiile și atrocitățile împotriva Ortodoxiei au întrecut uneori pe cele din vremea păgânismului. Iată un fragment din acestea. După al doilea exil al Sfântului Atanasie, au urmat zece ani de rodnică activitate în întreaga lui eparhie. Dar „partida ariană” de la curtea imperială „a

⁸ Barbier P., *op. cit.*, p. 37, 46, 171-172.

⁹ Popescu M. Teodor, Prof. Dr., *Istoria Bisericească Universală*, vol. I, București, 1956, p. 210.

¹⁰ *Ibidem*, p. cit.

¹¹ *Ibidem*, p. 91, 217.

determinat un ordin al împăratului de înscăunare, în locul lui Atanasie, a unui înverșunat episcop arian, George de Capadocia”. Și tot această partidă a mijlocit pe lângă guvernatorul Egiptului „ca scaunele episcopilor ortodocși din Egipt să fie încredințate celor ce vor da mai mult aur... *Acolo unde păstorise bătrâni episcopi cu perii albi, au fost instalați episcopi tineri, nerușinați și corupți, cea mai mare parte dintre ei încă nefiind catehumeni, iar alții fuseseră mereu păgâni și trăiau viață păgână, dându-li-se totuși acces la scaune*”¹². La puțin timp după această tragică promovare și dureroasă alungare a episcopilor ortodocși, Sfântul Grigore Teologul constată că „toate viciile se înmulțiseră în locuințele episcopale, părăsite de sfinții episcopi alungați. Bigamia, adulterul, sacrilegiul, cumpărarea cu bani a harului preoției, spolierea, cruzimea mergeau în frunte îmbrăcate în odăjdii episcopale în aria de activitate a bisericilor încredințate ticăloșilor și pustiitorilor”; exemplul cel mai evident fiind patriarhul arian George, care „*făcea vizite urmat de soldați și o bandă de răufăcători, ziși arieni*”, spoliind „*Egiptul și bisericile unde ajungeau*”¹³. La instalarea acestui George, prefectul Alexandriei folosește, pe lângă armată, „*și păgâni și evrei, ca să ia cu forța bisericile ortodoxe, dezgolind și bătând sfințele fecioare, ucigând călugări, jefuind biserici, profanând altare*...”¹⁴. Prin acest fel de manifestări duhul erorii ariene „punea cununi de spini pe fruntea Bisericii, în timp ce întâistătorii ereziei purtau diademe de aur”¹⁵.

Urmările ar fi putut fi foarte grave și de durată, dacă persoana Sfântului Atanasie și a celor de un cuget cu el n-ar fi opus rezistență martirică prin demnitatea duhovnicească și competența teologică, prin strategia în luptă și răbdarea plină de speranțe, și aceasta timp de 45 de ani, din care 17 ani în cinci exiluri și autoexiluri¹⁶.

2. Formarea și consolidarea personalității înainte de episcopat

În perioada de formare și consolidare spirituală a copilului Atanasie, Alexandria „era Babilon al erudiției profane și al celei sfinte, orașul sectarilor și al martirilor; un furnicar discordant”¹⁷. Familiile creștine însă erau strâns unite în comuniunea Bisericii, atât ca frățietate în dragoste și viețuire, cât și în adunările în biserici pentru instruire în adevărurile de credință

¹² Barbier P., *op. cit.*, p. 314; cf. Apologia XXVIII a Sfântul Atanasie.

¹³ *Laudă lui Atanasie*, la Barbier P., *op. cit.*, p. 314; cf. Socrate, *Istoria Bisericească, II*, 28, trad. rom., Tipografia Cărilor Bisericești, p. 116.

¹⁴ *Sfântul Atanasie și Biserica din timpul său*, trad. rom., Tip. Cărți. Bis., București, 1900, p. 336.

¹⁵ Barbier P., *op. cit.*, p. 6.

¹⁶ Le redăm sintetic după Jan-Szymusiak..., „Athanasie d'Alexandrie, *Apologie à l'empereur Constance, Apologie pour sa fuite*. În Sources Chrétiennes (Sch), Nr. 56, Paris, 1958, Introducerea: *Primul exil* sub împăratul Constantin cel Mare, la Treveri în Galia (335-337), în urma unei judecăți la Tir, făcută de episcopi arieni, în temeiul unor acuzații dovedite întru totul nereale. *Al doilea* sub Constanțiu, când se autoexilează la Roma spre a evita pierderea propriei vieți prin atacul barbar, dezlântuit asupra ortodocșilor din Alexandria de intrusul George de Capadocia, ales episcop într-un sinod arian la Antiohia în locul Sfântului Atanasie. *Al treilea* (356-361), ascunzându-se la călugării din pustiu Egiptului ca să se salveze de urgia aceluia patriarh, George de Capadocia. *Al patrulea* (362-363), când a venit împărat Iulian Apostatul, iar Sfântul Atanasie s-a autoexilat în pustie la vetrele călugărești. *Al cincilea*, când vine ca împărat arianul Valens, iar Sfântul, ca să prevină furia acestuia, se autoexilează, ascunzându-se într-una din mahalalele Alexandriei din octombrie 365 până în februarie 366. Păstorește apoi 12 ani în pace, până la săvârșirea sa din 2 mai 373.

¹⁷ Barbier P., *op. cit.*, p. 39.

și pentru rugăciuni la sfințele slujbe care culminau cu Liturghia și împărțirea. Într-o astfel de atmosferă creștină, crește din pruncie Atanasie. La slujbele bisericești, după obiceiul de atunci, micuții creștini stăteau în față, vedeau toată slujba și din altar, pentru că încă nu exista catapeteasma, auzeau toate rugăciunile preotului slujitor de la tainele de bază: Botez, Ungerea cu Sfântul Mir și Liturghie, și adeseori le memorau.

Providența a făcut ca episcopul Alexandru să privească întâmplător cum copiii se jucau de-a Botezul, unul din ei făcând-o pe episcopul și aprofundând în mare pe copiii păgâni. Episcopul a trimis de i-a adus la el pe toți cei botezați, a hotărât ca preoții să nu-i mai boteze, iar pe micuțul Atanasie, ce-o făcuse pe episcopul, l-a luat în locuința episcopală, ceilalți fiind încredințați comunității creștine (Bisericii) să-i hrănească și să-i crească; Atanasie a fost dat la învățătura laică din acea vreme¹⁸.

După obiceiul de atunci elevul, mai apoi, studentul Atanasie „și-a făcut o cultură polivalentă: filosofie, poezie, istorie, artă în toate sensurile, abilități retorice și raționale, toate îi sunt familiare”¹⁹. Dar pe acestea nu le adâncește și nu le studiază sistematic, ci ca informare; vine în contact și cu speculațiile gnostice, dar toate eforturile lui și scopul, timp de 20 de ani, au fost Sfânta Scriptură și cunoașterea sfinților înaintași, care l-au influențat, „ca să nu mai vorbim de influența Sfântului Ierineu”²⁰. Frecventează școala catehetică a lui Clement și Origen, unde învață să cunoască și să interpreteze Sfintele Scripturi și celelalte discipline din programa analitică, *cercetând „nu numai spre a se îmbogăți cu învățături, ci și pentru a străluci în viața duhovnicească”*²¹. Ajunsese „să știe pe de rost Scriptura”, ceea ce presupune nu numai „o dotare extraordinară, ci și o îndemânare și consecvență”, în studii, „citind până târziu noaptea și adormind cu ochii pe Sfânta Scriptură”²². În acel început de sec. IV, Biserica nu formulase încă dogme și, de aceea ele trebuiau scoase din Sfânta Scriptură, ceea ce l-a înaripat pe Atanasie „să urce spre lumina cunoașterii nu doar prin speculații sterile, ci și prin dragoste”, care duce la trăirea celor cunoscute²³. El însuși experimenta și realiza în propria lui ființă ceea ce va recomanda ca arhipăstor celor care se formează special pentru a păstori, dar și credincioșilor de rând. În acest sens el scrie că, „pe lângă cercetarea și cunoașterea Sfintelor Scripturi, e nevoie și de o viață frumoasă, de un suflet curat și de virtutea cea după Hristos...”, căci „fără cugetarea curată și fără urmarea vieții celor sfinți, nimeni nu va putea înțelege cuvintele sfinților”, întrucât „prin asemănarea cu faptele acelora”, cercetătorul „se însoțește cu aceia și astfel, viețuind duhovnicește cu ei, înțelege cele descoperite lor de Dumnezeu”²⁴. Fără îndoială că studentul Atanasie a cunoscut și scrierile lui Origen, pe care îl numește „foarte muncitor”; iar despre părerile lui ciudate, precizează că „le-a rostit numai ca cercetare”²⁵. Tocmai acest adevăr îl declară și Origen, în

¹⁸ *Patrologia cit.*, p. 97-98.

¹⁹ *Ibidem*, p. 97.

²⁰ Jan Szymusiak, *op. cit.*, Sch. 56, p. 37, nota 2.

²¹ *Patrologia cit.*, p. 98-99, unde se menționează și Sf. Grigori Teologul, *Cuvânt în cinstea marelui Atanasie...*, 6, PG 35, col. 1088 C.

²² Barbier P., *op. cit.*, p. 40; cf. Sf. Grigori Teologul, *op. cit.*, XXV.

²³ *Ibidem*, p. 40-41.

²⁴ *Despre Întruparea Cuvântului* 57, colecția Părinți și Scriitori Bisericești (PSB) 15, Edit. Inst. Bibl., București, 1987, p. 153-154; cf. *Patrologia cit.*, p. 99.

²⁵ *Sfântul Atanasie și Biserica din timpul său*, trad. cit., 113, trimitând la PG 17, col. 543 C; cf. *Despre Principii*, PSB 8, p. 25, Studiu introductiv.

sensul că aceste afirmații „erau simple exerciții ale talentului său” și, ca atare, „Biserica nu era obligată să și le însușească”²⁶. Mai mult, Atanasie spune că „a învățat de la dascălii săi care au fost martiri pentru dumnezeirea lui Hristos”²⁷, aluzie, poate, și la Origen care a sfârșit martir.

Ceea ce însă a îndreptat *studierea Sfinte Scripturi* de către Atanasie spre esențialul ei, adică *înnoirea și viața în Hristos*, au fost strănsele lui legături duhovnicești cu monahii și pustnicii egipteni pe tot parcursul formării sale, vizitând din când în când vetrele de acolo. Se afirmă pe bună dreptate că „Atanasie a fost, în tinerețele sale, câțva timp ascet”, legând de atunci „cu Sfântul Antonie, povățuitorul său, o prietenie, până la moartea lui Antonie” (356)²⁸. Tânărul Atanasie, „contempla câteva zile acești evlavioși asceți, câteva săptămâni, poate chiar luni, împărtășindu-se în treacă de rugăciunile lor, întreținându-se cu ei asupra celor veșnice, apoi revenind la reședința episcopală, fiind cu sufletul înmiresmat de parfumul Tebaidei, cu și mai multă dragoste de Iisus Hristos și mai râvnitor față de bine”²⁹. La acele obști monahale a văzut el că „nimeni nu era admis în rândul călugărilor până nu învăța pe de rost, în noviciatul din chiliile de la poartă, „Noul Testament și Psaltirea”³⁰. În timpul tinereții acestui arhipăstor, plin de virtuți, „se pare că *spiritul Sfintei Scripturi, trăită de monahi, trecea asupra creștinilor din lume*”, aceștia imitând „înfruntarea lor, răbdarea în muncă, îndeletnicirea cu îndelungate rugăciuni”, ceea ce arăta tuturor celor ce priveau că ei „trăiesc în ceruri”³¹, tocmai de aceea mirenii sorbeau cu neașă izvorul Scripturilor.

Cu toate aceste ieșiri la studii, la școala catehetică, la sfinții trăitori în Hristos căminul formării sale pentru înalta misiune de viitor a fost la reședința patriarhală, într-o „ținută de cuviințioasă tăcere, dar stăruitor implicat în treburile bisericești, ceea ce îi pregătea în mod minunat destinul ce-i va fi dat”. Ca diacon, hirotonit de tânăr, era „ochiul și urechea, gura și mâna, inima și sufletul episcopului”, care „se sprijinea pe el ca pe propriul său fiu”, ierodiaconul ajutându-l din umbră la chivernisirea eparhiei”³². În slujirea lui diaconească nu se mărginea numai la cele strict programului; o parte din zi mergea la cele mai dosnice și nenorocite ulițe ale cetății, ajută pe dezmoșteniții soartei, pe săraci, pe bolnavi, pe prizonieri, întărind în credință pe cei slabi. Toți aceștia văzându-l că se coboară până la ei, „își aduceau aminte că l-au mai văzut la biserică” lângă episcop, fiind, așadar, „persoana cea mai remarcabilă și cea mai influentă din jurul patriarhului”³³.

La Sinodul I ecumenic, după Dumnezeu, care conducea totul, „Atanasie (diaconul) a fost cea mai mare forță și cea mai mare lumină”, afirmă istoricii Bisericii de atunci, căci el a fost văzut în tot timpul lucrărilor alături de episcopul său, ceea ce i-a atras și ura din partea adversarilor³⁴. Însuși Arie, de pe când era preot la Alexandria, „îl cunoștea pe *acest*

²⁶ *Patrologie II*, p. 303-304.

²⁷ *Despre Întruparea Cuvântului* 56, *PSB* 15, P. 163 și *Patrologia III*, p. 99-100, cu trimitere la PG 25, col. 196 A.

²⁸ *Sf. Atanasie și Biserica din timpul său, trad. cit.*, p. 112.

²⁹ Barbier P., *op. cit.*, p. 45.

³⁰ *Pahomiana latina...*, text latin de S. Jérôme, par Dom Amand, Louvain, 1932, p. 139-140.

³¹ Barbier P., *op. cit.*, p. 43.

³² *Ibidem*, p. 58-59.

³³ *Ibidem*, p. 59-60; cf. *Apologia împotriva arienilor...*

³⁴ *Ibidem*, p. 75; la *Socrate I*, 8, fiind citați și *Teodore I*, 8, 16; *Sozomen I*, 17, *Rufin I*, 14, *Ilarie I*, 33.

ierodiacon..., această figură loială și pură, acest spirit ferm și lucid, acest suflet de sfânt, fierbinte și cald”, care îl supărase pe Arie de mai multe ori³⁵. În plenum ședințelor sinodale, când unii episcopi, fascinați de argumentările lui Arie, îi luau apărarea, iar alții făceau eforturi să-l combată cât mai vehement, „deodată, la un gest al patriarhului său, se ridică un diacon tânăr (să-l înfrunte), având ca la 30 de ani, mic de statură, aproape plăpând, cu fruntea înaltă, fața împodobită cu un har viguros, cu ochii de o voință energică în care strălucea o flacără pătrunzătoare ca o sabie, învăluit de modestie și putere spirituală care străluceau în el și-l îmbrăcau într-un fel de deosebit prestigiu. Tuturor Părinților participanți le fusese arătat acest tânăr bisericesc și toți cunoșteau geniul și sfințenia lui³⁶. La sfârșitul dezbaterilor, de la care a fost nelipsit diaconul Atanasie, „Părinții sinodali au hotărât ca învățătura formulată de Sinod să fie redactată într-un Simbol de credință”, care a și fost redactat și „aprobat și semnat de toți Sfinții Părinți prezenți”³⁷. Este cunoscut că diaconul Atanasie a fost cel care a redactat aceste hotărâri, respectiv primele șapte articole din Simbolul de credință și pe acestea le-au aprobat în final sinodalii. De aceea, cam peste cinci decenii, Sfântul Grigori Teologul scrie că „la Niceea, Sfântul Atanasie a avut rolul de «mare trâmbiță a adevărului», iar între sinodalii Niceeni, deși nu făcea parte din tagma episcopilor, era totuși așezat în frunte, căci se cinstea în el o superioritate cu nimic mai prejos decât treapta arhierescă”³⁸.

După bunul și îndătinatul obicei de atunci, titularul scaunului episcopal punea ochii pe cel mai bun din activii lui colaboratori și-l rânduia ca urmaș. Așa a făcut și Sfântul Alexandru, Patriarhul Alexandriei. Aproape de săvârșirea sa (326) „a ținut mult ca urmașul său să fie însuși Atanasie” și-l chema strigându-l, că nu era de față. Și atunci a răspuns un altul cu același nume (ceea ce arată că avea mai mulți ucenici pregătiți n.n.), pe care însă bătrânul patriarh îl respinge, continuând să-l cheme pe adevăratul Atanasie. Nu avea de unde să răspundă, căci acesta, aflând planul ierarhului său, „a fugit fără să spună ceva”, *șoptindu-și în smerenia sa: «sunt prea tânăr și prea nedesăvârșit; Dumnezeu vrea aici maturitatea unui bătrân și virtuțile unui sfânt»*. Și fără să mai vorbească ceva, a fugit în pustie la smeriții monahi, unde l-au găsit cei trimiși special și l-au adus³⁹. Dar numele rostit mereu și auzit și de credincioși, devine o obsesie pentru aceștia și toți îl aclamau ca urmaș. Pomenirea recentelor biruințe în luptele dogmatice de la Niceea, *inflexibila sa dârzenie față de eroare și de orice rău, dragostea lui fierbinte pentru Biserica Alexandriei, iscusința lui în treburile bisericești, limpezimea lui în tot ce întreprindea, evlavia simplă, dar puternică, toate acestea au făcut din el, în fața credincioșilor, „un savant și un sfânt, deci tânăr cu vârsta”*; toți îl numeau „bărbat drept și îmbunătățit, ascet, adevărat episcop”. Și după procedura de atunci, propunerea o votau întâi clericii și o validau apoi credincioșii⁴⁰.

³⁵ *Ibidem*, p. 73.

³⁶ *Ibidem*, p. 82.

³⁷ Rămureanu Ion, Dr. Pr. Prof., *Istoria Bisericească Universală*, vol. I, București, 1987, p. 318-319.

³⁸ *Cuvânt de cinstitie...*, 13, 14, PG 35, col. 1096 BC, *Patrologia* III, p. 100.

³⁹ Sozoman, *Istoria Bisericească*, II, 17, trad. rom., București 1897, p. 90 și Barbier P., op. cit., p. 93.

⁴⁰ Barbier P., op. cit., și nota 3/4 și p. 93; cf. *Apologia contra Arieniilor*, PG 26, cod. 260, cit. în *Sfântul Atanasie și Biserica din timpul său*, trad. cit., p. 93.

3. Acuzații aduse Sfântului Atanasie și netemeinicia lor

În lupta adusă cu dușmanii Ortodoxiei, înduhovnicitul ierarh combatant a făcut distincție clară între insul particular și între persoana sa harică și juridică, aceea de păstor al turmei cuvântătoare și apărător până la jertfă al doctrinei niceene. „A avut tăria luptătorului, dar nu cu durități”, dovedind, ca un „adevărat păstor, că e gata să ierte, de îndată ce netemeinicii acuzatori dădeau semne de căință”. Dar „nu cruța pe adversari când aceștia atacau în persoana lui pe apărătorul Ortodoxiei”, căci, după cuvântul Sfântului Ilarie, „în astfel de situații era vorba de altceva decât de personalitatea episcopului, era la mijloc însăși existența Bisericii”⁴¹. Încă din vremea Părinților Apostolici și apoi în sec. III, adevăratul episcop intruchipa Biserica. De aceea, după unii Sfinți Părinți, „Episcopul este chipul Tatălui”, „Fără episcop nu poate exista Biserica” sau „Biserica este în episcop și episcopul în Biserica”⁴². Iar Sfântul Atanasie se identifica întru totul cu Biserica. Se apropia de temperamentul Sfântului Pavel. „Ca și la acela, și la Sfântul Atanasie dorințele de contemplație nu împiedicau vederile realiste ale menirii oamenilor”, iar când trebuia să evite primejdia, nu ezita să o facă, așa cum procedase proorocii Moise și David în unele situații, profetul Ilie și Apostolul Pavel⁴³. În luptele sale, Sfântul Atanasie aștepta biruința de la Dumnezeu, dar nu neglija nimic spre a o dobândi. Legând prudenta și suplețea cu puterea, el a știut pe rând să se apere și să atace, să reziste și să fugă, să domolească pe prietenii săi prea aspri și să-i stimuleze pe cei slabi, să facă, după caz, concesii asupra formei, „dacă nu punea în pericol doctrina”⁴⁴.

Chiar în timpul alegerii Sfântului Atanasie ca episcop, arienii „făcuse jurământ să nu fie ales acesta”. Iar după corecta și legala alegere, l-au acuzat că „șapte episcopi ortodocși l-au hirotonit fără voia sinodului”. Față de această primă coalitție și întâiul atac asupra episcopului Atanasie, istoricul de atunci, Sozomen, mărturisește: „Sunt convins că el (Atanasie) a ajuns, printr-o rânduială a Providenței, la demnitatea episcopală, fiind inteligent, cu talent oratoric și curajos spre a rezista planurilor inamicilor, așa cum trebuia să fie un episcop atunci. Era foarte capabil de a învăța poporul și de a împlini celelalte misiuni pastorale; și, se pare, că le-a învățat de la sine însuși”⁴⁵.

Nu se împlinise bine șapte ani de la înscăunarea Sfântului, și cei doi episcopi, Eusebii, influenței asupra împăratului, formulează acuzații grave contra ierarhului, convingând astfel pe împărat să convoace un sinod, care să-l condamne. Arhiepiscopul nu se prezintă 30 de luni, și de aceea este dus de gărzile imperiale. Acuzațiile au căzut rând pe rând, și totuși împăratul Constantin cel Mare a aprobat exilarea⁴⁶. Acuzația de bază, crezută de împăratul a fost aceea că „tulbură poporul și face dezbinări”⁴⁷; or ceea ce enerva mai mult pe împărat erau aceste mișcări de masă, căci toți împărații, inclusiv aceștia creștini, voiau să se știe că lucrurile merg foarte bine sub ei și toată lumea este mulțumită, chiar dacă situațiile erau dimpotrivă. În cele din urmă urmașii lui Constantin cel Mare, ei înșiși arieni sau influențați

⁴¹ Sch 56 op. cit., Introducere, p. 65 și în notă.

⁴² A se vedea Sfântul Duh, continuatorul lucrării de mântuire, în Îndrumătorul Bisericesc al Episcopiei Romanului și Hușilor, nr. 1, 1985, p. 89.

⁴³ Sch 56, op. cit., Introducere, p. 156-157.

⁴⁴ Cayré F., *Précis de Patrologie*, tome premier, Paris-Tournai-Rome, 1927, p. 333.

⁴⁵ *Istoria Bisericească*, II, 17, trad. cit., p. 61.

⁴⁶ *Ibidem*, II, 25, p. 78-79.

⁴⁷ *Ibidem*, II, 31, p. 82.

de arienii, au recunoscut nevinovăția lui Atanasie și l-au chemat din exil. Constanțiu îl cheamă de la Roma, scriindu-i printre altele: „să va grăbiți să veniți la mine... pentru a fi restabilit în sacunul vostru”⁴⁸. În același timp scrie și Bisericii din Alexandria, afirmând că „a fost exilat în Galia ca să-l scape de furia dușmanilor lui”; că atâta vreme cât a stat în exil, „el n-a dus lipsă de nimic, deoarece virtutea sa, susținută de harul lui Dumnezeu, îl făcea să disprețuiască necesitățile și rigorile acestei vieți... De la el veți afla de ce pretuire s-a bucurat în exil, căci credincioșii erau îndemnați spre această cinstire, datorită personalității lui așa de mari”⁴⁸. Evident că împăratul a făcut acest gest din diplomație. Un sinod din Sardica - 300 de episcopi din Apus și 70 din Răsărit - „condamnase pe acuzatorii lui Atanasie și restabilise pe acesta și pe episcopii ortodocși în scaunele lor”, iar Constanțiu, „ca să nu se producă un război civil (în Alexandria), îl recheamă pe Atanasie”⁴⁹. Din Italia Sfântul Atanasie vine pe uscat, trecând prin Constantinopole, Cezareea Capadociei, Siria și Palestina ca să întărească Ortodoxia. *La Alexandria se adunase în așteptarea lui „toată soborniceasca obște: magistrați, călugări, muncitori, țărani... Cântau, plângeau... era uimitor să vezi clerici din cetate, rămași fideli episcopului lor după atâția ani de absență”*⁵⁰. În acest entuziasm de primire a Sfântului, s-au amestecat și partizani ai episcopului arian, pus în lipsa lui Atanasie. „Aceștia provoacă o răscoală în care se spune că mai multe persoane ar fi fost ucise, toată vina fiind aruncată asupra Sfântului Atanasie. Cum însă persoane inteligente și competente știau că nu există răscoală în care să nu se întâmple asemenea nenorociri”, în consecință marele ierarh a fost găsit nevinovat⁵¹. În scrisoarea papei Iuliu către alexandrini, acesta le spune: „El a câștigat prin răbdare gloria unui adevărat mărturisitor”, care glorie „s-a întins până la marginile universului și a dus cu ea avuția moravurilor sale, taina credinței, temeinicia încrederii sale în Dumnezeu și a statorniciei cu care voi l-ați stimat totdeauna și l-ați iubit... Voi, prin sfintele voastre scrisori, ați dat (duhovnicește) mâncare și băutură păstorului vostru, care flămânzea și înseta de mântuirea voastră”⁵².

4. Taina Logosului întrupat și experimentat în trăire, izvor de luptă și succese

Deși tratatele scrise de Sfântul Părinte în tinerețe, - *Împotriva elinilor și Despre Cuvântului*, scrise în liniștea sihăstriilor -, vădesc numeroase reminiscențe din școală, totuși din fiecare pagină „se degajă o puternică impresie de credință și de dragoste a lui pentru Cuvântul întrupat”⁵³, căci „bunătatea și iubirea nesfârșite ale lui Dumnezeu sunt izvorul Întrupării Cuvântului Său”, iar acest izvor pătrunde în suflete „prin combaterea mai întâi a ignoranței”, căci această ignoranță i-a aruncat pe cei din erezia melitienilor în plăcerile de care vorbește Apostolul⁵⁴. Or în ființa Sfântului Atanasie curgea, cu limpezire și îmbelșugare, cunoașterea, înspicată în naturalele ei consecințe: cât mai deplină trăire în Hristos, ceea ce în fapt înseamnă „dragostea, care niciodată nu pierie” (I Cor. 13, 8). Sfântul Părinte alexandrin

⁴⁸ *Ibidem*, II, 23, p. 105.

^{48bis} *Ibidem*, II, 3, p. 77.

⁴⁹ *Ibidem*, II, 20, 23, p. 98-99 și 104.

⁵⁰ Barbier P., *op. cit.*, p. 163.

⁵¹ Socrate, *Istoria Bisericească II*, trad. rom., p. 88.

⁵² *Ibidem*, II, 23, p. 108.

⁵³ Cayré F., *op. cit.*, p. 335 și sursa indicată în notă.

⁵⁴ *Patrologie*, vol. I, p. 112, 108, 144; cf. I Cor. 15, 32: „Dacă morții nu înviază, să bem și să mâncăm, că mâine vom muri”.

⁵⁵ *Sfântul Atanasie și Biserica din timpul său*, trad. cit., p. 117.

era într-o neîntreruptă, „fierbinte și curată” comuniune de „dragoste față de Părinții Bisericii”, anteriori lui, căci „de la ei avea tradiția și învățătura dreptmeritoare”⁵⁵. Fiecare epocă din viața Bisericii a avut și specificul ei. Sec. IV a fost perioada de salvare a dogmei, amenințată de eroare, și de aceea Sfinții Părinți, apărătorii de atunci ai adevărilor de credință, au fost și lucrători asidui ai virtuțiilor, excelând în „curaj”, ceea ce ni-l arată și pe Sfântul Atanasie că este „un sfânt combatant”⁵⁶. Dragostea lui față de Hristos s-a concretizat în „dragostea față de opera Sa, față de Biserică, mamă a sufletelor”; în „grija lui cea din toată inima pentru mântuirea credincioșilor, pe care o căuta ca pe a sa proprie, chiar și mai mult decât pe a sa”⁵⁷. Tot din dragoste față de păstoriții săi - ca să-i cruțe de prigoana ereticilor -, dar și din prudentă, se autoexilează sau se lasă exilat⁵⁸.

S-a înveșmântat Sfântul Atanasie cu cea întru Hristos trăire ca, în situațiile de grea cumpănă pentru Biserică, să aibă „mintea lui Hristos” (I Cor. 2,16), doar Acesta să trăiască în el (Gal. 2, 20) și Duhul Lui să-l inspire cum să procedeze și cum să răspundă (Luca 21, 14-15) „Inteligența pătrunzătoare a Sfântului Părinte nu s-a lăsat niciodată sedusă de subtilități”, ci prin multe temeieri, clasate cu grijă, „într-o limbă mai sobră”, a zdrobit pe dușmanii Bisericii, dovedindu-se un „incomparabil om de acțiune”, care de obicei „sfătuiă și îndemna”, rar făcând uz de forță, el fiind credincios principiului că „nu-i propriu religiei să impună, ci să îndemne”⁵⁹. Dumnezeu a înzestrat pe acest starteg al Ortodoxiei cu „simplitatea porumbelului și înțelepciunea șarpelui” (Mat. 10, 16), pătrunzând în cele mai complexe stări de lucruri, deslușindu-le și folosind căile cele mai bune pentru atingerea scopului, întrucât „duhul lui nu slăbea nici în stările cele mai critice și în primejdiile cele mai mari”; când acuzațiile și uneltirile se strâneau în jurul lui, el, „chiar în aceste împrejurări complexe, cărmuia Biserica prin cea mai mare chibzuință și limpezime de minte”, deoarece se educase pe sine însuși și pe credincioși că „mucenic este cineva nu numai când nu jertfește idolilor, ci și când, în fața ereticilor, dintr-o strălucită conștiință, nu se leapădă de adevărata credință”⁶⁰.

Atitudinea Sfântului Atanasie față de cei ce greșeau era modelată după felul greșelii și calitatea făptuitorului, dar urmărind prin orice mijloace îndreptarea și reșezarea în dreapta credință sau în trăirea creștină. „Era foarte iertător față de slăbiciunile obișnuite ale oamenilor și le dezvinovătea, chiar dacă ele înrăureau întrucâtva credința”, aceasta însă numai atunci când „cunoștea caracterul celui ce greșise și descoperia în el o fire interiorizată”, cu duhul căinței. Prin acest fel de procedee ajungea „prieten cu toți binecinstitorii creștini”⁶¹. Din scrierile Sfântului se constată că mulți din partizanii arienilor „doreau să fie iarăși în împărtășire cu Biserica”; dar se vede în același timp „cu ce prudentă și înțelepciune lucra el” în astfel de cazuri⁶². Când Eusebiu de Nicomidia, puternicul favorit al împăratului, scrie

⁵⁵ Barbier P., *op. cit.*, p. 27.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 26 și *Sfântul Atanasie și Biserica...*, p. 113.

⁵⁸ Sozomen, *op. cit.*, III, 5 și IV, 13, *trad. cit.*, p. 94; Barbier P., *op. cit.*, p. 185, 308 și 413, unde se referă la exilul de la Roma, ascunderea la o fecioară și de acolo în pustie, ascunderea în mormânt sub Valens.

⁵⁹ Cayré F., *op. cit.*, p. 333-334; cf. *Istoria arienilor către monahi 67* și Sfântul Epifanie, *Împotriva Ereziilor* 68, 5, menționat în nota 2, p. 333.

⁶⁰ *Sfântul Atanasie și Biserica...* *trad. cit.*, p. 111, 438, 458.

⁶¹ *Ibidem*, p. 113.

⁶² *Ibidem*, p. 505, unde trimite la *Tomosul către Antiohieni*, PG, 26, col. 769.

lui Atanasie să primească pe arieni la împărțășire, acesta nu se înduplecă de rugămintea aceluia și nici nu se înfricoșează de eventualele amenințări, ci „*susține că nicidecum nu trebuie primiți în sânul Bisericii alexandrine noii eretici, condamnați la Niceea*”⁶³. Dar față de acei clerici, care s-au lepădat de dreapta credință în timpul prigoanei împăratului Iulian, același Atanasie precizează că „*trebuie înțelegere și păsuire față de cei ce au căzut... Părerea mea, zice el, este că trebuie excluși din preoție și episcopat numai aceia care, în diocesele lor, au avut inițiativa ereziei... Rațiunea sănătoasă însă cere să fie menținuți în demnitatea clericală toți care dau dovadă concretă de pocăință, adică se leapădă de erezie și îmbrățișează credința Părinților noștri*”⁶⁴. Inima dreaptă a Sfântului Atanasie, dar și iubitoare de cei greșiți, încununată de „*sfințenia vieții lui, era cunoscută de toată lumea*”, cum scrie chiar unul din împărați către credincioșii din Alexandria: „*unirea și înțelegerea cu care veți trăi vor fi cunoscute de toată lumea, încât și păgânii vor veni să îmbrățișeze sfânta noastră religie*”⁶⁵. Se împlinea astfel ceea ce a spus Domnul: „*ca să vadă oamenii faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl nostru Cel din ceruri*” (Mat. 5, 16). Această statonomie și răvnă pentru Dumnezeirea Cuvântului, dogmatizată la Niceea, au adus la Ortodoxie, printre mulți alții, și pe doi episcopi, „*catehizați personal de Arie*”, consilierii permanenți ai înverșunatului Eusebiu, încât aceștia, în cele din urmă, într-o epistolă către papa Iuliu, retractează toate acuzațiile aduse lui Atanasie și, „*în prezența tuturor iubitorilor noștri frați care sunt aici, scriu ei, mărturisim*” cele adevărate despre Atanasie și credința lui⁶⁶.

Așadar acest genial și neînfrânt luptător pentru Ortodoxie nu numai că „*a căutat mai întâi Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui*” (adică trăirea acestuia n.n.), dar a și apărât puritatea credinței și vieții în Hristos, și de aceea „*toate celelalte i s-au adăugat lui*” (Mat. 6, 33) spre întărirea și triumful Ortodoxiei.

5. Comuniunea de viață cu monahii, izvor de rai și râu edemic de strajă Ortodoxiei

Am spus mai sus despre legăturile strânse încă din tinerețe ale studentului și apoi diaconului Atanasie cu moangii egipteni, sihaștri și chinoviți⁶⁷. Primele două tratate scrise de el în această perioadă de tihnă, în liniștea pustiei, cum am arătat deja, aveau scopul „*să înăbușe raționalismul lui Arie, pe care îl simțea*”. După aceea „*va trebui să scrie în grabă și numai sub presiunea unor trebuințe constrângătoare*”⁶⁸. Din acea perioadă de început l-a cunoscut pe Sfântul Antonie cu care s-a împrietenit, acesta „*mărturisindu-i o simplă, dar sublimă prietenie, pe care a păstrat-o până la moarte*”⁶⁹. Acest întâistătător al pustnicilor „*mergea la Sfântul Atanasie oridecâteori îl chema și-i aproba credința asupra Fiului lui Dumnezeu, dezaprobând însă pe adversarii*” Ortodoxiei⁷⁰. Sfântul Antonie trecuse de 100 de ani, când, „*la un semnal făcut de Atanasie, bătrânul coborî pentru ultima dată din munte*” de a susținut cauza Ortodoxiei și a întărit pe credincioși că „*episcopul lor este un vrednic propovăduitor al Evangheliei*”. Și Atanasie l-a condus spre munte „*pe omul iubitei lui sihaștrii*”

⁶³ Sozomen, *op. cit.*, II, 18, p. 62.

⁶⁴ Barbier P., *op. cit.*, p. 369, unde este citat Rufim, *Istoria Bisericească I*, cap. 2 28.

⁶⁵ Socrate, *Istoria Bisericească II*, 23, p. 110.

⁶⁶ Sch 56, *op. cit.*, p. 59; Sozomen, *op. cit.*, III, 23, p. 121, Barbier P., *op. cit.*, p. 234 unde trimite la *Apologia împotriva arienilor LVIII*.

⁶⁷ Notele 27 și 28.

⁶⁸ Barbier P., *op. cit.*, p. 47-48 și 56-57.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 45.

⁷⁰ Sozomen, *op. cit.*, II, 17, p. 62.

și apoi a revenit la Alexandria⁷¹. Sosind în pragul săvârșirii sale, Sfântul Antonie a lăsat cu limbă de moarte ucenicilor săi: „Dați lui Atanasie una din tunicele mele de păr de capră și adăugați-i și mantaua pe care mi-a dat-o când eram tânăr și i-o restitui acuma veche și purtată”⁷². Sub împăratul arian, Constanțiu, Sfântul Atanasie se refugiază în pustie, chiar în perimetrul unde sihăstrise Antonie, „într-o peșteră întunecată în care abia se putea intra, ducând o viață foarte grea, în primejdii din cauza foamei și a fiarelor sălbatice, doar un singur călugăr aducându-i dramul de hrană” și ținându-l la curent cu veștile din afară⁷³.

În al doilea exil (autoexil) de la Roma, chemat de însuși Papa, ca să-l salveze de furia arienilor, credincioșii de acolo îl așteptau, căci auzise despre el „mii de lucruri minunate... Atanasie, cu o îmbrăcăminte simplă, călugărească, însoțit de doi monahi din obștea Sfântului Pahomie, înainta prin mulțime smerit și hotărât”⁷⁴, patriarhul iubind mult monahii chinoviți.

Toți acești monahi din Egipt au fost înaripați de Sfântul Pahomie în rugăciunile lor pentru biruința Ortodoxiei. Puțin înainte de săvârșirea sa (+346), Sfântul Pahomie a avut o vedere și a proorocit viitorul, spunând ucenicilor lui: „Nădăduiesc că Cel care a îngăduit aceste prigoane va elibera în curând pe credincioși din crudele încercări și marele episcop va birui, pentru că Dumnezeu îi este protector. Se va împlini cu el cuvântul Scripturii: „Glasuri se vor ridica împotriva ta ca să te judec, dar tu pe toți îi vei birui”⁷⁶.

6. Vizite pastorale, minuni, prietenii și influența în Apus

Sfântul Atanasie se referă de multe ori la Biserica primară și la sfințenia vieții păstorilor și turmelor cuvântătoare, întrucât „credincioșii se simt mai bine strânși în unitate, când aud adevărurile Evangheliei, rostite de Biserica primară, scrie același părinte patrolog. „Rugăciunea continuă a ținut sănătos și vigilent pe Sfântul Atanasie, căci ea îl lega, ca un izvor, de apă vieții, de Dumnezeu, Care i-a dat și i-a îmbogățit viața cu atâtea virtuți și dreaptă credință... Munca și suferința Sfântului Atanasie au fost susținute de rugăciunea și smerenia lui..., el purtându-se blând și simplu cu toți, exceptând pe arieni, calomnatori, mincinoși și ticăloși de toate nivelurile, inclusiv cei din aparatul de stat și de la curtea imperială”⁷⁷. La aceste virtuți de aur, veșmânt din lucrarea harului și strădanie proprie, care trebuie să împodobească personalitatea unui ierarh, îndeamnă Sfântul Atanasie pe un evlavios și capabil călugăr, care refuza să fie episcop, fiind mulțumit în liniștea lui călugărească. „Să știi că înainte de a fi episcop, trăiai pentru tine însuși, dar ca episcop trebuie să viețuiești pentru poporul încredințat ție. Să ții de asemenea aminte că nu se cade a sluji vremii (trecătoarei puteri politice și obiceiurilor lumii n.n.), ci Domnului, întrucât noi (episcopii) trebuie să fim următori Sfinților Apostoli și Sfinților Părinți”⁷⁸.

Această sfințenie a vieții, sub învelișul frunzișului smereniei, l-a împodobit până la sfârșitul vieții pe modelul de păstorie arhierescă, Sfântul Atanasie. Cu zece ani înainte de săvârșirea sa, mergea la satele de-o parte și de alta a Nilului, cu barca și apoi pe asin. „Poporul nu se mai sătura privindu-l. Contrastul dintre înalta sa poziție de patriarh și

⁷¹ Barbier P., *op. cit.*, p. 258.

⁷² *Viața Sf. Antonie*, la Barbier P., *op. cit.*, p. 320-321.

⁷³ Barbier P., *op. cit.*, p. 328.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 170.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 222 cu referire la „Acta sanctorum”, 14 mai.

⁷⁶ *Patrologia III*, p. 216.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 217, 218.

⁷⁸ *Ibidem*.

simplicitatea hainei din țesătură albă, dintre vigoarea cunoscută a caracterului său și blândețea din inimă a feței sale, acest amestec în una și aceeași persoană a tot ce este mai dumnezeiesc și mai popular stăpânea și încânta” credincioșii. Pe la anul 365 face o vizită generală în Egipt și în Tebaida. Bătrân de-acum și suferind, „dar nu putea să stea pe loc, căci el era din acei oameni aleși de Dumnezeu ca să cucerească lumea, apostol prin temperament și prin virtute”⁷⁹. În timpul prigoanei lui Iulian Apostatul, întorcându-se din autoexilul de la mănăstirile egiptene, constată că „dezordinea inundase toată Biserica, sectele o sfâșiasc și-și pierduse frumoasa ei unitate. Antipatiile și prejudecățile despărțise pe toți, dușmănindu-se între ei ca niciodată. Văzând aceasta, Sfântul se întrebă, cum este oare inima lui Hristos când privește la atâta tulburare și neînțelegere. Având drept garanție nemurirea făgăduită de Domnul Bisericii creștine (Mat. 16, 18), se pune pe treabă, fără să piardă o zi...” În această atmosferă de ură și răzbunare, arma lui a fost blândețea⁸⁰. Altă dată, mai în puterea vieții, revenind din exilul de la Roma, găsește orașul într-o profundă delăsare spirituală și chiar materială. „*Episcopul își luă îndată pastorația. Începu să distribuie pâinea cuvântului mulțimilor, totdeauna nemaisăturându-se de a asculta însușeștile și popularele sale predici; vizitează pe cei necăjiți și bolnavi, administrează Sfintele Taine..., prin toată această multiplă lucrare comunicând peste tot și la toți făclia care ardea în inima lui pentru dragostea lui Hristos*”⁸¹.

Minunile petrecute cu Sfântul Atanasie au aspect mai mult spiritual. Biruințele lui și reîntoarcerile din exiluri, prin îmblânzirea sau învingerea puterii, sunt minuni. Dovedește scrisoarea Sinodului din Ierusalim către credincioșii alexandrini, scriind printre altele: „...*minunile ce a făcut Dumnezeu în tot timpul și mai ales acum în Biserica voastră, că vi l-a dat iarăși pe Atanasie*”⁸². În altă împrejurare, guvernatorul a trimis ostașii să-l aresteze, fiind ostașii siguri că el este în biserică. Sparg ușa, intră, caută, dar nu-l găsesc. „Se zice că i s-a făcut cunoscut această năvălire, de aceea, *printr-un semn văzut al protecției cerești, el a ocolit această arestare ca pe multe altele*”, căci ieșise din biserică puțin mai înainte⁸³. „*Tot printr-o descoperire dumnezeiască făcută lui, a mers Sfântul de s-a ascuns la o foarte frumoasă la trup, dar mai frumoasă la suflet, fecioară*”, care și ea „*fusese călduzită printr-o grijă specială a Providenței*”⁸⁴, întrucât prigonitorii nu puteau bănui ascunderea tocmai aici. În altă împrejurare, când împăratul voia să-l prindă și să-l chinuiască, Sfântul „*s-a ascuns la un prieten, care avea ca slujnică o femeie. Agenții puterii, bănuind, au făcut totul de au convins-o pe femeie să spună unde-i ascuns*”. Dar cu puțin timp înainte ca ea să fi divulgat, Dumnezeu i-a descoperit Sfântului și a fugit îndată de acolo. Altă dată „*suia pe Nil cu barca*” în scopul vizitelor pastorale. *Dumnezeu îi face cunoscută primejdia ce-l pândește*”, anume că este urmărit pentru arestare. „*El întoarce barca și o îndreaptă pe cursul apei, sosește în Alexandria și se ascunde în mijlocul credincioșilor*”. Pentru astfel de minuni, păgânii îl acuzau de magie⁸⁵. Când a sosit garda imperială să ajute la instalarea episcopului

⁷⁹ Barbier P., *op. cit.*, p. 400 și 397.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 365, unde citează pe Sf. Grigori de Nazianz, *Cuvânt de laudă...*, și *Scrisoare către monahi*.

⁸¹ *Ibidem*, *op. cit.*, p. 182-183.

⁸² Sozomen, *op. cit.*, II, 22, p. 120.

⁸³ *Ibidem*, IV, 9, p. 132.

⁸⁴ *Ibidem*, V, 6, p. 181.

⁸⁵ *Ibidem*, IV, 10, p. 132-133.

arian, Grigorie, în scaunul patriarhal, în locul Sfântului Atanasie, depus deja din scaun, era spre seară. „Credincioșii se adunase în biserică pentru utrenie. Soldații au înconjurat biserica”. Sfântului i se face cunoscut aceasta. De aceea face semn să înceapă slujba, iar el „se strecoară prin mulțime” și „fuge în exil la Roma”. Poporul, înfuriat de acțiunea profanatoare a armatei, dă foc bisericii⁸⁶. Deci trecuse Sfântul, ca și Mântuitorul oarecând prin mijlocul mulțimii și al soldaților, fără a fi observat de dușmani. Încă mai erau păgâni destui în Alexandria care își practicau cultul lor, cu mare fast la anumite sărbători. Sfântul mergea, ca de obicei prin cetate, în timp ce o cioară cârâia mai deosebit prin văzduh. Un grup de păgâni îl întreabă ce înseamnă acest cârâit. El le răspunde că *ziua de mâine nu va fi fericită pentru ei. Și într-adevăr, din ordinul împăratului nu li s-a mai permis să facă manifestări cultice pentru sărbătoarea ce urma*⁸⁷. Arianul împărat Valens dă un edict de îndepărtarea din scaun a episcopilor ortodocși depuși de Constanțiu. Urma să fie îndepărtat și Sfântul Atanasie, deși nu cădea sub prevederile aceluia ordin. Poporul amenință cu răscoala. Din vicleșug politic însă, împăratul îl lasă în pace pe Sfântul Atanasie. După câteva zile însă *autoritățile îl caută de zor să-l aresteze. Nu l-au mai găsit, deoarece, „din dumnezeiască poruncă, de îndată ea a văzut că poporul se răscoală, s-a ascuns în mormântul străbunilor lui*”⁸⁸.

Cât despre prieteni, Sfântul Atanasie a câștigat prietenia celor mai felurite persoane. În primul rând *pustnici și monahii chinoviți*, cum am arătat; *episcopii din Biserica Apuseană* care i-au fost mereu alături; *vigurosul papă Iuliu*, care nu l-a părăsit niciodată. Aceasta întrucât „nu putea să nu atragă prietenii solide un așa de călit ierarh, de energic până la violență uneori, fidel adevărului de credință ca expresie a mesajului divin către oameni, consecvent cu el însuși până la ultima clipă a vieții”⁸⁹.

Din Biserica răsăriteană, „toți Părinții greci sunt mai mult sau mai puțin tributari Sfântului Atanasie pentru marile linii directe ale dogmei Sfintei Treimi și Răscumpărării” (Mântuirii); *dar mai ales „Capadocienii*, moștenitori al spiritului acestui Sfânt, care s-au luptat de au învins rezistența ereticilor, încât la Sinodul II ecumenic, dominat de personalitatea Sfântului Grigori Teologul, s-au învrednicit să vadă ruinat definitiv arianismul în Orient”⁹⁰.

„*Lucrarea de evanghelizare și opera misionară constituia inima însăși a ecumenismului Sfântului Atanasie...*, un ecumenism... constând dintr-un uriaș complex de știință, de credință, de rugăciune și de acțiune neobosită pentru a lămuri pe ortodocși și pe păgâni...”, totul în spiritul păcii, „o pace bazată... pe dragostea sufletelor trăitoare întru dreptate, nevinovăție..., care trebuie să se manifeste prin actul de ajutorare și îndrumare față de nefericirile și durerile oamenilor”, concludă preotul patrolog Ioan G. Coman⁹¹.

În ceea ce privește infrastructura spiritualității creștine apusene, Sfântul Atanasie a influențat mult nu numai prin personalitatea sa și a călugărilor egipteni care l-au însoțit în exilurile sale, ci mai ales prin scrierea vieții Sfântului Antonie cel Mare, la cererea unor monahi apuseni care doreau să știe „felul de viață al lui Antonie...”. Și încheie dedicația către aceștia spunând: „Și sunt încredințat că voi, după ce vă veți fi minunat de acest om, o

⁸⁶ Socrate, *op. cit.*, II, 9, p. 84-85.

⁸⁷ Sozomen, *op. cit.*, IV, 10, p. 133.

⁸⁸ *Ibidem*, V, 12, p. 226-227.

⁸⁹ Sch. 56, *op. cit.*, Introducerea, p. 42.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 34, 50.

⁹¹ Patrologie III, p. 217-219.

să fii cuprinși de dorința de a face ca dânsul...” O versiune latină a acestei scrieri a dat-o, în 373, Evagrie de Antichia, pe care a găsit-o și căutătorul de Dumnezeu, Augustin cu prietenii săi⁹², când se aflau pe lângă Milan predând filosofia păgână. În cartea a VIII-a din Confesiunile sale, Augustin arată toată frământarea și transformarea definitivă pe care a operat-o în sufletul său și a prietenilor săi zugrăvirea măestrită și întru totul reală a neștiutorului de carte, pusnicul Antonie. După citirea acestei cărți, noul convenit se adresează prietenilor săi: „Ce este ceea ce auzi? *Se ridică nepricepuții și răpesc cerul, iar noi, cu doctrinele noastre fără inimă, iată cum ne tăvălim în trup și sânge*”¹. Și tot la fel ca Antonie oarecând, a deschis și el cartea Apostolului Pavel și a citit textul din Romani 13, 13-14, convertindu-se pe deplin și botezându-se cu prietenul său de către Sfântul Ambrozie⁹³. Și ce enorm câștig a fost pentru Biserică această convertirea austerului monah și episcop de Hipona, cel mai mare părinte bisericesc din patristica Bisericii Apuseană!

Așadar propovăduirea Sfântului Atanasie la Roma, prin viu grai și prin scris, despre Sfântul Antonie, (poate și despre alți mari sfinți pustnici și chinoviți), a reactivat incepienta viață spirituală de aici. „Un mare număr de matroane evlavioase începu să ducă o viață de pocăință în propriile lor case, pe care mai apoi o vor duce în renumitele lor așezăminte de retrageri duhovnicești”. *Astfel Sfântul Atanasie „a fost primul inițiator al vieții într-adevăr călugărești în Apus, care după câțiva ani se va răspândi de la munții Apenini până la cei din Scoția*”⁹⁴.

7. Biserica și Statul în timpul pastorației Sfântului Atanasie

Urmașii împăratului Constantin I (cel Mare), decedat la +337, au susținut arianismul. Fiul său, Constanțiu (337-361) a fost cel mai fanatic sprijinitor al arienilor, botezându-se pe patul de moarte cu botez arian, ca și tatăl său, botezat tot pe patul de moarte de permanentul său sfetnic, arianul Eusebiu de Nicomidia. Nepotul aceluiaș mare împărat, Iulian (361-363), botezat la vreme ortodox și hirotesit citeț în vederea promovării în slujirea Bisericii, a împărățit ca păgân cu o diabolică sălbăticie, încercând reînvierea păgânismului în toate laturile vieții sociale și persecutând pe ortodocși. Moartea lui neprevăzută l-a adus la împărăție pe generalul Iovian, foarte bun ortodox. Instruit de însuși Sfântul Atanasie murind însă după un an (364), asfixiat de gaze de la un foc⁹⁵. Valens (364-378), arian și el, a persecutat pe ortodocși dar cu mai puțină severitate. Este evident că după edictul din Milan (313) până la 364, împărații au fost de drept păgâni, doi botezați pe patul de moarte, unul apostat, iar Valens persecutor al ortodocșilor în cei 14 ani de domnie. *Potrivit dogmei creștine, harul divin a lucrat asupra*

⁹² *Ibidem*, p. 147-149.

⁹³ *Confesiunile (Mărturisirile)*, trad. de prof. dr. docent N. Barbu, în *PSB* 64, 1985, p. 176-187, răspândit fragmente din meditațiile care l-au transformat; cf. text din Rom. „*Să umblăm cuviincios ca zua, nu în ospețe și în beții, nu în desfrânări și în fapte de rușine, în ceartă și în pizmă. Ci îmbrăcați-vă în Domnul Iisus Hristos, iar grija de trup să nu o faceți spre poftă*”.

⁹⁴ Barbier P., *op. cit.*, p. 172, unde trimite la Socrate, *Ist. Bis.*, iv, 23.

⁹⁵ A se vedea Ion Rămureanu pr. prof. dr., *op. cit.*, p. 259-264, de unde am luat cronologia și caracterizarea acestor împărați; cf. Barbier P., *op. cit.*, p. 348 pentru felul morții lui Iovian și de asemenea *Sf. Atanasie și Biserica... trad. cit.*, p. 507 cu trimitere la *Istoria Bisericească* de Teodoret, PG 26, col. 814 unde într-o a doua scrisoare Iovian îl invită pe Sfântul Atanasie să-l învețe cu de-a mănuntul credința ortodoxă. La care Sfântul îi răspunde că „...pentru un împărat, care voiește să fie plăcut lui Dumnezeu, este lucru cuviincios a se arăta iubitor de învățătură și a avea dragoste de cele

lor din afară, căci satana stăpânea în centru sufletelor lor, acționând cu prea puțină putere asupra lui Constantin cel Mare, dar cu intensități sporite și variate asupra celorlalți. De aceea a greșit și Sfântul Constantin, persecutând în ultimul timp pe Sfântul Atanasie, așezând cu forța episcopi arieni, iar Sfântul Părinte revenind din exil după moartea împăratului.

Istoriceste și juridic, trebuie acordat circumstanțe atenuante cu privire la unele practici încă păgâne în comportamentul acestor împărați. Ca și înaintașii lor, Dioclețian și alții, și aceștia au menținut calitatea de „pontifex maximus”, care acorda împăraților „demnitatea de arhierie supremă ai religiei romane, purtând ca semn vizibil mantia smălțuită cu stele albastre, simbolul pontificatului păgân”. Abia la urcarea pe tron a împăratului Teodosie I (379) acesta renunță la toate prerogativele păgâne și imperiul devine cu adevărat creștin. Totuși în Biserica Răsăriteană, împărații au continuat să aibă atribuții juridice și de ierarhi supremi în cele ale administrației pământești, ceea ce este cunoscut sub numele de „cezaro-papism”. Într-adevăr acest amestec al împăratului în treburile bisericești a fost și benefic pentru biserică la începutul activității ei în libertate. În deosebi sub Constantin cel Mare, Biserica slăbește păgânismul în infrastructura lui, se propovăduiește Evanghelia și la sate unde evlavia păgână era mai tradiționalistă, clerul se organizează și funcționează din ce în ce mai bine, se acordă privilegiile tuturor slujitorilor altarelor creștine, se înlesnește ținerea sinoadelor etc. Dar acest cezaro-papism, în mâna unor împărați ca cei amintiți mai sus și alții apăruți sporadic după aceea a adus și multe neajunsuri Ortodoxiei, atunci când, la adăpostul legal al „liberalismului doctrinar”, unii ierarhi s-au abătut de la credință sau de la trăirea ortodoxă și ca să se salveze, au devenit servili împăraților eretici, pro-eretici sau viciați. „Acest liberalism doctrinar ar fi putut avea consecințe fatale pentru Biserica Ortodoxă, dacă voci puternice ca aceea a Sfinților Atanasie în Răsărit și Ambrozii în Apus - ne referim numai la sec. IV, - n-ar fi invocat la timp principiile de independență doctrinară și spirituală a Bisericii față de Stat”. Însuși împăratul Constantin cel Mare, la o masă cu episcopii, le-a spus acestora: „Voi sunteți episcopi întru cele dinlăuntru ale Bisericii, pe mine însă m-a așezat Dumnezeu episcop al celor aflate în afara ei”⁹⁶.

Dacă împărații arieni și pro-arieni au îmbrățișat și susținut până și prin teroare arianismul, au făcut-o, pentru că aveau dreptul de amestec în treburile bisericești mai presus de ierarhi. Arianismul, negând Dumnezeirea lui Hristos, adepții acestei erezii îl receptau pe Hristos ca un om, superior și genial într-adevăr, dar om supus acvea celor omenești, care a murit, și chiar înviind, situația lui în lumea cealaltă era ca a oricărui profet, drept sau sfânt și firește în fruntea lor, dar fără a se fi mai amestecat în treburile Bisericii luptătoare. Într-o astfel de poziție a lui Hristos, împăratul este cel care trebuie să rânduiască și problemele bisericești, prin orice mijloace proprii acestei funcții. Pentru ei nu se pune problema așa cum a tratat-o Sfântul Atanasie și cum a dogmatizat-o Sinodul I ecumenic și cum o rostim în Simbolul de credință cu privire la primele șapte articole. *Cel mai diabolic dintre toți acești împărați arieni a fost Constantinul*. Pe acesta ni-l descrie Sfântul Atanasie în Istoria către monahi. Acest împărat impune cu forța voința lui. Într-un sinod impune episcopilor ortodocși, apărători ai lui Atanasie: „Voința mea să fie considerată canon (regulă)! Episcopii din Siria (arieni n.n) iau cuvântul meu drept canon. Sau dați ascultare, sau și voi plecați în exil”.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 264-265.

⁹⁷ Cayré F., *op. cit.*, p. 283-284, cuprinzând toate referirile de până aici din paragraful acesta.

⁹⁸ Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, IV, 24, PSB 14, 991, p. 168.

Venerabilul episcop apusean, Osiu, participant la sinodul de la Niceea și la alte sinoade locale de apărare a Ortodoxiei, scrie o epistolă cam aspră împăratului, amintindu-i printre altele cuvintele Domnului: „*Dați Cezarului cele ce sunt ale Cezarului, iar lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu*” (Mat. 22, 21), *căci nouă oamenilor slujitori ai Bisericii nu ne este îngăduit să fim stăpânitori pământești, iar tu n-ai putere să aduci jertfă la altar*”, adică să te amesteci în treburile ce țin de harul preoției. Bătrânul episcop a fost chemat și ținut în exil la Sirmiu un an întreg. Pe patul de moarte anatemizează erezia ariană. *Constanțiu este asemănat de Sfântul Atanasie, cu „acel nou Ahab, cu un Baltazar al timpului, care gătește cale pentru venirea lui Antihrist”*, arianismul fiind „o pregătire și o prefață a lui Antihrist”, iar Constanțiu tot la fel, acest împărat inaugurând cezaro-papismul la Bizanț cu o durată de un mileniu”, adică până la 1453, concludă autorul paginilor din care am redat parțial relatări ale Sfântului Atanasie⁹⁹.

Când împăratul Constanțiu cere Sfântului Atanasie *să li se dea arienilor o biserică în Alexandria pentru slujbă*, iar, în alte împrejurări, solicită *„să li se permită aceluiași arieni să aibă în mai multe orașe o biserică aparte unde să se poată aduna”*, Sfântul Părinte răspunde categoric pentru ambele situații: *„Și eu cer același lucru pe care mi-l cere împăratul, anume să li se dea câte o biserică în fiecare cetate și creștinilor care evită împărtășirea cu arienii”*¹⁰⁰, adică ortodocșilor. Răspuns demn, drept și fără teama de consecințe neplăcute din partea împăratului, așa cum a făcut Sfântul în multe împrejurări.

8 Sfinții Capadocieni atunci și marii teologi din sec. XX despre Sfântul Atanasie

Ultimii 12 ani din arhipăstoria sa, Sfântul Atanasie i-a chibzuit în pace, consacându-se atât păstoririi cât mai pilduitoare și rodnice pentru urmaș, cât și pregătirii pentru „răspuns bun la înfricoșătoarea judecată a lui Hristos”, pe Care atât de mult L-a iubit și neprecupețit I s-a jertfit. Cu doi ani înainte de săvârșirea sa (371), *Sfântul Vasile cel Mare îi scrie patru scrisori*. Apăsau vremuri grele peste bisericile din Capadocia și în general peste cele din Ortodoxia răsăriteană. Bântuia încă arianismul cu derivațiile lui de care Biserica Apuseană fusese netulburată. Acest mare ierarh capadocian scrie într-o scrisoare, iar mai apoi încă în alte trei, unele ca acestea: Privind la greutățile de păstorie din aceste vremuri, *„ajung la totală deznădejde; dar întorcându-mi privirile spre înțelepciunea ta și gândind că pe tine te-a rânduit Dumnezeu să fii doctor al bolilor prin care trec bisericile, atunci prind din nou curaj și mă îndrept iarăși cu nădejdea spre zile mai bune...”*. *„Pe măsură ce bisericile devin tot mai de plâns, gândul meu și al tuturor se îndreaptă tot mai des spre desăvârșirea ta..., căci câți te cunoaștem..., din auzite și din întâlniri personale, cu toții suntem încredințați că numai Prea Sfinția Ta ne poate izbăvi din furtuna ce s-a abătut asupra noastră, folosindu-ne atât de rugăciunile tale, cât și de îndrumările și ajutorul tău ca să ieșim din răul în care ne zbatem...”*. Și această solicitare se îndreaptă spre Sfinția Ta, *„căci, în vreme ce majoritatea episcopilor se mulțumesc să poarte grijă numai de problemele lor, Prea Sfinția Ta... porți grijă de toate celelalte biserici, îndeosebi pentru cele peste care te-a rânduit Dumnezeu... Nu pierzi nici o ocazie de a discuta, de a îndemna, de a trimite scrisori cu noi propuneri”*. Vizând mai întâi unele *nereguli din Biserica Antiohiei* (se vede că și de ordin spiritual n.n.), Sfântul Vasile îi cere să intervină Atanasie personal, *„întrucât îndreptarea stării de acolo*

⁹⁹ Patrologie III, p. 140-145.

¹⁰⁰ Sozomen, *op. cit.*, III, 20, p. 118 și Socrate, *op. cit.*, II, 23, p. 108.

atârnă de puterea și evlavia Prea Sfinției Tale, ca să aduci, prin bună înțelegere, vigoarea de altădată a Bisericii...”. Și această Biserică, fiind una din cele mai importante ale trupului lui Hristos, „e nevoie de chirurgie spirituală”, deoarece, „după pilda celor mai înțelepți medici, când e vorba de vindecare (în viața spirituală n.n.), „trebuie să începi mai întâi cu mădularele de primă importanță”. În al doilea rând marele păstor capadocian își exprimă dorința de unire a bisericilor ca astfel să fie zădărnice orice uneltiri și atacuri din afară. „Am crezut că cel mai important lucru ar fi ca toate Bisericile să recurgă la sfaturile înțelepte ale Prea Sfinției Tale și să fii conducătorul nostru al tuturor” (spiritual desigur n.n.). Aceasta pentru că, „atât în virtutea vârstei cât și a bogatei experiențe, dar mai ales, a darului de a conduce, primit de la Duhul Sfânt, ești singurul în măsură să aplici planul comun de acțiune..., punând în mișcare toți factorii abilitați de acțiune, ca până în cele din urmă pacea să se întroneze iarăși în Biserică”. „Toți vrem ca de la tine să se facă începutul adunărilor care să restabilească intercomuniunea sinodală a Bisericilor”. Se referă la unitatea Bisericii de Apus cu cea de Răsărit, răvășită mult de erezii. „Cred că ne-ar fi de mare folos tuturor, știut fiind în primul rând că cei de la cârma statului țin seamă de părerea celor mulți, iar în al doilea, că mulțimile ne vor urma fără șovăire, văzându-ne uniți”. Și încheie că Sfântul Atanasie „este cel mai potrivit prin înțelepciunea lui să unească ierarhia apuseană cu cea răsăriteană... Cine-i mai respectat în Apus decât căruntețele tale?... Împodobește-te cu încă una din miile de lupte pe care le-ai dus pentru dreapta credință”! Te rugăm așadar „să nu încetezi a face rugăciuni pentru sufletele noastre... și să ne ridici moralul, mai ales prin scrisori... Dacă ne-am putea învrednici de rodul rugăciunilor tale și am ajunge să ne vedem la față, am gusta și mai mult din darurile tale, adăugând la istoria vieții noastre și că ne-am întâlnit cu marele și apostolicul tău suflet și așa bunătatea lui Dumnezeu ne-ar răsplăti prin aceasta și ne-ar mângâia în toate necazurile prin care trecem”¹⁰¹.

Cu sensibilitatea și cu duhovniceasca lui putere de a pătrunde în interiorul marilor personalități bisericești, Sfântul Grigori Teologul, în cuvântarea de elogiare îndată după săvârșirea Sfântului Atanasie, scrie: „Așa s-a stins, liniștit în furtună, Atanasie, acest ochi sfânt al soborniciității, acest patriarh incomparabil, această mare voce a adevărului, columnă a credinței, noul înaintemergător al lui Hristos, a doua lumină aprinsă în căile Domnului. A adormit într-o radioasă bătrânețe, plin de zile petrecute după Dumnezeu (căci în Egiptul de atunci media de viață era 65 de ani n.n.). După atâtea calomnii respinse, după asalturi susținute, Dumnezeiasca Treime l-a chemat la sfintele locașuri. El se reunește cu părinții săi (patriarhi, profeți, apostoli, martiri) cu ostașii lui Hristos, simțindu-se mai cinstit să iasă din viață decât să fi fost în cel mai faimos triumf. Lacrimi în valuri vărsate, amintiri neșterse, iată momentele înălțătoare ale pomenirii sale”¹⁰².

Să vedem în continuare și părți din caracterizarea istoricului german, Bardenhaver: „Atanasie este una din cele mai puternice apariții în istoria Bisericii”. Față de partida antiniceană, potrivit termenului «de o ființă», „Atanasie stătea în fruntea niceenilor ca o stâncă tare..., în credința lui neclintită... El era, pentru tot Răsăritul, stâlpul Bisericii... N-a cunoscut interese personale. Persoana lui era ireproșabilă... Nici critica timpului mai

¹⁰¹ *Corespondență (Epistole)*, Ep. 66, p. 234 și 335-336. Ep. 69, p. 238-240, Ep. 80, p. 353, Ep. 82, p. 255, PSB 12.

¹⁰² *Cuvânt de laudă pentru Sf. Atanasie*, la Barbie P., op. cit., p. 429-430.

nou nu a putut descoperi în el nimic lipsit de noblețe sau criticabil”. Multe din scrierile sale „urmăreau tendințe ascetice și de zidire sufletească... Simțul său creștin se ridică peste afirmațiile necredincioase ale adversarilor... *Atanasie a fost nu numai reprezentantul cel mai neînconvoiat, dar și cel mai talentat avocat literar al Sinodului de la Niceea*”. Un alt cercetător îl caracterizează, scriind tot așa de elogios”. Activitatea literară a lui Atanasie reflectă laturile variate ale caracterului său vehement și demn, *nedispus la compromisuri în chestiunile de credință și gata de pecetluit adversarii ca dușmani ai lui Dumnezeu, dar, în același timp, gata să treacă cu vederea deosebirile de limbaj, când se recunoaște esențialul...* Cu o solidă temelie pentru toate, *arată o adâncă grijă de creșterea duhovnicească a turmei sale, cu o puternică simpatie pentru tendințele ascetice ale timpului*”. Fără a înscrie aici pe eminentul și regretatul patrolog al Teologiei românești, părintele Ioan G. Coman, care în a sa Patrologie dedică 126 de pagini genialului Sfânt Părinte, ne oprim la cel mai mare dogmatist nu numai al Bisericii și Teologiei neamului nostru, ci al întregii Ortodoxii, părintele Dumitru Stăniloae. Sfântul Atanasie „este în același timp un mare exeget, un mare teolog și un mare păstor de suflete, dotat cu un uimitor simț al adevărului și al logicei lui intrinsece, *stăpânit de căldura unei neclintite convingeri și iubiri față de Dumnezeu și adânc preocupat de mântuirea oamenilor...* Față de religiile panteiste, care nu sunt religii adevărate, Sfântul Atanasie face evident un Dumnezeu personal și iubitor și, (în același timp), un om căruia acest Dumnezeu îi acordă o valoare eternă. Iar față de formele creștinismului protestant - care nu crede în puterea transformatoare a lui Dumnezeu asupra omului, cât timp omul este pe pământ, deci nu acordă nici o eficiență rugăciunilor, Tainelor și cinstirii sfinților, lăsând la fel pe om supus unei oarecare fatalități față de care Dumnezeu nu poate face nimic - Sfântul Atanasie susține credința adevărată, eficientă și transformatoare. De aceea, pe drept cuvânt, a fost numit «Părintele Ortodoxiei»¹⁰³. Prețuirile acestor mari personalități patristice contemporane față de Sfântul Atanasie, și a celor din secolul nostru sunt atotcuprinzătoare și atotgrăitoare.

Arhim. Dr. IOASAF POPA

¹⁰³ *Studiu introductiv*, de Pr. Prof. Dr. Stăniloae Dumitru, la traducerea din Sfântul Atanasie cel Mare, part. I, *Cuvânt împotriva Elinilor, Cuvânt despre Întruparea Cuvântului, Trei Cuvinte împotriva Arienilor*, PSB 8, p. 7, 8 și 26.

DIZIDENȚELE PENTICOSTALE, DOVADĂ A INSTABILITĂȚII ÎN CREDINȚĂ*

„În zilele de pe urmă vor apare profeti și hristoși
mincinoși... să nu vă temeți!” (Matei XXIV, 24)

Ca și orice sfârșit de veac, dar și de mileniu, își are specificul și cutremurul său. Oamenii de pretutindeni sunt stăpâniți de idei noi, salvatoare, renunță la vechi credințe, calcă tradiții, inițiază mișcări și se tulbură din te miri ce. Și în sânul creștinismului există asemenea tendințe. Asemenea mutații se petrec nu în familia edenică restaurată de Hristos, adică Biserica Sa, ci în familiile dezorganizate, împărțite și despărțite, noi sau reînnoite etc. De fapt, toate încercările de „credințe” moderne, organizate sau nu, apar din ruinele ereziilor.

Mai mult, ca și buruienile otrăvite, sectele își împrăștie sămânța prin cetăți care nu mai au pe Hristos biblic, printre popoare care n-au experimentat Evanghelia Mântuitorului, în familii unde nu mai există creștere duhovnicească și sfântă ascultare. Pentru credincioșii Bisericii celei una, sfântă, apostolică și în comuniune (sobornicească) cu Iisus, nu există unbră de schimbare, ci numai iluminare în Duhul Sfânt pentru mântuirea tuturor și fiecăruia în parte.

Și cum sectele sunt cu miile și credințele cu zecile de mii, orice abătut neinițiat, rătăcit și chiar bolnav la minte (I Timotei IV, 7) și beteag la trup (I Corinteni XV, 45-46), interpretează texte biblice considerându-se mare înțelept (guru) sau, ales al Tatălui sau al Fiului, sau al Sfântului Duh, și mai grav, posesiv sau înlocuitor al unei Persoane a Treimii, sau chiar „încarnatul” acesteia! Așa se face și cu durere se constată în pulberea ariei neghinei satanice că, există asemenea aderenți. Nu-i de mirare, sectele primelor veacuri s-au diversificat și clasificat: ale Tatălui - ereziile monarhiene până la iehovismul și guvernul mondial al vremii noastre¹; ale Fiului - ereziile și schismele hristologice pentru care s-au formulat, ca răspuns, primele 7 articole ale „Mărturisirii de Credință” inspirate de Sfântul Duh și grăite în limbaj omenesc pentru înțelegerea felului și modului cum s-a descoperit Dumnezeu direct, prin Fiul Său, pentru mântuirea oamenilor.

În sfârșit, sectele și ereziile nenumărate pnevmatologice, cele împotriva Sfântului Duh, fie izolându-l pe Duhul, de ființa dumnezeiască (deoființimea cu Tatăl și cu Fiul), fie adăugându-i misiunea ca „Dumnezeu” al veacului, fie „mai mic” decât Tatăl (subordonat);

---

* Răspuns bun la o necugetată intenție a liderilor fundamentalști din România. *Protestul Cultului Penticostal* - Biserica lui Dumnezeu cea Apostolică. Tem. nr. 2304 din 28.04.1994 înregistrat de Arhiepiscopia Bucureștilor.

¹ Texe Marrs, *Dark Majesty (Maiestate întunecată, Frăția ocultă și Magia celor o mie de puncte de lumină)*, Living Treth Publishers, Austin (Texas) 1992. *Americanii despre America*, passim. În SUA și Canada sunt peste 50 (depășită Cincizecimea) comunitățile penticostale independente.

fie sub comanda Fiului - nu împreună lucrător cu Tatăl și cu Fiul - „filioque” sau independent și posesiv, intrând și lucrând individual în unele persoane „harismatice”, mai ales de Tatăl și de Fiul. De aici, rele și mai mari și mai diverse, harul zic rătăciții, lucrează individual până la posedarea unora, până la inundarea duhului personal, până la predestinație și destin.

Cincizecimea ca revărsare a Duhului Sfânt, ca acțiune a Tatălui, ca misiune (trimitere) a Fiului este luată drept energie penticostală a mulțimii... Așa se nesocotește puterea „limbilor de foc” ca acțiune a Tatălui (Ioan XV, 26), ca promisiune a Fiului după Înviere (XX, 21-22), ca întărire (hirotonire) a apostolilor și ca săvârșire a primului botez în numele și cu lucrarea Sfintei Treimi, organizându-se în istorie, la Cincizecime, Biserica sau Împărăția lui Dumnezeu pe pământ, Împărăția harului și sfințeniei prin mijloacele sigure și verificabile: Sfintele Taine.

ORIGINEA MIȘCĂRII PENTICOSTALE

Vorbind de o asemenea mișcare, totdeauna trebuie să avem în vedere controversele și ereziile pnevmatomahe, erezii înlăturate din Biserica Cincizecimii și formularea răspunsului la aceste erezii, secte și schisme spiritiste de către Sinodul II Ecumenic (Constantinopol, 381) prin cele cinci articole - ultimele - din Mărturisirea de Credință (Simbolul Niceoconstantinopolitan), mărturisire bazată pe Revelația dumnezeiască transmisă prin Sfânta Tradiție și Sfânta Scriptură, verificată de activitatea Sfinților Apostoli, de trăirea Sfinților Părinți, de pregătirea și teologhisirea Evangheliei Mântuitorului Hristos și mai ales de inspirația Sfântului Duh în ultima exprimare și prin receptarea credincioșilor.

Mișcarea penticostală a vremii noastre, deci, nu este nici nouă nici originală, dar sigur abătută de la dreapta credință și reorganizată la începutul secolului XX, din puzderia de secte baptiste, advente, pietiste etc., sub titlu: Biserica lui Dumnezeu cea apostolică, în Lumea nouă, în Societatea fără tradiție, în Comunități fără Hristos dar cu noutăți în cele ale credinței².

Pătrunzând și în Europa, mișcarea cu pricina s-a întins și în comunitățile și denomiinațiunile neoprotestante, devenind un mijloc și o metodă de influență și ingerință în treburile altor țări pentru derută și slăbirea sentimentului național-local. Așa se explică și câștigarea unor adepți de la noi mai întâi maghiari din Transilvania, sau unor credincioși necunosători ai ortodoxiei din familii mixte și apoi a unor apostaziați români, sau interesați material și astfel unii și-au părăsit credința trecând la „pocăiți”³.

Obiectul acestui studiu, nu-i cultul Penticostal sau Biserica lui Dumnezeu cea apostolică din România. Acest cult este bine cunoscut de către autoritățile bisericești și de stat. Cultul Penticostal, deși se numește „biserică” are o Mărturisire de credință declarată, o organizare temeinică în țara noastră, își vede de adepții săi, are case de adunare, tipărește imne⁴, își desfășoară ceremoniile religioase după tradiții proprii, imprimă și difuzează pentru adepți lucrări, studii și cărți etc.

² Les Pentecotistes..., în „Encyclopedie des sectes dans le Monde. Editions Henri Veyrier, Paris, 1984, p. 358.

³ Călăuza creștină pentru cunoașterea și apărarea Dreptei credințe în fața prozelitismului sectant, Anul 1987, p. 157-165.

⁴ Harfa Bisericilor lui Dumnezeu... Și uită semnatarii Scrisorii de protest adresate Prea Fericitului Patriarh Teocist și redacția Revistei „Glasul Bisericii.” cu nr. 214 din 25 aprilie 1994, că subsemnatul, la îndemnul patriarhului Justinian, le-a înlesnit tipărirea necesarului editorial în Tipografia Patriarhiei Române.

Când unii dintre adepți și chiar lideri se abat de la aceste norme racolând credincioși ortodocși, aceștia ies și din rândul bunei desfășurări, fac prozelitism, batjocoresc credința altora și ofensează sentimentul național al credincioșilor români.

Practica „pocăiților” nu-i nouă. Unii au devenit unelte diversioniste (Decizia 5734/1925)⁵, trădătoare de țară și de credința neamului, așa se explică intrarea lor sub incidența Decretului 927/1942, fiind scoși în afara Legii⁶. Se înțelege, nu toți au fost vinovați, dar majoritatea, părăsind tradițiile, obiceiurile și datinile strămoșilor, nu mai pot fi numiți români, ci conlocuitori confesionali. Drepturile lor au fost reconstituite de comuniști prin Decretul 177/1948, după ce bisericile și mănăstirile ortodoxe au trecut prin foc și pară.

Biserica Ortodoxă Română nu a persecutat nici un eretic, dar sectantul a fost urmărit, este și va fi oriunde, nu numai la noi, suspect și dușman nu al credinței, ci al comunității din care s-a rupt sau a trădat-o. Așa se face că unii au fost „persecutați” pentru „a pleca” din țară și au revenit după Revoluția din decembrie 1989 ca „victime”.

Cultivând același duh de zănie și ură împotriva Bisericii-mame, spurcându-i sânul la care s-au alăptat moșii și strămoșii lor, parte din aceștia scot broșuri și cărți pentru a destabiliza și a deruta pe cei slabi de înger și, totul în „numele ecumenismului”⁷.

⁵ Oare să nu cunoască „pocăiții așa ceva?

Domnul Pastor Emil Bulgăr era un modest credincios care după Decembrie '89 l-a determinat cu puterea Duhului?, pe blândul Pavel Boghian, să părăsească șefia din Str. Carol Davila 81 - București și s-a instalat „democratic” Domnia Sa, ca președinte al cultului.

Domnul Trandafir Șandru, fost șef al redacției Cultului Penticostal a uitat că se căciulea în fața conducerii Tipografiei Patriarhiei pentru a i se tipări lucrările, după ce subsemnatul intervenea la „cenzură” garantând că nu se aduc prejudecii spiritualității românești! Și Domnia Sa a ajuns Prof. Dr. și Secretar General al Cultului... Să fie cu noroc ar fi zis chiar simpaticul Vamvu, fost secretar general!

Iată ce scriu „m'nealor” - vorba lui Caragiale - despre un articol al subsemnatului apărut în revista „Glasul Bisericii”, nr. 1-3/1992, p. 52-53: „Afirmatiile făcute cu privire la cultul nostru demonstrează până unde poate merge ura confesională, culminând cu falsificarea istoriei și calomnii fără nici o jenă”. Mulțumesc preanevinovaților! Și pentru că vă iubesc în adevărul Evangheliei, vă răspund cu persoana a treia, din documente și enciclopedii, pentru a nu vă simți profund jigniți”, ci a afla o lume întreagă cine sunteți!?

De asemenea, s-a trecut peste limită, când s-a publicat în revista: cuvântul Adevărului, Seria II, Anul V, nr. 5-6 mai-iunie 1994, p. 26, așa-zisul „protest”. Chiar adepți ai „frăției” penticostale și apropiați ai conducerii cultului au condamnat procedeul „neecumenic” al stăpânitorilor cultului. De aceea ne rugăm pentru semnatori pentru a le distrage ura îndreptată împotriva noastră!

⁶ Tot subsemnatul a făcut „constatarea”? Lăudați pe Prea Fericitul Patriarh Teoctist „ca mare conducător spiritual animat de cele mai alese virtuți ecumenice”... și-i cereți ca ieziții: „...să acționați ca atare, frânând zelul urii confesionale manifestat în scris... împotriva noastră”... (Rev. cit., p. 26). Iartă-i Doamne că nu știu ce fac și nu le socoti păcatul lor... (Fapte VII, 60).

⁷ Există oare cartier sau bloc în Capitală sau în orașele din țară unde credincioșii ortodocși să nu fi fost invitați, agresați, și chiar amenințați cu „frații din America”? Pentru a capacita pe Întăistătorul Bisericii noastre, împričinați nu ne amenință cu Europa, ci după sublinierea: „Biserica Ortodoxă Română se bucură astăzi de o situație nouă”, ni se dau lecții de comportament și amenințări: „Istoria ne arată că atunci când abuzăm de poziția noastră pentru a zdrobi pe cei mai puțini și mai slabi (subl. scrisorii) reversul este totdeauna tragic”...

Auzind că suntem și francofoni, sentențiarilor continuă: Biserica Romano-Catolică din Franța a căutat să profite de poziția ei în urma revocării Edictului de la Nantes, de către regele Ludovic XIV în anul 1685, participând la persecutarea protestanților din Franța. Care însă a fost urmarea? Urmarea a fost dezvoltarea raționalismului, revoluția, teroarea, desființarea religiei, iar în final indiferentismul religios din care Franța nu și-a mai revenit nici până astăzi”, rev. cit., p. 26. Bravos națione! Ne aude Sf. Bartolomeu!

Ce vă faceați fără „Revoluția din Decembrie '89”?

Se știe, francezii sunt profund credincioși și neintrecuți naționaliști. Ei sunt indiferenți la fomele socio-politice ale religiei, de aceea nu admit legal organizarea sectelor de toate naționale, ci le tolerează. Așa este și situația comunităților penticoste ce au pătruns în ograda Cocoșului galic, abia în 1930 prin societăți comerciale americane, *Enciclopedia...* p. 357. În 1991, în Franța penticostalii erau înscrși după Graal în 1995, secta nu mai constituie o problemă, aproape s-a dizolvat. *Les sectes ...en france. Assemble Nationale* (Paris, 1996. Document transmis, 10, Ianuarie 1996, nr. 2468, p. 31

DIZIDENȚA, REZULTATUL INSTABILITĂȚII ÎN CREDINȚĂ

Desigur, cei smeriți și cei care își respectă cultul sunt oameni liniștiți, respectați de către cei de alte credințe și socotiți fii rătăciți de către credincioșii ortodocși⁸. Însă cei care sunt ca niște câini (II Petru II, 22) sau ca niște lei care caută pe cine să înghită (I Petru V, 8), n-au stare⁹. Nu facem aici un inventar psihomaladiv mondial al „trăzniților” Sfântul Duh, ci doar trecem în revistă, unele manifestări penticostale din țară cunoscute de credincioșii ortodocși și păgubitoare desfășurării normale și legale a însăși Cultului Penticostal.

Se știe că în anul 1929, în cadrul „Bisericii lui Dumnezeu apostolice” care funcționa la Arad, ca asociație religioasă și era condusă de Gheorghe Bradin, s-a constituit o dizidență, noua grupare intitulându-se „Creștinii botezați cu duhul sfânt”. Apoi a avut sediul la București și era condusă de Sodoy Alexandru (venit din Ungaria), Isbașa Alexandru (Lugoj), Bodor Eugen și Cojocar, din București¹⁰.

În scurtă vreme, din ramura de la Arad s-a desprins o nouă fracțiune care s-a intitulat „Ucenicii Domnului Iisus Hristos” și era condusă de Ioan Popa din Sebiș (Arad) și Ioan Crișan. Gruparea își avea sediul la București, iar adepții practicau simplitatea în îmbrăcăminte, în rugăciuni de noapte (ore de stăruință) și „glosolania”. În cazul botezării n-aveau pretenții în pregătirea candidatului: refuzau înscrierea în registrele de evidență a membrilor, nu acceptau în anturajul lor pastori de la alte culte și refuzau orice relație cu organele de stat.

Acești „predicatori” din grupările dizidente propagă un bigotism exagerat, fiind permanent în căutare de „adevăr și lumină”, desfășurând o susținută activitate de suspiciune față de conducerile comunităților din care s-au rupt. Acestor grupări s-au adăugat mulți fanatici și bolnavi religios, în general.

În cadrul cultului Penticostal au fost identificate mai multe grupări dizidente, unele cu reprezentanți și titluri, altele fără.

⁸ Și privighetorii semnatarilor recunosc „en partibus”. Este adevărat că pe glob există mai multe ramuri penticostale și harismatice, care poartă diferite denumiri, dar nici una din ele nu poartă denumirea de „tremurători și spiriți” cum prost este informat autorul (Rev. cit., p. 26).

Pentru edificarea semnatarilor: *Enciclopedia...*, p. 367.

Trebuie desființate editurile și specialiștii care se ocupă cu fenomenul”. Așa merge.

⁹ Așa se explică și cele aruncate în scrisoarea cu pricina, la fel ca practica ziarelor antinaționale și antiortodoxe: „România liberă”, „Viața studentescă”! Ion Cristoiu... Și iată, citiți cu încredere! „Mentalitatea noii generații din România este total deosebită de cea de dinaintea celui de al doilea război mondial (sectanților, rugați-vă să nu vină *al treilea val!*). Primejdia care ne paște este nu numai poluarea morală (văleleu! n-ați auzit de căderi în transă, delir și amestecul sângelui... după stingerea „Luminii”, ci și indiferența religioasă (încă nu v-a luat lumea cu ciomegele când tot amenințat cu domnul și sfârșitul lumii!) Și culmea: „Numai aplicând principiile unui ecumenism autentic vom putea stăvilii poluarea spirituală” (adică se va termina cu națiunea română și coloana ei verticală Biserica Națională Română?) O să afle creștinii ortodocși cine sunteți, de unde veniți și unde mergeți...

Și preavicleinii încheie: „Vă rugăm să ne iertați, că am recurs la Domnia Voastră în problema de mai sus (Rev. cit., p. 26, col. I).

¹⁰ Tot lipsă de informare obiectivă și rea credință constituie aceste documente D-le Prof. Dr. Trandafir Șandru? (Rev. cit., p. 26).

Indiferent de titulatura ce o dau grupării din care fac parte, dezidenții penticostali au purtate de doctrină și practici de cult comune, cu un pronunțat caracter fanatic. Dizidenții susțin că posedă botezul cu Duhul Sfânt și cu foc, așa cum l-au avut în ziua Cincizecimii (Rusalii)¹¹.

Mulți susțin că au darul vorbirii în limbi ca rezultat al acțiunii Duhului Sfânt¹². Momentul este marcat de căderea lor în transă ca urmare a unor posturi îndelungate și rugăciuni istovitoare după care cei mai puțin rezistenți încep să bolborosească cuvinte peînțelese, fără sens¹³.

Penticostalii dizidenți, practică pe scară largă proorocirea¹⁴. Ei se deosebesc de cultul propriu zis și prin alte manifestări: sunt mai rigoriști, țin posturi îndelungate pentru a se „pocăi” și a trece curați în viața veșnică, nu admit frecventarea instituțiilor de cultură (teatrul, cinematograful, case de cultură) și sunt împotriva folosirii mijloacelor moderne de informare (radio, televiziune, presă)¹⁵. „Adevărul vieții este numai biblia”. Despre cultul penticostal, dizidenții afirmă că o dată cu recunoașterea sa de către Stat, acesta a abdicat de la principiile evanghelice¹⁶.

Membrii grupărilor dizidente folosesc o îmbrăcăminte neglijentă; bărbații nu poartă cravată, unii își lasă mustață și împreună cu femeile din grup sunt obligați să poarte numai îmbrăcăminte de culoare închisă. Unii dintre ei nu apelează la serviciile medicilor, nici chiar în cazuri grave, susținând că ei se vor „vindeca” numai prin rugăciuni.

Întrunirile lor au loc, fie în adunări programate în case de rugăciune ilegale, fie în familie. Pun mare accent pe atragerea tineretului, cu scopul de a-l scoate de sub influența „preocupărilor lumești” și a-l îndrepta exclusiv pe calea studiului biblic¹⁷.

¹¹ *Fenomenul Cincizecimii* este lucrarea în Biserică a Sfintei Treimi, unic și nerepetabil, dar incredințat, prin limbile de foc ale Sf. Duh numai Sf. Apostoli. Mulțimea a cerut Botezul în numele Sfintei Treimi (Fapte II). Citiți „Biblia” (Ioil).

¹² „Calificarea experienței spirituale a vorbirii în limbi... dovedește fie lipsă de cultură teologică, fie inspirația autorului din materialul de propagandă ateistă folosit de agitatorii de altă dată” (Rev. cit., p. 26).

Casele de adunare sunt locașuri de cult sau locuri de spectacole muzical-biblice?! Treaba Domniilor Voastre! Însă nu le mai comparați cu Biserica - locaș de închinare al lui Hristos.

¹⁴ Sunt sute de cazuri de ordinații feminine și pastori. Probabil, semnatarii nu cunosc, dar câte surori-pocăite, alese de Duhul - păstori dau târcoale atâtor case de creștini liniștiți... Noi, de fapt, subscriem Președintele și Secretarul general „condamnăm acest lucru care se petrece la alții”, (Rev. cit., p. 26). Frumos!

¹⁵ Este adevărat afirmația că există în inventarul penticostalilor oameni de cultură interesați, însă de la a fi adept până a fi convins, cu experiență, ne apucă „mileniul” III. Apropos, după calculul fundamentalistilor, tot în ziua de 19 august 1999 va fi sfârșitul lumii și începutul mileniului, sau în anul 2000?

¹⁶ Și acestea, tot de la „ușa cortului” (Rev. cit., p. 26) le-am înregistrat? E și aici ceva: se cunoaște că foarte mulți țigani fac parte din comunitățile fundamentaliste. Suntem convinși, fără voia lor, dar opțiunea este valabilă.

¹⁷ De fapt, toate sectele folosesc traducerea Bibliei favorabilă lor, tipărită de ereticul-monah ierodiacon Dimitrie Cornilescu. Pe larg: *Călăuza creștină* (Sectologie), ediția a II-a, p. 418-436.

Între aceste diverse grupări, amintim patru mai importante:

1. **Biserica Apostolică de ziua a șaptea**, sau „**Penticostalii de ziua a șaptea**” - Gruparea a apărut în satul Valea Florilor din comuna Ploscos, județul Cluj. Dizidența pornește de la premisa că în cadrul cultului nu se respectă unele practici și sărbători prevăzute în Vechiul Testament și nu se păstrează regimul alimentar prescris acolo. Revenind de pe front - unde a trecut prin mai multe încercări care i-au „întărit credința”, după anul 1950, *Ioan Boer*, inițiatorul grupării a luat legătura cu alte elemente dizidente din județele Cluj, Hunedoara, Maramureș, Suceava, Caraș-Severin, Arad etc., în vederea lărgirii grupării dizidente și pentru întocmirea unor memorii în scopul obținerii recunoașterii lor drept cult.

Cum însă gruparea respectivă nu avea nimic comun cu noțiunea de cult, nu se putea pune problema recunoașterii acestor calități, neîntrunind nici una din condițiile recunoașterii; existența unei credințe unitar-mărturisite în mod statornic și public de un număr suficient de adepți, cât și exteriorizarea acestei credințe printr-un ansamblu de practici constituite într-un ritual unitar și stabil.

După anul 1968, gruparea a încercat să se încadreze în cultul penticostal, cu condiția ca membrilor ei să li se permită continuarea practicilor proprii. Ulterior, a încercat, fără succes, să fuzioneze și cu cultul adventist de ziua a șaptea în aceleași condiții.

2. **Biserica lui Dumnezeu cea Apostolică botezată cu Duhul Sfânt** (Universalistii) Mișcarea a apărut și s-a dezvoltat în ultimii 15 ani. În prezent, numărul adepților a scăzut. Fondatorul mișcării este *Victor Chirilă* din Arad.

Membrii grupării exclud sub orice fel de formă contactul cu Statul, afirmă că fiecare grup are nevoie să-și aleagă conducătorii și pastorii în mod liber, credincioșii să-și plătească impozitele, contribuțiile, să se prezinte la incorporări, copiii lor să urmeze școala, dar dreptul de control al statului să se oprească „la ușa bisericii”; consideră că în adunare poate predica orice persoană, indiferent de unde provine și orice doctrină prezintă; declară că proorocirile, tămăduirile și vedeniile trebuie să fie expuse liber și de către orice credincios; botezurile să fie oficiate în ape curgătoare; cele făcute în baptister nu sunt biblice; sumele de bani colectate de la credincioși să fie folosite potrivit necesităților, fără nici un fel de evidență; cer ca membrii grupării să nu aibă nici un fel de educație laică, fiindu-le interzisă folosirea radioului, a televiziunii, vizionarea spectacolelor de teatru și cinema etc.

Adepții grupării „universaliste” își motivează ruptura de cultul penticostal prin aceea că botezurile făcute în numele Sfintei Treimi nu au nici o valoare, fiind admise numele cele efectuate în numele lui Iisus Hristos; rânduielile din cultul penticostal nu sunt biblice, ci impuse de oameni; conducerea cultului „îi omoară” pe prooroci (în sensul că nu permite proorocirea oricui, oriunde și în orice vreme), pastorii nu trăiesc o viață biblică, iar predicile lor au deviat de la adevărata credință.

„Universalistii” au avut aderenți folosindu-se de fanatismul unor adepți penticostali și de tendințele lor de practicare a glosolaliei.

Periculozitatea activității grupării „universaliste” constă și în faptul că „metodele” ei de lucru - proorociri, tămăduirile, orele de stăruință, botezurile la râu etc., sunt preluate și de zdepții altor culte neoprotestante. Botezurile unor foști credincioși ortodocși nemulțumiți de activitatea pastoral-misionară a preoților lor trebuie să dea de gândit autorității bisericești

Cea mai mare influență însă o are gruparea dizidentă „universalistă” în rândul credincioșilor cultului penticostal. Astfel, mai multe comunități au preluat unele practici ale „universalistilor”. Tot ca o influență a activității grupării „universalistilor” este apariția,

construirea și existența în cadrul cultului penticostal a numeroase case de rugăciuni deschise fără nici o autorizație. Aceste case ilegale aparțin unor grupări de credincioși care, observând că de câțiva ani, comunități universaliste¹⁷ funcționează fără nici o restricție, înființează și redeschid și ei astfel de case de adunări, văzându-se depășiți și pierzând adeptii.

În mod similar au procedat și grupe de adepti aparținând cultelor baptiste, adventiste de ziua a șaptea și creștini după evanghelie, iar credincioșii ortodocși privesc uimiți răspândirea și inundația prozelitismului fundamentalist.

3. Gruparea „al 13-lea Apostol” sau „Penticostalii negri”. Gruparea a apărut în anii '70 și are aderenți în județele Timiș, Arad, Bihor, Hunedoara, Caraș-Severin etc.

Caracteristicile practicilor adeptilor acestei grupări sunt următoarele: intensificarea „vorbirii în limbi” și facerea de proorocii susținând că au „glasul Domnului”; sub influența Duhului Sfânt, fiecare membru face noi „descoperiri” pentru ceilalți; sunt adeptii învierii imediate a acelor care mor, dintre ei; în permanență sunt în așteptarea „unei mari lucrări” din partea Domnului care le va arăta că membrii grupării sunt „poporul ales”; refuză căsătoria, iar celor căsătoriți le sunt interzise relații dintre soți; afirmă că posedă pe Duhul Sfânt și-l pot da tuturor prin atingere; membrii grupului au renunțat la prenume și se numesc între ei după denumirea apostolilor: fratele Petru, fratele Pavel, fratele Ioan etc.; atât bărbații, cât și femeile poartă îmbrăcăminte de culoare închisă - de preferință neagră. Bărbații poartă mustață și bărbi, afirmând că sunt aleșii duhului¹⁸ și că mustața „este descoperită de Dumnezeu”.

În cadrul cultului penticostal, se manifestă și alte curente dizidente care, pe plan local, au luat diferite denumiri, cum ar fi:

a) „Creștini liberi”;

b) „Misiunea populară liberă”, cu aderenți în orașul Cugir, jud. Alba. Ca specific, gruparea insistă pentru necesitatea celui de al doilea botez pentru toți credincioșii; admit ca ființă supremă doar pe Dumnezeu și tăgăduiesc rolul lui Iisus și al Duhului Sfânt; propagă ideea unirii tuturor credincioșilor creștini într-o singură adunare pentru a căpăta forță și trăire.

Indiferent de ce denumiri ar purta, toate grupările religioase dizidente, care aparțin sau sunt rupte din Cultul penticostal, manifestă unele trăsături comune și anume au tendința de a intensifica viața religioasă prin introducerea unor practici de cult religios fanatice și bolnăvicioase, caracterizate prin posturi și rugăciuni îndelungate¹⁹, extinderea „glosolaliei” și a proorociilor sub pretinsa inspirație a Duhului Sfânt; toate grupările se sustrag dreptului de supraveghere și control al Statului, acuză conducerea cultului de „trădare” a adevăratei credințe; conducătorii tuturor grupărilor dizidente cer aderenților să nu folosească mijloacele culturale ale lumii, care sunt satanice, indiferent de forma sub care li s-ar prezenta, să trăiască izolați, refuzând orice contact mai ales cu atei.

4. Credința noupenticostală sau Biserica Nouapostolică Internațională

- Secta a apărut înainte de „constituirea” penticostalilor clasici (după 1913), în epoca „profeților și vizionarilor” din vulcanul anilor 1830-1848. Și altă particularitate, noii

¹⁸ De ce nu-i calificați dvs., sunt sănătoși sau posedăți de Duh, sau autorul articolului incriminat „este lipsit de bunul simț” (Rev. cir., p. 26).

¹⁹ De ce se numesc „pocăiți”, au renunțat la cele lumesti. Însă dvs. știți că prima condiție a Pocăinței (Mărturisirii - Spovedaniei) este dreapta credință, nu fanatismul, nu credulitatea, nu criza psiho-religioasă!

penticostali n-au mai fost chemați în America, ci duhul a răătăcit prin Germania și Anglia... Cum a luat ființă această „biserică”? ne arată însuși Catehismul sectei²⁰.

Între anii 1828 și 1832, mai mulți bărbați credincioși din Germania și Anglia au avut revelații divine, prin care se anunța că Domnul avea să instaleze din nou ordinea apostolică pe pământ, așa cum a fost ea la început (darurile Duhului și reînființarea slujbei de apostol). În anul 1832, prin proorociriile date de Duhul Sfânt, a fost chemat primul dintre cei 12 apostoli care au activat în Anglia și anume *John Bate Cardale*²¹.

După moartea câtorva apostoli, au fost chemați și alți apostoli, care nu au fost recunoscuți decât de o mică parte din comunități. Însă apostolii din Anglia care mai erau încă în viață, n-au vrut să-i recunoască pe acești apostoli. Dar Dumnezeu a binecuvântat în mod vizibil comunitățile care conform voinței lui, și-au continuat drumul, fiind conduse de către apostolii nou chemați. *Această separare* (1863), a constituit nașterea *Bisericii Nouapostolice*.

Biserica condusă de către „apostolii” englezi s-a numit cu începere din anul 1849, „Biserica Catolic-Apostolică”...

Cum s-a dezvoltat în continuare Biserica Nouapostolică?

Biserica Nouapostolică s-a răspândit tot mai mult, iar în multe localități din Europa au luat naștere comunități noi. Mai târziu, „lucrarea” s-a răspândit și pe alte continente, astfel că în zilele noastre ea este în continuă dezvoltare în toată lumea.

Cine au fost cei care au condus Biserica Nouapostolică, începând cu mijlocul anului 1863?

- Apostolul Friedrich Wilhelm Schwartz, 1863-1895;
- Apostolul patriarh Fritz Krebs, 1895-1905;
- Apostolul patriarh Hermann Niehaus, 1905-1930;
- Apostolul patriarh Johann Gottfrid Bischoff, 1940-1960;
- Apostolul patriarh Walter Schmidt, 1960-1975;
- Apostolul patriarh Ernst Streckenisen, 1975-1978;
- Apostolul patriarh Hans Urwyler, 1978-1988.

Din anul 1988, apostolul-patriarh este *Richard Fehr*²².

Ca *doctrină specifică*, se rețin: a) Botezul cu apă; b) Cina și c) Pecetluirea...²³.

Față de celelalte erezii și schisme comune tuturor sectelor ca organizare, nouapostolii au întărit brezbiteriatul și și-au ales un *apostol-patriarh*: „Apostolul-patriarh, capul vizibil al Bisericii lui Iisus Hristos, este cea mai înaltă autoritate a ei, în toate împrejurările. El este considerat de către membrii bisericii nouapostolice ca reprezentantul Domnului pe pământ, și se consideră el însuși ca slujitor în credință al celorlalți slujitori bisericești, al fraților și surorilor sale. Este voința lui Iisus, ca biserica Sa să aibă un cap vizibil, pe care apostolii și toți credincioșii să-l poată urma (Ioan XXI, 15-17). Prin aceasta, lucrarea Domnului este condusă în mod conștient și unitar... Alt papă, altă erezie?

²⁰ Întrebări și răspunsuri referitoare la credința nouapostolică, Zürich, 1992, p. 78, 168-170 și Familia noastră, Revista Bisericii Nouapostolice. Am folosit numerele mai importante pe 1995 și 1996 (nr. 1).

²¹ *Ibidem*, p. 78, punctul (întrebare) 168.

Tot „rămăs în urmă este Dl. David în ceea ce privește cunoașterea istoriei bisericești universale” (Rev. cit., p. 26). O tempora!, multe știe Duhul fundamentalist.

²² Întrebări și răspunsuri... p. 82-83, punctul (întrebarea 177).

²³ Întrebări și răspunsuri... „Slujbele din cadrul Bisericii Nouapostolice., p. 81-88 și Familia noastră, numărul 10/1995, p. 12.

Apostolul patriarh este ales din cercul apostolilor și este numit în această slujbă în urma revelațiilor și a semnelor deosebite pe care le primesc de la Dumnezeu, apostolul patriarh în funcție și grupul de apostoli.

În ceea ce privește desfășurarea ceremoniilor, se practică tehnica sectară: citiri biblice (lecțiuni), cântări (imne - voce și instrumente), profeții, transă, viziuni, „revelații” divine²⁴.

Propaganda noupentecostală prinde în țările slab dezvoltate, în comunitățile ecleziastice și în special în denomiinațiunile creștine în derută.

Și cum după Decembrie 1989, au năvălit și în România „evangelizatorii” și nu putea lipsi nici secta în discuție, după multe „cercetări”, sectanții și-au ales orașul Sfântului Andrei, Constanța. Ei au bântuit Rusia, s-au instalat în Basarabia și apoi au găsit câțiva adepți în România.

Centrul de propagandă al sectei se află la Zürich, iar editura în câteva limbi, inclusiv româna, se găsește la Frankfurt/Main. Tot de aici vin broșurile și revistele de propagandă²⁵.

După cum s-a văzut, și secta pentecostală nouapostolică are tot ce-i trebuie din vechea erezie a lui Eunomiu și Macedonie, erezie bazată pe idei gnosticomaniheice. Nu putea să nu „pretindă” vindecări și alegeri ale duhului.

Ca simbol, secta folosește crucea înfiptă în mare, iar în spatele crucii apare soarele cu raze luminoase.

Casele de adunare au același aspect de locaș de spectacol, cu tehnică audiovizuală de ultim moment.

Nouapostolii au aceleași procedee de racolare și convingere: ajutoarele de tot felul oferite cu generozitate, cu o condiție: să semneze primitorul adeziunea la comunitatea respectivă.

Secta și-a depus la Secretariatul de Stat pentru Culte documentele pentru a fi recunoscută drept cult neoprotestant, dar „ca toate sectele, aderenți români se găsesc destul de greu. Totuși, handicapații de toate categoriile, șomerii, vagabonzii sunt clientela respectivilor. Pot deveni totuși periculoși...”

Cauzele menținerii și extinderii activității grupărilor dizidente în cadrul cultului pentecostal

1. O primă cauză - explicată pe larg la începutul lucrării - o constituie activitatea desfășurată de unele elemente anarhice provenite de la cele două grupări „Creștinii botezați cu Duhul Sfânt” și „Ucenicii Domnului Iisus Hristos” care nu au acceptat unificarea cu gruparea „Biserica lui Dumnezeu apostolică”. După anul 1950, aceste rămășițe au activat în afara cultului, exercitându-și influența în rândul unor credincioși²⁶, mai ales din Bucovina și Moldova.

²⁴ Idem, Darurile Sfântului Duh, p. 88-90 și 101-104. Deci înclinații spre „halucinații și fanatism!” Acuzați-i Domnilor, aveți adresa nu de la Zurich, ci de la Constanța...

²⁵ Ibidem.

²⁶ Într-adevăr, abia acum înțelegem, prin insistența șefilor Cultului Pentecostal - Biserica lui Dumnezeu cea Apostolică, numărul mare de adepți „fundamentalisti”. Scriitura precizează: cultul nostru „în țară numără mai multe sute de mii de credincioși (lauda de sine, am văzut câte grupe există) așa că nu ne miră, Locul I la *Recensământ* între Cultele neoprotestante (cu 1%), iar peste hotare - se spune în apostrofarea cu pricina - există mai bine de 300 de milioane...” (Rev. cit., p. 26). În enciclopedie... sunt indicați 30 milioane, p. 358. Da, dar duhul are matematica lui, nepricepută de muritorii simpli! Enciclopedia Cultelor din SUA este mai zgârcită: 20-25 milioane, în *A New Guide Almanach*... New York, 1975, p. 590.

2. Lipsa de unitate în doctrina și practica cultului pentecostal.
3. Cultul pentecostal este cultul neoprotestant cu un număr foarte mare de copii și tineret.
4. Tendința centrifugă a unor grupări de credincioși care se desprind de comunitățile legale sub influența unor conducători locali.
5. Casele de rugăciune deschise fără autorizație etc.

CONCLUZII:

Tăind firul comuniunii cu Biserica apostolică prin înlăturarea funcțiunii episcopatului, sectele fundamentaliste au pierdut legătura cu însăși esența vieții dumnezeiești din Biserică - adică împărtășirea cu Duhul Sfânt, prin Tainele Bisericii.

Pentecostalii afirmă că au primit descoperirea adevăratei credințe printr-un „grai interior” și, că o primesc și astăzi ca o descoperire a Duhului Sfânt. Ei susțin că Duhul Sfânt, cea de a treia persoană a Sfintei Treimi se află în mijlocul lor, deosebit de Tatăl și Fiul; El este socotit „revelatorul suprem”. Revelația pentru ei nu este încheiată: Sfântul Duh li se descoperă pe zi ce trece și „se manifestă în mijlocul lor ca la Cincizecime.

Însă, din interpretarea textelor biblice despre glosolalie rezultă că vorbirea în limbi a fost un dar harismatic, care s-a exercitat în epoca harului; dar, din moment ce și-a îndeplinit rolul ei misionar, harisma a încetat, așa cum arată Sfântul Apostol Pavel: „Dragostea, nu va avea sfârșit niciodată, dar vorbirea în limbi va înceta”... (I Corinteni XIII, 8). Revelația deschisă este de fapt dorința satanică a anarhiei, a ocolirii căii celei drepte, care este Iisus Hristos cel întrupat. Cultul glosolaliei sau posedarea „darurilor” limbilor nu este altceva decât delir și autoînșelare, o trecere în bigotism și fanatism, avându-se în vedere înlăturarea lui Hristos și a tainelor Sale din viața comunității. Ori, creștinii ortodocși știu că nici o minciună nu poate veni din adevăr (I Ioan II, 21) și „orice duh trebuie cercetat pentru a vedea de unde porced” proorocul mincinos (I Ioan IV, 1). Toți cei din afară de Biserică, adică de temelie adevărului Cincizecimii, cei cu revelații „personale și deschise” neagă pe Hristos-întrupat, merg pe calea amăgirii, autoînșelării și nu mărturisesc că Iisus Hristos a venit în trup. Iată *amăgitorul*, iată *antihristul* (II Ioan, 7).

Diac. Prof. Dr. P.I. DAVID

SEMNAL

O CARTE DESPRE RELIGIE, O NOUĂ FEREASTRĂ SPRE ÎNTELEGEREA SUFLETULUI

Prin lucrarea-documentar: *Dicționar al religiilor*, în colaborarea lui H. S. Wiesner, Ediția a II-a, traducere din franceză de Cezar Baltag, Editura Humanitas, București, 1996, de Mircea Eliade și Ioan P. Culianu, se umple un gol în cultura română, după 1989.

Deși este greu să prezinți o carte alcătuită de Eliade, fiindcă aceasta este o muncă și o experiență de o viață, nu mai vorbim de numele și faima „Eliade”. Autorul are o harismă specială în tot ceea ce ne-a lăsat, gândirea sa ermetică poleită cu o vastă cultură a fost altoită pe o interiorizare și experiență *unică* și total religioasă.

Mircea Eliade este, în același timp, un terapeut, un sacerdot, un poliglot, un ascultător, un supus executor a unor practici ancestrale. Așa a ajuns să simtă, să transmită, să exercite o mulțime de indeletniciri cultice care l-au făcut celebru. De fapt, din copilărie era credincios, în tinerețe studios, la sfârșitul vieții „un monah” oriental, cum se exprima soția sa.

Mulți citesc pe Eliade, destui îl înțeleg, dar foarte puțini cunosc faptul că el trăise copilăria creștină specific românească, se bucurase de o adolescență și formare filosofică solidă la picioarele unor mari înțelepți ai simțirii românești în toate domeniile: N. Titulescu - diplomat, N. Iorga - istoric, I. Petrovici - filosof, Irineu Mihălcescu - teolog, V. Pârvan - arheolog, Nae Ionescu - filosof etc. De asemenea, prietenia cu Lucian Blaga și colegialitatea cu Ion G. Coman (Pr. Prof. de limbi clasice și Patrologie la Facultatea de Teologie), scoțând împreună revista „Zalmoxis”, au întărit înclinația sa spre cugetarea religioasă și teologică a aceluia ce astăzi este și va rămâne cel mai mare istoric al religiilor, Mircea Eliade.

Orice carte alcătuită de Mircea Eliade - și scria numai în limba sacră - română - este un tratat complet. El își revedea lucrarea de câteva ori în limba neamului și apoi o oferea la tradus. După traducere (franceză sau engleză) și-o corecta, o completa și apoi o verifica de la corectură până la bun de tipar.

Este adevărat, au îndrăznit unii să-l „completeze” cu așa-zise „erori dar el i-a strivit prin competență și precizări: Mircea Eliade a căutat ca nimeni altul - ne referim la istoria religiilor -, adevărul interior și spusa celor în cauză, practicanților și experiența aderenților unui cult. De aici mulți l-au considerat pe Eliade străin ortodoxiei, alții i-au extras din lucrări fragmente și „inadvertențe” pentru a-l „converti” la diferite religii...

Mircea Eliade, ca toți dascălii creștini, a experimentat, a studiat, a îmbrăcat toga, „înțelepților”, mantaua galbenă, veșmântul roșu sau alb, a consumat ceaiuri și buruieni, a „ros” rădăcini și plante, a gustat muguri de copaci și boboci de flori orientale și din Asia, a mirosit și a pus pe limbă picături de elixir... totul pentru a-și da seama de adevăr, nicidecum

să adopte o nouă religie. Toate-s bune, dar nu-s toate de folos, spunea Apostolul Pavel. (Timotei, 2, 3), iar păstorul se îmbracă cu pielea oilor pentru a le stăpâni și oile să-l urmeze (Sfântul Grigorie de Nazianz).

Numai în acest sens, cutezăm a prezenta cartea de față - care este în fond, ca toate lucrările savantului, o enciclopedie de studiu a religiilor. Am mai încercat a face recenzie și înainte de 1989. În 1974 am avut prilejul să-l întâlnesc la Paris. În 1990, tot la Paris, soția cercetătorului mi-a dezvăluit multe despre cel trecut în veșnicie.

Totuși, având în vedere pe apropiatul său și colaborator în cercetare și bibliografie, Culiănu - care, după alte lucrări, este străin de duhul ortodoxiei românești și deci de intimitatea lui Mircea Eliade - vom prezenta „labirintul” religiilor din noul laborator: *Dicționar al religiilor*, Partea I, 242 pagini, Partea a II-a: indice comentat, p. 245-282, plus unele precizări ale Editurii Humanitas.

În „Cuvânt înainte”, I. Culiănu își justifică alcătuirea cărții pe baza „rugămintii” lui Eliade. Coautorul având bursă la Paris și Chicago, a profitat nu numai de timp ci și de îndrumarea directă a cercetătorului. Ne surprinde însă faptul că, deși Eliade cita revistele teologice din România și pe cercetătorii români, inclusiv pe subsemnatul, I. Culiănu face!

În notă bibliografică și abrevieri, atenționează și pregătește pe cercetătorul și cititorul cărții.

În Introducere, *Dicționarul* este prezentat și susținut de marii cutezători în domeniul cercetării și studiului religiei. Ne surprinde chiar, citarea unor autori sociologi, ideologi și atei-marxiști!

Partea I-a: *Religiile*, pornește cum era de așteptat, cu religiile din Africa, abordându-se o grilă de lucru inteligibilă ce se va repeta la toate prezentările anume: clasificări, religie, sisteme, triburi, ceremonii, reminiscențe, viziuni asupra lumii, situația din vremea noastră pe toate continentele... Nu lipsește bibliografia necesară.

Continuă prezentările cu *Religiile din America Centrală*, de Nord, de Sud... religiile din *Australia*.

Începând cu Budismul, *Dicționarul* trece de la inventarierea religiilor la comentariu asupra credințelor și sistemelor religioase, dănuirea lor, împărțiri și despărțiri, literatură, practică, răspândire, dizidențe etc.

Alte forme de manifestare ritual-religioase sunt prezentate tot în ordine alfabetică, deși, cercetate mai recent, acestea au o vechime considerabilă și continuă să prezinte interes prin dovezile arheologice. Mai mult, acestea sunt legate, inspirate sau în reciprocitate cu civilizația biblică. Este vorba de Religia din Canaan (7), Religiile hitite (18), Religiile din Mesopotamia (23), Zoroastrismul (33) ș.a.

O importanță deosebită dau autorii Religiei celților (8) ale căror urme funerare se află (n.n.) mai ales în Transilvania, apoi: Confucianismului (9) ca sistem religios (etic și chiar, astăzi, moral), Daoismului (11), Hinduismul (17), Șamanismului (29), Șintoismului (30) și iarăși Religia din Tibet. Nu sunt trecute cu vederea nici religiile popoarelor și sinistrelor cu practici de mistică păgână, de influență mozaică, islamică de mistere (24) etc., de exemplu: Religiile din preistorie (26), Oceania (25), Dualismul (12), Egipt (13), Indo-europenii (19), Grecia (16), Romanilor (27), Perioada elenistică (14) și mai ales Religia vechilor germani (15), Slavilor și alții (28).

Este interesant, deși curios, *iudaismul* (21), capitol mai mult de inventar istoric. Mircea Eliade, prudent, n-a studiat Revelația divină și nici n-a coborât Teonomia la nivelul religiilor

natraste. Vechiul Testament este alcătuit prin inspirație, iar canonul său constituie etapele descoperirii lui Dumnezeu. Teoriile „iahviste”, interpretările cabaliste nu constituie decât încercarea și de interpretare raționalistă, fără fundament în monoteismul echitestamentar experimentat și împlinit în Noul Testament. „Vechiul Testament este o călăuză, îndreptar (pedagog-învățător) către Hristos (Galateni III, 24), Eu sunt plinirea Legii și a profetilor” (Matei V, 17).

Noul Testament în cel vechi se ascunde (Fericitul Augustin). Păstrând același sens, lucrarea se oprește, fără îndoială, documentar, dar se constată lipsa de sensibilitate hristică, asupra *Creștinismului* (10). Prezentarea acestui capitol este ambiguu, lipsit de informații firești, teologice, sunt redată numai aspecte negative culese de la ereziile iudeognoștice, gnoștice-păgâne și de la „teologi” care sunt ateii - practici sau ideologi sincretist-orientali. Se umilește învățătura creștină. Ne întrebăm, cum a admis așa-ceva Eliade, când în *Istoria credințelor...* el face o adâncă meditație când se referă la Iisus Hristos trimisul lui Dumnezeu și Mântuitorul lumii... De asemenea, sunt împăcare toate mișcărilor mistico-bolnăvicioase și sectele „creștine” chiar dacă acestea constituie boli psihice-religioase, cu scheme (p. 105-106). Este un pericol asemenea consemnare pentru armonia religioasă și echilibrul ecumenismului creștin.

Am lăsat, pentru respect, la urmă *Religia tracilor* (32), pe care I. Culianu o consemnează în cuprins cu pagină greșită (235 în loc 232). Folosind cunoscutul procedeu, sunt înfățișate izvoare, cult și reprezentări religioase (zei, slujitori, înțelepți, adepți), prea puțin despre religia dacilor. Ori, se știe că, Eliade avea un cult pentru *Zalmoxe* și *Deceneu*, pentru *Vezina* și *Decebal*. Pierzându-se în labirintul religios păgân, obosit de atâtea secte și sisteme zen, trans, yoghi etc., I. Culianu acordă doar *două pagini* Religiei „strămoșilor noștri” (p. 232-234)...

Alte religii ca Islamul (20), Jainismul (22) sunt suficient redată.

Lucru foarte important și un instrument valoros de lucrări și informație este Partea a doua: *Indice Comentat...*

Am prezentat câteva aspecte deoarece graba editurii (două ediții 1993 și 1996) a depășit probabil acrivia științifică și controlul autorului...

Prea puțin despre contribuția românească la Marea Carte a Istoriei Religiei. Însuși Mircea Eliade lăuda pe N. Milescu și nu-i lipsea Dimitrie Cantemir fără de care nu se poate vorbi de cercetarea în domeniu.

Pentru luare aminte consemnăm modestele noastre încercări: Mircea Eliade, *Aspecte ale mitului...* cu adnotări apreciate de autor, în „Mitropolia Olteniei” nr. 1-3/1981; Idem, *De la Zalmoxis la Genghis-Han*, în „Glasul Bisericii”, nr. 1-2/1981 și în „Recherche sur l'Histoire” Buc., pentru care am fost invitat la Paris. De asemenea, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, 3 vol. recenzate și prezentate în revista „Ortodoxia”, nr. 1, 2 și 3/1990.

Se zice că nu este îngăduit cuiva, în domeniul cercetării religiilor, să nu cunoască și contribuția românească: *Istoria religiilor lumii*, Buc. 1946, de Irineu Mihălcescu, *Istoria religiilor*, în două ediții de Emilian Vasilescu, Buc. 1981, 1986 și *Manualul complet* alcătuit de Prof. Remus Rus și Pr. Conf. Alexandru Stan, Buc. 1988.

Mihail Diaconescu: „Prelegeri de estetica Ortodoxiei”

Cartea profesorului Mihail Diaconescu „*Prelegeri de estetica Ortodoxiei*”, reprezintă o lucrare de pionierat, ea interesând nu numai știința Esteticii, ci și Teologia și Filosofia religioasă în general și, prin aceasta, întreaga cultură și artă românească și nu numai.

Deși alcătuită dintr-o sumă de prelegeri științifice, lucrarea este bine sistematizată și structurată omogen, oferind publicului cititor avizat, un studiu unitar, pertinent și comprehensiv. Autorul urmărește că „asamblarea tuturor (prelegerilor) într-un întreg unitar a fost posibilă, în primul rând, datorită sugestiilor oferite de revelatoarele lucrări de dogmatică, pastorală, exegeză biblică și patrologie de care Teologia Ortodoxă Română dispune”.

În același timp se evidențiază faptul că „Teologia Ortodoxă a marcat profund și definitiv profilul spiritual al generațiilor de intelectuali din România acestui secol”.

Cu excepția strălucitelor esuri ale lui Nichifor Crainic, lucrarea de estetică religioasă a Profesorului Mihail Diaconescu nu are un arhetip românesc. Aceasta justifică pe deplin caracterul schematic al unora dintre prelegeri, altele reușind doar o „evaluare a vastei și fascinantei problematice a esteticii Ortodoxiei”. O asemenea problematică va impune în mod cert reluări și aprofundări din cele mai variate perspective.

Multe alte ipostaze - arta ca har, ca anamneză, ca libertate, ca ispășire, ca analogie, care lipsește din aceste prelegeri - ar putea fi adăugate și tratate, conchide chiar autorul.

O idee profund teologică exprimă Profesorul Diaconescu atunci când afirmă că „arta este ofrandă, bucurie, doxologie, catehizare, diaconie, reuniune de simboluri, spiritualizare”. El neagă categoric ideea de autonomie a valorii estetice, artei în general. Astfel, purismul estetic sau purismul artei sunt prezentate ca aberații teoretice. Esteticul, respectiv artisticul ni se descoperă în realități complexe precum credința, inspirația, creația, în numeroase alte aspecte ale existenței umane, fără să se confunde cu ele, dar și fără ca Estetica, Arta să poată ființa fără ele - opinează autorul.

Învățătura Bisericii Ortodoxe nu divide, nu desparte, nu rupe nimic din context, ci oferă perspectiva devenirii vii, dinamice, cuprinzătoare, în care credința suprarățională se unește cu știința rațională, trăirea cu reflecția.

Părinții Bisericii nu au fost nici artiști, nici esteticieni, însă gândirea lor teologică a vibrat de multe ori poetic, îmbrăcând adevărul dogmatic în forma frumosului emoțional, artistic chiar. Atât în arhitectonica creștină, cât și în organizarea cultului ortodox se revelează ideea de frumos.

În lucrarea „*Teologie de la Beaute*”, Paul Evdokimov se oprește asupra conceptului de „eros” în creștinism și arată că „erosul creștin” nu este unul abstract, ci este expresia iubirii frumosului divin, în chipul lui Hristos, Care a realizat în sine structura asemănării omului cu Dumnezeu. Cosmosul reflectă arhetipurile gândirii lui Dumnezeu ca ordine, armonie, deci ca frumos. Viața însăși e o modalitate de exprimare a frumosului vital.

Existența credinciosului este considerată ca bucurie de a trăi în frumos, în sublim.

Nicolae Cabasila afirmă că toți credincioșii trebuie să formeze o coroană de ființe frumoase, în jurul Frumuseții supreme, Dumnezeu.

Dacă prin formele și expresivitatea sa, frumosul uman sau natural se limitează oarecum, sau chiar se epuizează, deoarece se fixează într-o formă imuabilă, experiența estetică religioasă, sau frumosul religios are o altă structură, se manifestă pe alte dimensiuni spirituale. Ea se manifestă ca bucurie mereu nouă și armonie în cadrul trăirii liturgice. În acest cadru actual emoțional religiosul nu se mai epuizează ci se amplifică în experiența prezenței lui Dumnezeu. În această experiență facultățile, simțurile umane se spiritualizează, pentru că ele participă la energiile divine necreate.

Este expresia invizibilului care devine perceptibil prin mijloace estetice, fără să se identifice cu aceste mijloace, cum ar fi icoanele, arta religioasă în general. Ele fac sensibil invizibilul, fără să-l cuprindă, fără să-l epuizeze.

În cultul ortodox, materia dobândește virtuți oarecum transcendente, devenind teomorfă.

Din operele de artă sacră realizăm cât de puternic l-au trăit și simțit pe Hristos Domnul, credincioșii Bisericii Lui.

Teologia Ortodoxă afirmă că întreaga creație are o destinație liturgică și, prin aceasta ea se spiritualizează și se înfrumusețează continuu, sub razele harului divin.

Frumusețea, înțeleasă în Ortodoxie ca atribut al lui Dumnezeu, implică frumusețea lumii, frumusețea omului, a lucrărilor lui și cu deosebire a lucrărilor de artă.

„Estetica Ortodoxiei este cea mai cuprinzătoare și cea mai revelatoare doctrină despre frumos și despre arta fundamentală pe principii religioase, pentru faptul că viziunea filocalică pe care o afirmă, unește divinul cu umanul, sacralul cu profanul, cerul cu pământul, ființele vii cu lumea neinsuflită” - afirmă Prof. Mihail Diaconescu.

În același timp însă se precizează că o evaluare a valorilor Ortodoxiei fără o trăire a lor ca act de credință, rămâne exterioară, superficială, incompletă. Cu alte cuvinte, înainte de a fi sistem, discurs, expresie estetică, Ortodoxia este un mod de viață.

Totodată este subliniat caracterul teandric, dinamic și duhovnicesc al acestei estetici religioase Ortodoxe, care se concretizează ca împlinire supremă în Filocalie, ca înaintare catafatică spre culmile inefabile ale îndumnezeirii.

Pentru o mai bună înțelegere a sensului estetic, competentul autor face o prezentare paralelă a ansamblului de învățături dogmatice ale Bisericii, evidențiindu-se și corolarul cultic și etic al acestui tezaur doctrinar ortodox.

Astfel, prima parte a lucrării de față, intitulată „Teologie și Estetică” cuprinde prelegeri cu un conținut eminent teologic: „Sfânta tradiție”, „Dogmele și canoanele Sinoadelor Ecumenice”, „Scerile Dogmatice de mare autoritate”, tematici cuprinse sub titlul „Ortodoxia sau dreapta credință”.

Autorul proclamă Estetica Ortodoxiei disciplină teologică fundamentală în planul conceptelor pe teologia dogmatică și liturgică, cu caracter de întrepătrundere și conceptualizare unitară a disciplinelor teologice. Baza acestei unificări este doctrina de credință a Bisericii.

Partea a doua a cărții „Ipostazele Frumosului”, se deschide tot cu o prelegere fundamentală teologică, tratând despre „Ființa și atributele divine”. Urmează prelegeri ca „Dumnezeu este Arhetipul frumuseții”, „Frumusețea spirituală a Fiului lui Dumnezeu”. Aici sunt citați autori patristici, clasici: Sfântul Vasile cel Mare, Fericitul Augustin, Sfântul Grigorie Teologul, Dionisie Areopagitul, precum și mari teologi contemporani, ca Pr. Prof. Dumitru Stăniloac.

Cugetarea teologică din epoca patristică îl definește uneori pe Dumnezeu ca fiind Frumusețe, Frumusețea pură. În El, de la El și prin El totul este frumos - spune Fericitul Augustin.

Frumusețea Mistică a Mirelui Hristos este preamărită de Biserica pe care El o întemeiază. Putem completa ampla frescă estetic-teologică a acestor prelegeri cu o idee a

lui Evdokimov: Adevărul religios condiționează și unifică în el valorile estetice și etice. Sfântul întrupează această frumusețe divină la scara condiției umane, realizând tipul de creștin microteos.

Continuând seria expunerilor estetico-teologice, prelegerile „Frumosului uman” și „Frumosul artistic” dezvoltă teme de maxim interes pentru Teologia Ortodoxă, cum ar fi: „Chip și asemănare”, „Elemente de teologia icoanei” ș.a. făcându-se ample referiri la studiile și tratatele de specialitate teologică.

Deasemenea partea a treia a lucrării, „Mistagogie și Caligogie”, reușește o admirabilă îmbinare de elemente teologice și elemente estetice, oferind cititorului o viziune teologică de ansamblu asupra lumii, privită din punctul de vedere al esteticianului creștin. În centrul atenției este situată Teologia, Mistagogia și Caligogia Sfântului Dionisie Arcopagitul, abordându-se de o manieră originală teme precum: „Cunoașterea apofatică a Frumuseții” sau „Întunecul supraluminos”.

O altă problemă teologică de interes major vizează prelegerea „Estetica urâtului”. Aici, autorul dezvoltă o amplă expunere cu tema „Păcatul în perspectiva estetică”, stabilind teologic cauzele și consecințele flagelului („Urâtul natural sugerează căderea posibilă a omului”, „Urățenia umană are caracter spiritual”), dar stabilindu-se, totodată și o rezolvare optimistă a problemei răului concretizat estetic în „urât”, tot cu ajutorul Dogmaticii ortodoxe.

Ultima parte a cărții, „Artistul și Creația” are în centru concepția Sfinților Părinți ai Bisericii despre creația artistică, pe de o parte, iar pe de altă parte persoana artistului. Aici sunt expuse, deasemenea într-un context estetic, două mari capitole ale doctrinei ortodoxe: „Chenoza” și „Învățătura ortodoxă despre inspirație”.

Aspectele estetico-artistice sunt ilustrate în teme ca: „Creația potențială și orientează spiritualitatea artistului”, „Arta ca manifestare a speranței” etc., toate fiind însă marcate de concepția profund creștină ortodoxă a autorului nostru.

Ultima prelegere, „Dragostea lucrătoare” înfățișează, așa cum era și firesc, cea mai mare virtute creștină: iubirea.

Un fel de concluzie a întregii cărți se poate trage din ultimul subcapitol: „Adorare, supravenerare și venerare prin artă”, unde se ilustrează cu exemple concrete modul în care creștinii îl adoră pe Dumnezeu, o supravenează pe Maica Domnului și îi venerază pe îngeri și pe sfinți.

Arta - spune autorul - își are sursa în dragoste, se manifestă ca dragoste, se împlinește ca dragoste și strălucește ca dragoste, pentru că omul a fost creat din dragoste de Dumnezeu, Care este Dragoste.

Profesorul Mihail Diaconescu dă Ortodoxiei, creștinismului în general, o operă de valoare, care continuă puținele lucrări pe tema esteticii Ortodoxiei.

Lucrarea sa demonstrează atât specificul artei bisericești ortodoxe în general, cât și semnificația ei scripturistică și teologică în special. Tema sa fundamentală potrivit căreia estetica Ortodoxiei este de fapt o expresie teologică a frumuseții este perfect justificată și bine argumentată.

Împărtășin într-un totul ideea domniei sale că fără un minimum de „credo dogmatic”, estetica, arta în general nu își poate găsi sensul autentic.

Artistul creștin nu urmărește atât emoția artistică, cât amplificarea emoției religioase, care la rândul ei dă o putere de comunicare și de comuniune (chinonie), întrucât arta religioasă este un semn văzut pentru prezența și lucrarea invizibilului Dumnezeu asupra sufletului credinciosului.

Toată valoarea estetică și artistică în general a Ortodoxiei stă în forța ei intimă de evocare și de împărtășire a unei realități transcendente. Aceasta este, în ultimă instanță, funcția teologică a esteticii Ortodoxiei.

Pr. NICOLAE CRÂNGAȘU